

చెన్నపట్టణము, మార్చి ౧౯౩౦

సంపుటము ౭ శుక్ల సంవత్సరము ఫాల్గునమాసము సంఖ్య ౩

హంపీక్షేత్రము

కొడాలి వెంకటసుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయోగానందరావు గారు

౧

హంపీస్థాపన

[ఆనెగొందిపక్కనున్న చిన్నపల్లెటూరు హంపి. దాని స్థాపననుగురించి అక్కడివారు అను శ్రుతముగా చెప్పకొనే కథ యిది. ఓరుగల్లు కాకతీయులతో ఢిల్లీపాదుషాలు పోరాడి వరసగా పన్నెండుసంవత్సరాలు ఓడిపోయినారు. చివరకు యుద్ధములో గెల్చి రాజును ఖైదీగా పట్టుకొన్నారు. హరిహరరాయ బుక్కరాయలలో ఒకరు మంత్రి, ఒకరు సేనాపతి. పాదుషా ఢిల్లీ వెళ్లేటప్పుడు ఆ అన్నదమ్ములను జామీనుగా ఉంచుకొని, యుద్ధాలలో తనకయినఖర్చు యావత్తూ ఇస్తే వారిని వదిలివేస్తా నన్నాడట. తెలుగువారు డబ్బు యివ్వలేదట. లాభము లేదని పాదుషా వారిని విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయినాడు. తర్వాత అన్నదమ్ములు సిగ్గుతో అడవు

లలో తిరుగుతూ ఉంటే శ్రీ విద్యారణ్యస్వామివారు వారి రాజతంత్రాలు గ్రహించి, హంపీలో వారిని ప్రభువులుగా నిలిపినారట. కొంతకాలానికి వారు చూపిన అనాదరణకు స్వామివారు వారిని శపించినారట. ఈ శాపము మార్చినాము.]

"ఆహవనష్ట మైనసిరి యంతయు ఈనలె తెల్గువారు, కో
మీ హరిబుక్కదేవులు సుమీ" అను మ్లేచ్ఛుని గేలిపల్కులో
సాహస మున్నదా? మరువ జాలెన? ద్వాదశవర్ష సంగర
శ్రీహరణమ్ము "తెల్గునృపసింగము" చేత ప్రతాపరుద్రుచేన్.

ప్రారంభోదయ నైజతేజులును, పారంపర్యశౌర్యాగ్నిశ్రీ
లారక్తాత్ములు నీవులై తురక సామ్రాజ్యబద్ధులై, వాంఛనా
రా రత్నాద్రిశిశీర్షముల్? జలదధారాభిన్నమై మేరువే
నీరైపోయిన? చూతురా "తెలుగురాణి" గర్భ నిర్భేదముల్?

కాకతిరాజ్యవైభవ వికల్పనదక్షులు మ్లేచ్ఛరాజ ఢి
ల్లీకి ప్రయాణమై చనె; ఫలించిన పంటలకాసుగాడ బం
దీకృతమోక్షయత్నవిరతిన్ వ్యయపెట్టరు తెల్గువారు; ర
క్తీకృత లాభనిశ్చయవిధిన్ చ్యుత్తు లాహరిరాయసోదరుల్.

మొగిలుమరుంగునం బడి విముక్తరుచుల్ ప్రకటించు భాస్కరుల్
తెగబడలేరు కర్మనియతిన్ అటులే హరిరాయసోదరుల్
జగముల నేలజాలు గుణసాగరు లయ్యు పరాజయవ్యథా
నిగళము దాల్చి తెల్గు జననిన్ భజియింపగ రారు ముక్తులై.

కాలము మారిపోయి శునకంబులు బొబ్బటిలంగ బెబ్బులుల్
చాలక నిల్చిపోయినవి, శాశ్వతమా విజయప్రవృత్తి? ఆ
కాలవబీజమే పరవశంబున పొంగి పునఃప్రయత్నవాం
ఛాలత లల్లి నిర్మలయశస్సుమముల్ విరియించుచుండు పో.

వనవాసవ్రతనిష్ఠురత్వమున సర్వాంగవ్యథాశుష్కుడ
య్యును ఆంధ్రావని ఘోషలో తనకు సాయుజ్యంబు లేదంచు నెం

చిన సన్న్యాసి ప్రతిష్ఠ జేసెనట సుశ్రీయుక్తుగా హక్కరా
యుని విద్యానగరాంధ్రభూపతి సదుద్యోగంబులో పొంగుచున్.

విష్ణువర్ధను డపుడు నవ్వెనట, హర్ష-బాష్పపులకిత శంపాభవంబు నూత్న
తేజ మొక్కటి ఆంధ్రభూదేవునొసట-తోచినదియంట దేవదుందుభులు మెరయ.

అరయుచుండ్రి విమానముల్ వరుస నిలిపి-తన్మహోత్సవమాధుర్య తన్మయులయి
గౌతమీ శాతవాహన శాతకర్ణి-వంశభవులును "చాళుక్యవంగడమును."

పంచాంగస్థిర సన్ముహూర్త నగరప్రారంభ మహా దానధ
ర్మాంచద్భూషణవస్త్రరత్ననిచయ ప్రఖ్యాతి నాశీస్సు గా
వించె భూసురవాణి; అం దొకటి తృప్తిం జెందగా లేక కో
పించె, పాతకు లయ్యు విప్రు లపు డుర్వీనాథసంపూజ్యులే.

విద్యారణ్యమహర్షి నిత్య మని భావించె మహారాజ సం
పద్యోగంబున హక్కరాట్కులము దేవస్వామి కన్నెర్రయై
సద్యోవైరము దాల్చి మండెనట మాత్సర్యాగ్నిలో ధూమవే
ణీద్యోతంబయి నేలమట్టమట హంపీపట్టణశ్రీద్యుతుల్.

మంత్రి ప్రశంస

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు

బలములకున్ బలంబు మఱి ప్రాణపదం బన వన్నె కెక్క, ని
శ్చలమహిమంబుతో నితరసర్వబలంబుల నేలు శేముషీ
బలమె బలంబు; తద్బల విభావిభవాఢ్యుడె మంత్రి; మంత్రికిన్
గలుగదు స్వప్రయోజనము, కార్యము దేశహితంబె యెయ్యెడన్.
వైభవంబు పటాటోపపాటవంబు-మఱి కిరీటంబు లే వను మాట కాని
రాజునకు రాజు మంత్రి; సర్వత్ర వార-లాత్మయు శరీరముం బోలె నలరుచుంద్రు!

(తిమ్మరుసు నాటకమునుండి)

ఛందస్సు

కీ. శే. మహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 'కళాప్రపూర్ణ'

ఛందస్సనఁగా పద్యలక్షణము.

యతిపరిచ్ఛేదము

౧. పాదమున నిలుపుదలచోఁటి యక్షరము యతి.

[యతికే విరతి, విశ్రాంతి, విరామము, యమము, విశ్రామము ఇత్యాది నామములు గలవు. పద్యప్రథమాక్షరమునకు యతిసంజ్ఞ ఔపచారికము.]

౨. ఏకపాదయతు లన్నిటిలోను ప్రధానవర్ణములు సవర్ణములు గావలయు.

[ఏకపాదములో, ఒకయతిలోని ప్రధాన వర్ణములు కడమ యన్ని యతులయందలి ప్రధానవర్ణములకును సమానముగా నుండవలయును. ఇందుల కపవాదము లున్న సూచింపఁబడును.]

౩. యతులయందు స్వరసామ్యము తప్పదు. ఆస్వరము పదాది కాదేని దానితోడి హల్లునుం బ్రధానమే.

ఉ: "కేదారేశు భజించితిన్ శిరమునన్
గీలించితిన్ హింగుళా
పాదాంభోరుహముల్, ప్రయాగనిలయున్
బద్మాక్షు....."

ఉ: "దే,వా [వ + ఆ] మల్ శ్రీహరిఁ గాంచి
మ్రొక్కి-రి ప్రమో
దా[ద + అ] ంభోధి యుప్పొంగఁగన్."

యతులలోని ప్రధాన వర్ణములకే సామ్యము వలయును. యతిస్థానములందుఁ బదచ్ఛేదము కలదేని అట ఉత్తరపదాదివర్ణము ప్రధానము. అది స్వరమేని స్వరసామ్యము చాలును. అది హల్లగునేని, ఆహల్లును, దానితోడిస్వరమును రెండునుం బ్రధానములే. ఆరెంట నొక్కొక్కటికిని సామ్యము సరిపడవలయును. ఉత్తరపదాదితో సంయోగము కలదేని అందలి హల్లు ఒకటియు, దానితోడి స్వరమును రెండును బ్రధానములు. సమవృత్తములలో ఏకపాదమున బహుయతు లున్నచో వానియందెల్ల ఒక్కస్వరమునకే, ఒక్కహల్లునకే సామ్యము నిర్వహింపవలయును. అనఁగా రెండు యతులలో నొక ద్వయమునకు సామ్యమును, వేఱు రెండు యతులందు వేఱుద్వయమునకు సామ్యమునుంగా అల్లఁగూడదు.

యతిలో పూర్వపదాంత హల్లుతో పదచ్ఛేద మున్న పూర్వపదాంతహల్లును ప్రధానమగుటయుం గలదు.

౪. హల్లునకును అచ్చునకును సామ్యము లేదు.

సామ్య మెట్లనఁగా:

౫. (౧) అఆ ఐ ఔ లు; (౨) ఇ ఈ ఋ ౠ ఎ ఏ లు; (౩) ఉఊఒఓలు; (౪) క ఖ గ ఘ లు; (౫) చ ఛ జ ఝ శ ష స లు; (౬) ట ఠ డ ఢ లు; (౭) త థ ద ధ లు;

(౮) ప ఫ బ భ వ లు; (౯) న ణ సమములు; (౧౦) జ్ఞ న ణ లు; (౧౧) ఉ సమయుక్ప ఫ బ భ మ లు సమములు.

ఇందు, తుద నున్న "సమములు" అను పదము ఒక్కొక్క సమానమునకును విశేషణము. కావున, ఒకదాని కొకటి సమానములయిన వర్ణములెల్ల ఒక్కొక్క సమానమునఁ జెప్పఁబడినవి.

నణసమములు (సమములు—నకారమునకు సమమగు వర్ణమును, ణకారమునకు సమమగు వర్ణమును) ఒకదాని కొకటి సమానములు. అనఁగా, తవర్గవర్ణమునకు పూర్వమందున్న పూర్ణబిందువు టవర్గవర్ణమునకు పూర్వమందున్న పూర్ణబిందువునకు సమానము. ఉ: ం త = ం ట. ఈ విషయము పైసూత్రమున విశదమగును.

ఉసమయుక్... మకారములు (సమములు)—ఉసమములనఁగా ఉకార సమవర్ణములు; ఏవియనఁగా, ఉ ఊ ఒ ఓ లు (హ్రస్వము దీర్ఘగ్రాహకము); అందొక దానితోఁ గూడిన ప ఫ బ భ మ లు నొండొంటికి సమము. ఉ: పొ=ము.

౬. బిందుపూర్వకస్పర్శములు తత్తద్వర్గానునాసికములకు సమములు.

౭. ఋ వర్ణము ఇకారసమ వర్ణయుతమైన రేఫమునకు చెల్లును.

౮. ఋ వర్ణము ఋ యుక్తములకు సమము. ఋ = కృ, కృ = నృ.

౯. యహాల మీఁద స్వరము ప్రధానము.

౧౦. అస్ స్థానికము అగు ఓ అకారలోపమున పదము.

అ-సమమును అకారమునకు సవర్ణముగాఁ గొనఁదగినది.

"రామస్ అహమ్" అనుచోట సంధి రాఁగా, అస్ అనుదానికి బదులుగా ఓకారము వచ్చి, అహమ్ అను దాని యొక్క ప్రథమ వర్ణమైన అకారము లోపించి, "రామో ఒహమ్" అయినది. ఇట్టి చోట్ల ఇట్టి ఓకారమును పదముగాను, అకారముగాను గ్రహింపవలయును.

౧౧. అందుక్, అన్నక్, అంటెక్-పదములు.

సప్తమీవిభక్తియగు అందు వర్ణకమును, కొందఱి మతమునఁ బంచమీ విభక్తులగు అన్న, అంటె వర్ణకములను పదములనుగా గ్రహింపవలయును.

౧౨. అపదాది ఋ ఱి య హాచ్చు లొండె.

ఒండెక=వైకల్పికముగా=ఇష్టమైనప్పుడు. పదాదులు గాని ఋ ఱి వర్ణములను, యకార హాకారముల మీఁది పదాదులు గాని యచ్చులను ఇష్టమైనప్పుడు పదములనుగా గ్రహింపవచ్చును.

౧౩. ఋరలు, ఱలలు, పూర్ణబిందు తత్పర సవర్గానునాసికములు, మకార యాదిపరక పూర్ణబిందువులు, ల ళ డ లు; ప్రాసమందును.

ఇవి ప్రాసమందును, యతియందును ఒకదాని కొకటి బదులుగా నుండవచ్చును.

పూర్ణబిందు...ములు(సమములు)—పూర్ణ బిందువు దానితరువాతనున్న హల్లుయొక్క వర్గలోని యనునాసికమునకు సమానము; వర్గ హలు లేనియెడల మకారమునకు సమానము. వర్గము లెవ్వియనిన,—క ఖ గ ఘ ఙ లు—కవర్గ, చ ఛ జ ఝ ఞ లు—చవర్గ, ట ఠ డ ఢ ణ లు—టవర్గ, త థ ద ధ న లు—తవర్గ, ప ఫ బ భ మలు — పవర్గ: ఇవి వర్గహల్లులు. ఇందు ఙ ఞ ణ న మలు—అను నాసికములు; కావున, పూర్ణబిందువు కవర్గ హల్లునకు పూర్వమం దుండెనేని ఙకారము నకు సమానము. ఉ: ం క=ఙ. ఇట్లే కడమ వర్గ హల్లులకు నెఱుంగవలయును. ఉ: ం చ=ఞ.

మకార...బిందువులు (సమములు).

పూర్ణబిందువు య ర ల వ శ ష స హ ల లో నొకదానికి పూర్వమం దుండెనేని మకార మునకు సమము. ఉ. ం య=మ.

౧౪. యుష్మదస్మచ్ఛబ్దములపై,శకంధ్వా దుల, కర్ణాటాదుల, రూపఘాదుల, ఉపసర్గలపై, నఞ్ సమాసములు, అప్యర్థక ఏని, విభాగార్థక ఏని, రేఫాగమ పూర్వక ఆలు నామగత అప్వా దుల-పదాద్యచ్చు, అపదాదిప్లుతము పదమును.

పదమును= పదమునుగానైనను, తదితర ముగానైనను గ్రహింపవచ్చును.

దేని నిట్లు గ్రహింపవచ్చుననఁగా, పదా దిగాని ప్లుతమును, అనఁగా, భయశోకాదులం దు మూఁడు మాత్రలు గలుగున ట్లుచ్చరింపఁ బడిన పదాదిగాని యచ్చును. ఉ: నీ,వే గతి కా వవే రఘుపతీ". ఇంక దేని నిట్లు గ్రహింపవచ్చు ననఁగా, సూత్రమందు అప్వాదుల వఱకును జెప్పఁబడిన పదాద్యచ్చును. (సూత్రమందు పదాద్యచ్చనుమాట తత్పూర్వమున కెల్ల నన్వయించును.) ఇందువలన, యుష్మచ్ఛబ్ద ముపై యచ్చు, అస్మచ్ఛబ్దముపైదియు వికల్ప ముగాఁ బదాది. ఎట్లనిన, యుష్మదాగమనము (యుష్మత్ + ఆగమనము) అనుచోట ఆకా రము పదాదియేని 3వ సూత్రమువలన అది మాత్రమే ప్రధానమగును. అప్పుడు దానికి మాత్రమే సమముగా నొకవర్ణమును కడమ యత్యక్షరములలో నుంపవలయును; అందు వలన స్వరయతిమాత్ర మగును. ఆయాకా రము పదాదికాదేని, దకారమును, ఆకార మును, రెండును ప్రధానము లగును; రెంటికిని సమానముగా రెండువర్ణములు కడమప్రతి యతియందును ప్రయోగింపఁబడును; అనఁగా హల్యతి యగును.—పదాది గాని ప్లుతమును అట్లే అగును. ఇట్లే ఈసూత్రమం దెల్ల గ్రహిం పవలయును.

శకంధ్వాదులు—శకంధు(శక + అంధు), కర్కంధు (కర్క + అంధు), కులట (కుల + అట), సీమంత (సీమ + అంత), మనీషా (మ నస్ + ఈష), లాంగలీషా (లాంగల + ఈషా), ఉష్ణీష (ఉష్ణ + ఈష), మంజీర (మంజు + ఈర), వేదండ (వేద + అండ), సారంగ (సార + అంగ),—ఇత్యాదులు.

ఉపసర్గలు—ప్ర, పరా, అప,సం, ని, అవ, అను, నిర్, దుర్, వి, అధి, సు, ఉత్, పరి,

ప్రతి, అభి, అతి, అపి, ఉప, ఆ— ఈ యిరువది. ఉ: ప్రాణము (ప్ర + అన).

కర్ణాటాదులు— కర్ణాట (కర్ణ + అట), వనౌకః(వన + ఓకః), ద్వీప (ద్వి + అప్), అంతరీప (అంతర్ + అప్), మందార (మంద + అర), పదార్థ (పద + అర్థ), అన్యోన్య (అన్యః + అన్య), జనార్దన (జన + అర్దన), స్వాంత (స్వ + అంత), ఏకాంత (ఏక + అంత), ఆపోశన (ఆపః + అశన), సిద్ధాంత (సిద్ధ + అంత), రాద్ధాంత (రాద్ధ + అంత), నారాయణ (నార + అయన), వాతాయన (వాత + అయన) రసాయన (రస + అయన), రామాయణ (రామ + అయన), మార్తాండ (మార్త + అండ),— ఇత్యాదులు.

నఞ్ సమాసములు— ఉ: అనేక (న + ఏక), నాక (న + అక), నాగ (న + అగ),— ఇత్యాదులు.

అఱుట యనఁగా నశించుట. అంతమందు అఱుధాతువుగల రూపఱు, పెంపఱు, పెల్లఱు, ఏపఱు, క్రచ్చఱు, ఉక్కఱు మొదలగు కొన్ని శబ్దపల్లవధాతువులును, క్రిక్కిఱియు (ఇఱి యు + ఇఱియు), ఇట్టివి కొన్నియు రూపఱాదులు.

"కృతయుగమునందు ఎంత దుష్టుఁడేని హరిని భజించును."— ఇది అవ్యర్థకమగు ఏని శబ్దము. "సత్యభామ ముత్తైదువలకు నాలు గేసి చీరలు, పదేసి యుంగరములు నిచ్చెను." —ఇది విభాగార్థకమగు ఏసి శబ్దము. "ముద్ద రాలు, బాలెంత రాలు".—ఇది రేఫాగమపూర్వకమగు ఆలు శబ్దము.

అప్పాదులు— వెంకప్ప, సోమయ్య,— ఇత్యాది నామములయందలి అప్ప, అమ్మ, అయ్య, అన్న, అక్క, ఆయి,— ఇత్యాదులు.

౧౫. ద్వీపాదుల వికృతియే ప్రధానము

ద్వీపము మొదలగు శబ్దములయందు స్వరయతి యగునప్పుడు పదాద్యచ్చు అప్రధానము, దానికి బదులుగా వచ్చిన యచ్చే ప్రధానము. ఉ: ద్వీపశబ్దమందు అప్ శబ్దము యొక్క ఆదియగు అకారము అప్రధానము; దానికి బదులుగా వచ్చిన ఈకారమే ప్రధానము.

ప్రాసపరిచ్ఛేదము

౧. పాదముల ద్వితీయాక్షరము ప్రాసము.

పద్యములయందు ప్రతిపాదమందును రెండవ యక్షరము ప్రాస మనఁబడును. ఎట్లనిన, "రాముఁడు" అని పాదాదియం దుండెనేని, 'ము' అనునదియు, "రాష్ట్రము" అని పాదాది నుండెనేని, 'ష్ట్ర' అనునదియు ప్రాస మనఁబడును.

౨. అన్నిట నొక్కటియే గురులఘు పూర్వకము.

ఒకపాదమందలి ప్రాసము ఏయక్షరమో, కడమయున్న పాదముల యందలి ప్రాసమును ఆయక్షరమే కావలయును. మఱియు ప్రాసమునకు పూర్వమున, ఒకపాదమందు గురు వుండెనేని అన్నిటను గురువే యుండవలయును; ఒకపాదమందు లఘు వుండెనేని అన్నిటను లఘువే యుండవలయును.

అచ్చులకే గురులఘు సంజ్ఞలను చెప్పుట చేత, గురు లఘు పూర్వ మనుటచే ప్రథమాచ్చువలకే ప్రథమాక్షరమనియు, అందు వలన అచ్చువలకు నక్షరమనియు, అందువలన అటుపై ద్వితీయాచ్చువలకు ఎన్నివర్ణములున్నను అవి యన్నియు ద్వితీయాక్షర మనియు, అనఁగా ప్రాసాక్షరమనియు గ్రహింపవలయును.

3. బిందు విసర్గములు హల్లులు.

౪. గీత సీస సంగీత మంజరీ కృతులఁగాదు.

ఆటవెలఁది యనుపద్యమును, తేటగీతి యనుపద్యమును గీతపద్యము లనఁబడును.

౫. హ్రస్వ దీర్ఘములమీఁది సంయోగములో తుది ర ల ళు, దీర్ఘమునకును క గ చ ట త ప ల కును నడిమి అరసున్నయు అప్రధానములు.

సంయోగ మనఁగా కేవలహల్లుల సముదాయము. ఉః క్ష్మ, ష్ట్ర).

ప్రాసవిషయమై, దీర్ఘము మీఁది క్రారవడి (ౕ),లావడి(ౢ),ఏదైన నొక దీర్ఘాచ్చునకును క గ చ ట త ప-అను నీ యాఱింటిలో నేదైన నొకదానికిని నడుమ నుండు అరసున్నయు అప్రధానములు. అనఁగా, ఈ చెప్పఁబడినవి ఒకప్రాసమం దుండెనేని,కడమయన్ని ప్రాసములందు నుండవలయు నను నియమము లేదు.

౬. అచ్చులు, ససర త్థ్సానికి ణషలలు, ంబమ్మలు, గ్రంథాది ధథలు, బోధాది దధలు సమములు.

ఈసూత్రమందు "సమము" లను పదము పూర్వమున కెల్ల నన్వయించును.

ససర...ణషలలు (సమములు)—సకార సకార రేఫములును, వానికి బదులుగా వచ్చిన ణకార షకార లకారములు వరుసగా ఒకదాని కొకటి సమానములు.

ప్రాసవిషయమై, ఏ యచ్చయినను మఱియేయచ్చునకయినను సమానము; ంబ=మ్మ; గ్రంథాదిశబ్దముల థకారము ధకారమునకును, బోధాదిశబ్దముల ధకారము దకారమునకును సమానము.

విషమప్రాస యతిప్రాసముల కుదాహరణములు:—

"అంబకు మ్రొక్కి నా*కలవడినట్లు
ఇమ్ముగా యతి కుదా*హృతులు సెప్పెదను.
ఓ కవీశ్వరులార*యోగీశ్వరులకు
అఁకేమి హరుఁడు మ*నోబ్జమం దుండ.
అబుష్పి త్రాత లో*కౌఘరక్షకుఁడు
హేరాళముగను వే*దైకవేద్యుండు.
వినయంబున నజప్ర*భృతి దైవతములు
త్రిణయనుండనియేని*ధృతిఁ గొల్తు రట్టి.
కంధర ఖండాభ*ఖరకాలకూట
గ్రంథిలకంఠుఁడు*జ్ఞానయోగంబు.
శ్వసనయోగము మేలు*చాతుర్య మిచ్చు
విషమ మార్గమునుండి*పెడఁ బాపు మదిని.
నమ్మఁడీ మనల జా*ణలఁ జేసి కాలు
నింమనల వెననం*టింపక ప్రోచు.

బోధ గల్గిన మహో*మును లెల్లఁ బ్రణవ
నాద మాత్రఁడని తజ్*జ్ఞత మీఱి నంద్రు
ఏల మాటలు వాని*క్ష్వపేశ్వరులును
ఆడి పాడరె స్వాంత*మం దజా యనుచు.

నాకలవడిన=నాకుఁ + అలవడిన. మనోబ్జ = మనస్ + అబ్జ. లోకౌఘ = లోక + ఓఘ. వేదైక=వేద + ఏక. త్రిణయన=త్రి + నయన. విషమ= వి + సమ. కాలునిందునల=కాలునిఁ + మనల.

గణపరిచ్ఛేదము

౧. హ్రస్వము లఘువు.

హ్రస్వాచ్చు లఘు వనఁబడును.

౨. దీర్ఘము; పొల్లునకు, నెఱసున్న విసర్గలకు, ఏకపద సంస్కృత ప్రాకృత సంస్కృతసమాసనమసంయోగమునకు పూర్వహ్రస్వమును గురువులు.

పొల్లనఁగా అచ్చుతోఁ గూడని పదాంత హల్లు. ఉ: రామునిఁ, హరిఁ. దీర్ఘాచ్చును, పొల్లునకుఁ గాని, నెఱసున్నకుఁగాని, విసర్గకుఁ గాని పూర్వమున నుండు హ్రస్వమును (ఉ: హరిఁ, హరి గ్గనియె, సంత, రామః), ఏకపదము, సంస్కృతము, ప్రాకృతము, సంస్కృతసమాసనము- ఈ నాలుగింటియందు సంయోగమునకు పూర్వమున నుండు హ్రస్వమును (ఉ: అన్ని, యస్యజ్ఞాన, తహా జ్జీవ్వా, వృషభధ్వజుఁడు)—గురువు లనఁబడును.

సంయోగమునకు పూర్వమం దుండు హ్రస్వము గురువు గాదు:

ఉ: "క. గురుపాదధ్యానముచేఁ
బరమైశ్వర్యంబుగలుగుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱన్."
"క. గురుపదముల ధ్యానించినఁ
బరమైశ్వర్యంబుగలుగుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱన్."

'పాదధ్యాన'—(ద)గురువు. 'పదముల'—(ల) గురువు గాదు.

3. అద్రుచాదులఁ గాదు.

అద్రుచు, విద్రుచు, ఇత్యాదులయందు సంయోగమునకు పూర్వమున నున్న హ్రస్వము గురువు గాదు.

౪. గలలు గురు లఘు ద్యోతకములు.

ద్యోతకములు= తెలియఁజేయునవి. గ= గురువు. ల=లఘువు.

౫. ద్వంద్వము క్రమ సముచ్చయద్యోతకము.

క్రమము = వరుస. సముచ్చయము = కూర్పుట.

ద్వంద్వముచేఁ జెప్పఁబడిన గణ గురు లఘువులను ఆ చెప్పిన వరుస తప్పకయే కూర్పవలయును. ఇందువలన - న్న = రెండు నగణములు; లల= రెండు లఘువులు; న్య=నగణము, దాని వెంటనే యగణము; నలము=నగణము, దానివెంటనే లఘువు. భజనలు = వరుస తప్పకుండ భగణము, జగణము, నగణము.

౬. ఆకారాంతము ద్విరుక్త సమము.

ఉ: నా=న్న=నన=రెండు నగణములు.

౭. క. తొలి,నడుమఁ, గొనన,గురువుగ-నలరు
భ,జ,స,లవె లఘువులు య,ర,త,లలోన-
ర్వ లఘు,గురులు,న,మ,లీగణ-ముల మూఁ
డే యచ్చులు లగము,గలము,వ, హ, లా.

తొలిన్ (ఏ)=ఆదియందు (మాత్రమే); నడుమన్ (ఏ) = మధ్యయందు (మాత్రమే); కొనన= అంతమందు మాత్రమే; గురువుగన్ గురు వుండెనేని; భజసలు = వరుసగా భగణము, జగణము, సగణము; అలరున్= అగును.

అనఁగా—గలల = భగణము; లగల= జగణము; లలగ=సగణము. అవె = ఆ తొలి నడి కొనలుమాత్రమే; యరతలలోన్=వరు సగా యగణమందు, రగణమందు, తగణ మందు; లఘువులు = లఘువర్ణములుగా నుం డును. అనఁగా—లగగ=యగణము; గలగ= రగణము; గగల=తగణము. నమలు=వరుసగా, నగణము, మగణము; సర్వలఘు గురులు= సర్వలఘువును, సర్వగురువును. అనఁగా లలల= నగణము, గగగ=మగణము. లగ=వగణము; గల=హగణము.

౮. క. నల, నగ, సల, భ, ర, త,ము లిం-ద్రులు
స, హ, లర్కులు, నవంబుతో, నలల,నగా-
సలల, నవ, సహాలు, నహాముం-భల, భగ,
తల, తగ,రల,నగ,మల,ములు చంద్రుల్.

పద్యపరిచ్ఛేదము.

గణబంధాది నియమములు గల కవనము పద్యము.

తదితరకవనము గద్యము.

ఆది నియమ విశేషములు—ఒక్కొక్క పద్యమునకు నాలుగుపాదము లుండవలయును. పద్యములు సమవృత్తములు,విషమవృత్తములు నని యిరుదెఱంగులు. సమవృత్తము లందు నాలుగు పాదములందును గణక్రమము ఒకటే. విషమవృత్తములందు ఆ నియమము లేదు.

ఉ: శార్దూల విక్రీడితము సమవృత్తము. గీత సీస కందాదులు విషమవృత్తములు.

అన్నివృత్తములందును (దండకములలోఁ దప్ప) యతిప్రాసలు కలవు.

నియమ విశేషములు ఆయా పద్యము కడం జెప్పఁబడును.

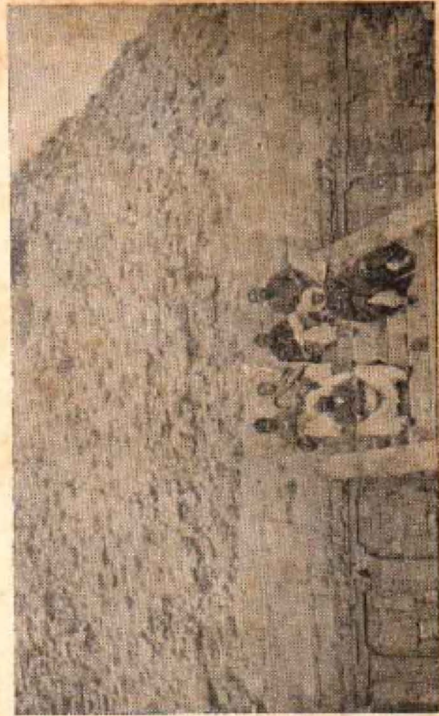
సంజ్ఞలు

శక్ర=ఇంద్ర. ఇన, అర్క, అర్యమ, రవి, ప్రొద్దు=సూర్య. నెల=చంద్ర. యుగ, యుగళీ, యుగళ, ద్వయ, ద్వితయ, ద్వితయి=౨. శుచి, ఎరగలి=3. మాత్ర, ఉసులులు=౫. రుచి, షట్=౬. అద్రి, గిరి, ధరాధర, శైల, పర్వత, భూధ్ర, కుధర, సప్త=౭. సామభూ, హస్తి, కరి, అష్ట=౮. ధాత, బ్రహ్మ, పరమేష్ఠి, అబ్జజ, అజ, ఆత్మజ, బిలాలి, మణి, నవ =౯. ఆశ, దిక్కు, దెస, దిశ=౧౦. ఈశ, ఈట్, పంచశ శారి, గిరిశ, శివ, మిగులఁగనుదొర=౧౧. ద్వాదశాత్మ, భాస్కర, రవి, ఖర, ద్వాదశ = ౧౨. భువన, విశ్వ = ౧3. మను = ౧౪. నృప = ౧౬.

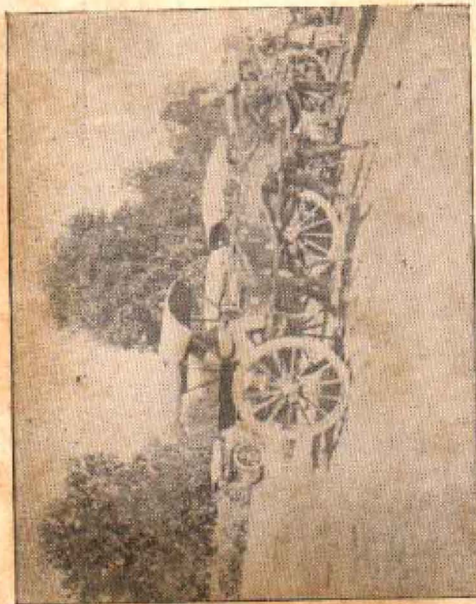
*ఉత్తరహిందూస్థాన చిత్రములు

౨. ఖైబరు కనుమలో మోటారులబళ్ళు, ఒంటెలు దారి

౪. తక్షశిల-ధర్మరాజస్తూపము

౧. 'టాంగా'లు అనుబండ్లు-లాహోరు

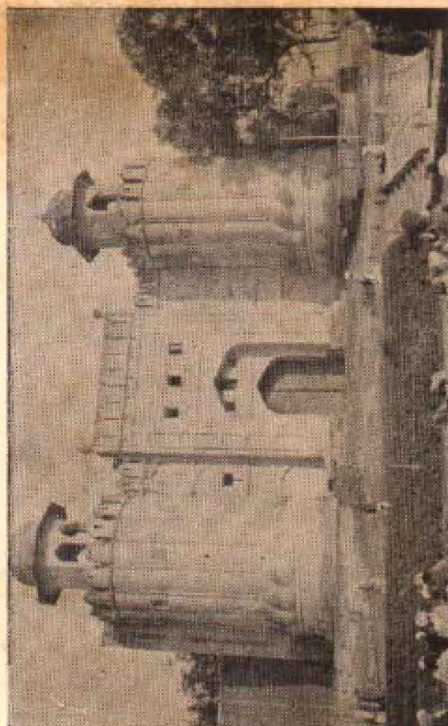

3. మంచు క్రమ్మిన యిండ్లు-ముర్రే

* ఈచిత్రములు శ. సుబ్బారావుగారు తీసిపంపినవి.

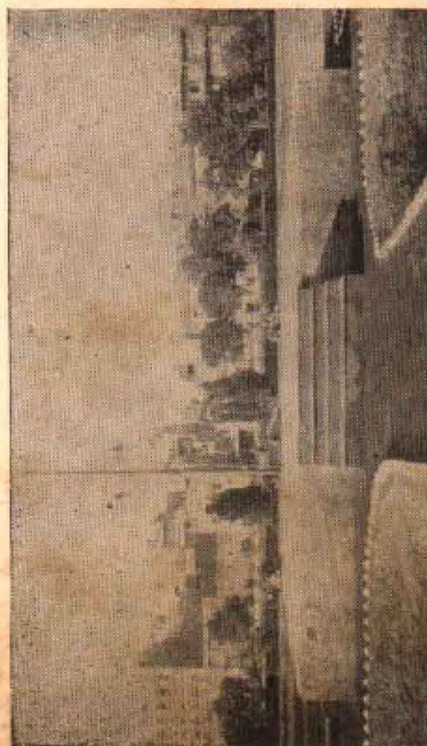
౪. జలియనువాలాబాగులో చనిపోయిన భారతీయుల శవములను త్రోసిన నూయి

౧. లాహోరుకోటయొక్క సింహద్వారము

౩. లాహోరుపట్టణము

౨. జలియనువాలా బాగు

న్యా య ము లు

ఇన్నవపాదమునకని నిర్దేశింపక చెప్పిన లక్షణము ప్రతిపాదమునకును అగును.

యతికి పూర్వమున ఈ వొత్తమున ఈ * గుర్తు ఉండును.

సమవృత్తములలో గురులఘువులు అన్ని పాదములలోను ఒక్కటే వరుసను ఉండును. విషమవృత్తముల నట్లుండవు.

వక్ష్యమాణ పద్యలక్షణముల యందలి సంఖ్య, సమవృత్తములలో ఏకపాదమున, పూర్వయతినుండి ప్రస్తుతయతివఱకు వర్ణములను లెక్కపెట్టఁగా నేర్పడిన సంఖ్యగాను; విషమవృత్తములలో ఏకపాదమందు, పూర్వయతి మొదలుకొని ప్రస్తుతయతి యుండు గణమువఱకు గణములను లెక్కపెట్టఁగా నేర్పడిన సంఖ్యగాను ఉండును. ఆతుదగణముయొక్క మొదటివర్ణము యతి యగును.

యతికి బదులుగా ప్రాసము వచ్చినను-దో, యత్యక్షరములను యతిలక్షణము ప్రకార ముంపక, వానిపై యక్షరములను ప్రాసలక్షణము ప్రకార ముంపవలయును.

ప ద్య ము లు

౧. పద్యమున నాలుగు పాదములు.

క ం ద ము:—

౨. కంద మనగా భ జ స నల, లం-దెవ్వియు మూఁడు నైదు* యతి మూఁటిపయిన్, బొందునలమొ జమొ యాఱిట, నొందును దుద గురువు జగణ * ముండదు బేసిన్.

అర = సగము.

సగమునకు లక్షణము:

గా, భ, జ, స, నల, అను గణములే తొలిపాదమున మూఁడును, రెండవపాదమున అయిదును ఉండును. రెండవపాదమున నాలవగణము తొలియక్షరము యతి; ఆఱవది నలమో, జమో అగును; తుదను గురు వుండును. కడమ సగమునకు ఇదే లక్షణము.

ఆటవెలఁది గీతి:—

(3 సూర్యులు, ౨ ఇంద్రులు బేసి పాదము; ౫ సూర్యులు సరిపాదము; యతియొ, ప్రాసమొ, ౪.),

3. ఇనులు ముగ్గు రింద్రు * లిద్దఱు బేసికాళ్లకు ఏవురు సరు * లాట వెలఁది.

కాళ్లు= పాదములు. ఏవురు = అయిదుగురు. సరులు= సరిపాదములు. యతి నాలవ గణమని తేటగీతిలక్షణమం దున్నది.

తేటగీతి:—

(సూర్యుఁడు, ౨ ఇంద్రులు, ౨ సూర్యులు; యతియొ ప్రాసమొ, ౪.),

౪. ఇనుఁ డొకఁడు శక్రరవులిద్ద*ఱిదఱు తేటగీతి, ప్రాసమొ యతియొ నా*ల్గింట గీతి.

గీతిన్ = గీతపద్యమందు, అనఁగా, ఆటవెలఁది యందుఁ గాని, తేటగీతియందుఁ గాని.

సీసము:—

(౪ ఇంద్రులు బెసిపాదము; ౨ ఇంద్రులు, ౨ సూర్యులు సరిపాదము; పాదములు ౪; అటుపై గీతి.)

౫. సీసమున నల్గు రింద్రులు
బేసియడుగు;లింద్రయుగర*విద్వయము సరుల్
ప్రాసమొ యతియో మూఁటన్
వ్రాసి పదాష్టకము, గీత*పద్య మిడు తుదన్.
ఇడు = వ్రాయుము.

ఉత్పలమాల:—

(భ ర న భ భ ర వ, ౧౦.)

౬. ఉత్పలమాలలో భ,ర,న,*లొప్పను భా, రవ లున్ దిశాయతిన్.

చంపకమాల:—

(న జ భ జ జ జ ర, ౧౧.)

౭. న జ భ జ జా ర లీశ యమ* నంబును జంపకమాల నై చనున్.

శార్దూలవిక్రీడితము:—

(మ స జ స త త గ, ౧౩.)

౮. శార్దూలిన్, మసజల్ సతాగములు వి*శ్వ శ్రాంతితోఁ జెల్వగున్.

మత్తేభవిక్రీడితము:—

(స భ ర న మ య వ, ౧౪.)

౯. మను విశ్రాంతియు సభ్రనమ్యవములున్ *మత్తేభవిక్రీడ యౌ.

స్రగ్ధర:—

(మ ర భ న య య య, ౮, ౮.)

౧౦. చాలున్, మ ర్భన్యయాల*ష్టయతియుగళమున్*స్రగ్ధరావృత్తమందున్.

మహాస్రగ్ధర:—

(స త త న స ర ర గ, ౯, ౭.)

౧౧. స త త న్సల్ రాగముల్ వి*శ్రమయుగళి మహా*స్రగ్ధరన్ బ్రహ్మ హాస్తిన్.

లయగ్రాహి:—

(భ జ స న భ జ స న భ య)
(ప్రాసము ౯, ౯, ౯.)

౧౨. ఇ[రువ]లరు దిక్కుల భ*జ[ంబు] స న భంబు జ స*న[ంబు] భయు ప్రాసముల *య[ంబో]రయు గ్రాహిన్.

లయవిభాతి:—

(స స న స స న స స స స గ ప్రాసములు
౧౦, ౧౦, ౧౦.)

౧౩. స స స స స నా స స లు*స స గ ములు ప్రాసయతి*ప్రాసఁగుపదులన్ వరుస*వెస లయవిభాతిన్.

లయవిహారి :—

(స స స స స స స స స స స సగ,
ప్రాసములు ౧౧, ౧౧, ౧౧.)

౧౪. సగణములు పదునొకఁడు* సగలు యతిప్రతినిధులు-మిగులఁ గను దొరలపయిఁ-దగులు లయహారిన్.

సాధ్వి:—

(భ న జ న స న న భ గ, ౭, ౮, ౮.)

౧౫. చాలును గరికరి*సాధ్విని భనజన *సన్న భగములును*సామజమున్.

లాటీణి:—

(భ న న న న భ న న న, ౧౬.)

౧౬. లాటీణి యగు భ న న న న భ న న నలు*లాలిత నృపతి విరమణముతోన్.

శిఖరిణి :—

(య మ న స భ వ, ౧౩.)

౧౭. వెసన్, యమ్న స్భల్ వంబును శిఖరిణిన్-విశ్వవిరతిన్.

క్రౌంచపదము:—

(భ మ స భ న న న య, ౧౧.)

౧౮. పంచ శరారిన్ క్రౌంచపదంబౌ *భ మ స భ న న న య*పరమేష్ఠియతిన్.

మానిని:—

(భ భ భ గ భ భ భ గ, ౭, ౭, ౭.)

౧౯. భా భ భ భా భ గ*భాసిత మానిని *పాయదు పర్వత*పార్శ్వములన్.

రమణకము:—

(న న న న న న న న న లగ, ౯, ౯, ౯.)

౨౦. న న న న న న న న*నలగలు న న న న*నవవిరతుల రమ*ణక మమరున్.

మంద్రాక్రాంత:—

(మ భ న త త గ గ, ౧౧.)

౨౧. మంద్రాక్రాంతన్ గిరిశవిరతిన్ *మభ్న తాగా చెలంగున్.

ధ్రువకోకిల:—

(న భ ర స జ జ గ, ౧౨.)

౨౨. రవియతిన్ ధ్రువకోకిలన్ నభ *రంబు సజ్జగమున్ దగున్.

మత్తకోకిల:—

(ర స జ జ భ ర, ౧౧.)

౨౩. మత్తకోకిల వృత్త మీశయ *మంబుతో రసజాభ్రముల్.

తరళము:—

(న భ ర స జ జ గ, ౧౨.)

౨౪. తరళ మొప్పు నభర్సజాగము *ద్వాదశాత్మ విరామమున్.

తరళ:—

(న న న న న న గ, ౧౩.)

౨౫. తరళ నననననన న గలు *వసురుభువన విరతితోన్.

తరలి:—

(భ స న జ న ర, ౧౧.)

౨౬. సారమహిత భస్నజనర * సాంద్ర తరలి యాదృతిన్.

మలయజము:—

(న జ స న న న భ ల గ, ౮, ౮, ౮.)

౨౭. మలయజ మష్టయ*మముల నజ స్నలు*మఱి ననభంబులు*మఱి లగమున్. §

తన్వి:—

(భ త న స భ భ న య, ౧౩.)

౨౮. విశ్వవిరామంబు భ త న స భ భల్ *వేడుకతో నయలును దగు తన్విన్.

కవిరాజవిరాజితము:—

(న జ జ జ జ జ జ వ, ౮, ౭, ౭.)

౨౯. రహి నజషడ్వ వి*రాట్కవిరాజ వి*రాజిత మష్టధ*రద్వయితోన్.

లాటీవిటము:—

(స స స స మ త య, ౧౩.)

౩౦. స స సల్ స మ తల్ యగణం బును వి*శ్వక్రాంతిన్ లాటీవిటమందురు.

§ దీనికి గణలక్షణము సరిపోవకున్నది.

నర్కుటము:—

(న జ భ జ జ వ, ౧౧.)

౩౧. న జ భ జ జల్ వచ్చు౯ శివుఁడు *నర్కుటమందుఁ దగు౯.

హారిణి:—

(న స మ ర స వ, ౧౨.)

౩౨. హారిణియగు నస్మర్స్వంబై భాస్క*రాత్తవిరామమై.

పంచచామరము:—

(జ ర జ ర జ గ, ౧౦.)

౩౩. జరల్ జరల్ జగంబు పంచ*చామరంబు దిగ్యతి౯.

మాలిని:—

(న న మ య య, ౯.)

౩౪. న న మ య య లు గూడు*న్మాలినిం దొమ్మిదింట౯.

మదనము:—

(త భ జ జ జ గ, ౯.)

౩౫. ధాత౯ యతి౯ మదనమా * తభ జాజగంబుల్. §

సుగంధి:—

(హ హ హ హ హ హ హ గ, ౯.)

౩౬. తొమ్మిదింట హామ్ము లేడు *తోగ హా సుగంధికి౯.

వనమయూరము:—

(భజననగగ, ౯.)

౩౭. ఓ వనమయూరము బి*లాలి భజనన్గా.

కరిబృంహితము:—

(భన భన భనర, ౧౩.)

౩౮. మూఁడు భనములు రేఫమును బదు*మూఁట యతి కరి బృంహిత౯.

మణిగణనికరము:—

(న న న న స, ౯.)

౩౯. మణిగణనికరము*మణి ననననసల్.

వసంతతిలక:—

(త భ జ జ గ గ, ౮.)

౪౦. క్రాలు౯ వసంతతిల*క౯ గరితోఁ ద్భజాగా.

మంజుభాషిణి:—

(స జ స జ గ, ౯.)

౪౧. మణియు౯ సజల్ సజగ * మంజుభాషిణి౯.

రుచిరము:—

(జ భ స జ గ, ౯.)

౪౨. నవాంకము౯ రుచిరము*న౯, జ భ స్జగల్.

కుసుమ విచిత్రము:—

(న య న య, ౭.)

౪౩. కుసుమ విచిత్ర౯ * కు ధ ర న య న్యల్.

మణిమాల:—

(త య త య, ౭.)

౪౪. భూధ్రంబు తయత్యల్ * పొల్చు౯ మణిమాల౯.

§ దీని గణలక్షణము 'వసంతతిలక'ను బోలియున్నది.

పృథివి:—

(న భ జ ర, ౯.)

౪౫. వెస నభ్రజ పృథి*విఁ గరి నె

క్కుఁగాఁ.

ద్రుత విలంబిత:—

(న భ భ ర, ౭.)

౪౬. ద్రుతవిలంబిత*తో న భ భర్

గిరుల్.

వంశస్థము:—

(జ త జ ర, ౮)

౪౭. జగ్రజవంశస్థము*సామభూయఃశ్రీఁ.

జలోద్ధతగతి:—

(జ స జ స, ౮.)

౪౮. జలోద్ధతగతిఁ జ*సల్ జసకరిఁ.

ప్రమితాక్షరము:—

(స జ స స, ౯.)

౪౯. ప్రమితాక్షరంబు మణి*పై స జ సా.

తోదకము:—

(న జ జ య, ౮.)

౫౦. న జ జ య తోదక * నామము

హాస్తిఁ.

ఇంద్రవంశము:—

(త త జ ర, ౮.)

౫౧. కో నింద్ర వంశంబున * హాస్తితా

జరల్.

మణిరంగము:—

(ర స స గ, ౬.)

౫౨. శ్రీ ర సా గ రు * చిఁ మణి

రంగఁ.

భద్రకము:—

(ర న వ.)

౫౩. భద్రకంబు రనల్ వమ్రుఁ.

భుజంగప్రయాతము:—

(య య య య, ౭.)

౫౪. భుజంగ ప్రయాతం*బునఁ శైల

యా యా.

స్రగ్విణి:—

(ర ర ర ర, ౭.)

౫౫. స్రగ్విణిఁ రా ర రల్ * శైల

విశ్రాంతియుఁ.

చంద్రిక:—

(న న ర వ, ౯.)

౫౬. చను న న ర వ బ్రహ్మ*చంద్రికల్.

సుముఖి:—

(న జ జ వ, ౭.)

౫౭. న జ జ వ లద్రి*నలిఁ, సుముఖిఁ.

శాలిని:—

(మ త త గ గ, ౭.)

౫౮. నిల్పేడింటఁ శాలి*నిఁ మత్త

గాయుఁ.

ఇంద్రవజ్ర:—

(త త జ గ గ, ౮.)

౫౯. ఈతాజగాహాస్తియు*నింద్రవజ్రఁ.

ఉపేంద్రవజ్ర:—

(జ త జ గ గ, ౮.)

౬౦. ఉపేంద్రవజ్రన్ గరి*నొప్పు జత్జగా.

ఉ ప జా తి:—

౬౧. ఇంద్రవ జ్రోపేంద్రవజ్రాపాద సంకరము ఉపజాతి.

తోటకము:—

(స స స స, ౯.)

౬౨. అగుసాసస తోటక* మబ్జజులోన్.

దోధకము:—

(భ భ భ గ గ, ౭.)

౬౩. దోధకమా గిరి*తో భ భ భ గ్గల్. దీనికే పాదపమనియుం బేరు.

పృథ్వి:—

(జ స జ స య వ, ౧౨.)

౬౪. చతుర్దశయతిన్ జసల్ జసయవల్ వె*సం బృథ్వి యా.

స్వాగతము:—

(ర న భ గ గ, ౭.)

౬౫. స్వాగతంబు రన*భల్గగ మద్రిన్.

రథోద్ధతము:—

(ర న ర వ, ౭.)

౬౬. ఒప్పురన్ రవ ర*థోద్ధతన్ గిరిన్.

సరసాంకము:—

(సజసనయ, ౧౦.)

౬౭. సరసాంకమాశల యతిన్ * సజ సాయ లొప్పన్.

విద్యున్మాల:—

(మ మ గ గ, ౫.)

౬౮. మాగా విద్యు*న్మాలన్ మాత్రల్.

మంగళమహాశ్రీ:—

(భ జ స న భ జ స న గ గ, ౯, ౯.)

౬౯. చక్కఁగ భజస్నభజ * సన్గగలు మణ్యాజుల*శ్రాంతులును మంగళమహాశ్రీ.

తరువోజ:—

(3 ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు,
3 ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు, 3, 3, 3.)

౭౦. ముగు రింద్రులొక్క ప్రొద్దు*మూఁడి ట విరతి * ముగియఁగా రెట్టింప* మొగిఁ దరు వోజ.

ఉత్సాహ:—

(ఏడుగురు సూర్యులు, గురువు, ౫.

౭౧. ఉసుఱు, లేడు ప్రొద్దులునుగ * ముత్స దా క్త సాహ యా.

అంతరాక్కర:—

(సూర్యుఁడు, ౨ ఇంద్రులు, చంద్రుఁడు; రెండవఇంద్రుని తుదివర్ణము యతి.)

౭౨. రవియు శక్రద్వితయి నెల రాణ మీఱు, యతియునింద్రులతుది నంతరాక్క రంబు.

మధురాక్కర:—

(సూర్యుఁడు, 3ఇంద్రులు, చంద్రుఁడు; ౪.

౭3. రవియు శక్రత్రయము నెలరాణ మీఱు,

యతియు నాల్గింటఁగా మధురాక్కరంబు.

మధ్యాక్కర:—

(౨ ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు, ౨ ఇంద్రులు సూర్యుఁడు; ౫.)

౭౪. ఇంద్రయుగ మర్త్యమునిఁ బెట్టి యినుమడింప,

యతిని యిడ నాలుగింటమధ్యాక్కరంబు.

అల్పాక్కర:—

(౨ ఇంద్రులు; చంద్రుఁడు;. 3)

౭౫. ఇంద్ర యుగళంబునర్క జంద్రుఁ డింపు మీఱ,

యతిని మూఁడిటఁ బెట్ట నల్పాక్కరంబు.

ద్విపద రగడ ద్విపదలు:—

౭౬. ద్విపదలోను, రగడలోను రెండేపాదములు. అయినను కవీశ్వరులు సాధారణముగా ఎన్నో ద్విపదలను ఎడతెంపు లేక చెప్పెదరు.

ద్విపద:—

(3 ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు; యతియో, ప్రాసమో, 3 ను.)

౭౭. సాంద్రవిశ్రామంబు*చను మూఁట ద్విపద.

౭౮. రగడయందంత్యప్రాసముకూడ నుండును.

హయప్రచారరగడ:—

(౪ సూర్యులు, 3.)

౭౯. ఇనులు నల్వు* రెరగలియతి, చనుహయప్ర*చారనియతి.

౮౦. హయప్రచారములు=౧.తురగవల్గన రగడ.

౮౧. ౨.తురగ వల్గనములు= ౧ విజయ మంగళ రగడ.

ద్విరదగతి రగడ:—

(౪ గణ, 3, ౧ గణ=౫ల, ౨ల=౧గ.)

౮౨. కరము పంచ లస ద్వృ*గ్గణ చతుష్టయము చే,

విరమంబు రెంటిపయి * ద్విరదగతి నయముచే.

౮౩. ౨.ద్విరద గతులు= విజయ భద్ర రగడ.

మధురగతి రగడ:—(౪ గణ, 3,౧ గణ= ౪ ల, ౨ ల=గ.)

౮౪. నాలుగుమాత్రల * నాలుగు గణములు

సోలు మధురగతి*శుచివిరమణములు.

హరిగతిరగడ:—(నల, న, భ, ఈగణములే ౮; ౪.)

౮౫. నలసభగగముల నెన్మిది సేర్చ* నాల్గిటిపై యతి నయముగ హరిగతి.

గీతిక

కవికొండల వేంకటరావు గారు

నా మంచిపాట నాలో నేనే పాడుకుంటాను.
నే-పైకి-పాడ.
నే-పైకి-పాడే-పాటయెల్లా, రెండోరకమేను—
నాకలమ్మలంచి, కాయితాన్నుంచి, 'కైతా!' అంటాను
నే-నేమీ-వ్రాయ.
నే-వ్రాస్తే-వచ్చే-దంతామేలిం, వ్రాయ నంతేను— ॥ నామంచి ॥

నాయెడదాబెంచి, కళ్లానించి, నవరసమొలికిస్తా
నా-పెదవీ-విప్ప.
తేపీ-తేపి-నాల్క-చివర-నాపి, ఊకొడుతూ— ॥ నామంచి ॥

నీలోకంగాస్తూ, శోకంమూస్తూ, లోలూపునైపోతా,
నే-నేడ్వ,-నవ్వ,
నా-చెక్కి-ళ్లంటాకాజేనీరు నవనాళ్ల నింకించి,— ॥ నామంచి ॥

నే బేరంసారం, దూరంభారం, నేరాను కించిత్తు
నే-నేమీ-కోర
నాగడపాకొచ్చి నన్నూపిల్చి ననుగొనిపోతూంటే— ॥ నామంచి ॥

నా రాజ్యంపూజ్యం, రాగంత్యాగం, నేనే రాజ్ బంటు
నా-కెవరూ-లేరు,
నా-నాణే-మెంచి, సంచీనిడించి, నాదంటె ఏదంటూ— ॥ నామంచి ॥

నే కవినీగాను, కథకూడగాను, ఏకాలంగిలయే
నే-నిదరా-బోను
సిరామెదిపి, సిరావిదిపి, శ్రీరామ స్మశ్రీనే— ॥ నామంచి ॥

'విస్మృత సంస్కృత కావ్యావళి'

2. భట్టబాణుఁడు—"ముకుటతాడితకము."

యాయూర్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు, ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య పరిషత్తు

జగద్గీతకీర్తియు, గద్యకవితా సామ్రాజ్యలక్ష్మీకి నధీశ్వరుండునగు భట్టబాణుని కవితాపారభమ్ము నాఘ్రాణింపని యంక్వరాణి యుండఁడు. రాజకవిశిరోమణియగు హర్షవర్ధన కల్పభూజము నాశ్రయించిన భట్టబాణకవి కోకిల కవితాగాన మాధురీమహిమ సార్వవిద్వల్లోకికము. గీర్వాణగద్యకవితారాపథమున దివ్యజ్యోతివలె వెలుఁగు నీ కవిపుంగవుని గూర్చి ఆంగ్లము, జర్మన్, ఫ్రెంచిభాషలలో గవేషణాత్మకములగు గ్రంథరాజములు పెక్కులు గలవు; ఇటఁ గొన్నిటిఁ జేర్కొనెద.

1. P. V. Kane's Introduction to his edition of Bana's "Harsacaritam". 1918.

2. The elegant and spirited translation—into English—of the"Harsacarita"by Profs. Cowell and Thomas.

3. Dr. P. Peterson's interesting and instructive Introduc'ion to his edition of the "Kadambari."

4. Prof. M. R. Kale's Introduction to his edition of the "Kadambari."

5. 'The Sanskrit Poems of Mayura and Bana' ed'ted by G. P. Quackenbos. [Harvard Oriental Series.]

6. Introduction to the 'Parvati-Parinaya'. [Vani Vilas Press, Srirangam.

7. Dr. A. B. Keith's latest monumental work, 'A History of Sanskrit Literature', published in 1928.

8. Dr. A. B. Keith's "Classical Sanskrit Literature".[Heritage of India Series.]

9. సంస్కృతకవి జీవితము, 1 సంపుటము, శ్రీ ముల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి నిర్మితము. 1911.

"కాదంబరీ రసజ్ఞానా మాహారోఽపి న రోచతే"

అనుసుధీమాత్రికిఁ బాత్రమగు బాణుని కవితాసుందరి పాశ్చాత్య విద్వద్రసికుల హృత్కుశేశయముల వికసింపఁజేయఁజాలక పోయెను.

జార్మన్యప్రాచ్యసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో (1854 సం.) వీబర్ విద్వన్మణి భట్టబాణుని గద్యకావ్యముల నిట్టులు విరసించెను:—

"Bana's prose is an Indian wood' where all progress is rendered impossible by the undergrowth, until the traveller cuts out a path for himself and where even then he has to reckon with malicious wild beasts in the shape of unknown words that affright him". [From the Journal of the German Oriental Society for 1854].

బాణుని కవితలో లోపములు లేకపోలేదు; కాని పైవిమర్శమతి మాత్రతీక్ష్ణముగానున్నది. బాణుఁడు వక్రోక్తికవితామార్గమున సిద్ధహస్తుఁడు. సంస్కృతరాఘవపాండవీయమహాకావ్య నిర్మాతయగు కవిరాజసూరి భట్టబాణుఁడు వక్రోక్తిమార్గనిపుణుఁడని యుల్లేఖించియున్నాఁడు.

"శ్లో. సుబన్ధు ర్బాణభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రయః,
వక్రోక్తి మార్గనిపుణా శ్చతుర్థో విద్యతే నవా."
—రాఘవపాండవీయము, 1 స. 41 శ్లో.

చాళుక్య ప్రభుపుంగవుఁడగు సోమదేవుని సంస్థానాలంకార భూతుఁడగు విద్యామాధవ విద్వత్కవి "పార్వ

తీరుక్మిణీయ"మను ద్వ్యర్థికావ్యములో నిట్లు వ్రాసియు న్నాడు:—

శ్లో. బాణస్సుబన్ధుః కవిరాజసంజ్ఞో
విద్యా మహామాధవపండితశ్చ,
వక్రోక్తిదక్షాః కవయః పృథివ్యాం
చత్వారఏతే నహి పంచమోఽస్తి."

[*Vide* 'A Descriptive Catalogue of Sanskrit Manuscripts in the Govt. Oriental M S S. Library, Madras, Vol. XX. p. 7779; R. No. 11606.]

సూర్యశతకముం జెప్పి, ప్రభాకరుని బ్రసన్నుని గాఁ జేసికొని నీరోగుఁడైన మయూర మహాకవిం జూచి, భట్ట బాణుఁడును గద్యంబు చెప్పి శంకరుని గరము ప్రసన్నుం జేసికొని కరలాభ మొందెనని యైతిహ్యము గలదు. పెద పాటి ఎఱ్ఱాప్రెగడ "కుమార నైషధము"లో (చూ. 'ప్రబన్ధరత్నావళి,' 23 పు. 76 ప.) నిట్లు నుడివియు న్నాడు:—

"గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచేఁ గరములు
ప్రతిభతోఁ బడసిన బాణుఁడలఁదు."

(ఇట్టి యైతిహ్యములు 'బసవపురాణము'లోఁ (ఆ. ౬౫ పుట; ప్రాచీనప్రతి) గూడ నుల్లేఖింపఁబడి యున్నవి:

" చేతులు రెండు సంప్రీతిఁ బూజింప
ఖ్యాతిగఁ జేతులు బాణున కిచ్చె
కన్నులు రెండు సమున్నతిఁ బూన్పఁ
గన్నులఁ బ్రోవిడెఁ గాళిదాసునకు
* * * * *
భానునిచేఁ బోని లోని కుష్ఠడఁచి
పూని మయూరుని మే నిచ్చెఁ గాదె
హరిచేతఁ బోని దుస్తరమైన కుష్ఠు
హరియింపఁడే దండి యర్థిఁ గీర్తింప."*

సోమశేఖరకవి 'నరసభూపాలరాజీయము' లో (1 ఆ. 8 ప.) నిట్లు నుడివి యున్నాడు:)

"వరవృత్తములఁ మాని వాణి యెవ్వానికై
పలచి నానా శ్లేషములఁ జిక్కె."

తిరిగొప్పుల మల్లనమంత్రి 'చన్ద్రభాను చరిత్ర'లో (1 ఆ. 5 ప) నిట్లు బాణునిగూర్చి వ్రాసియు న్నాడు:—

"అసమ బాణాంకిత పలరారియు వలిక
నేత్రు మెప్పించిన నిర్మలాత్ముఁ"దలఁతు.

బాణునికి గద్యకవితలో నున్న నైపుణ్యము పద్య కవితలో లేదని యాలంకారికుల యభిప్రాయము:

ప్రకాశవర్షుఁడు "రసార్ణవాలంకారము"†లో నీ విషయమై యిట్లు నుడివి యున్నాఁడు:—

శ్లో. యాదృగ్గద్యవిధౌ బాణః పద్యబన్ధే న తాదృశః,
ప్రతిమార్గ మియం (స్ఫేదః) చిత్రా హి సరస్వతీ."
111 పరిచ్ఛేదము. 87 శ్లో.

పై శ్లోకమునందలి పూర్వార్ధము భోజదేవుని "సరస్వతీ కంఠాభరణము"లోఁగూడ [P.142 of Vol. I of the Benares Edition] నుట్టంకింపఁబడి యున్నది. బాణుఁడు పద్యకవితారచనమునఁగూడ నిపుణుఁడు; కాని యాతని పద్యగద్య కవిత్వములఁ బోల్చినపుడా తఁడు గద్యకవితారచనమున నిరంకుశప్రజ్ఞాసంపన్నుఁ డని విశదమగును. నిర్దుష్ట గద్యకావ్యరచనము బహుకష్ట సాధ్యము. అందుచే నాలంకారికులు కవియొక్క సాహి త్యరత్న పటలికి గద్యకావ్యరచనము నికషాయమాణమని నుడివియున్నారు.

ఆలంకారిక శిరోమణియగు వామనుఁడు తన "కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తి" [I. iii, 21] లో నిట్లు ల్లేఖించియున్నాఁడు: "గద్యం కవీనాం నికషం('నిగ శం.' పా.) వదన్తి." శ్రీమత్పండిత పాండురంగవామన

* ఈవిషయము నాకు శ్రీయుత నిడుదవోలు సుందరము పంతులుగారివలనఁ దెలిసినది.

† Published as a supplement to the "Indian Historical Quarterly" of Calcutta, Vol. V, No. 1, March, 1929.

కాణే మహోదయులు 'హర్ష చరిత' పీఠికలో నిట్లు లిఖించియున్నారు:—

"We must not forget that Bana was handicapped in verse. We have quoted above a critic's opinion that Bana does not excel so much in verse as in prose. That remark could not have been based on the few verses that occur in the two prose works of Bana. They rather refer to some compositions in verse written by Bana. We suggest that 'Parvatiparinaya' may be one of them." [Prof. P. V. Kane's Introduction, p. XVIII to his edition of the 'Harsacaritam.']

బాణుని మనోహర గద్యకవితముందలి వానివి పద్యకవిత్వము చప్పగా నుండుటచేతనే కాఁబోలుఁ దన్ని ర్మిత "ముకుటతాడితక, పద్యకాదంబరులు" లుప్తములై యుండును. గద్యపద్య కవితా తారతమ్యముంగూర్చి కాలాంతరమునఁ జర్చించెద.

తిరుచినాపల్లి జాతీయ కళాశాలా సంస్కృతా చార్యులగు శ్రీమత్పండిత వాసుదేవ శర్మగారు బాణుని నిరసించిన పాశ్చాత్య విమర్శకుల కిట్లులు ప్రత్యుత్తర మొసంగిరి:—

"The western English knowing scholar, whose language is singularly free from the complexity caused by the compounding of expressions, is sore afraid of Bana's lengthened *samasas*. But to one steeped in the tradition of Sanskrit learning, these will appeal, I am sure, but as an instance of 'lengthened sweetness, long drawn out.' Prof. Weber and along with him Dr. Peterson, and Prof. Keith following them both at a respectable distance (of time) and quoting them, are frightened out of their wits, 'by the wild beasts in the shape of unknown words' lying in wait for the innocent way-farer. But a little more acquaintance with the language and its genius, we are convinced, would go much towards robbing these innocent but uncouth denizens of the wilds, of their supposed ferocity and revealing the beauty of it all. If Bana chose to indulge in sentences running upto six pages in print, it is only indicative of his erudition and scholarly exuberance and should have been a matter more for admiration, than for any adverse comment. All glory to that master! We only wish we had many more of that type!" [From the Introduction to his English Translation of the 'Harsacarita Sangraha'. Jananukoola Press, Trichinopoly, 1927.]

ఆంధ్రగీర్వాణవిద్వత్కవిపుంగవు లనేకులు బాణుని, నాతనికవితను బహుధా స్తుతియించిరి. అత్యంతో పయుక్త ము, పరిమాత్రచేతో మోదావహము నగుటచే భట్టబాణస్తుతికుసుమాంజలి నిట రసికాళికి సమర్పించుచున్నాను:—

బాణుని 'హర్ష చరితము'ను మించవలెనని 'ఉదయసుందరీచంపువు'ను రచించిన సొడ్ఢలుఁ డనేక శ్లోకములలో బాణుని స్మరించియున్నాఁడు:

౧. ఈ క్రిందిశ్లోకములో హర్ష వర్ధనుఁడు బాణుని గనకాభిషిక్తుం జేసినట్లులు సూచింపఁబడిది:—

శ్లో. 'శ్రీహర్ష ఇత్యవనివర్తిషు పార్థివేషు
నామ్నైవ కేవల మజాయత వస్తుతస్తు,
గీర్హర్ష ఏష నిజసంసది యేన రాజ్ఞా
సంపూజితః కనకకోటిశతేన బాణః.'

—I ఉచ్ఛ్వాసము.

౨. ఈ శ్లోకములో బాణుని 'హర్ష చరితము' స్తుతింపఁబడినది:—

'శ్లో. బాణస్య హర్ష చరితే నిశితా ముదీక్ష్య
శక్తిం న కేఽత్ర కవితాస్త్రమదం త్యజన్తి,
మాన్ద్యం న కస్య చ కవే రిహ కాలిదాస
వాచాం రసేన రసితస్య భవ త్యతృప్యమ్.'

—ఉదయసుందరి, I ఉ.

౩. అభినన్దుని వాగీశ్వరత్వము, వాక్పతిరాజు నర్థేశ్వరత్వము, కాళిదాసుని రసేశ్వరత్వము బాణునియందు మూర్తీభవించినట్లు ఈశ్లోకమున సూచితము:—

శ్లో. 'వాగీశ్వరం హన్త భజేఽభినన్ద
మర్థేశ్వరం వాక్పతిరాజ మీడే,
రసేశ్వరం స్తౌమి చ కాలిదాసం
బాణంతు సర్వేశ్వర మానతోఽస్మి.'
—ఉదయసుందరి, VIII ఉ.

౪. శ్లో. 'హాలే నోత్తమపూజయా కవివృషః
శ్రీపాలితో లాలితః
ఖ్యాతిం కామపి కాలిదాసకవయో
నీతాః శకారాతినా,
శ్రీహర్షో వితతార గద్యకవయే
బాణాయ వాణీఫలం
సద్యః సత్క్రియయాభినన్దమపి చ
శ్రీహారవర్షోఽగ్రహీత్'
—రామచరితము, XXII స. ౧౦౦ శ్లో.

౫. ఇన్ద్రిసూరి (క్రీ. శ. ౭౭౮) 'కువలయమాల' (ప్రాకృతకావ్యము):—

'లావణ్ణవయణసుహయా
సువణ్ణరయణుజ్జలాయ బాణస్స,
చన్ధాపీడస్సవసే
జాయా కాయంబరీ జస్స.'

ఛాయ:— 'లావణ్యవదనసుఖదా సువర్ణరచనోజ్జ్వలా చ, బాణస్య చన్ద్రాపీడస్య వశే జాతా కాదంబరీ యస్య.

౬. ధర్మదాససూరి:—

శ్లో. 'రుచిరస్వరవర్ణపదా రసభావవతీ జగన్మనో హరతి,
తత్కిం? తరుణీ? నహినహి, వాణీ బాణస్య
మధురశీలస్య'
— 'విదగ్ధముఖమండనము.'

౭. గోవర్ధనాచార్యులు:—

శ్లో. 'జాతా శిఖండినీ ప్రాగ్యథా శిఖండీ తథావగచ్ఛామి,
ప్రాగల్భ్య మధిక మాప్తుం వాణీ బాణో బభూవేతి.'
—'ఆర్యాసప్తశతి.'

౮. ధనపాలుఁడు:—

శ్లో. 'కేవలోఽపి స్ఫురన్బాణః కరోతి విమదాన్కవీన్,
కిం పునః క్లృప్తసన్ధానపులిన్ధ్రి (న్ధ్ర?) కృతసన్నిధిః.'
—'తిలకమంజరి', 26 శ్లో.

౯. త్రివిక్రముఁడు:—

శ్లో. 'శశ్వద్బాణ ద్వితీయేన నమదాకారధారిణా,
ధనుషేవ గుణాఢ్యేన నిశ్శేషో రఞ్జితో జనః'
— 'నలచంపువు.'

౧౦. సోమేశ్వరదేవుఁడు:—

శ్లో. 'యుక్తం కాదంబరీం శ్రుత్వా
కవయో మౌనమాశ్రితాః,
బాణధ్వనా వనధ్యాయో
భవతీతి స్మృతి ర్యతః.'
—'కీర్తికౌముది', 1 స. 15 శ్లో.

౧౧. రాజచూడామణి దీక్షితులు:—

శ్లో. 'బాణో ధురీణః కవిపుఙ్గవేషు
ప్రకాశతాం భవ్యఫలోదయశ్రీః,
అముఞ్చమానోఽపి గుణం పరేషాం
విధ్యన మర్మాణి విశేషతో యః.'
—'రుక్మిణీ కల్యాణము.'

[D. C. S. MSS. Vol. xx, p. 7850.]

౧౨. శ్రీ చన్ద్రదేవ కవి:—

శ్లో. 'శ్లేషే కేచన శబ్దగుమ్ఫవిషయే కేచి ద్రసే చాపరేఽ
లంకారే కతిచి త్సదర్థవిషయే చాన్యే కథావర్ణనే,
ఆసర్వత్ర గభీరధీరకవితా విన్ధ్యాటవీ చాతురీ
సఞ్చారీకవికుంభికుంభభిదురో బాణస్తు పఞ్చాననః.

౧౩. జయదేవుఁడు:—

'హృదయవసతిః పంచబాణస్తు బాణః.'
—'ప్రసన్నరాఘవము', I అ.

౧౪. శ్లో. హృది లగ్నేన బాణేన యన్మన్దోఽపి పదక్రమః,
భవేత్కవికురఙ్గాణాం చాపలం తత్ర కారణమ్.'
—త్రిలోచనుఁడు.

౧౫. శ్లో. 'కాదంబరీరసజ్ఞానాం ఆహారోఽపి న రోచతే,
కాదంబరీరసజ్ఞానాం ఆహారోఽపి న రోచతే.'

౧౬. జల్హణుని 'సూక్తిముక్తావళి' (రాజశేఖరున కారోపితము):—

శ్లో. 'శబ్దార్థయోః సమో గుంఫః పాంచాలీ రీతిరిష్యతే'
శీలా భట్టారికా వాచి బాణోక్తిషు చ సా యది.'

౧౭. 'బాణోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వం'.

౧౮. కవిరాజసూరి 'రాఘవపాండవీయము.'

౧౯. విద్యామాధవ విద్వత్కవి: 'పార్వతీ రుక్మిణీయము'

పైరెంటియందలి బాణస్తుతిపరశ్లోకములు పూర్వోద్ధృతములు.

ఆంధ్రకవి కుంజరులచే 'భట్టబాణస్తుతి'

౨౦. అమరేశ్వరుఁడు (చిమ్మపూడి):—
'బాణవాగ్భామి నీ ప్రసవమంజరి విశా
రదుల కలంకార రమణఁ జేయు.'
—'విక్రమసేనము.'

౨౧. పోతన (బమ్మెర):—
'మృదుమధుర వచనవర్గ పల్లవిత
స్థాణునకు బాణునకుఁ బ్రణమిల్లి.'
—'భాగవతము.'

౨౨. శ్రీనాథుఁడు:—
'గణుతింతు నిరవద్య గద్యపద్యనిబంధ
పరితోషితస్థాణు భట్టబాణు.'
—'భీమఖండము.'

౨౩. శ్రీనాథుఁడు:—
'భట్టబాణమయూర భారతీ సంసర్గ
సౌభాగ్య గరిమంబు సంగ్రహించి.'
—'శృంగారనైషధము.'

౨౪. ఎఱ్ఱాప్రెగడ (పెదపాటి): 'కుమారనైషధము:—
గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచేఁ గరములు
ప్రతిభతోఁ బడసిన బాణుఁ దలఁతు.'

౨౫. దామెర వేంగళభూపాలుఁడు:—
'ఇల మయూరకుమార లలిత సంగతి మెచ్చి
బాణ పుష్పితలతఁ బ్రస్తుతించి.'
—'బహులాశ్వచరిత్ర.'

౨౬. రామరాజభూషణుఁడు:—
'బాణు వేగంబును భవభూతి సుకుమారతయు
మాఘుశైత్యంబు దండిపదుత.'
—'నరసభూపాలీయము,' I ఆ. ౧౫ ప.

౨౭. సోమశేఖరకవి:—
'పరవృత్తములు మాని వాణి యెవ్వానికై
వలచి నానా శ్లేషములకుఁ జిక్కె.'
—'నరసభూపాల రాజీయము', I ఆ. ౮ ప.

౨౮. కాకమానిమూర్తి:—
ఉ. 'చారువలంక్రియా విహృతి
సొంపు మయూరుని సౌకుమార్యమున్
భారవికాంతిసంపదయు
బాణు గుణాఢ్యతర ప్రయోగ మా
దారి మురారి కోమలప
దంబు ప్రసాదముఁ గల్గునట్లుగా
భారతి యిచ్చుఁ గాకేఁ బ్రతి
భారతి మత్కృతికిం జమత్కృతిన్.'

౨౯. కాకమాని గంగాధరుఁడు:—
'వర్ణింతు మద్వేల వాణీసుధాపూర
పాథోధిపరిబాణు భట్టబాణు.'
—'బాలభారతము.'

౩౦. మాడయ్య:—
'సన్నుతియొనరింతు సర్వజ్ఞ బిరుదాంక
భద్రవాచాస్థాణు భట్టబాణు.'
—'మైరావణచరిత్ర,' I ఆ. ౧౧ ప.

౩౧. తరిగొప్పులమల్లన:—
'అసమబాణాంకత నలరారియును నలిక
నేత్రు మెప్పించిన నిర్మలాత్ము' బాణుఁదలఁతు.
—'చంద్రభానుచరిత్ర,' I ఆ. ౫ ప.

౩౨. అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁడు:—
'కవితాశ్రీహృష్టమాధవమయూరు మయూరు
భాసురాకృతిఁ బుష్పబాణు బాణుఁ' బ్రార్థింతు.
—'హంసవింశతి,' I ఆ. ౧౦ ప.

౩౩. కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముఁడు:—
'పింఛరిభుజగమయూరు మయూరుని
బంధురవసప్రపుష్పబాణుఁ బాణు' బ్రస్తుతింతు.
—'రాజశేఖరవిలాసము,' I ఆ. ౧౦ ప.

౩౪. రాజా జనార్దనరంగారావు:—
'పటుతరశాస్త్ర ప్రభారవి భారవిఁ
బవఘుటనావేగబాణు బాణు' నభినుతింతు.
—'మిత్రవిందాపరిణయము.'

౩౫. వక్కలంక వీరభద్రకవి:—
'వ్యాసు భారతసుధీవ్యాసు వర్ణనచేసి
బాణు భామాపంచబాణుఁ దలఁతు.'
—'వాసవదత్తాపరిణయము', I ఆ. ౧౨ ప.

౩౬. మొల్ల రామాయణము, I. ౯—:
'వివిధకళాన్వితవిఖ్యాతి భవభూతిఁ
బ్రకటకార్యధురీణు భట్టబాణుఁ' దలఁతు.

౩౭. అప్పకవీయము, I ఆ. ౨౬ ప:—
'భట్టబాణవచఃప్రాభవంబు గణించి
కాళిదాసుని కిరుగేలు మోడ్చి.'

౩౮. ఆలూరు కుప్పనకవి:—
'ఎవ్వాఁడు కావ్యంబు లిలఁ జూర్కొనఁబూన్చె
నెవ్వాఁడు రసవృత్తి నెలమిఁ బఱచె.'
(కాళిదాస భట్టబాణులు సూచితులు.)
—'శంకరవిజయము,' I ఆ.

౩౯. అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి:—
'బాణమయూరసుబంధుప్రబంధము
రందరసాప్తి కానంద మొంది.'
—'శ్రీకృష్ణకల్యాణము,' I ఆ.

౪౦. శ్రీ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యకవి:—
'బాణునివేగంబు భావించి చూరని
యర్థసంగ్రహవృత్తి నభినుతింతు.'
—'దేవవ్రతచరిత్ర,' I ఆ. ౪౪ ప.

భట్టబాణుఁడు 'హర్షచరిత' పీఠికలో ననేకకవీశ్వరులను, గ్రంథములను బేర్కొనియున్నాఁడు; అందుచే నీతనికాలము నిశ్చయింపఁబడినచో నాయా కవులకాలము గూడ నిశ్చితమగును.

బాణుఁ డీకావ్యములను, కవులను స్మరించెను:—

౧. వ్యాసులు;	౬. భాసుఁడు;
౨. వాసవదత్త;	౭. కాళిదాసుఁడు;
౩. భట్టారహరిచంద్రుఁడు;	౮. బృహత్కథ;
౪. సాతవాహనుఁడు;	౯. ఆఢ్యరాజు.
౫. ప్రవరసేనుని "సేతుబంధము";	

హర్షుఁడు క్రీ.శ.౬౦౬—౬౪౭లో రాజ్యపాలన మొనరించియున్నాఁడు. అతని యాస్థానాలంకారభూతుఁడు గావున బాణుఁడు క్రీ. శ. సప్తమశతాబ్దాంతమునను, సప్తమశతకపూర్వార్ధమునను విలసిల్లియుండెనని చెప్పనగు. బాణునికాలవిషయమై 'కాణే' పండితుని విపుల సమాలోచనము గనఁదగు.

[Panduranga Vamana Kane's Edition of Harsacarita's I ntroduction, pp. V—XII.]

భట్టబాణ నిర్మిత గ్రంథావళి

౧. 'హర్షచరితము', ౨. 'కాదంబరి' బాణనిర్మితములని సర్వవిద్వల్లోకము నేకగ్రీవముగ నంగీకరించెను. ౩. బాణుని మూఁడవ గ్రంథము 'చండీశతకము.' ఈ గ్రంథము బాణునిదా యని యనేక విమర్శకులు శంకించుచున్నారు. 'కాదంబరి'లో చండికాలయము నత్యంత మనోహరముగా బాణుఁ డభివర్ణించియున్నాఁడు. 'చండీశతక' శ్లోకములు 'సరస్వతీ కంఠాభరణము'లోను, 'కావ్యప్రకాశము' లోను, అర్జునవర్మదేవ నిర్మితమగు 'నమరుశతక వ్యాఖ్య'లోను నుల్లేఖింపఁబడియున్నవి. అర్జున వర్మదేవుఁడు 'చండీశతకము' బాణనిర్మితమని నొక్కి వక్కాణించి యున్నాఁడు: "తథా చ నిబద్ధం చ భట్టబాణేనైవంవిధ ఏవ సంగ్రామ ప్రస్తావే దేవ్యా స్తైః ఖడ్గి భిర్భృగళితా భర్గేణ సహ ప్రీతి ప్రతిపాదనాయ బహుధా నర్మ యథా 'దృష్ట్వా సక్తదృష్టిః'" [చం. శతకము, ౩౪

శ్లో. ౨౪౪౪.] ఈశతకము పూర్వోద్ధృతమగు 'The Sanskrit Poems of Mayura and Bana' (Harvard Oriental Series) అను గ్రంథములో ముద్రింపఁబడియున్నది. ఈశతకముంగూర్చి మున్ముందు విపుల సమాలోచనము ప్రచురించెద. ఈశతకము సవ్యాఖ్యముగఁ 'కావ్యమాలా' చతుర్థగుచ్ఛమున ముద్రితమై యున్నది.

౪. 'పార్వతీపరిణయ' నాటకము (Vani Vilas Sanskrit Series, Srirangam) బాణున కారోపింపఁ బడియున్నది. ఇది బాణనిర్మితమని సయుక్తికముగ శ్రీ పాండురంగ వామన కాణే పండితుఁడు నొక్కి వక్కాణించియున్నాఁడు. [Prof. P. V. Kane's Edition of Bana's'Harsacarita.,Introduction, pp. XVII,XVIII.] ఈనాటకముంగూర్చి కాలాంతరమున విపులముగఁ జర్చించెద.

౫. 'హర్షచరితనాటక'మను నొక గ్రంథమును గూడ బాణుఁడు రచించినట్లులు స్వర్గీయ పండిత రాధాకృష్ణ మహోదయుని 'పుస్తకసూచీపత్త్రిము' (౫౩ పు)లోఁ గలదని Aufrechet పండితుఁడు "Catalogus Catalogorum"లో వ్రాసియున్నాఁడు. '['This important collection (in 48 pages 800) of Manuscripts belonged to the late Pandit Radhakrishna of Lahore, who was famous not only for his enlightened views, but also for his great knowledge of Sanskrit Lore'.] ఈ గ్రంథవిషయము విమర్శనీయము.

౬. బాణగద్యము:—శివస్తుతిపరముగ బాణుఁడీ గద్యము చెప్పి శంకరు కరుణావలనఁ గరములు పడసెను. ఈగద్యము కాలగర్భమున నంతరించియుండును.

ఈవిషయమై పూర్వోక్తలిఖితములగు 'కుమారసంభవాదులయందలి యనుకృతులఁ (Quotations)జూచునది.

౭. బాణుని 'పద్యకాదంబరి':—క్షేమేంద్రకవి స్వకృతిని 'యౌచిత్యవిచారచర్చోద్ధృతము: ఈ గ్రంథముం గూర్చి రాఁబోవు వ్యాసమున పండితమండలికి విన్నవించుకొనియెద.

౮. బాణుని "ముకుటతాడితకము"

త్రివిక్రమభట్ట నిర్మిత "నలచంపూకావ్య" (దమయంతీకావ్య) వ్యాఖ్యానములో గుణవిజయగణియుఁ, జండపాలుఁడును బాణుని 'ముకుటతాడితకనాటకము'లోనిదని యీశ్లోకము నుట్టంకించియున్నారు:—

"యదాహ 'ముకుటతాడితకే' నాటకే బాణః—

శ్లో. ఆశాః ప్రోషితదిగ్గజా ఇవ గుహాః
ప్రధ్వస్తసింహా ఇవ
ద్రోణ్యః కృత్తమహాద్రుమా ఇవ భువః
ప్రోత్ఖాతశైలా ఇవ,
విభ్రాణాః క్షయకాలరిక్తసకల
త్రైలోక్యకష్టాం దశాం
జాతాః క్షీణమహారథాః కురుపతే
ర్దేవస్య శూన్యాః సభాః.'

ఈనాటకముంగూర్చి యింతకంటె నిప్పు డేమియుఁ దెలియదు. ఇందలి యితివృత్తము భారతము నుండి స్వీకరింపఁ బడినట్టులు తోఁచెడిని. ఈనాటకము బయలుపడి యే గ్రంథపరాయణునో జాగ్రత్కరిం జేయుఁగాక !

శరదాగమము

వేంకట కాళిదాస కవులు
(ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య పరిషత్తు)

చీర సింగారముల లీల చిందులాడ
సిగ్గు చూపుల యౌవనశ్రీలు గురియఁ
గరమునన్ వెండి కుంకుమభరిణఁ బూని
పోయెదవు కాలినడకల ముద్దరాల!

కొలువుఁ దీర్చిన బొమ్మల కూటమునకుఁ
బిలుతువా యేమి రండని పేరటాండ్ర?

ఈ విజయవాసరమ్మున నీ ప్రభాత
కాలమున లేచి రాలని పూల నెల్ల
సేకరించెద వేల భాషాకుమార!
భారతీదేవిఁ బూజింప వలయు ననియొ?

ఉదయమున జలకమ్మాడి, నుదుటఁ దిలక
రేఖ యిడి, క్రొత్తచీర ధరించి, యారి
చెదరిన కురులు విడివడి కదలియాడ
గుమ్మమున నిల్చి వలపులు గురియు కనుల
నేల చూచెద వోకుమారీ లలామ
పండుగకువచ్చు ప్రియుని భావమున నెంతొ?

ఓయి బాలక! సుమసముదాయములనె
చిమ్ముచున్నది నీదు బాణమ్ము నేఁడు
భారతీయ పురాయశో వైభవములె
ప్రతిఫలించుచున్నవి నీదుపాటలందు.

పూతవెట్టిన తెలిరెల్లు పూలువోలెఁ
దెలుపు దోఁచిన మేఘ శకలము వోలె,
నీ మనోహర శారద యామినులను
జల్లుచున్నావు వెన్నెలల్ చందమామ!

కలువకన్నెల విరహదుఃఖంబుఁ బాపి
కడలికెరటాల కుద్వేలగతులఁ జూపి
కవికుమారుల హృదయరంగముల వేపి
విసువకుంకువు, యుగములు వెడలనిమ్ము.

ఈశరద్వాసరముల నూహించు కొందు
వేమి భావాల నీమృదుహృదయమందుఁ?
క్రొత్తగా హాయిగాఁ బాడుకొందు వేమి
నవనవమనోజ్ఞ గీతముల్ కవికుమార!

దివ్య వర్చస్విని! భారతీ మతల్లి!
పత్త్రికాపుష్పములతోడ భక్తి నిన్నుఁ
బూజసేతురు పుత్త్రికాపుత్రులెల్ల,
మంగళాశీస్సు లిడు మభిమాన సరణి.

తృతీయాంకము

రంగము ౧

స్థానము:— రాయల విలాసమందిరము.

సమయము:— సాయంసంధ్య.

(రాయలు, చిన్నాదేవి విలాసవేషములనుందురు. చిన్నాదేవి యానందమున విహారనాట్యమున గాన మొన ర్చుచుండును. రాయలు వినోదించుచుండును.)

రాయలు:— ఆనందమయీ!— ఆనందమయీ!— ఓ ఆనందమయీ! అమరీకిశోరమధురిమ చిందిపడుచు న్నది నీగానలహరిలో.

చిన్నాదేవి:— ఆఁ! అవును; ఆనందమయినే. రాజై నాడుకదా కుమారుడు నేడీవిశాలభూమికి! పట్టా భిషేకవేళ, ప్రజలు నా కన్నవాని కర్పించిన రత్నోప హారములు, మంగళహారతులు వానిచుట్టును సౌభాగ్య తేజోమండలము నల్లుటను మీరు చూడలేదా! ఆనందము గాక ఏమిటి! నాకుమారుడొకరాజు, నానాథు డొక రాజు.

రాయలు:— దేవీ! పట్టాభిషిక్తుడు కుమారుడు ప్రజలకు రాజు; నే నెవరికి-మఱి-రాజును!

చిన్నాదేవి: — నాకు. నీవు నా రాజువి. ఆనం దించుచున్నాను, గర్వముతో అట్లు పిల్చుకొని.

రాయలు:— ధన్యుడను ప్రేయసీ! "రాయలు నా రాజు" అని యానందించువాడప్పుడే యొక్కడే యిదివరకు.

చిన్నాదేవి:— ఆఁ; అప్పుడే. ఆత్మసర్వస్వము నర్పించుకొని ఆగాఢప్రేమ తరంగ కలకలమువంటి చిరు నవ్వుతో నీలోకమున నెవరు నిట్లు పిల్చుకొనలేరు. మనోహరా! ఈ శుభదినమున నేను మీ కర్పించుకొను కానుక—

రాయలు:— ఈ ఆనందమయి బాహులతలతో—

చిన్నాదేవి:— ఆహాఁ. కంఠహారము చాలు నేమి! చిత్రా! అబ్బాయిదగ్గర కూర్చొని మన లేదటే! నీకొక చోట కాలు నిలువదుకదా!

(చిత్రావతి 'పూలకోయిల' నెగురవైచుచు పాడు కొనుచు ప్రవేశము. రాయలు, చిన్నాదేవియు నొకరి సరస నొకరు విలాసముగ నిల్చొని చిత్రావతి ఒయ్యా రము ననిమిషులై చూచుచు మందహాసమును చేయు చుందురు.)

చిత్రావతి:—(నాట్యము చేయుచు)

పాట

పూలతో కోయిలను పుట్టించినాను
ఈ విచిత్రము చూడ నెవరు రారేమి!
నీలాంబరాలలో నీలాలు చింద
ఆనీలముల నీహ మందగించాను.
ఎఱ్ఱగన్నేరెమొగ్గ రొమ్ము విచ్చింది
ఆరొమ్ముతో నాస మమరించినాను.
కన్నెజాజి కొమ్మల్లె కడుపుబ్బ నవ్వే
ఆనవ్వువెలుగు జూకాలు పెట్టాను.
కాశిరత్నాలమ్మ కళలదేరాయి
ఆ తేటకెంపులే కాళ్ళు చేశాను.
ఇందీవరాల్ విచ్చే నందాల ఱెక్క
లా ఱెక్కలను ఱెక్కలుగ కూర్చినాను.
ఇంతముస్తాబుతో ఈ వల్లపిట్ట
రంగు రంగులపూల రాణి అయింది.
బుద్ధనుతి దీపంబు బొజ్జ వెలిగించి
ఎల్ల యాకాశాల నెగిరించినాను.
పకపక నవ్వుతూ పడవైచినాను.
తెలుగు రాయలకీర్తి దేశదేశాల
తెలిపి మాసందేశముల పాడుకొనుచు

ఎల్ల విశ్వాల యాకాశాలలోని
తీర్థాలు సేవించి తిరిగి రమ్మంటి!
ఈ చిన్నికోయిల యీపరీక్షలకు
ఎటు నిల్చునో వింత చూడంగ రారె!
ఎవరు రారట పూలకోయిలా! ఏవ
గంధర్వులను నేను పిలిచి వస్తాను.
పూవుల్లకోయిలా! పుష్పవర్షాలు
కురియించి వెళతారె! ఆశీర్వదించి.

రాయలు:—పూలకోయిల లేమిటి చిత్రా!

చిత్రావతి:—కుమారుని పట్టాభిషేకం చేసుకొంటున్నారు కామా—మా పెండ్లికుమారునికి కట్నం పట్టుకువచ్చాను. మాగంధర్వసంపకు లాశీర్వదిస్తే దీనికుక్షిలో లక్ష కానుక లుంటాయి.

రాయలు:—(పూలకోయిలను పరిశీలించుచు) ఏమిటో ఇందు చిత్రా, లేఖ లున్నవి!

చిత్రా:—నన్నీజాగారు, పరాసుదేశంలో ఉన్న తనస్నేహితునికి వ్రాశారట. దానిని ఇవాళ ఆదేశం పంపిస్తారట. ఇదిగో అది. (అని ఒకఉత్తరమును తీసి ఇచ్చును. రెండవలేఖను చిన్నాదేవికి చూపిస్తూ) ఈ కానుక నీకు.

రాయలు:—(ఆలేఖను చిన్నాదేవిని చూడుమని యిచ్చును.)

చిన్నా:—అయితే ఇది యిక్కడి కెందుకు తీసుకుని వచ్చావు?

చిత్రావతి:—తెలుగులో వ్రాయించుకొని వచ్చాను. చూడండి. ఆయన నిరీక్షించుచున్న ఆ భూలోకస్వర్గం మనదేశంలో సాక్షాత్కరించిందట.

రాయలు:—చదువు.

చిన్నాదేవి:—ఎందుకు అంతఉత్సాహం. మీకు వతను స్తుతించి ఉంటారనా? అమ్మ!

రాయలు:—చదువుదూ.

చిన్నాదేవి:—అబ్బాయి పట్టాభిషేకాన్ని గురించి, ఆబాలరాయలవారి యువరాజసాన్ని గురించి—కీర్తించి ఉంటారు.

చిత్రావతి:—ఎందుకు పోట్లాడుకుంటారు! నా సౌందర్యాన్ని వర్ణించారందులో.

చిన్నాదేవి:—ఆఁ, నీ అల్లరిని కాదూ! చూస్తాను. వినండి మరీ చదువుకున్నాను. (చదువును.)

"ప్రియమిత్రమా! నే నిప్పు డాంధ్రదేశములో ఉన్నాను. ఇది కడు సుందరమైన దేశము. ఇచ్చటిజీవిత మెట్టివారికిని మోహమును కల్గించును. మనము ప్రత్యేక కళగ నభ్యసించు నాట్యము ఇచ్చటిజనులకు సహజము. స్త్రీలు మామూలుగా త్రోవ బోవునప్పుడు కూడ నొయ్యారముగ కులుకుచు, చూపుల నల్లకలువల తోరణములు కట్టుచు, క్రేగనుల మెఱయు విలాస సందేశపంచాలనల, నంతలో, నరమోడ్పు కనుమాయల, మాయించుచు, సిగ్గుపడుచు లలితంగా నడుస్తారు."

రాయలు:— నన్నీజు కేవలము నొక చరిత్రకారుడే యనుకొంటిని; కోమలీ, సౌందర్య సంస్తుతిచణ కవికుమారుడు కూడనే!

చిన్నాదేవి:— ఉండండీ! మనపురుషప్రతాపం బయలుపడుతోంది:—

"పురుషులు కూడ గంభీరంగా ఉంటారు కాని, ప్రవర్తనలో మాత్రము ధీర, లలిత, అభిసారికల బురజించు స్త్రీ ప్రకృతినే విశేషించి యూపాసింతురు."

(నవ్వుచు) చిత్రా! ఈ వుగర్తనం అర్థ మయ్యిందిటే,

చిత్రా:—నా కెట్లా తెలుస్తుందేమిటి!

చిన్నా:— చెప్పనా? (పకపక నవ్వును.)

రాయలు:—ఆ నవ్వెందుకు? (చెవి పట్టుకుని) చిన్నా!—

చిన్నాదేవి:—(విడిపించుకొని) పోనీ, 'ధీర'లు, 'లలిత'లు అంటే అన్నాడు—మీమీద ఎందుకో అంత పక్షపాతం ఆయనకి—'అభిసారిక'లు'ట! (పగలబడి నవ్వును.)

రాయలు:—ఇంతకు నీ పాండిత్యంలో నేనా అభిసారికను?

చిన్నాదేవి :— ఇంకా ఏముందో.

" ప్రతివానిలోను కవిత్వ మున్నది. చక్రవర్తి కృష్ణ దేవరాయలు కవి. మంత్రి తిమ్మరుసు నిగూఢ కవి. మండలాధిపతి పెద్దన—ఆయన కవులకు తాతవంటి. రాజు మంత్రిని తండ్రిగా, మంత్రి రాజును తన బిడ్డగా, ప్రజలను బంధువులుగా చూచుకొందురు. ఇంత చనువు, అన్యోన్యత యున్నను, ధర్మ నిర్వహణమునం దెల్లరు మహాధీరులు. ఎట్టి నిష్ఠురసాధన నైనను చేయగలరు. సందర్భమును బట్టి మల్లెపువ్వు కాగలరు; వజ్రపుగుబ్బ కాగలరు. ఈ దేశమంతా ఒక కవిత్వము."

రాయలు :—గొప్ప వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాడే.

చిన్నాదేవి :—"సరస గంభీర సౌందర్యాన్ని ఉపాసించిన బౌద్ధులు ఆ అంశను 'మంజీర' అని వ్యవహరింతురు."

చిత్రావతి :—బౌద్ధులు మంజీర నేమన్నా అంటే గోవిందరా జూరకుంటాడా?—

రాయలు:—చదువు—

చిన్నాదేవి:—"నా రీదేశము నా పేరున పిల్తురు· రాజు మొదలుకొని సేవకుని వఱకు నీ రాజ్యమంతా ఒక కుటుంబము. దీనికి పెద్ద ఘటం తిమ్మరుసు అనే ఒక మంత్రి. అతడే ఈ కుటుంబాన్నంతా ఇంత మనోహరంగా దిద్దుకుంటూ వస్తున్నాడు."

చిత్రావతి :—నా కేమీ అర్థంకావటం లేదు.

చిన్నాదేవి:—ఊరుకో చిత్రా! చదవనీ.

" ఇప్పు డిచ్చట నొక వినోదము జరిగినది. మనము బంధు కుటుంబసమావేశములలో పిల్లలకు పెద్దరిక మిచ్చి ఆడించి ఆనందించు నట్లే చక్రవర్తి తన పసిపిల్లవానికి పట్టాభిషేకము చేసి తాను మంత్రిగాను, మంత్రి కార్యదర్శిగాను ఏర్పడి స్థిరోత్సవము నిజముగానే చేయుచున్నారు. అద్దు చెప్పని ఒక అమాయిక పర్వమునకే ఐనను ఈ రాజమంత్రుల స్వయంప్రాతినిధ్య మీ బాధ్యత యెంత మనోహరముగ నున్నదో చూడుము. మిత్రమా! ఈ కుమార రాయల పట్టాభిషేకము నే నింత కాలము నిరీక్షించుచున్న యానంద స్వర్గమును నాకు కటాక్షించినది. ఈ దేశము—ఈ ప్రభుత్వము—ఈ మానవ జీవితము నే మని వర్ణింతును! అపరాత్పరుని జగన్నాటకము వలెనే ఇదియు నొక స్వర్గ నాటకము!...ఇంతే!"

ఇంతే. ఔనులెండి; ఇది నిజముగా గొప్ప కట్నమే.

చిత్రావతి :—ఈ కట్నం మా పెండ్లి కుమారునికి చదివించాలిట !

రాయలు :—చదివించాలి ! (చిత్రావతిచెవిపట్టుకొనబోవును.)

చిన్నాదేవి :—ఉడికిలతా రెందుకు? ఏం తప్పు మాటా? ఇతర దేశాల్లో సహా మీకే కాకుండా మీ దేశానికి కూడా కీర్తి కలుగుతుంది.

రాయలు :—ఆహాఁ! అట్లాగా! (చిత్రావతి చెవి విడిపించుకొని నవ్వుమా పారిపోవును.) నవ్వులాపూ! నిన్ను పట్టుకో లేను. (కూరుచుండ పోవును.)

చిన్నాదేవి :—ఏమిటి, చిన్నవాడికిమల్లే, ఆ పిల్లతోనా మీకు పంతం!—ఆనందపారవశ్య మిది! ఆహా! ఇవాళ స్వర్గ సౌందర్యం నాముం దిట్లా నాట్యం చేస్తోందా! ఆహా! హా!

గీ. శైల బాలయు కైలాస శైవపీఠి
చివురు కెంజాయ లేట రంజిలెడు శివుని
సాంధ్య నృత్యోత్సవ మందు లేశమును గాంచ
గలదె యీ మోహనానంద గమన మెలమి.

ఈ రెండవ కానుక ఏమిటో. (రెండవ లేఖను విప్పి)

"అన్నపూర్ణా! నీకు భయము లేదు. విశ్వపతిని పంపివేయుము. నీ నిజస్థితిని మాత్రము రాయల కప్పుడే తెలుపకుము."

అక్కటా! నా పేరుకూడా తెలిసిపోయినదే ఎవరికో, నేను గజపతి కుమార్తెనని మాత్ర మేల తెలియదు! చిత్రావతి కట్లు చిక్కిన దీజాబు—దానికి తెలియకుండునా ?—

(రాయలు చిత్రావతిని పట్టి తీసుకొని వచ్చును.)

(రెండవ జాబును దాచివైచి) దొంగ దొరికినదా?

రాయలు :—దొరకదా? ఏదీ రెండవ కానుక, చిత్రా! అది యెవరికి?

చిత్రావతి :—పెండ్లి కూతురికి. (విడిపించు కొని) ఏమండోయి! పెండ్లి కుమారుడుగారూ!—

రాయలు :—పో. నీకు సిగ్గు లేదు.

చిన్నాదేవి :—చిత్రా! ఊరికే పెండ్లికుమారుడు, పెండ్లికుమారుడని ఊరించుటయేనా? ఎక్కడనైనా పెండ్లికుమార్తెనుకూడా చూచి ఉంచావా?

చిత్రా :—ఇంకా 'చూచావా' అంటున్నారూ?—ప్రత్యక్షంగా చూస్తుంటేను!

రాయలు :— ఈ ధోరణి కేమి? ఏదీ ఆ రెండవ కట్నము?

చిత్రా :— ఈ అమ్మాయిని (చిన్నాదేవిని చూపి) వరించండీ అన్నాకే! అప్పుడీరాణీని గర్వం అంతా వదిలేటట్లు, 'వదినా' అని నా కసితీరా పిలుస్తాను. ఉండండి ; మీ పెళ్ళికి నేను పౌరోహిత్యం చెయ్యాలి.

రాయలు :— ఏమైనా మంచి సంబంధ మేమో అనుకుంటిని; ఇదేమిటి పిల్లా! నా భార్యనేనా?—

చిన్నాదేవి :— (వ్యంగ్యముగ చూచును.)

చిత్రా :— నీ భార్యను కాకపోతే ఎవరి భార్యను తెచ్చి కడితే ఎవ రూరుకుంటారు? ఇదుగో నండోయ్! అన్నాకే! అబ్బాయిగార్నే—ఇందాక సింహాసనంమీద—మీకు రాణీ ఉండాలా అంటేను 'సరే' నన్నట్లే తల ఊగించారు, చక్కాలగిలి పెట్టి నవ్వించా.

చిన్నాదేవి :— మా చిట్టి కిండ్రీ యివాళ సాక్షాత్తు దేవేంద్రుడే. నాథా! నాకు నవ్వాగటములేదు. ఎందుకా, అబ్బాయిని, పట్టాభిషేకమైన తరువాత, "ఏమండీ బాలరాజులూ! సింహాసన మవరోహింతురా దయచేసి" అని తీసుకోబోతేను 'దిగనన్నట్లే' (విలాసముగా తల నూపి)ఇలా, తల నూగించాడు. దింపుటకు బుద్ధి పుట్టలేదు. మరి,—అబ్బాయిని, ఇవాళ—రేపు ఎప్పటికి సింహాసనం మీదనే ఉంచితే బాగుండదూ?

చిత్రా :— పైన ఛత్రం లేదూ, దానికి ఉయ్యాల కట్టిస్తే సరి.

చిన్నా :— పో. కొంటెపిల్లా! నాథా! కొంచెము సేపబ్బాయి దగ్గర కూర్చుందము రద్దురూ. మన బాలరాజు వైభవము చిత్రవిచిత్ర మోహాల వల్లరుల తో రజాల మనకు స్వాగత మీయగలదు. రా. చిత్రా!

రాయలు :— ప్రేయసీ! మన ఆనందమున కనురూపముగ కుమారునికి కొక పుష్పకిరీటమును గూడ స్వహస్తములతో నిర్మించి తీసుకొనిపోదము.

చిత్రా! నీవు నాకు సహాయము చేయుము. మంచి మంచి పువ్వులను కోయవలెను. (రాయలు చిత్రావతి పువ్వులు కోయుచుందురు.)

చిన్నాదేవి :— (పువ్వులు కోయుచు కొంచెము దూరముగా పోయి) చిత్రా, ఈ పువ్వులు నా కందటము లేదే. ఇట్లా రా, కోసి పెడుదువుగాని.

చిత్రావతి :— మనస్సు మనస్సులో లేదా ఏమిటండీ వదినెగారూ! మీ కందని పువ్వులు నా కందుతాయా!

చిన్నాదేవి :— అబ్బా! ఇట్లా రద్దూ—ఒకటే ధోరణీ.

చిత్రావతి :— (చిన్నాదేవి దగ్గరకు వచ్చి) ఈ చేమంతి పువ్వులా మీ కందనివి ?

చిన్నా :— సరికాని, ఈ రెండవ లేఖ నిచ్చినది ఎవరే నీకు ?

చిత్రా :— ఎవరూ ఇయ్యలేదు. ఇక్కడే గడప దగ్గిర పడిఉంటేను తీసుకొని వచ్చాను.

చిన్నా :— అల్లరి కాదు. కోపమును తెప్పించక నిజము చెప్పుము.

చిత్రా :— నాకు తెలియదమ్మా అంటేను.

చిన్నా :— నీ కేమి కావలసిన అది ఇస్తాను, బ్రతిమాలు కుంటాను, చెప్పవే.

చిత్రా :— నా కేం కావాలో ఆలోచించు కోవాలా?

చిన్నా :— విసుగు తెప్పించకు. అల్లరైనా ముదిరితే ముద్దు కాదు.

చిత్రా:— ఇక్కడుంటే ముదిరేటట్టే ఉంది. (అని దూరముగా పోయి) ఏవు చెపుతాను.

రాయలు:— (సమీపించుచు) ఏవు చెప్పేదేమిటి చిత్రా!

చిన్నా :— అయ్యో! ఏమి చేయను? ఇది చెప్పదు కదా! (చెప్పవద్దని చిత్రావతికి సంజ్ఞ చేయును.)

చిత్రావతి :— ఏమిటా, అన్నాతీ! పెళ్లి కుమారు డెవర్ని పెళ్ళిచేసుకుంటాడో.

రాయలు :— మీ వదినవే. దేవీ! ఇంకను పువ్వులు కోయుచునే ఉన్నావా! (సమీపించి) ఏవీ: ఏమాత్రము కోసినావు? ఎంత ఆయాసము నభినయించుచున్నావు. ముఖమునకు చెమటకూడ పట్టినదే! ఒక్కొక్కపువ్వే కల్పవృక్షాల్ని యాచించి తీసుకువచ్చినట్లు అయిదా కోసినవి సుకుమారీ?

చిత్రావతి :— అందకపోతే ఎట్లా కోస్తారేమిటి పాపం! అదుగో ఆంధ్ర తాతయ్యగారు వస్తున్నారెందుకో.

చిన్నాదేవి:— ఆంధ్ర తాతయ్యగారేమిటి? పెద్దపిన్న తారతమ్య మక్కర లేదూ!

చిత్రా :— "ఆంధ్ర కవితాపితామహా! అల్లసాని పెద్దనకవీంద్రా" అనాలా!

చిన్నా:—ఊరుకో వస్తున్నారు.

(పెద్దన ప్రవేశించును)

రాయలు :— పితామహుల కభివందనములు. కవిత్వమును చెప్పుకొన నీయకుండ, కొన్నాళ్ళు దుర్గాధిపత్యమూ, నిప్పుడు మంత్రిత్వము నిచ్చి వృద్ధాప్యములో తమరిని కష్ట పెట్టుచున్నాను. క్షంతవ్యుడను.

పెద్దన:— తాత లెప్పుడును మనుమల హాస్యమున కెక్కులు కదా! మహారాజా! కుమారుని పట్టాభిషేకమునకు పంపిన ఆహ్వాయమును—

చిత్రా :— ఏహాయమును?

రాయలు :— (నవ్వును)

పెద్దన :— పండితురాల నధిక్షేపించుచుంటివి. ఆహ్వాయమన్నను, ఆహ్వానమన్నను ఏకార్థ ప్రతిపాదకంబు లగుట సమానములే. (రాయలను చూచి) ఆఁ, గజపతి నీచోత్తరమున తిరుగగొట్టినాడు.

రాయలు :— ఏగజపతి?

పెద్దన :— కటకపురాధీశ్వరుడు.

రాయలు: — అతని కాహ్వాన మెవరు పంపిరి!

పెద్దన :— నేను.

రాయలు :— నా కేల చెప్పలేదు?

పెద్దన :— కార్యభారంబున విస్మరించితిని. కాని అమాత్యులప్పాజీ కతెంగించితిని.

రాయలు:— తమ రమాత్యశేఖరులు, తమకర్తవ్యమును తెలుసుకొను తీరుబడియైన లేకుండిరా! ఏదీ ఆప్రత్యుత్తరము? (అని తీసుకుని చదివి) మే మనుమానించినట్లే అయినది. మా ఆభిజాత్యమునే ధిక్కరించినాడు! ఇప్పుడు దీనికి ప్రతిక్రియ యేమిటి?

పెద్దన :— ఎల్లరాజులకు నాహ్వానంబులు పంపబడు సందర్భమున వీనికి పంపకుండుట భావ్యంబు కాదని పంపితిమి. ఇష్టము లేకున్న రాకపోవచ్చు గాక ఇట్టి లేఖ వ్రాయుట యెంత సాహస మెంత సాహసము!

రాయలు :— పంపిన పంపిరి. దీని కిప్పు డేమి ప్రతిక్రియ నాలోచించిరి!

పెద్దన :— ఆ అహంభావపూరితునికి గర్వభంగము చేయవలె బలిమినైన వాని పుత్రికను తమరు వివాహముచేసుకొనినచో—

చిన్నా :— (ఉలికిపడును.)

రాయలు :— ఆజన్మవిద్వేషి వాని పుత్రికను వివాహమాడుటయా! వాని విషము వాని సంతానమునకు సంక్రమింపదా!

చిన్నా:— (నొచ్చుకొనును.)

పెద్దన:— వివాహము చేసుకొని వేరుగా నుంపవచ్చునుకదా! అప్పాజీ కూడ దీనికి సమ్మతింతురు.

రాయలు:— ఒకరి సమ్మతి యెందులకు? తమ యోచన బాగుగనే యున్నది. నేను గజపతి కుమార్తెను తప్పక వివాహము చేసుకొనెదను. నేఁడే దూతను పంపుదును. శాంత క్రమమున దన కుమార్తెను నాకు పరిణయము చేయఁగలఁడో లేదో, లేకున్న బల మనివార్యమని తెల్పుదును. సరి, వందనము.

పెద్దన :— నే నిక పని వినియెదను. (ప్రస్థానము.)

రాయలు:— దేవీ! నీకు సవతిని తెచ్చుచుంటినని గినియకుము. చూడుము మీ లేఖను వాఁడు హీనజన్ముఁడట! ఎట్టి కళంకము లేని శుద్ధవంశ మతని బాంధవ్యమైన న న్నీనిందనుండి రక్షింపగలదు గాక! వివాహము మాత్రమే చేసుకొనెదను. ఈసౌధమున గాలు పెట్టనీయ నా ద్వేషజాతను. ఊరిచివర నిల్లు గట్టి యం దునిచికొను మనియెద.

చిన్నాదేవి:— పవిత్ర హృదయముతో నొక్క వేళ ఆకన్య మిమ్ము మనసార ప్రేమించినచో—

రాయలు:— మీ స్త్రీల దోకగొడవ. ఇప్పుడు నన్ను మాట్లాడించకు మసహ్యముగ నున్నది. (నిష్క్రమించును.)

చిన్నా:— చిత్రా! పోయి కొంచె మబ్బాయి దగ్గర కూర్చో అమ్మా! (చిత్రావతి చిక్కుమొగముతో ప్రస్థానము.) అక్కటా! క్షణక్షణ గండ మైపోయినదే నా బ్రదుకు! ఈ ఒక్క జన్మలో నెన్ని జన్మల యనుభవమును పొందుచున్నాను! ఇప్పుడు నా తండ్రికిని నా నాథునికిని ఘోరసమరము జరుగునే! హా! నాథా! ఎవరిని నీవు వివాహ మాడ దలచుకొంటివో, ఊరి చివర నురి వేయఁగోరితివో ఆ యభాగినిని నే నొకప్పు డూరి చివరనే యుంటిని; నిన్ను వివాహము చేసుకొని యిప్పు డిక్కడే యుంటిని. నీ కోర్కె తీరెడ నే యీడేరెను కదా! ఒక్క ఉరి మాత్రమే లేదు. ఎందుకు వృథాయాస పడెదవు నా నాథుడా? నా తండ్రిని జయించినఁగాని మాత్రమున నిచ్చటనే యున్న నే నచ్చట నెట్లు లభింపగలను? నేను సత్యమును వెల్లడించిన నా తండ్రికి ముప్పు తప్పును కదా! నా గతి యేమైన గానిమ్ము. అకటా! ఆ కోపముచే నన్ను పరిత్యజించి నాకుమారుని సింహాసన భ్రష్టుని జేసి,

ఉ. హా! విధి! యెంత నిష్ఠురుడ
వైతివె! ప్రొద్దున గద్దె నిల్పి 'ధా
త్రీవలయంబు నేలు' మని
దీవన సేసలు జల్లి యింతలో
నే విభవంబు వెల్ల హరి
యించిన యీ పసివాని యక్కటా
ఈ విపరీతమైన దుర
దృష్టము నింక భరింపగల్గునే!

అయ్యో! నే నేమి చేయను. సత్యమును నాథుని కప్పుడే తెలియజేయవలదని శాసించిరే, వారి యుద్దేశ మేమిటో—ఈ చీటి వ్రాసినవా రెవరో నా క్షేమమును కోరువారేయైన ఈదీనదశలో నాకు సాక్షాత్కరించి కర్తవ్యము నుపదేశింపరాదా? నా తండ్రికి ఆహ్వానమును పంపుమనినది అప్పాజీయఁట. ఒకవేళ నప్పాజీయేమో యిట్లు చేయుచున్నది! ఆ ధర్మాత్ముడే అయినచో నేను ధన్యనే. కాకపోయినను పోయి నేను శరణు వేడిన నన్ను రక్షింపరా? పైకి మంత్రిత్వమును వదులుకొనెనే కాని సర్వరాజకార్యములు వారివలననే సాగుచున్నవి. ఉదయము వారి నొకమారు దర్శించుట యెందుకైనను మంచిదే.

(రామకృష్ణ కవి ప్రవేశము.)

రామకృష్ణకవి:— మహారాజ్ఞీ వారికి జయము! మా అమ్మాయి యిచ్చట నున్నదా?

చిన్నా:— దయచేయుఁడు. (పోబోవుచు) ఇచ్చటికి పంపమందురా? (ప్రస్థానము)

రామకృష్ణ:— అతిపావనధామము! అమిత గౌరవము! మారహస్య లేఖల ప్రభావము! అప్పాజీ జ్యోతిష మక్షరాక్షరమును సక్రమముగ నడచుచున్నది. చిన్నారాణీ నేత్రములు మహాసంక్షోభదుఃఖాశ్రుజలధి జలక మాడి తేరుకొనిన లేట కెలార్చుచున్నవి! పితామహాలు కూడ అప్పాజీ విధించిన సంభావనక్రమమునే యిచ్చట

ను చిత్రభంగి నడిపినట్లున్నది. ఈ భయంకర నాటకము నకు మంత్రిదేవులు సమర్థముగానే సూత్రధారణ జేయు చున్నారు. విశ్వపతి, ఈ రాత్రి, రాజకుమారుని సంహ రించి ఆ నేరమును తన మీదనో, గోవిందరాజు పైనో పెట్టునని కూడ జ్యోతిషము జెప్పిరే, అది మాత్ర మేల యథార్థము కాదు!

(చిత్రావతి ప్రవేశించును.)

చిత్రా :— నాన్నగారూ! ఎందుకండీ మళ్ళీ వచ్చారు? విశ్వపతిని నేను కనిపెట్టే ఉన్నాను.

రామకృష్ణ :— కుమారు నీరాత్రి ఎక్కడ పరుండ వలెనో నీకు తెలియునా?

చిత్రా :— బహుశా ఈ రాత్రి అంతా సింహాసనం మీదనే ఉంచుతారనుకుంటా. మహారాణీగారి కంతటి ఉబలాటంగా ఉంది.

రామకృష్ణ :— పాప మమాయికురాలు! సరే. నీవు మాత్రము కుమారుని తల్పమును కనిపెట్టి యుండుము. ఎవరైనా సమీపించునట్లు నీకు తోచెనా?

చిత్రా :— విశ్వపతేగా!

రామకృష్ణ :— ఆఁ, వచ్చే సమయము కనిపెట్టి కుర్రవానిని దాచి—

చిత్రా :— నా కిన్ని చెప్పనక్కర్లేదు లెండి. ఏకో కుతంత్రం చేసి, వాడు తాను నిజంగా చంపావని అనుకునేటట్లు చేసి, అబ్బాయిని భద్రంగా తెచ్చి మీకు నప్పగించనూ? అప్పుడు మీ రొక నాటకం ఆడించవచ్చునుకుంటాను.

రామకృష్ణ :— జాగ్రత్త సుమా! నీవు చేత కాదని తోచిన ఒక కేక వేయుము. ఇద్దరు దాసీలును నీ సమీపముననే ఆయుధములతో సహా పొంచి యుందురు. దుష్టుని బంధింపగలరు. కాని అంతవఱకు రానీయకూడదు!

చిత్రా :— నేనూ కత్తిఒడ్డాణం పెట్టుకునే వచ్చాను. భయం లేదు లెండి.

రామకృష్ణ :— సరే. నేనుకూడ ఈరాత్రి విలాసభవనముముందు వనమండపములో కాచుకొనియుందును. కుమారు నప్పటికి తీసుకుని రావలయును సుమా! జాగ్రత్త.

(ప్రస్థానము.)

చిత్రా :— చిత్రావతి అల్లరి పిల్ల అంటారు కాదూ? పోనీ, తెలివిగల అల్లరిపిల్ల, మంచి అల్లరిపిల్ల అనేటట్లు చెయ్యనూ, ఈ విశ్వపతి పోగరు తెలుపులబండీని బోల్తాకొట్టించగలిగితే! రాజ్యం కోసమని కుర్రవాణ్ణి చంపుతాట్ట! అప్పాజీ చెప్పేటప్పటికి నాకు గుండె బద్దలై పోయింది! అమ్మా, విశ్వపతి ఎంతవాడు! ఇదంతా చూస్తే వాడొక్కడే బుద్ధి పుడుతుందేమో, రాజ్యం కావాలనో, ఒక మహామంత్రిని కావాలనో. పోవాలమ్మా.

(ప్రస్థానము.)

—యవనిక—

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములలో బంతులు దూరదూరముగా దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి. సంపాదకుడు, 'భారతి'

సామరస్యము

శ్రీ వినూతన శోభావిశేష గరిమ
ప్రకృతియందంతటను ననిర్వాచ్యమగుచుఁ
దోఁచెఁ; దరులతాగుల్మసందోహ మందుఁ
జారురక్తప్రవాళ మంజరులు వొడమెఁ;
జిఱుతగొమ్మలఁ గూర్చుండి చివురు మెసవి
క్రమకలకంఠకులములుత్కంఠ మెఱయ
విరహిజనకర్ణపుట సముద్భేదనముగఁ
గుహుకుహూరావములతోడఁ గూయఁదొడ [గెఁ
బాంథబృందంబు వేటాడఁ బైనమైన
ప్రసవబాణుని ములుకులు పదనుపెట్టి
మొనలుగనిపింప నింపినపొదు లనంగఁ
గొనలు నిగుడించి నిలుచు పూగొలలతోడ
మావిగున్నలు దనరారె; మధుపకులము
కలితసుకుమారకేసరాగ్రములు గలిగి
యంటినసుగంధు పూగుత్తులందు వ్రాలి
మధువు లానుచు మత్తిలి మసలఁ దొడఁగె
మలయసానుతటంబులఁ గలయఁదిరిగి
తివుటఁబొదరిండ్ల రతికేళిఁ దేలి యలసి
యంబుదము క్రింద, సాంధ్యరాగంబు పైని
నమరుమోముల రక్తహస్తములఁ జేర్చి
నిదురఁ జెందిన చెంచుకన్నియల చెక్కు-
దోయిఁబొడమిన ఘర్మబిందువులఁ దడిసి
కమ్మపుప్పొడి వాసనల్ గడలుకొనఁగఁ
బిల్లతెమ్మెరకూనలు వీవఁదొడఁగె
నిట్టలంబగు తమిహెచ్చు నిట్టివేళఁ
గటితటంబునఁ బులితోలు కరము మెఱయ
వలుదరుద్రాక్షమాలిక లమరుచుండఁ
గంబుగళమున గరళంబు గ్రాలుచుండ
శ్రవణయుగమున సర్పభూషణము లొప్ప
ఫాలతలమున సెగకన్ను పరఁగుచుండ
విమలశశిరేఖ మౌళిపై వెలుఁగుచుండ
పల్లవారుణఘన జటాపటలి మెఱయ
శారదస్వచ్ఛ చంద్రికాచారు రుచుల
యోగనిద్రానిరూఢితో నొక్క వ్యక్తి
జాహ్నవీతోయ శీకరాసార పూత
విధుశిలాతల నిర్మలవేది యందు
భువికి దివికిని నైక్యంబు పొందువడఁగఁ
గొంతతడవట్లు కనుమోడ్చి కూరుచుండి
కన్నులనువిప్పి దిశలెల్లఁగలయఁ జూచి
యిప్పు డీచిత్తవికృతికి హేతువేమి.
యంచుఁదలపోసి "తెలియంగ నయ్యె నకట!
సతిని గోల్పోయియున్న నాచంద మరసి
చిత్తసంభవుఁ డీరీతిఁ జేయ నోపు
వీనినూరక యుండిన విఱ్ఱవీఁగి
యనదలను బాధపెట్టెడు నంచు నెంచి
నొసటికంటిని దెఱవంగ నసమశరుఁడు
నిలువునీఱయ్యె; నంతట నీలగళుఁడు
సతియుదంతము తలపోసి మది గలంగి
"దక్షునింటికిఁ బోవంగఁ దగ"దటంచుఁ
బెక్కుతెఱఁగుల జెప్పిన వినక యేఁగి
తనువుదొఱఁగెను నాసతీతరళనయన
యేమిసేయుదు విరహాబ్ధి నీఁదుటెట్లు,

లంచుఁ జింతించిచింతించి యంతలోనె
మోద మందుచు "నెంతటిమోసమయ్యెఁ
జెలువఁ గోల్పోయితి నినంచుఁ దలఁచుటెల్ల
వట్టిభ్రమగాని. నిక్కమా వార్తగాదు
పృథ్వి నేనౌదు గంధంబు పువ్వుఁ బోఁడి
జలము నారూప మింతియే చల్లఁదనము
హోత్రి నేనౌదు నామెయే హోత్రగరిమ
చంద్రుఁడను నేను నామెయేచంద్రిక యగు
దపనుఁడను నేను దరుణియే తాపమగును
నగ్ని నేనౌదు నుష్ణత యబల నిజము
పవనుఁడను నేను వ్యాపనపటిమ యామె
పదము నేనౌదు నందలి ధ్వనియె లలన
చిగురు నేనౌదు మృదుతయే చెలువ యగును
విరిని నేనౌదుఁ దావియే వెలఁది మిన్న
మధువు నేనౌదు నింతియే మధురిమంబు
ఫలము నేనౌదు రుచి యిందువదనగాదె!
పలుపలుకు లేల! సకలమావస్తుచయము
నేనయగుదును దచ్ఛక్తియే లతాంగి
కాన నామెకు నాకును గలదె వేఱు
నాదు మూర్తిని విడిచి యానాతియున్నె!"
యంచుఁ దన దేహ మెల్ల వీక్షించునంతఁ
దలను నొకదెస కేశముల్ నలుపుచెందెఁ
గజ్జలం బొక్క కంటను గానవచ్చె
శ్రవణ మొంటను గర్ణపూరంబు దోఁచె
సగము మెడయందు ముత్తెపుసరులు పరఁగెఁ
గంకణము లొక్క కేలను గ్రాలుచుండె
గటిని సామున రక్తాంశుకంబు మెఱసె
వేయు నేటికి వామంబు వెలఁదియయ్యె.

నంత వెఱగంది దరహాస మాచరింపఁ
బిల్ల తెమ్మెర కూనలుఁ మెల్లఁజొత్తె
షట్పదంబుల ఝంకృతుల్ సన్నగిల్లె
చూతకళికలు చిటికెలో ముడిఁగిపోయెఁ
గ్రమకలకంఠగుళములు కడలువట్టె
రక్తపల్లవ జాలంబురహి దొలంగె
ప్రకృతిసౌభాగ్య మంతయుఁ బాసిపోయెఁ
దనరుపులితోలు, రుద్రాక్షదామకములు,
సర్పభూషలు, గరళంబు చంద్రరేఖ,
కటిసగంబున విలసిల్లు కావి చీర,
కంఠహారంబులును, బైఁడి కంకణములు,
కర్ణ పూరంబు, కన్నుల కాటుకయును,
మాయ మయ్యెను జిత్రమౌ మహిమతోడ
నాఁడుమూపును మగరూపు నంతరించి
చంద్రసూర్యానలద్యుతి శబల మగుచు
స్వప్రతర్క్యంబు దుర్నిరీక్ష్యంబు నగుచు
రక్తశుక్లప్రభావిమిశ్రమము నగుచు
దైప్యపురంబగు తేజంబు దశదిశలను
నిండి వెలుఁగుచు నిత్యమై నిలిచియుండె
విశ్వమోహన శృంగార విలసితంబు
బంధవిచ్ఛేద వైరాగ్యబంధురంబు
ధ్యానగమ్యంబు దుఃఖవిదారకంబు
జ్ఞానలభ్యంబు సచ్చిదానందదంబు
ప్రకటశివశక్తి సమరసత్వంబు దెలుపు
నత్త్వకాశంబు వర్ణింపఁ జాపలమున
సాహసించితిఁ గావున సరసులార!
కృపను గుణముగా గొనుచు వీక్షింపరయ్య

ఏకవీర

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, యం. ఏ.

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

కుట్టాన్ తల్లి పేరు మంగమ్మాళ్. ఆమె మొగములో సౌందర్యము, పాతివ్రత్యము, వార్ధక్యము పెనవేసికొన్నవి. ఆమె యమిత శాంతమూర్తి.

నాడేకాదశి. మంగమ్మాళ్ రోజంతయు నుపవాసము చేసినది. రాత్రి ఫలాహారము తిని దొడ్డిలో చాప వేసికొని పండుకున్నది. కాళ్లవద్ద కుట్టాన్ కూర్చున్నాడు. ఆకు నాకు కదలుట లేదు.

మంగ:—'నాయనా! ఏకవీర సుఖితముగా నున్నదా?'

కుట్టాన్:—'ఊ.'

ఇది తల్లి తనకు వేసిన మొదటి ప్రశ్న. ప్రొద్దుటినుండియు నతడు తల్లిని చూడలేదు. ఆమె దొడ్డిలో చాప వేసి పండుకొని పుత్రునికై కబురంపినది. అతడు వచ్చికూర్చున్నాడు.

మంగ:—'తల్లిదండ్రు లెడముగా నున్నారు. ఆమె భార మంతయు మనదే సుమా. చాల సుకుమారి. చదువుకొన్నదట. నీకు తెలిసియే యుండును. ఆమెను ప్రేమగా చూతువు గదా! భార్యాభర్తలు మీకు నేను చెప్పవలయునా! నీ వన్న నామెకు ప్రేమయే కదా?'

కుట్టాన్ లజ్జావనతుడై 'ప్రేమయే' అన్నాడు. ఈమాట కుట్టాన్ నోటినుండి యతనికి తెలియకుండ వచ్చినది. కుట్టాన్ తనలో 'ఆమెకు నేనన్న ప్రేమ యున్నదా?' అనుకున్నాడు. పూలదండసంగతి జ్ఞాపకము వచ్చినది. కుట్టాన్ ప్రసంగము మార్చ తలంచుకుని 'అమ్మగారూ! మీరిచ్చటికి వచ్చి యెన్నాళ్లయినది? రామనాథములో నాయనగా రెట్లున్నది తెలియుట లేదు. వీరభద్ర భట్టరుగారు ఉత్తరములు నాకు చూపించక కబురులు మాత్రము చెప్పగా' నన్నాడు.

మంగ:—'నీవు మా కొక్కడవే బిడ్డవు. తండ్రీ! నీకు చెప్పకూడని రహస్యము లేముండును నీతండ్రికి? నీవ ట్లనుకొన్నచో నడుగుము. భట్టరుగారు నీకుత్తరములు చూపించెద రనుకొందును.'

కుట్టాన్:—'అమ్మా! అది కాదు నాయుద్దేశము. మీ క్షేమము తెలియుట లేదనియే. నిన్ను చూడలేకుండ నేనుండలేను.'

అకారణముగ మహావీరుడైన కుట్టాన్ కనులవెంట నీరు కారెను. ఒకబొట్టు మంగమ్మాళ్ పాదముపై బడెను. మంగమ్మాళ్ గ్రహించెను. లేచి కూర్చుండి కుమారుని కౌగిలించుకుని చెక్కిలిపై ముద్దిడుకొనెను.

కుట్టాన్ హృదయ మతని తల్లియెడల నతికోమలమే కాని యిప్పటి అతని యీ బాష్పములు పూర్తిగా దన తల్లియెడల గల ప్రేమచేతనే వచ్చిన వనుటకు వీలు లేదు. కుట్టాన్ తన వంచితప్రేమ తలంచుకుని తలంచుకుని దీనుడైపోయినాడు. ఆదీనతయే యీ

మాటలలోను వ్యాపించినది. మంగమ్మాళ్ కౌగిలి వదలెను.

కుట్టాన్:—'అమ్మా! గాలి లేదు. విసరనా?'

మంగ:—'తండ్రీ, వద్దు. ఏకవీరనుకూడ తీసికొని రాకపోతివా? పిల్లనుకూడ చూచెడిదానను. ఏమైన చిక్కినదా?'

కుట్టాన్:—'ప్రయాణము కష్టమని తీసుకుని రాలేదు.'

కోడలినిగూర్చి కుమారుడుత్సాహముగ మాటలాడుట లేదని మంగమ్మాళ్ గ్రహించినది. యథార్థము పుత్రునినుండి లంగవలయునని తలంచినది.

మంగ:—'నాయనా! ఏకవీర నీమాటలకు సమాధానము చెప్పునా? నీవు పలుకరించిన నూరకుండునా?'

సమాధానమేమి చెప్పవలయునో కుట్టాన్‌కు తెలియలేదు.

మంగ:—'నాయనా! మీరిరువురు సుఖముగా నుండ చూచుటకన్న మాకేమి కావలయును? నాకు నలువది దాటినవి. ఇంకెన్నాళ్లు బ్రదుకుదును? నీకడుపున నొకకాయ కాచినదో చూచి పోయెదను.'

కుట్టాన్ కంఠములో నాపరాని శోకముండగట్టి గిరగిర తిరిగినది.

మంగ:—'నాతో చెప్పవచ్చును తండ్రీ! చెప్పుము. మీరు సుఖముగా నున్నారా! చెప్పుము.'

కుట్టాన్ గొంతుకనుండి మాట పెగుల్చుకుని, 'సుఖముగానే యున్నాము. అమ్మా! అట్లడిగెద వేల' యన్నాడు.

తల్లిని వదలిపెట్టిన తరువాత కుట్టాన్ మేడమీద పోయి పండుకున్నాడు. పండుకొన్నప్పటినుంచియు నొకటే యాలోచన. 'అందఱును నేకవీరను ప్రేమించుమనుచున్నారు. వీరభూపతి యదే మాట. ఇచ్చటకు వచ్చిన తల్లియు నదే మాట. ఇందులో నేదో రహస్యమున్నది. నేను ప్రేమించిన స్త్రీని వదలిపెట్టి బలవంతముగా నా మెడకు కట్టిన స్త్రీనా ప్రేమించవలెను? నా కర్థమగుట లేదు. ప్రేమించుట, ప్రేమించకపోవుట యనునది నాస్వాధీనములో నున్నదా? ఎవరిస్వాధీనములో నున్నది? భగవంతుని స్వాధీనములో నున్నది. ఏ భగవంతుని స్వాధీనములో నిది యున్నదో యాభగవంతుడే నాకీ స్త్రీని తెచ్చి పెండ్లిచేసెనుకదా! భగవంతుడు కాడు. నా తండ్రి చేసినాడు. భగవంతుని యిచ్ఛ కానిచో నాతండ్రి యెవరు చేయుటకు? ఈ స్త్రీకిని నాకును సంబంధమేమున్నది? ఏమియు లేకున్న మేమిరువురము భార్యాభర్తలుగా చేయబడుట యెట్లు? పూర్వజన్మములలో నేసంబంధమున్నదో?'

భావనా సోపానములలో నేసోపానము మీదనో యొరిగి కుట్టాన్ నిదురించినాడు.

తెల్లవారినది. ప్రాక్సతి యనంతకాలము నుండి ప్రతియుదయమున నెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో యట్లే నేడును బాలసూర్యుని

యరుణబింబము మొగమున కుంకుమబొట్టుగా దిద్దికొని ముసలి ముత్తైదువవలె ప్రకాశించి నది. ఆమె మంజీరధ్వనులవలెనె పక్షుల కలకల ధ్వనులును తోచినవి. నిదుర మేల్కాంచి కాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని పుణ్యస్త్రీలు గోమయంబులకై పొరుగింటి గోస్వామి గృహములకు పోవుచుండిరి. నాగళ్లు కట్టి కాపులాకు మళ్లు దున్నుటకై పోవుచున్నారు. ఆఁబాలలో స్నాబాలునకై ఋమతలు చిన్ని చెంబులు పూని, పాలు తీయు తండ్రులకు దగ్గరగా నిలుచున్నారు. కొందఱు చిఱుతుకలు ఇంటిముంగిళుల రంగవల్లులు తీర్చ తెల్లులపయ్యెదకొంగులు పూని యేడ్చుచుండగా దల్లులు వారిని వీపుల పై పండుకొన బెట్టుకుని రంగవల్లులు తీర్చుచున్నారు. పాలు పితుకుచుండగా గృహస్వామి దూరముగా కట్టివేసిన యాదూడలు పలుపులు మెడ నొరుసుకొనగా తల్లి పొదుగుల దగ్గరకు మెడ చాచగా పెనగులాడుచుండెను.

పరమేశ్వర సముద్రము పల్లెటూరు గాన ప్రాతఃకాలమున నింత యందముగా నుండెను. కుట్టాన్ నిద్రలేచుట తోడనే పుణ్యస్త్రీల ముఖారవిందములు తోచినవి. కుట్టాన్ కాల్యకృత్యములు నిర్వర్తించుకొనెను.

వచ్చినప్పటినుండియు కుట్టాన్ తన ప్రియురాలిని చూడవలెననియే ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. నేడు ప్రొద్దునలేచిన తోడనే యతని కా భావ మంత వడిగా నున్నట్లు లేదు. అతనిభావ మింటివద్ద నేకవీర యేమి చేయుచున్నదో యని పోయినది. తనకు తెలియకుండ నేకవీరతనహృదయములో నింతదూరమెట్లు వచ్చినదని యచ్చెరువైనది కుట్టానునకు. కుట్టాన్ తనప్రేయసియింటికి పోద మనుకున్నాడు. బాగుండ దేమో యని సందేహించినాడు. ఊరకే చూచి వచ్చుటలో తప్పేమున్నదని నిశ్చయించుకున్నాడు. అప్పటికి కొంచెము ప్రొద్దెక్కినది.

కుట్టాన్ వారి యింటికి వెళ్లుసరికి మీనాక్షి నిన్నసాయంతనము బద్ధకముచేత దండ గ్రుచ్చకుండ నిదురపోయిన మల్లెపూలు బాగుగా విచ్చిపోయినవి, చావడిలో గూర్చుండి దండ గ్రుచ్చుచున్నది. కుట్టాన్ నేడు మరల నామె యందము చూచి గుండె చెదరి పోయినాడు. మీనాక్షి తనప్రియుని చూచినది. చేతిలో నున్న దండ వదలిపెట్టి సబాష్పాక్షియై యింటిలోనికి పోయినది. మీనాక్షి తల్లి వచ్చి, 'ఓహో! సేతుపతి! నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చితివి' అని చాప తెచ్చి పరచినది. కుట్టాన్ అవనతవదనుడై యాసీను డైనాడు. మీనాక్షితల్లి 'నీభార్య క్షేమముగ నున్నదా? నీపెండ్లికిమమ్ము పిలిచితివైన గాదు. పేదవాండ్లము. మ మ్మెందులకు పిలిచెదవులే' అన్నది. ఆభాగ్యశాలినికి ఈమాటలు కుట్టాన్ హృదయములో పరశుఘాతము లగునని యేమి తెలియును? ఆమె మరల 'మామీనాక్షికి మంచిసంబంధ మెక్కడనైనను చూచి పెట్టుము తండ్రీ; నీవు తలచుకొన్నచో నది యెంతసేపు? వెదకి వెదకి వారి పని యగుచున్నది. వా రూరిలో లేరు. సంబంధముకొరకే వెళ్లినారు. రాజపల్లిపురము కావ

లయి పోయినది' అన్నది. కుట్టాన్ బుద్ధి పరి భ్రమించుచున్నది. చివరమాట అతనికి వినంబడలేదు. 'రేపు మాఘమాసములో నెన్నైనను పెండ్లి చేసి తీరవలెను. ఇప్పటికే చాలకాలము దాటిపోయినది. నీవే మాకల్లుడవు కావలసినది. మే మంత నోము నోచుకొనవలదా ? అందని మ్రానిపండ్లకు ఱ్ఱులు చాచు'టని యన్న దామె మరల. కుట్టాన్ వంచినతల యెత్తలేదు. మీనాక్షితల్లి యమాయిక హృదయ. భారత దేశములో నిట్టి పిచ్చివాళ్లు లెందరెమంది? కొంత సే పయిన తిరువాత కుట్టాన్ లేచి నిలంబడెను. నాల్గువంకల చూచెను. మీనాక్షి తన కెక్కడను కన్పించనే లేదు. అడుగులు లెక్కపెట్టుచు కుట్టాన్ బయటికి వచ్చెను. ఆనాడు సాయంతనమే తనతల్లివద్ద సెలవు తీసుకొని కుట్టాన్ మధురకు ప్రయాణమై పోయినాడు.

౧౧

మధురకు కుట్టాన్ చతుర్దశి యుదయమునకు చేరెను. ఆనాడు చతుర్దశి మిగులున్నది. అప్పటి కమావాస్య గడియలు వచ్చినవి.

కుట్టాన్ బండి దిగినవెంటనే యంతఃపురమునకు బోయెను. ఏకవీర పడకగదిలో కుట్టాన్ మంచముపై శయనించి యేదో యాలోచించుకొనుచుండెను. కుట్టాన్ వచ్చిన వెంటనే మంచము దిగి పజ్జ హైమపాత్రతో నుంచిన నీళ్లతో కుట్టాన్ పాదములు కడిగి బంగరుపువ్వులతో దళతళలాడు తనచీర కొంగుపెట్టి యాపాదములు తుడిచెను. కుట్టాన్ ఇది యంతకు పూర్వమైన నామెను విసరి కొట్టెడువాడే కాని యపు డేమియు ననలేదు. ఏకవీర లేచి నిలంబడినది. అవనతవదన. కాని యామె చెక్కిళ్లనుండి యెంత సేపటినుండియో సంతతధారగా బాష్పములు స్రవించుచున్నవని కుట్టాన్‌నకు నామె వదనము చూచిన వెంటనే తెలిసినది.

కుట్టాన్ కొంచెము సేపాగి, 'ఏకవీరా' యని సంబోధించినాడు. వివాహమైన తరువాత నాల్గునెలలలో కుట్టాన్ ఆమెను సంబోధించుట కిదియే మొదటిసారి. ఆమాట వినినతోడనే యామె మేఘగర్జనము విన్న రాజహంసివలె బెదరి నేలపై బడిపోయినది. ఆమె యొడ లుత్పులకమైనది. అమందవాయువునకు గదలిన కదళివలె యామె నిలువెల్ల వణకి పోయినది. ఆజానుదీర్ఘంబులై హరిన్మణిమయ స్తంభంబులకు గులస్వాములైన తనచేతులతో కుట్టాన్ ఏకవీరను నేలపైనుండి లేవదీసి తన యెదుటొమ్మున కదుముకొనెను.

ఏకవీర మహదానంద సముద్రములో దేలిపోయినది. కౌగిలి వదలిపెట్టి కుట్టాన్ నిశ్చలముగా నిలుచుండి ఏకవీరమోముపై దృష్టి నిలిపి యిట్లు మొదలుపెట్టినాడు: 'ఏకవీరా! నిన్నిట్లు నేను సంబోధించనే నీవు మహానంద మనుభవించితివని నేను గ్రహించితిని. నిన్ను నేను కౌగిలించుకొనిన నీవు పొందిన పారవశ్యమును చూచితిని. నీవు నన్నింత ప్రేమించుచుంటివని యిదివరకు నాకు తెలి

యదు. ఏదో కొంచెముగా ప్రేమించుచుంటి ననుకొంటినిగాని యింతగా నని తెలియదు. ఇంతకు నీవెంత మంచిదానవో నేనంత మంచి వాడను గాను. నీవు నాయెడ జూపించుచున్న ప్రేమలో వెయ్యిభాగమైన నీయెడల నేను ప్రేమ చూపించుట లేదు. నేను చూపించలేకున్నాను. నిన్ను నేను ఏకవీరా యని పిలిచినది ప్రేమచేత గాదు. మన మిరువురమును నీ జన్మంలో నిట్లొకయెడకు ద్రోయబడినాము. నీయెడ నాకు ప్రేమ లేదని క్రోధ మున్నదను కొందువా? అదియు లేదు. నీయెడ నా కెట్టి భావమును లేదు. కాని యొకమాట. ఈజన్మకు మన మిరువురమును భార్యాభర్తల మైనాము. నేను కష్టపడి నిన్ను ప్రేమించుటకు ప్రయత్నించెదను. ఆప్రయత్న మెన్నాళ్లు పట్టునో నేను చెప్పలేకున్నాను. నెలయయిన దాటక మునుపే నిన్ను ప్రేమించవచ్చును. కాదా, పదిసంవత్సరములు పట్టవచ్చును. నేను నిన్ను ప్రేమించక పోయినను ప్రేమించినను, నీవే నాకు భార్యవు. ఈగొంతులో ప్రాణ మున్నంతవరకీ శరీర మన్యాదత్తము చేయను. నీకు వాగ్దానము చేయుచున్నాను. ఈ మాటల వలన నీకు ప్రయోజనము లేదు. కాని నీకు నా ప్రేమను గురించి యనుమాన ముండవచ్చును గాని, నా ధర్మవర్తనమును గూర్చి యనుమాన పడవద్దని చెప్పుచున్నాను. నీ ప్రేమ నాయెడ లేనపుడు నీధర్మమును గురించి నా కేల యందువా? అది కాదు. నీయెడ నేను ప్రేమ సాధించెదనని చెప్పుచున్నాను. నాయందు దయయు, నమ్మకము నుంచుము.'

'ఇంతకు గారణము చెప్పెద వినుము. మా మేనమామలయూరు పరమేశ్వర సముద్రమని యెఱుగుదువుగదా. మన వివాహమునకు పూర్వ మాయూరిలో మా మామగారి యింటి దగ్గరగా నొక యిల్లున్నది. వారు పేదవారు. మీయంత కాని, మాయంత కాని ధనవంతులు కానే కారు. వారి కొక కుమార్తె యున్నది. ఆమెపేరు మీనాక్షి. ఆమెను నేను, నన్నామెయు ప్రేమించితిమి. నాయిష్టమునకు వ్యతిరేకముగానే నాకు నిన్ను వివాహము చేసిరి. నేను మొన్న వెళ్లినది పరమేశ్వర సముద్రమునకే. ఆమెకు వివాహము కాబోవుచున్నది. దైవవిచిత్రము. మన మేమి చేయగల్గుదుము? ఆమెమీద నా కున్న ప్రేమను పూర్తిగా నాశనము చేసెదను. అప్పుడు నీమీద ప్రేమ పెంచెదను. నీ వేమియు ననుకొనకుము. ఈ రహస్యములు నీకు చెప్పకుండరా దనిపించినది. చెప్పితిని. ఎవరియెడల నెవరికి ప్రేమ యున్నదో యెట్లు తెలియును? నీవు నన్నింతగా ప్రేమించుటచేత ననుకొనుచున్నాను, నీవు నన్నే ప్రేమించితివని. ఇదివర కెవ్వనియెడ నైన నీ ప్రేమ ప్రవహించెన యేని యీ మన వివాహము నీ కెంత కష్టముగా నుండును! నాస్థితి యట్లే యనుకొను'.

ఏకవీర కన్నులలో పిచ్చిచూపు లేర్పడినవి. ఏకవీర నిలుచుండ లేకపోయినది. కుట్టానిది గ్రహించి యామెను నెమ్మదిగ మంచము

పైన పరుండబెట్టి చెంబులోని నీర మామెమో
మున చిలకరించి పైయుత్తరీయముతో విసరి
నాడు. ఆమెశిరస్సు తనతొడపై నిడుకొన్నా
డు. ఇదంతయు కుట్టాన్ నిర్వ్యాజముగ జేసిన
పని. ఏకవీరకు దెలివి వచ్చినది. కన్నులు తెర
చి చూచుసరికి తనతల కుట్టాన్ తొడపై
నున్నది. తొందరగా లేచి యేకవీర మంచము
దిగబోయినది. కుట్టాన్ కూర్చుండ బెట్టి
నాడు. కుట్టాన్ మరల నిట్లన్నాడు: 'నా కొక
మిత్రు డున్నాడు. అతనిపేరు వీరభూపతి. అత
డు మన యింటికి తరుచుగా వచ్చుచుండును.
అంతఃపురములో నున్న నీ వతనిని చూచుటకు
వీలు లేదు. అతడు చాల మంచివాడు. నాయీ
సంగతి యంతయు నతనికి తెలియును. అతడు
చెప్పినాడు, నాకు మీనాక్షిపైగల ప్రేమ యం
తయు నీపైకి త్రిప్పుమని. నా కీభావము కలిగిం
చినది యతడే. అతనియెడ నే నెంతయు కృత
జ్ఞుడను.' ఏకవీరకు వీరభూపతి యెవరో యెట్లు
తెలియును? కుట్టాన్ తన స్నేహితుడని చెప్పు
చున్నాడు. కుట్టాన్ ఆగి మరల చెప్పుచున్నాడు:
'ఏకవీరా! నే చెప్పవలసినదంతయు జెప్పితిని.
ఇం కేమి చెప్పుమనెదవు? నీయెడల నాకు కోపము
గాని, ద్వేషముగాని లేదు. నీతో నాకు మాట
లాడుటకును సందేహము లేదు. ఇంటిలో నం
దఱితోడను నెట్లు మాట్లాడుదునో యట్లే నీ
తోడను మాటలాడెదను. నా కొకటే ప్రార్థన:
నాయందు నీ కిప్పు డెంత ప్రేమ యున్నదో
యా ప్రేమ తగ్గనీయకుము. ఏకవీరా! నామా
టలు చాల కఠినములుగా నున్న వనుకొనియె
దను. ఏ మందువు?'

ఏకవీర తన రెండుచేతులు కుట్టాన్ మెడ
చుట్టు వేసి తల యతని భుజములమీద నాన్చి,
'ఇప్పుడే ప్రేమించుము. ఇప్పుడే ప్రేమించుము.'
అని యేడ్చినది.

ఏకవీర యీమాట లెందు కన్నదో
యామెకే తెలియదు. 'ఊరకున్న బాగుండె
డిది' యని తరువాత మనస్సులో ననుకున్నది.

కుట్టాన్:—'నాచేత నగుటలేదు. ఏమి
చేయుమందువు? క్షమింపుము. అయినను
నీ కేమి లోప మున్నది? నీతో మాటాడుదును.
ఎవరికిని మననిజస్థితి తెలియుటకు వీలు లేదు.'

కుట్టాన్ అంతకంతకు నిశ్చలుడై పోయినాడు.
అతని కనులలోనుండి బాష్పములు పోయినవి.
పలుకు లంతంతకు కఠినము లైనవి. అతడు
లేచి ద్వారమువరకు వెడలినాడు. ఏకవీర
పోవుచున్న యతని యడుగుల నైశ్చల్యము
చూచినది. మాటాడలేదు. అతడు ద్వారము
వరకు పోయి తలుపు తెరచి బయటికి పోబోయి
నాడు. కాలాడలేదు. వెనుక తిరిగి చూచినాడు.
ఏకవీర పోయి యతని రెండుచేతులును పట్టు
కున్నది. ఏకవీర కన్నుల వెంట బాష్పము
లొడుగట్టెను. అతడు 'ఏకా! చెప్పితినికదా,
నీవద్దకు వచ్చునపుడు పరిశుద్ధమైన హృదయ
ముతో వచ్చెదను. అచ్ఛమైన ప్రేమ కొఱ
దగిన దానవు, వ్యామోహమునకై వాంఛిం
చెద వెందుకు' అని గడప దాటిపోయినాడు. ఏక
వీర మంచముపై బడిపోయినది. ఆమె హృద

యములో 'ఆరంజే విరుంబు-ఆరంజే విరుంబు' అని ధ్వని మ్రోగుచున్నది.

౧౨

కుట్టాన్ భోజనము చేసి తనగదిలోనికి పోయి యొక భూర్జపత్రము తీసి దానిపై 'పరాభవనామసంవత్సర వైశాఖ బ ౧౫' అని వ్రాసినాడు. ఆయాకు మంచిగందపు చందుకాయపెట్టిలో పూర్వము తాను మీనాక్షీ ప్రేమచిహ్నములు దాచిన దానిలో దాచినాడు.

నాడమావాస్య యగుటవలన పాఠశాలకు సెలవు. ఏమియు దోచలేదు. బండి కట్టించుకుని వీరభూపతి యింటికి వెళ్లినాడు. వీరభూపతి యింటివద్ద లేడు. రాజవల్లిపుర మేగినాడట. వీరభూపతి ప్రక్కనున్న యింటిలో నొక యుత్తర మిచ్చి పోయినాడు. అందులో వీరభూపతి తనతండ్రి యుత్తరము వ్రాసెననియు, వివాహమునకే వలె తోచుచున్నదనియు, నెల్లెనను నైదారునెలలవరకు మరల వచ్చుటకు వీలు లేదనియు, జ్ఞాపకముంచుకొనవలెననియు వ్రాసియున్నాడు. మిత్రవియోగము సేతుపతికి దుర్భర మనిపించినది. కుట్టాన్ ఇంటికి పోయినాడు. తనగదిలో పుస్తకము లన్నియు సర్దినాడు. ఎంతసేపటికి ప్రొద్దుపోలేదు. పండుకొని నిదురకై ప్రయత్నించినాడు. నిదుర రాలేదు. కొంతకాలమైన తరువాత లేచి స్నానము చేసి యల్పాహారమును తీసికొన్నాడు. ప్రొద్దు వాటారినది.

కుట్టాన్ పూలతోటలో తిరుగబోయి, నిత్యపరిపోషణముచేత నిండుగా వికసించియున్న పూదోటలోకూడ నానందము కన్పించక, తిరుమల నాయకుని చూచి వత్తు నని పోయెను.

ప్రొద్దు క్రుంకవచ్చినది. ఏకవీర పూదోటలోనికి పోయినది. పెంపుడులేడి వెంట వచ్చినది. ఎఱ్ఱగన్నేరు మొగ్గలు త్రుంచి యేకవీర లేడిపిల్ల కందించెను. అది రెండు కొఱికి తల యూడించుకొనుచు దూరము పోయినది. ఏకవీర దోసిలిలోనున్న తక్కిన మొగ్గలు నేలపై బోసినది. ఏకవీర మంచి పనినేరుపరి. పూమాలలు వినిర్మించుటలో నామెశక్తి యనన్యప్రాప్తము. గన్నేరులు, మందారలు, మల్లెలు, జాజులు కోసి యామె యొక దండ గ్రుచ్చినది. ఆదండ చిత్ర మేకవీరకే తెలియును. దండ యిటు లాగిన చిన్నది, యటు లాగిన పెద్దది యగును. చిన్నదైనప్పుడు జాజులు, మల్లెలు నెడమై మందారలను, గన్నేరులను మూసి వేయును. పెద్దదిగా నున్నప్పు డన్నిపూవులు కనబడును; దండ సన్నగా నుండును. ఈ దండ నెవరికి చూపించకుండ నేకవీర తీసికొని పోయి తనగదిలో దాచుకొనెను. ఆనాడు ఏకవీర చిత్రముగా నున్నది. ఆమె మొగము తొల్లిటివలె మిక్కిలి ప్రకాశించను లేదు, శోకముచేత కలుషితము గాను లేదు. ఆమె పుష్యమాసపు నదివలె పుష్టయు గాక కృశయుగాక, యెండుచేత గోధుమవన్నె గలదియు గాక

కొబ్బరినీళ్లవలె నతిశబలయు గాక, యిప్పుడే వికసించి సంపూర్ణశోభతో చెలువారని, పూర్తిగా వడలిపోయి శోభాహీనముగాని, నవమల్లికవలె ప్రకాశించినది. ఆమె నిటాలమున కస్తూరిబొట్టు సెగకన్నుగా, తలపై రావిరేక చంద్రవంకగా, నిటాలస్వేదబిందువు శిరస్థగాంగఝురము చెమ్మగా, నామె పార్వతివలె ప్రకాశించినది.

ప్రొద్దు గ్రుంకినది. వైగైపులినములనుండి తిరిగి వచ్చిన కుట్టాన్ భోజనము చేసి రాత్రి చాల ప్రొద్దుపోవువరకు నేదియో చదువుకొనుచుండెను. రాత్రి జామున్నరయైనది. ఏకవీర యొకదాసిని పిలిచి, 'మహారాజును నేను పిలుచుచుంటినని చెప్పుము.' అన్నది. అది బయటకు వచ్చి యందఱు దాసీలలో కలవరము కలిగించినది. ప్రొద్దున స్వామి పరమేశ్వర సముద్రమునుండి వచ్చినవెంటనే యంతఃపురములోనికి బోయెను. ఇప్పుడీవర్తమానము. అందఱు నాశ్చర్యపోయిరి. ఇదివరకువా రనుకొనిన వన్నియు నయథార్థములా యేమి? భార్యాభర్తలకు చాల నన్యోన్యమున్నదివలెనున్నది. మొన్న దండ చీలికలై నేలపై నుంటయేమి? దానికి బ్రణయకోపార్థములు కలిపింప బడినవి.

పనికత్తె కుట్టాన్ గదివద్దకు పోయి నిలంబడినది.

కుట్టాన్ తలుపుకదలిక విని, 'ఎవరువారు' అన్నాడు.

దాసి 'బాబూ! అమ్మగారు—రమ్మనుచున్నారు' అన్నది. కుట్టాన్ మఱుమాట లేదు. పుస్తకములు మూసి యంతఃపురములోనికి పోయినాడు. అతడుపోయిన దారియంతయు ప్రశస్తమైన కస్తూరికా వాసనలు గుమగుమలాడినవి. అంతఃపుర సేవకురాండ్రు నిస్తబ్ధలు, సాశ్చర్యలై పోయినారు. రాతిరి రెండు జాములైనది. గదిముందు పడుకున్న బాలసారంగి కనులు మూసికొని నడుమ నడుమ నెమరువేయుచు నిదుర పోవుచున్నది.

కుట్టాన్ పోయి గదిలో మంచముపై గూర్చున్నాడు. ఏకవీర నిలుచుండి తల వంచుకుని పూలదండ తీసి దీర్ఘమును, సన్నదియునైన మాలనొక సూత్రాకర్షణముచేత హ్రస్వమును, చిక్కనయు చేసి, మరల దీర్ఘీకరించి, యుతనివంక తల యెత్తి భావాభిరామముగ జూచెను.

కుట్టాన్:—'ఇది యెవరు కూర్చిరి?'

ఏకవీరకనులలో నామెయే యుది కూర్చినదని స్పష్టపడినది. ఏకవీర మాలను హ్రస్వీకరించి కుట్టాన్ మెడలో వేసెను. కుట్టాన్ బాగున్నదని కుడిచేతితో దానిని మెడలో సద్దుకొనెను. వ్యతిరేకసూత్ర మజ్ఞాతముగ చేతికి తగిలి సూత్రము పొడుగైపోయెను. జాజులు, మల్లెలు, గన్నేరులు, మందారలు విడివిడిగానై పోయినవి. ఇరువురు చేరియొక శయ్యపై నిదురించినారు.

రాతిరి చాల ప్రొద్దు పోవువరకు నిదుర లేమి నారక్తమంజులములైన విశాలనేత్రములతో, దీర్ఘ నవీనపుష్పమాలికాలంకృత వక్షఃస్థల

మ్ముతో బయటికి వచ్చిన కుట్టాన్ ప్రభువును చూచి యందఱు పనికత్తెలు చకితనేత్రలు, సస్మితాస్యలు, లజ్జాదరహాసాధరలు, ససంభ్రమ దత్తమార్గలు నైనారు. ఉద్దేశ పూర్వక కృత కృతక మందహాసాననాంచల యేకవీర వారిని మరింత కలవరపెట్టినది. అసంస్కృతభావలు వా రామెమొగమున నిగూఢ విచార ముద్ర తెలియజాలరైరి.

రోజులు గడచుచున్నవి. నెలలు దాటి పోవుచున్నది. ఋతువులు వెనుకబట్టుచున్నవి. కుట్టాన్‌లో మార్పు లేదు. రోజులు గడచిన కొలంది ఏకవీర యొడలినుండి యొక్కొక్క నగ యుత్సర్జించుచున్నది. కొన్నాళ్లకా మె మెడలో మంగళసూత్రము, నల్లపూసలు దక్క నేమియు మిగులవేమో. ఏకవీర యంతంతకు స్వచ్ఛదేహ యగుచున్నది: పాలిపోయి యామె దేహము తెల్లబడుచున్నది. కనులు సగము మూతలు పడి క్రొత్తయందము విర జిమ్ముచున్నవి.

కుట్టాన్ దినదినము మంచి గంధపు చందుకాయపెట్టి తీయును. దానివంక నూరకే చూచును. ఆభూర్జపత్రముమీద తాను వ్రాసినది చదువును. రోజులు లెక్కవేసి కొనును. తనహృదయము పరీక్షించుకొనును. మార్పేమియు లేదు. అది తనపెట్టిలో నుంచి యేదైన పుస్తకము తీసిచదువును. పాఠశాలకు పోవును. సాయంతనములయందు వైగై యిసుక తిన్నెలమీద నొంటిగా గూర్చుండును. ప్రొద్దు గ్రుంకిన వెంటనే యింటికి వచ్చును. మనస్సు పరమేశ్వరసముద్రములో, దేహము మధురలో.

ఏకవీర కనంబడినపు డేదియో పలుకరిం చును. అది యూరకే పలుకరించవలెనని పలు కరించినట్లు కనంబడుచునే యుండును.

౧౩

తిరుమలనాయకు డెంత మిత్రుడైనను రాజ కుమారుడు. స్నేహితుడైన నేమి, కుట్టాన్ కన్న గొప్పవాడు. అతనితో మైత్రి యుండ వచ్చును గాని పరస్పర హృదయావేదనలు బయల్పరచుకొనుటకు వీలు లేదు. పగలెల్ల నతనితో కాలము గడపుటకును వీలు లేదు. ఏకవీర యిట్లున్నది. అతనికి నామెకు నేమి సంబంధము? స్నేహితునివలె మాట్లాడునా? హృదయప్రేమ పంచుకొనునా: అందుచేత కుట్టానునకు రోజులు గడవలేదు. తెల్లవారి నది మొదలు ప్రొద్దు గుంకుట యెట్లు? దినము లంతంతకు దుర్భరము లై పోయినవి.

కుట్టాన్ మరల వీరభూపతి మధురకు వచ్చినచో బాగుండుననుకొన్నాడు. తన కేమి? దళవాయి కుమారుడు; తిరుమలనాయకుని మిత్రుడు. సంపూర్ణ ప్రయత్నము చేసినాడు. స్థానాపతి మాఘమాసములో చనిపోయి నాడు. స్థానాపతియు, కణక్కమును పారంపర్య ముగా వచ్చు నుద్యోగములు కావు. అందు చేత నాస్థానమునకు వీరభూపతికై కుట్టాన్ ప్రయత్నించి సాధించినాడు. క్రొత్తలెక్కలు

చైత్రమాసముతో ప్రారంభమగును. వీరభూపతి యప్పటికి వచ్చి యుద్యోగములో ప్రవేశింపవలెను.

కుట్టాన్ వీరభూపతికి తెలియజేసినాడు. మాఘమాసములో వీరభూపతికి వివాహమయినది. వివాహములోననే యీయుద్యోగ వార్తయు జేరినది. అందఱును వీరభూపతికి మంచిరోజులు వచ్చిన వన్నారు. వివాహము మహానందముగా జరిగినది.

స్థానాపతి యధికారము రాజ్యములో ప్రధానోద్యోగములలో నొకటి. దానికి జీతము సంవత్సరమునకు పదివేలపన్నులు 'పన్ను' అని మధురనాయకులకాలములో వాడబడు బంగారు నాణెము పేరు.

చైత్రము దరిసినకొలంది కుట్టాన్‌కు ప్రాణములు చేరుకున్నవి. వీరభూపతివచ్చును.

వీరభూపతి వచ్చినాడు. ఉద్యోగములో ప్రవేశించినాడు. వీరభూపతికి పెద్దసౌధ మొకటొసంగబడినది. అతడందులో ప్రవేశించినాడు. చైత్రములో మీనాక్షీదేవి కళ్యాణమైనది. వైశాఖము శుక్లపక్ష మైపోయినది. వీరభూపతిభార్యను మధురకు తీసుకొని వచ్చిరి. కృష్ణపాడ్యమి ప్రయాణమునకు మంచిది. ఆరోజున బయలుదేరదీసి స్థానాపతిభార్యను తదియనాటికి మధురకు తీసుకునివచ్చిరి. ఆమె మధురలోననే యున్నది.

పూర్వపుస్థానాపతి మాఘములో పోయినాడు. మాఘఫాల్గుణములు లెక్కలు పేరుకున్నవి. వీరభూపతికి చైత్రవైశాఖములు పనిబరువైపోయినది. వైశాఖాంతమునకు పనికొంచెము తెరపియిచ్చినది. వీరభూపతి వచ్చిన క్రొత్తలోననే యింత శ్రద్ధగా పనిచేసినందుకు తిరుమలనాయకుడు సంతోషించినాడు. యువరాజు ముత్తువీరప్పనాయకునితో చెప్పినాడు. రాజుగారికి చెప్పినారు. కుట్టాన్ సంతోషించినాడు. వీర భూపతికి నుత్సాహముగానే యున్నది.

ఒకరోజున కుట్టాన్ నిదుర లేచి కాల్యకృత్యములు తీర్చికొని, సౌధపురోభాగమున నున్న మంటపములో, ప్రాతర్వాయువులు చల్లగా వీచుచుండగా, వచ్చి కూర్చున్నాడు. పురోహితుడు వచ్చి నిలుచుండి, 'ప్లవంగనామ సంవత్సర వైశాఖ బహుళ అమావాస్య' అన్నాడు. పంచాంగము చంకను పెట్టుకుని, విభూతిరేఖలు మొగమున మెఱయగా శుక్రుని వలె నిలుచున్న యాపురోహితుని నిలువున జూచి కుట్టాన్ భగవంతు డారూపమున వచ్చి తన కేదో జ్ఞాపకము చేయుచున్నా డనుకున్నాడు. ఆదిగ్భ్రమలో కుట్టానునకు పురోహితుడు చెప్పిన వారమును వినిపించలేదు. కుట్టాన్ లేచి లోనికి పోయి తనపేటిక తీసి, యందులోని మంచిగందపు చందుకాయపెట్టెను తీసి, యా భూర్జపత్రమును తీసినాడు. దానివంక చూచి చూచుచుండగనే యాయాకుపై నొక కన్నీటిబొట్టు రాల్చినాడు. పెట్టెలో నున్న వాడిన పూలచెండు విసరి పారవేయ నుద్దేశించినాడు. మన సొప్పలేదు. మరల నవి యన్నియు భద్ర

ముగా పెట్టెలో దాచినాడు. తొందరగా నంతఃపురములోనికి చనినాడు. ఏకవీర నిరాభరణ సుందరమైన యొడలితో, తెల్లనిచీరతో, గదితలుపు నానుకొని నిలుచున్నది. కుట్టాన్ ఎదురుగా బోయి నిలుచున్నాడు. ఏకవీర కర్థము తెలియలేదు. లోనికి బోయి మంచపు కోడు నానుకుని నిలుచున్నది.

ఏక:—'సేతుపతు లెందుకో వచ్చినారు.'

కుట్టాన్:—'ఏకా. నేడు వైశాఖ బహుళ అమావాస్య'

ఏక:—'సంవత్సరము ప్లవంగ. వారము శని.'

కుట్టాన్:—'నేటికి సంవత్సరమైనది.'

ఏక:—'పన్నెండు నెలలు అని గోడవైపునకు చేయి చూపినది. ఆగోడమీద నల్లని బొట్లు పన్నెండున్నవి. కుట్టాన్ లజ్జావనత శిరస్కుడై నెమ్మదిగా ద్వారబంధముకడకు పోయినాడు. వెనుకనుండి యేకవీర యొక పాట పాడుచున్నది. ఆ పాట ద్రావిడదేశములో నారోజులలో జనులందరు సామాన్యముగా పాడుచుండెడిదే. జనాపవాదభీతుడైన రాముడు సీతను వనములో విడిచిన తరువాత సీతాదేవి దుఃఖించుచున్న మాటలే యాపాటలోని మాటలు. కుట్టాన్ మంత్రరుద్ధభుజగము వలె కదలలేక పోయెను. వెనుకకు పోయి యామెను గౌగిలించుకొనవలె ననిపించినది. ఒకదాసి యేదో కనుగొనుటకు నేకవీరకడకు పోయినది. కుట్టాన్ తన గదిలోనికి పోయినాడు. మంచముపై బండుకొని మొగము శయ్యపై నాన్చి తా నిన్నాళ్లేల బ్రదుకవలెనను కొన్నాడు. మీనాక్షి యేమైనదో! ఆమె నెవరి కిచ్చి పెండ్లి చేసినారో. ఆమెమీద నింకను నాస యెందులకు? సేవకుని బిలిచి, 'స్థానాపతిగారి యింటికి పోయి నేను నేడు వారియింటికి భోజనమునకు వచ్చెదనని చెప్పు'మన్నాడు. సేవకుడు పోయినాడు.

పెట్టె తెరచి సేతుపతి మంచిగంధపు చందుకాయ పెట్టెలోనుంచి వాడు పూలు, గంధపుదుమ్ము, కస్తూరి తీసి యింకొక చోట నుంచినాడు. ఒక్క భూర్జపత్రము మాత్రమే యందుంచినాడు. ఆదుమ్ము రెండుచేతులకును రాచుకొని మొగమున బూసుకొన్నాడు. అద్దములో జూచుకున్నాడు. దాక్షాయణీ శోకతప్తుడైన శివునివలెనున్నా ననుకున్నాడు. వసనాంచలముతో మొగము సరిగా దుడుచుకొని మిగిలిన ప్రేయసీచిహ్నములు వేఱొక చోట దాచినాడు.

వంటబ్రాహ్మణుడు వడ్డించగా కుట్టాన్ వీరభూపతులు వీరభూపతియింటిలో భోజనము చేసినారు. కుట్టాన్ మనస్సు విషాదచ్ఛన్నమయ్యెను. వీరభూపతితో గలసియున్నప్పుడతనికి సంతోషమే. భోజనము చేయుచున్నప్పుడు రెండు మూడు సార్లు వీరభూపతి నతని భార్యను గూర్చి యేమో యడుగుద మనుకొన్నాడు. కాని మనస్సు సరిగ లేక యూరకున్నాడు. ఇంతవరకు కుట్టాన్ వీరభూపతి

వివాహవిషయమై యతనితో ప్రస్తావించ లేదు. అత డంతకు ముందే మాటలాడలేదు. దీనికి గారణము లున్నవి కుట్టాన్ తన దుఃఖములో మునిగి యావిషయము సంప్రశ్నించ లేదు. వీరభూపతి తనభార్య విషయము కుట్టాన్‌తో చెప్పుటకు తనకు సరియైన యుత్సాహము లేక పోయినది.

భోజనానంతరమున నిరువురును రాజ సౌధమునకు బోయిరి. కుట్టానున కెట్లో ప్రొద్దు గ్రుంక వలయును. పగలు గడపవల యును. మొగసాలలో ననేకమంది గూర్చుండి తాటాకులమీద గంటములతో గ్రంథములు వ్రాయుచుండిరి. వీరందరికిని జీతములు బత్తెములు రాజిచ్చును. ఆ గ్రంథములు పుస్తక భాండాగారములకు రాజ్యములోని యితర పాఠశాలలకు పంపించబడును.

వారిరువురు నచ్చటనుండి కదలిపోయిరి. ఎదురుగా సంధ్యామంటపము కనబడినది. కుట్టాన్ మనస్సులో కస్తూరి రంగనాయకుని ఘోరమృతి మెఱుపువలె మెఱసినది. అనంతరము దళవాయికుమారుడును, స్థానాపతియు తిరుమలనాయకుని యొద్దకు బోయినారు. తిరుమలనాయకుడు ముద్దుకృష్ణప్పనాయకుని రెండవకుమారుడు. అతని నేత్రములు దీర్ఘములై రక్తరేఖలతో విరాజిల్లుచుండెను. అతని వక్షఃస్థలము విశాలమై కోట యినుపతలుపులవలె నొప్పుచుండెను. అతని బాహువులు దీర్ఘములై, యాజానులంబమానములై, యాయసస్తంభములవలె కఠోరములైయుండెను. అతని మొగము జూచినవాడతడే భావి మధురరాజ్యమునకు రాజగునేమోయని యనుకొనును గాని, యతని యన్నగారు ముద్దువీరప్పనాయకుడు యువరాజున్నాడని సందియము కలుగును. తిరుమలనాయకుని వదనము ప్రసన్న గంభీరమై యత డొక నిశ్చయముచేసి కొన్నచో దాని త్రిప్ప నెవ్వనికి సాధ్యము గాదని తెలియజేయుచుండెను. తిరుమలనాయకుని కప్పటి కిరువదిరెండేండ్లు దాటలేదు. కాని యతని తండ్రి గాని, యన్నగారు గాని యతనికి జెప్పకుండ నేపనియు జేయరు. అతని సర్వావయవములందును మహాదృష్టరేఖ లున్నవి. అతనికాలములో మధురరాజ్యము పరమోత్కృష్టమైన మహాదశ పొందునని కార్తాంతికులు చెప్పిరి. ముద్దువీరప్పనాయకుడు నసూయారహితముగ తమ్ముని యభ్యుదయమునే వాంఛించినాడు తిరుమలనాయకుడు కుట్టాన్ స్థానాపతులతో గొంచెముసేపు మాటలాడి,కుట్టాన్‌తో, 'దళవాయీ! నీతో నొకమాట'యని చాటునకు దీసికొని పోయినాడు. అచ్చట నేదో రాచకార్యవిషయము మాటలాడిన తరువాత ప్రొద్దు గ్రుంకు వేళకు కుట్టాన్ వీరభూపతులు వైగైయిసుకలకు బోయినారు. నాటికి నేటికి మరల వేసగిలో నేగై పరిఖిన్నస్రవంతి పలుచని నీటి ధారలో స్నేహితు లిద్దరు నొకరి బుజములపై నొకరు చేతులు వైచుకొని చీలమండలు తడుపుకొని నీరు పుక్కిలించి యుమిసినారు. నేలపైనుండి గాలి వెచ్చగా వచ్చినది. ఇద్దరు స్నేహితులును నీళ్లతో మొగములు కడుగుకొన్నారు.

పా ము ల వాఁ డు

వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు.

కప్పలకుప్పలన్ మెసవి కాయము చుట్టలు చుట్టి మంచుపెన్
దుప్పర కుప్పతిప్పలుగఁ దోఁగెడు నిత్తఱి మంపుపెంపు కన్
గప్పఁగ నీవు కట్టు కనికట్టునఁ బుట్టను నిద్ర బోవు నీ
త్రిప్పలమారి కుండలిని దీయుమ! పాములవాఁడ! పైకిఁకన్.

ఇది గిదిగో నీశిశువుల్ - ముదమునఁ గాంచంగ వచ్చి మూఁగుచునున్నా
రదిరా తుమ్మెద లుదయము - మొదలున విరిదమ్మిచుట్టి మూఁగినయట్టుల్.

ఔరా రజ్జువువోలెఁ బండుకొనె నీవ్యాళంబు మోమెత్తఁగా
నారంభింపదు నీదునాగసారకాయన్ గాలిఁ బూఁరింపుమా!
చేరంగాఁ జని వక్రచక్రములలోఁ జేతం దగం దట్టుమా!
సారస్యంబుగ దిగ్విమోహనముగా సంగీతముం బాడుమా!

సానందంబుగ మ్రోఁగుచుం దిరుగు నీసన్నాయి విన్నంత గా
ధ్వానం గొంచెము లేచెఁగాని యలగా ధ్వానాసయందుండి దా
నీ నానంబడి పోవుదెంచె నటులే యీనాసయందుండి తా
నానాసంబడిపోయె నిశ్చలతఁ దానందంగఁబో దక్కటా!

ఊఁదు మూఁదుము ముఖవీణ యూఁచముట్టు-బుగ్గలలబూరెలంబోలెఁ బొంగిపోవ,
ఎత్తు మెత్తుము పడగను నెత్తుగాఁగఁ-బొందికగఁ బ్రొద్దుతిరుగుడు పూవువోలె.

ప్రాణపిపాసులైన యల పన్నగ మల్లన లేచియాడుచున్
గానమునందులన్ నినునె గాటుగొనన్ గమకించెనో ప్రభూ!
ఔనోకో పాముతోడఁ జెరలాటము లేమిది మాకు నేలొకో
పానలు ? పాములందులనె పండెదు నీకిది యొక్క లెక్కయే ?

కుబుసంబు మెయినుండి కూలిపోవఁగ నాగబెత్తంబు నీవు పై కెత్తుమయ్య
నీ నాగసారకాయ నింపినట్టులు దీని నెమ్మేని గాలితో నింపుమయ్య
దండంబువలె నిల్చియుండంగ నలయేడు స్వరములు గాలించి పాడుమయ్య
నీచూపుతోపాటు నెఱి దీనిచూపును నీమీఁదనే యుంప నేర్పుమయ్య.
పాలు గీలును వలద యీపాఁపతేని - కిమ్ము కొంచెమ్ము నీ విరిదమ్మి తేనె
పిమ్మట ఫణామణి ప్రకాశమ్ముతోడ - నివ్వటిల్లుత మిది నడ దివ్వెవోలె.

మోహినీ విలాసము

కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.,
(సాహితీసమితి)

౧

అన్యదేశ సంపర్కమువలనను, నానారాష్ట్రవార్తా పత్రికల మూలమునను ఆంధ్రులలో వర్తమానవృత్తులందును తీవ్రపరిణామ సంచలన మారంభమాయెను. ఆంధ్రాభ్యుదయసాహిత్యమందు ఆంధ్రభాషా ప్రాముఖ్యము గుర్తెఱింగి వీరేశలింగ ప్రభృతులు సంస్కృతాంగ్ల భాషా గ్రంథములనుండి యనువాదముల బ్రచురించి యాంధ్ర భాషాగ్రంథరాజములను పెంపుసేయుచుండిరి. కుగ్రామ వాసులకు సయితము నానాదేశవార్తలదెలిపి ప్రపంచజ్ఞానము ప్రసాదింప నాంధ్రపత్రిక నడుకట్టినది. కావ్యనిర్మాణవిధానము నూతనమార్గముల దిరిగినది. భావగీతముల తిరగతిలో జేరిన యభినవకవిత్వము విద్యార్థుల కలమునుండి యూరుచున్నది; పండితుల యాదరణ నందుచున్నది. సామాన్యజనులజ్ఞానాభివృద్ధికి వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగమత్యంతావశ్యకమని రామమూర్తి పంతులుగారు నిరూపించిరి. భాషాసంఘము లనేకములు స్థాపింపబడినవి. మాతృభాషా మూలమున విద్య నేర్పబడవలెననియు, నాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ మవసరమనియు తీర్మానించుటకు సభలు జరుగుచున్నవి.

బంగాళా దేశమునుండి విపినచంద్రపాలుడు మున్నగువారు ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ ప్రచారము గావింపుచున్నారు. స్వరాజ్య సంకీర్తనలు పల్లెటూళ్లలోగూడ వినిపించుచున్నవి. శిశువులకు 'స్వరాజ్యం', 'వందేమాతరం' అని కొందరు నామకరణములు చేసిరి. ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమును గోరుచు విన్నపములు చెలరేగినవి. కళాశాలలో చదువుచున్న కొందరు విద్యార్థు లనుచితప్రవర్తనమునకు శిక్షింపబడిరి; రాజకీయ ప్రచారావేశము వలన మరికొందరు దుఃఖముల ననుభవించుచున్నారు.

మతవిషయమునందు గూడ నుత్కృష్ట సంచలన మాంధ్రదేశము నావరించెను. ఆర్యసామాజికుల యుద్యోగమున ప్రార్థనసమాజ మందిరము లేర్పాటు గావింపబడుచున్నవి. హిందూ దేవాలయములు, మతసంప్రదాయములు నిరసింపబడుచున్నవి. జన్నిదములు జారిపోవుచున్నవి. క్రాపింగులు కళ దెచ్చుచున్నవి. తిలకము పని తీరిపోవుచున్నది. పాఠశాలలయందలి విద్యార్థులు సెలవుదినములలో స్వగృహముల కేతెంచి పూర్వాచార పరాయణులైన పెద్దల వెక్కిరింపుచున్నారు. మతమును పునరుద్ధరించుటకు పత్రికలు, సభలు జరుగుచున్నవి.

సంఘ సంస్కరణాభిలాషతో వీరేశలింగం గారు ప్రహసనముల వ్రాయుచుండిరి. నిమ్నజాత్యుద్ధరణకు విద్యార్థులు కంకణము కట్టుకొనిరి. వితంతు వివాహముల ప్రోత్సాహ పరచుటకు జమీందారులు ధనము వెచ్చింపుచుండిరి. అనాథశరణాలయములు నెలకొల్పబడినవి. మహిళాపత్రికల మూలమున స్త్రీలు తమ యభిప్రాయములను, వాక్కులను స్వేచ్ఛగా ప్రచురింపుచుండిరి. ప్రిన్సిపల్ వెంకటరత్నం నాయుడుగారి శిష్యులు సాంఘిక సేవాపరులై కీర్తి గాంచుచుండిరి. కాంగ్రెసు సందర్భమున సాంఘిక సమావేశమునందు (Social Conference) శ్రీ నాయుడుగారు 'వేశ్యల, గూర్చి యొనరించిన గంభీరాధ్యక్షోపన్యాసము ఆంధ్రలోకమున ప్రతిధ్వనింపుచుండెను. వేశ్యావృత్తి మాన్పించుటకనేక ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి.

ఇట్టి ప్రయత్నములకు నాటకరంగ మెంతయో సాయపడెను. ఆంధ్రులకు నాటకములపట్ల నభిరుచి హెచ్చుచున్నది. లక్ష్మీనరసింహముగారి గయోపాఖ్యానమును ప్రదర్శింపని నాటకసమాజమువారును, తిలకింపని యాంధ్రులును లేరని నిశ్చయింపనచ్చును. సామాజికుల దుష్ప్రవర్తనమువలన నాటకరంగమున కాపాదింపబడిన దోషమును, దైన్యమును తొలగించుటకై విద్యాధికులు, ఉద్యోగస్థులు, సంపన్నులు పూనుకొనిరి. అప్పారావుగారి కన్యాశుల్క నాటకప్రదర్శనమం దనేక పట్ట

భద్రులు పాత్రధారులై ప్రేక్షకుల మెప్పు వడసి యాంధ్ర నాటకరంగమున కొక వన్నె దెచ్చిరి.

౨

సాంఘికుల విద్యాప్రవర్తనలబట్టి సంఘాన్నత్య ముండుచో 'మోహినీవిలాసనాటకసంఘము'వా రెంతయు స్తుతిపాత్రులని చెప్పక తప్పదు. ఇందు నాయకుని వేషమును ధరించు నతఁడు సంఘాధ్యక్షుఁడగు విలాసరావు. విలాసరా విరువదినాల్గేండ్ల రూపవంతుఁడు. నాల్గుసంవత్సరముల క్రిందట పట్టపరీక్షయందు కృతార్థుఁడై కలక్టరు కచ్చేరీలో గుమాస్తాగా చేరెను. హిందూ సంఘమునందలి మతాచారముల కెంతయు గుందుచు, వానిని సంస్కరించుటకు మార్గముల నన్వేషించుచుండెను. జనసామాన్యమునందు ప్రబోధము గావింప నాటకములమూలమున సాధ్యపడునని విశ్వసించి, కళంకరహితముగ నుండున ట్లొక నాటకసంఘమును ఉద్యోగస్థులతోడ్పాటుచే స్థాపించెను. వీరు ప్రతి శనివార మొక ప్రదర్శన మిచ్చుటయు, వచ్చిన ద్రవ్యమును సాంఘికసేవకై వినియోగించుటయు జరుగుచుండెను. సాధారణముగ నాటకరంగమున కంటియుండు వ్యభిచారము, పానము, జూదము మొదలగు దోషములకు తావీయకుండుటచేతను, విద్యాధికత స్పష్టపరచుటచేతను, ఈసమాజమువా రెంతయు వాసిం గాంచుచున్నారు.

ఇట్టితఱి విజయనగరం మహారాజాగారి కీనాటకప్రదర్శనమును వీక్షించి సాంఘికుల కొక్కింత ప్రోత్సాహ మొసగ నిచ్చపుట్టి విలాసరావునకు తామానాఁడు నాటకమును దర్శించెదమని వర్తమాన మంపిరి. అమితోత్సాహముతో సాంఘికు లెల్లరు వారి పాత్రోచితములగు దుస్తులను, పరికరములను చక్కబెట్టుకొనుచుండిరి. రంగముల యవనిక మొదలగున వన్నియు సంసిద్ధము చేయబడినవి. హార్మోనియం వాయించు పాపారా వానాఁడు వ్యాధిగ్రస్తుఁడై యున్నను, మహారాజావారు విజయం చేయు తరుణమున తన విద్య కనబరుపు సంకల్పముతో నాతఁడును నియమితకాలమునకు తన శిష్యురాలగు మోహినీసమేతుఁడై నాటకశాల కరుదెంచెను. సరిగా తొమ్మిది గంటలకు రాజాగారు వచ్చుటతోడనే తెర రెత్తిరి. పాత్రధారులు తమ నైపుణ్యాతిశయముల చక్కగ స్పష్టపరచుచుండిరి. ప్రేక్షకులెల్లరు సెబాసు, 'వన్సుమోరు'లను కురిపించుచుండిరి. నాటక మెంతయు రక్తి కట్టుచున్నది. గుట్టునుబట్టియున్న పాపారావు, పాపము! జ్వరముచే నొడ లెరుగకుండ వణకుచుండెను. హార్మోనియం మ్రోగు టెట్లు? నాటకమునకు ప్రధానాంగము హార్మోనియమే! నాటకరంగము గానసభగా పరిగణింపబడుదినములలో హార్మోనియమునకు టెంకాయ గొట్టిన గాని తెరయెత్తు నాచారము లేదు.

విలాసరావు గుండెలలో రాయి పడినది. కీర్తికి బదులు అపఖ్యాతి వచ్చునని అతఁడు భయపడుచుండెను. పాపారావు కొలదికాలములో లేచునట్లు లేదు. పావుగంటవరకు కర్తవ్య మాలోచించిరి గాని యుపాయము తోపలేదు. ప్రేక్షకులనుండి వెక్కిరింపులు వినబడుచున్నవి. గోతిలోవారు గడియారముల తీసి చూచుచున్నారు. స్త్రీప్రేక్షకులు తీవ్రముగ విమర్శించుచున్నారు. విలాసరావు కన్నుల నీరు గ్రమ్ముచుండెను.

ఈ సందర్భమంతయు గ్రహించిన మోహిని కొంత కాలక్షేపము జరుగుటకు హార్మోనియముపై వాయింపుచు చక్కని త్యాగరాయకృతి పాడ నారంభించెను. సభికుల 'హాయిహాయి'ల కంతము లేదు. మహారాజావా రనేకసారు లానందము వెలిబుచ్చిరి. విలాసరావు మోహినీగానసుధారసాస్వాదనమున నాటకమునందలి యంతరాయమును మరచి మోహినిచెంత చేరి యామెకు మెల్లమెల్లగ విసరుచుండెను. కృతిముగియుటతోడనే కరతాళధ్వనులచే ప్రేక్షకు లామెను బహూకరించిరి. వెచ్చని తేనీరు ఆమె పెదవుల కందించి విలాసరావు కృతజ్ఞత వెలిబుచ్చెను.

హార్మోనియమును మోహిని సమర్థించుటచే నాటకము తిరిగి ప్రారంభింపబడెను. నాయిక నుద్దేశించి పలుకవలసిన వాక్యములను మోహిని వైపు చూచి విలాసరావు పలుకుచుండెను. చిఱునవ్వుతో మోహిని విలాసరావును ప్రోత్సాహపరచుచుండెను. కొంతసేపటికి నాటకము సమాప్తి నొందెను. నాయికానాయకుల కొరకు రాజా

గా నుద్దేశించి తెచ్చిన పతకములను మోహినీవిలాసరావులకు నొసంగిరి. మోహినీగాననైపుణ్యమును మెచ్చుకొనని వా రానాటి ప్రేక్షకులలో నొక్కరు నుండియుండరు.

విలాసరావు తండ్రి ప్రఖ్యాతి గాంచిన న్యాయవాది, అతడు రెండేండ్లక్రిందటనే చనిపోయెను. విలాసరావు వివాహమునకై తండ్రి యెంతప్రయత్నించినను, తన యిచ్చవచ్చినపుడు తన యిష్టవచ్చిన యువతిని వివాహమాడెదననియు, తా నా ప్రయత్నము చేయ నక్కరలేదనియు విలాసరావు ఖండితముగా చెప్పుచుండెను. తండ్రి గతించిన పిమ్మట గూడ ననేక సంబంధములు వచ్చినను అతడియ్యకొనలేదు. తాను ప్రేమించు యువతీ గుణాతిశయములపట్ల నిండైలక్ష్యముగల విలాసరావును మోహినీగానకళానైపుణ్యము జయింపగల్గెనా? కాదు, కాదు! పరిణయమునకుమాత్ర మర్హత గల్గిన యువతిగా మోహిని విలాసరావున కగపడెను. దీర్ఘ పరిణయమునీవగదా మంచిచెడ్డలు స్పష్టపడుట!

మోహినితో పరిణయము గల్గించుకొను నుద్దేశముతో విలాసరావు పాపారాయుని సమ్మతిపై మోహినిని సంఘములో సభ్యురాలుగా జేర్చెను. పిమ్మట మోహినివంటి సమర్థురాలు దొరకినపుడు నాటకకళను పెంపుజేయు నవకాశమును వ్యర్థపరుపకుండుటకు తనయుద్యోగమునకు రాజీనిచ్చి నాటకరంగోద్ధరణకు సమకట్టెను. తనయాజమాన్యముక్రింద యథావిధిగ మోహినీ విలాస నాటకసమాజమును స్థాపించెను. అందు పాత్రధారులకు ఉదారవేతనముల నొసగుటచే సత్ప్రవర్తన గలవా రాకర్షింపబడిరి. పిత్రార్జితమగు ద్రవ్య మధికముగ నుంటచే నద్భుతమగు సీనులను నిర్మింపగల్గెను. రానురా నీ సమాజమువా రితరపట్టణములలోగూడ ప్రదర్శనముల గావించి ప్రసిద్ధి గాంచుచుండిరి.

3

దసరాయుత్సవ సందర్భమున కాకినాడలో నాటక పోటీ ప్రదర్శనము లేర్పరుపబడినవి. అయిదారు నాటకసమాజములు పోటీకి నిలిచినవి. అందు ముఖ్యమైనది విజయనగరపు మోహినీవిలాసనాటక సంఘము. వీరి నటనాకౌశల్యమును పొగడని పత్రిక లక్కాలమున లేవు. వీరినే యితర సమాజములవా రాదర్శకులుగ గైకొనుచుండెడి వారు. వీరి ప్రదర్శనములను తిలకించుట కనేక పట్టణములనుండి ప్రజలు కాకినాడలో విడిసియున్నారు. ఇందు ప్రధానపాత్రల కొసంగుటకు పోలవరం జమీందారుగారు బంగారు పతకములు సిద్ధపరచియుంచిరి; నాటక ప్రదర్శనమును చూడకయే పత్రికా విలేఖరులు విమర్శలు వ్రాసి సిద్ధముగ నుంచుకొనియున్నారు. వీరిని పొగడుచు వ్రాసినపద్యము లప్పుడే కాఫీహోటల్సునుండి సోడాషాపులకు పయన మగుచున్నవి; నాటక విమర్శన గ్రంథములలో నొక ప్రకరణము చేర్పవచ్చునని గ్రంథకర్త లువ్విళ్లూరుచున్నారు.

"రేపటి పత్రికలో వేయవలెను; ఈ దినము పత్రికలో వేయరాదు" అని ఖండితముగ తెలియజేయుచు సమాజము వారి ఘనతనుగూర్చి యొక విలేఖరి తంతి నిచ్చెను.

ఈ నాటకసమాజమువారు విడిసియున్న మేడకు సమీపమున ననేక కాఫీక్లబ్బులు, సోడాషాపులు, వంటపూటిళ్లు, కిళ్లీలు చుట్టలు వగైరా కొట్లు, బయలుదేరినవి; ఇందు చిత్ర మేమన, నవన్నియు మోహినీవిలాస నామమున బరగుచుండెను!

విలాసరావు మోహినియెడ కాంక్షించి పడసిన పరిచయ మామె సుగుణరాశి యని నిరూపించుటచే నాతని కామెయెడ గాఢానురాగము కలిగినది. అనురాగ ముత్కృష్టతచే ననుమానహేతు వాయెను. మోహినివంటి లావణ్యరాశి, సుగుణనిధానము, విద్యావంతురాలు తన్ను నిజముగ ప్రేమించునా యను శంక విలాసరావుమనంబున బొడమి దినదినాభివృద్ధి గాంచెను. మరునాడు నాటక మాడవలసిన దిన మనగా చాలరాత్రి వర కిట్టి యనుమానముచే బాధపడుచు, తుద కెట్టులో కన్నులు మూతపడ, నతని యనుమానమును బలపరచు నట్టొక స్వప్నము వచ్చెను. అందు మోహిని తన్ను విడిచి యొక సౌందర్యహీనునకు పరిచర్య చేయుచున్నట్లు గాంచెను. తోడనే మేల్కాంచి యతడు

విషాదసముద్రమున మునిగిపోయెను. మోహ మెత్తి మోహినితో మాట్లాడలేకపోయెను. మాంద్య మాతని నావహించెను. నాటక మాడవలసిన దినమున నుండు ఉత్సాహ మావంతయు లేకపోవుట సామాజికుల గుసగుసలకు హేతువాయెను. ఆ సమాజమందలి క్రమశిక్షావిధానమును బట్టి యెవ్వరు విలాసరావుతో నీయంశము ముచ్చటింప లేకపోయిరి. విలాసరావు మానమును తనయెడ నాతనికి గల నిర్లక్ష్యభావసూచకముగ గైకొని యాతని విముఖత్వమును సహింపజాలకపోయెను మోహిని. తనస్వాధీనమందున్న ప్రేమసంతతిని విలాసరావునకు ధారవోయు నవకాశముకొరకు సమాజమునందు జేరిన తన్ను నిరాకరించిన కృతఘ్నుని దరి నుండుట తనయాత్మగౌరవమునకు లోపముగ నెంచుచు సమాజము వీడిపోవుట కాయత్తపడుచున్నది, మోహిని.

కార్యక్రమము ప్రకారము ఆరాత్రి నాటకము జరుగక తప్పదు. మోహినీవిలాసరావులు నాయికానాయక పాత్రల ధరించి రంగస్థలమున నిలిచిరి. నాటి నాటక కథ కేవలము కల్పితము. ఇదివర కెవ్వరును ప్రదర్శింపనిది గాన ప్రేక్షకులకు కథ యేమియు తెలియని కారణముచేత కొంతవరకు సమాజమునకు మర్యాద దక్కినది. నాటక కథతో నేమియు సంబంధము లేని సొంత ప్రసంగములలోని కిరువురును దిగిరి.

విలాసరావు:— ఆహా! స్త్రీల రహస్యవృత్తుల కనుగొన నెవరితరము?

మోహిని:— స్త్రీలవృత్తుల నిర్హేతుకముగ శంకించువారి పౌరుష మదేటికి?

విలాసరావు:— మానవతులు పౌరుషహీనుల నాశ్రయింపరుగా?

మోహిని:— మానవతుల నాశ్రయించుటచే పౌరుషహీనులు పౌరుషవంతు లగుదురు.

విలాసరావు:— పురుషుల చిత్తవృత్తుల కనువుగ మానవతి మెలగవలదా?

మోహిని:— తనచిత్తవృత్తులను పురుషుడు తన ప్రియురాలి కరిగింప వలదా?

విలాసరావు:— తాను నిజముగ వలచిన పురుషుని చిత్తవృత్తుల స్త్రీ కనుగొనలేదా?

మోహిని:— తాను నిజముగ ప్రేమించిన స్త్రీని వశపరచుకొనునట్లు పురుషుడు తన చిత్తవృత్తుల మార్చుకొనలేడా?

విలాసరావు:— పురుషుని స్త్రీ వశపరచుకొనగల్గినట్లు పురుషుడు స్త్రీని వశపరచుకొనుట కల్ల.

మోహిని:— అట్లే స్త్రీకి గల మనోనిశ్చయము పురుషుల కుండుట కల్ల.

విలాసరావు:— నీ మనోనిశ్చయము నిన్నటిరాత్రియే తెలిసెను.

మోహిని:— నీ మనోనిశ్చయము నా కింకను తెలియలేదే!

విలాసరావు:— నా మనస్సు నిన్ని దినములు కనిపెట్టలేనపుడు నన్ను వదలుట మంచిది కాదా?

మోహిని:— నిన్ను కలియుటకొరకే నిన్ను విడువ నిశ్చయించితిని!

కడపటిమాటలు చెప్పుచు రంగస్థలము వీడి ప్రక్కతెరలోనికి పోయెను, మోహిని. ఎదుట తెర దిగెను. నాటక మభాసయినందులకు సామాజికు లెల్లరు నగుచుండిరి. విలాసరావు లోనున్న పడకకుర్చీపై పడిపోయెను. ప్రధానపాత్రధారునకు జబ్బుగ నుండుటచే నాటకము ఆపుచేయబడినదనియు, టిక్కెట్ల రుసుము తిరిగి చెల్లింపబడుననియు నొకసామాజికుడు తెరయెదుటికి వచ్చి ప్రకటించెను. సామాజికులు టిక్కెట్ల రుసుము చెల్లించుచుండిరి. ప్రేక్షకు లాశాభంగముచే జడలిపోవుచుండిరి.

విలాసరావు మనస్సున ననేక ఊహాలు వొడమెను. అనేక సంబంధములు నిరాకరించి వివాహమున కియ్యకొనక తుదకు తన కన్నివిధముల నచ్చిన మోహినిని భార్యగా గైకొన దలచియుండ, నిట్టి విఘాతము సంభవించినందులకు విలాసరావు ఐహికసుఖమున కాతడు నోచుకొనలేదని నిశ్చయించుకొనెను. మోహిని లేని నాట

కరంగ మతనికిహేయముగ గాన్పించెను. మోహిని గావించిన పరాభవమునకు తోడివారిలో తల యెత్తికొనజాలక పోయెను. ఆమె యెచ్చటికి పోయెనో, ఆమెగతి యేమాయెనో అతడు తలపెట్టలేదు.

మరునాడు సామాజికుల జీతముల నిచ్చి, తెరలు మొదలగు నాటకపరికరములను అచ్చట విడిచియున్న యితరసామాజికుల కమ్మివేసెను. పిమ్మట మూడు నాల్గు మాసము లెచ్చటో తల దాచికొనెను గాని, నిర్వ్యాపారత్వమువలన కాలము దుర్భర మగుటచే, మన్యపుజమీందారువారి క్రింద దివానుపని స్వీకరించెను.

౪

కళావంతులకులమునకు జెందిన రామారావు పిన్ననాటనుండియు బీదవిద్యార్థి వసతిగృహమునందు జేరి ఉచితముగ విద్య నేర్చుచుండెను. ఏడెనిమిది వత్సరములు విద్యాభ్యాసము చక్కగ జరిగెను గాని పిదప మశూచికవ్యాధిచే నంగవైకల్యమే గాక మేధాశక్తి క్షీణించుటయు నాతనికి తటస్థించెను. ప్రవేశపరీక్షలో దాటుట కనేక దండయాత్రలు సల్పినను అపజయము యథా ప్రకారముగ గలుగుచుండెను. తన యసమర్థతను సమర్థించుకొనుటకు అపజయకారణముల పెక్కులు కల్పించుచుండెను. తాను పరీక్షలలో కృతార్థుడై యున్నతోద్యోగమును చేయుచుండ చూచుట నభిలషించిన తనతల్లి కొలదిమాసముల క్రిందనే మృతి పొందెను. ఇంక తన కీప్రపంచమున దిక్కెవ్వరు తోపలేదు. ఉచితవసతిగృహమం దతనికి తావు దొరకదు. ఇదివరలో కొంత ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచుండిన మిత్రులు వెనుకాడిరి. ఇట్టియిక్కట్టులతో పాటు ఉబ్బసపుదగ్గు ప్రాప్తించెను. జీవనోపాధికి వలయుప్రయత్నములు చేయవలసివచ్చెను.

ఉద్యోగముకొరకు రామారావు కాకినాడ వచ్చి సత్రములో బసచేసెను. సత్రపు అరుగుపై గది కెదురుగ పరుండి ఖుళ్లుఖుళ్లుమని దగ్గుచు నిదుర పట్టమి విలపించుచుండెను. దోమలబాధ నివారించుటకు ఆపాదమస్తకము పాతపట్టుకండువాతో కప్పికొని, దీపమును మిణుకు మిణుకు మనునట్లు సన్నముగజేసి శయనించి తనయవస్థను తలచికొనుచుండెను.

రాత్రి పదిగంట లయినది. పౌరు లెల్లరు పాత్రీనాటకప్రదర్శనవీక్షణమునకై యేతెంచుటచే వీథులు నిర్మానుష్యముగ నున్నవి. ఎగిరి వచ్చినట్లు జట్కాబండి యొకటి సత్రమువద్ద నిలిచెను. తోడనే యొక మానవవిగ్రహము చేత చిన్న ట్రంకుపెట్టెతో బండిలోనుండి దిగినట్లాయెను. రామారావు కన్ను విప్పి చూచునప్పటికి మేలిముసుగులోనుండి స్త్రీ కంఠధ్వని తనచెంతనే వినబడినది. రామారావు నివ్వెరపడి లేచి కూర్చుండెను. సత్రపుగుమాస్తా యెచ్చటికో పోయెననియు, గదుల తాళము లాతనియొద్దనే యుండుననియు, తన క్రింద నున్న గదిలో నామె కిష్టమున్నచో నుండవచ్చుననియు రామారావు అయ్యువతి ప్రశ్నల కుత్తరముగా, మధ్యమధ్య దగ్గుచు చెప్పెను. అంత రాత్రివేళ చేయునదేమియుదోచక రామారావుగదిలోనే రాత్రి గడపుటకు మోహిని నిశ్చయించుకొనెను. తోడు నీడ లేని యాతని కీమె దేవతవలె తోచెను. సానుభూతిని వెదజల్లు నామె ముఖలక్షణములచే ప్రోత్సహింపబడి, తనయవస్థ నింతవరకు వినెడువారు లేరని చింతించుచున్న రామారావు తన దీనదశనంతయు సవిస్తరముగ విశదపరచెను. ఆమె హృదయము కరగగా, రోగపీడితుడైన యాతనికి మందుసీసా నందిచ్చుట, దాహమిచ్చుట మొదలగు పరిచర్య చేయుచుండెను. రామారావువలె తానును దిక్కులేనిదని యామె జీవితములో మొదటిసారి గుర్తించెను. రామారావు దీనవచనము లామె యాలోచనము భంగపరచుచుండెను. ఇంతియ గాక యాతని యవస్థ విని సహింపలేక, "నాయనా! చాల రాత్రి యయినది; ఇంక పరుండుము; ఇంకను మేల్కొనిన జబ్బు ఎక్కువగును" అని యామె బుజ్జగింపగా నాతడు కంట తడిపెట్టుకొని, "అమ్మా, నే నెటులయిన చాల కాలము బ్రతుకజాలను; నీసన్నిధిని చనిపోవుటకంటె నా కీప్సితము లేదు." అని యాతడు వెక్కివెక్కి యేడ్వసాగెను. కరుణాంతరంగియైన యామె అట్లు సేవచేయ కొంతసేపటికి రామారావు నిదురించెను.

మోహినికి మాత్రము కునుకు పట్టలేదు. విలాసరావు గావించిన తిరస్కారమున కామెహృదయ మొక ప్రక్కనుండి దహించుకొని పోవుచున్నది. ముందు తనగతి యేమియో స్ఫురింపకున్నది. కర్తవ్యమునుగూర్చి చాల నే పాలోచించి తుదకు కొంతకాలము రామారావుతో నుండుట యుక్తమ మని నిశ్చయించెను. సౌందర్యమునను, విద్యయందును తనకంటె చాల తక్కువదశయందున్న రామారావుతో నుండిన లోకు లన్యథా తలంచరు; రామారావునడవడుల బట్టి చూడ నాతడును తనయెడల నవ్యక్తముగ ప్రవర్తింపడు. పురుషునియండ నుండు టెందుకైనను స్త్రీకి మంచిది. పలువురకంటబడి యపవాదులకు పాలుగాకుండ తనయెడ సోదరభావమువనున్న యీతనితో కాలము గడపుట మంచిది.

తెల్లవారుచున్నది. రామారావు ఉలికిపడి లేచి, 'అమ్మా, అమ్మా' అని కేకవేసెను. మోహినియు 'ఏమి, నాయనా?' అని యూకొడించెను.

"అమ్మా! నన్ను విడిచిపెట్ట వన్నావుగా!"

"ఔను."

"ముమ్మాటికి విడిచిపెట్టవుగదా!"

"అలాగే కాని నే నెవ్వరినో, ఎట్లు నీవద్ద నుంటినో, ఎవ్వరితోను చెప్పరాదు. తెల్లవారకపూర్వము మన మిచ్చటినుండి పోవలెను. కారణ మడుగకుము."

"రేపు ఉదయముననే నాకు ఉద్యోగ మిచ్చెదనని ఇచ్చట నొక జమీందారు వాగ్దానము చేసెను. రేపు సాయంకాలము మన మేగుదము."

"అటులయినచో నిచ్చట నాయునికి నతిరహస్యముగ నుంచుము. ఉద్యోగపుటుత్తరువును పొందినవెంటనే రైలెక్కి మనము తప్పక పోవలయును."

"ఇదిగో! ఇప్పుడే జమీందారుదగ్గరకు పయనమగుదును." అని లేచి కాల్యకృత్యముల దీర్చికొని తెల్లవారగానే జమీందారుని దర్శించి మన్యములోనున్న పేరుపల్లెకు ఠాణేదారుగా నియమింపబడిన ట్లుత్తరువు నైనికొని, శీఘ్రముగా బసచేరి, యీ శుభవర్తమానము మోహినికెరింగించెను. రామారావు కుండు ఐశ్వర్యసంపదపై మోహినియొక్క సౌఖ్యము ప్రస్తుతపరిస్థితులలో నాధారపడియుండుటంబట్టి ఆమెయు మిగుల సంతసించెను. ఆలస్య మేమియు జేయకుండ కాకినాడను విడిచి రైలుమీద పయనము గావించిరి.

౫

పేరుపల్లెకు పోవుమార్గమున నున్న మొకపుటాడ గ్రామమందున్న దివానుగారిచేతిక్రింద రామారావు ఉద్యోగము చేయవలసియుండుటచే వారింట నొకదిన మాగి వారిదర్శనము చేయుట లౌకికరీతిని మంచిదగుటచే రామారా వట్లు దివానుగారి గృహమునకు మోహినీయుక్తముగ నేతెంచెను. తనరాకకు కారణ మెరింగించిన పిమ్మట దివానుగా రాతని నెక్కుడుగా నాదరించెను. ఇట్టియాదరణకు వేరుకారణ ముండునేమో యని తరువాత జరిగిన వృత్తాంత మనుమానమును కలిగింపక మానదు.

మన్యములో పనిచేయుట కిదియే ప్రథమ పర్యాయ మగుటచేతను, మన్యపుజనులకును భయమును కలిగించు శీతాకాలము చొరపడుచుండుటవలనను, ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుట కతిజాగ్రత్త వహింపవలయునని దివాను శంకరరావు రామారావునకు హితబోధ గావించెను. ఎక్కువగా పనిచేయక పోయినను తాను సైరించెదననియు దివాను వాగ్దానము చేసెను. ఇట్టియనూనక్షేమమునకు రామారా వెంతయు కృతజ్ఞత చూపించెను. అనారోగ్యకరమగు గడుమన్యములో స్త్రీలతో కాపురముండుట ప్రమాదకరమగుటచే కొంతకాలము మోహినిని దివానుగారింట నుంచుటకు దివాను శంకరరావు ప్రోత్సాహముపై రామారావు సమ్మతించెను. మన్యపునుంచిచెడ్డల నరయువరకు మొకపుటాడలో నుండుటయే భావ్యమని మోహినియు తలచెను. మరునాటి యుదయమున రామారావు పేరుపల్లెకు దివానుగారి జవానును సాయముగా గొని యేతెంచెను.

ఉత్తరక్షణమునుండి మోహినియొక్క ప్రేమను సంపాదింప శక్తికొలది శంకరరావు ప్రయత్నించుచుం

డెను. మదరాసునుండి పండ్లు, పెద్దాపురమునుండి పట్టుచీరెలు, మలబారునుండి సబ్బుబిళ్లలు, కలకత్తానుండి వాసనమూనెలు వచ్చి పడుచుండెడివి. శంకరరావు ఇంటిపెత్తనము మోహినిపై బెట్టుచుండెను. సేవకులు, పురవాసులు మోహినిని చిన్నమ్మగారని పిలుచుచుండెడివారు. మాణిక్యాంబ పెద్దమ్మగారయినది. మోహినిని స్వయముగ వశపరచుకొను ప్రయత్నములు భగ్నమగుటచే సిగ్గువిడిచి శంకరరావు ఈపనికి మాణిక్యాంబను పురికొల్పెను. తనగౌరవము శంకరరావుదయపై నాధారపడియుండుటచే నాతనిని మాణిక్యాంబ వారింప సాహసింపలేకపోయెను. సుగుణోపేతయగు మోహినియెడ తానిట్టిరీతిని వర్తింప మాణిక్యాంబకు మనసు పుట్టదాయెను. మోహినినిగూర్చి యోచించినకొలది మాణిక్యాంబ కామెయెడ ప్రేమ యధికమగుచుండెను.

తుద కొకనాడు మాణిక్యాంబ తన మనస్సును మోహినికి వెలిబుచ్చెను. శంకరరావు దుర్మార్గుడనియు, మోహిని శీఘ్రముగ నాతనిగృహము వీడుట యుక్తమనియు నామె సూచించెను,

"నీప్రక్క నుండ నాకు శంకరరావువలన నేమి భయము?"

"అట్లనకుము. నన్నుకూడ నితడు మోసపుచ్చెను."

"అదెట్లు?"

"వెఱ్ఱిదానా! నే నాతని భార్యనని నీవుకూడ నమ్ముచున్నట్లున్నది. ఇతనికి భార్య చనిపోయి నాలుగేండ్లయినది. ఈతడు మూడేండ్ల క్రిందట బళ్లారిలో ఉద్యోగము చేయుచున్నప్పుడు వితంతువైన నన్ను మోహించి వివాహమాడెదనని వర్తమాన మంపుచుండెడివాడు. ఇంతలో నాతని కీగ్రామము బదిలీయగుటచే నాతని నమ్మి వెంట వచ్చితిని. ఇప్పటి నాప్రవర్తనకు కళంకము కలిగించెనే కాని యథావిధిగ వివాహ మాడకుండెను. ఇప్పు డీతని విడిచి పోయిన నే నధోగతిపాలగుదును. చిన్నతనముచేత నీగతికి దిగితిని. కూటికి, గుడ్డకు లోటు లేదు గాన నిచ్చటనే యుండ నిశ్చయించితిని. ఇక రెండు దినము లుండిన నీవును నాగతికే వచ్చెదవని భయపడుచున్నాను. ఇట్లు చెప్పినందులకు క్షమింపుము."

"మోసగానికి మోసమే శిక్ష!"

"అయ్యో! అతని మోసపుచ్చుట సాధ్యము కాదు."

"అట్లనకుము. నీవు పూర్తిగ నాకు సాయపడినచో ...."

"నాప్రాణమునైన నీయధీనము చేసెదనని నమ్ముము."

ఇట్టిప్రసంగమున నున్న యువతులయెదుట హడావిడిగా ప్రత్యక్షమై, అతితొందరపని తటస్థించుటచే తాను పేరుపల్లె వెళ్లవలసి యున్నదనియు, తత్క్షణమే బయలుదేరుదుననియు శంకరరావు తెలిపి, మాణిక్యమువైపు భావయుక్తముగ వీక్షించి, "నేను తిరిగి పదిదినములలో వచ్చేసరికి నే చెప్పినది సిద్ధపెట్టుము" అని దీనముగ బల్కి వెడలిపోయెను.

శంకరరావునకు పరీక్షాయోగ్యతలు లేవు. ఉద్యోగానుభవమును తక్కువ. సామర్థ్యమును చాలదు. అయినను వితంతువివాహము చేసికొన నున్నట్లాతడు జమీందారుగారికి విన్నవించుటచే సంఘసంస్కర్తయగు నామహనీయుడు డీగొప్పయుద్యోగము నాతని కిచ్చెను. ఉద్యోగము దొరకినపిమ్మట బహిరంగముగ మాణిక్యమును వివాహమాడుట కాతడిష్టపడకుండెను. పేరుపల్లె కాతడిప్పుడు పోవుటకు కారణము మోహినివృత్తాంతమును తెలిసికొనుటకే. రూపసంపద లేని రామారావునకు మోహిని భార్య కాదని శంకరరావు శంకించెను. మోహినిని వివాహమాడుతలంపుతో శంకరరావు తనమార్గమున నాటంకములు లేకుండ జూచుకొను నుద్దేశమున నుండెను. అట్టిసమయమున నాతని కొక లేఖ చేరినది:

"అయ్యా!

"నేనును, మాణిక్యాంబయు చామర్లకోటలో నున్నాము. రేపు సాయంకాలము రాజమండ్రీ వెళ్ళుచున్నాము. అప్పటి మాణిక్యాంబ పునర్వివాహము వారమురోజులలో జరుగును. ఈసంగతి నా కిప్పుడే తెలిసినది; తెలియుటకే ఆమెతో పయనమయితిని. అయినను ఆమెతో

కూడ నుండుటచేత తమకీజాబువలన కృతజ్ఞతా పూర్వక ముగ కొంత మేలు చేసినదాన నగుదునని సంతసింపుచు న్నాను. జాగు చేయక వలయు ప్రయత్నములు చేయుడు. తొందరచే గలిగిన లోపముల క్షమింపుడు.

చిత్తగించవలెను,

"మోహిని."

ఎవ్వరితో నేమియు చెప్పక, జాబును చదివినవెంట నే చామర్లకోటకు బయలుదేరి, మార్గాయాసమునకు వెనుదీయక జట్కామీద ప్రయాణము చేసి, యాసాయంకాలము నకు సామర్లకోట సత్రమును జేరికొని, యచ్చట మోహినిని గాంచి, "మాణిక్యమేది" అని యడిగెను.

"కాబోవు భర్తతో కాకినాడ వెళ్లినది."

"ఎందుకు ?"

"ఉద్యోగముకొరకు జమీదారుగారిని దర్శించి భర్తకు ఉద్యోగ మిమ్మని కోరునట !"

"కొంప మునిగిందే!"

"ఏల ?"

"ఏమయితే నేం! నా ప్రారబ్ధం. ఇదివరకే నే నా మెను వివాహమాడిన ఈయుపద్రవము జరుగకుండెడిది... అయినను, మోహినీ! నీజాబువలన నొనర్పదలచిన మహోపకారమును పూర్తిచేసి నన్ననుగ్రహింపుము. నీయెడ నా కిదివరలో కలిగిన చెడుతలంపులకు నన్ను మన్నింపుము. మాణిక్యమును వివాహమాడుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. ఆమె నన్ను వివాహమాడనిచో నాయుద్యోగము పోవును. వితంతువివాహమును చేయదలచికొనినందులకు నాబంధువు లిదివరకే నన్ను వదలిపెట్టిరి. నీవు తప్ప నా కిప్పట్టున దిక్కు లేదు. అమ్మా! దీనుని రక్షింపు." అని శంకరరావు విలపించెను.

కొంతసే పాలోచనము నటించి తాను కాకినాడ వెళ్లి మాణిక్యాంబను కలిసికొని యామెకు నచ్చచెప్పి మరునాఁడుదయము రాజమండ్రీకి తీసికొనివచ్చెదననియు, శంకరరావు వెంటనే రాజమండ్రీ వెళ్లి మరునాడే వివాహము జరుగుట కేర్పాట్లు చేయవలయుననియు నాతనితో చెప్పి పంపివేసెను.

తెల్లవారుజాముబండిలో మోహినీమాణిక్యాంబలు రాజమండ్రీ వెళ్లి యుదయ మేడు గంటల కచ్చటచేరిరి. శంకరరావు కొందరి మిత్రులతో స్టేషనునద్ద కాచుకొని యుండెను. మాట్లాడినచో భావికార్యమున కేమిభంగము ల్గునోయని యందరును మౌనము వహించిరి. శంకరరావు వారిరువురను గమ్యస్థానమునుజేర్చెను. ఆనాఁటిశరణాలయ మందు బ్రహ్మసమాజపద్ధతిని శంకరరావు మాణిక్యాంబను వివాహమాడెను.

మోహినీ మాణిక్యాంబలు పన్నినయుపాయము శంకరరావు ఎఱుఁగడు. తనభార్య లేచిపోయెనని పలువు రాక్షేపింతు రను భీతిచే కాకినాడ వెళ్లి జమీదారుగారిని చూచి మరొకస్థానమునకు బదిలీ నొందెను. మోహినిని పేరుపల్లెలో దిగవిడిచి బదిలీ గ్రామమునకు భార్యాసహితముగ వెడలెను, శంకరరావు.

౬

జరుగుబాటు లేనివారికి సౌందర్యమే శత్రువు. సౌందర్యరక్షణకై ఇదివరలో నేర్పరచిన పైనికదళమును వదల్చుకొనిన గాని తనకు క్షేమము కలుగదని మోహిని యెంచి అద్దము నావల నుంచెను; సబ్బులకు స్వస్తి చెప్పెను; దువ్వెన దవ్వున కేగెను.; పట్టుచీరెలు పెట్టె దాగెను.; వాసననూనెల వాసనే లేదు.; చేతిరుమాళ్ళు చెదరిపోయెను. ముంతంతకొప్పు, రూపాయంతబొట్టు, కచ్చాపోసీకట్టు, పాతమేలికమ్మిచీర, తురకబొంబాయిగుడ్డ రవిక మొదలగు లాంఛనములతో పేద పల్లెటూరి ముత్తయిదువ వలె మోహిని ఇప్పు డరణ్యములో నజ్ఞాతవాసము గావింపుచున్నది. రామారావు పనిపాట లేమియు తలపెట్టక ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుచు సైటెటో కాలము గడపుచుండెను.

రెండుదినముల క్రిందట క్రొత్తదివాను చార్జీపుచ్చుకొనెను. అప్పుడే యాయన యుదారస్వభావుడనియు, ధనికుడనియు, రూపవంతుడనియు మన్యమంతయు మ్రోగుచున్నది. నాటిసాయంకాలము దివానుగారు పేరుపల్లె వచ్చెదరని తాశీదును జవాను పట్టుకొని వచ్చెను. రామా

రావు తాళీ దండిన ఘడియనుండియు దివానుగారి కుచితరీతిని మర్యాదచేయుట కేర్పాట్లు చేయుచుండెను.

కులభేదము పాటింపని ఉషా నారాత్రి రామారావింట నతనిపంక్తిని భోజనము చేయుచుండెను. పూర్వపు దివానువలన కలిగిన కష్టము లీతనివలన కలుగవేమోయని మోహిని చాటుగ మెలగుచుండెను. వంటకమెద్దియో కావలసి రామారావు 'మోహినీ' యని పిలిచెను. మోహిని వంటకముతో నెదుట నిలిచెను. దివానామె మోమును దిలకించుటలో నిద్దరిచూపులు కలిసిపోయెను. మోహిని మూర్ఛిల్లెను. దివాను విడిదిగృహమున కేగెను. రామారావు మోహిని కుపచారము చేయుచుండెను. కొంతసేపటికి, దివానుగారికి హఠాత్తుగా జ్వరము వచ్చుటచేత మెకపుటాడ వెళ్లిపోయినారను వర్తమానము రామారావునకు తెలిసినది. మూర్ఛతేలిన మోహినియు నీవార్త విని 'కృతఘ్నుడు' అని తిరిగి మూర్ఛపోయినట్లు శయనించెను. మోహినీవిచిత్రచర్యలును, దివానుగారి ఆకస్మిక నిష్క్రమణమును రామారావు మనస్సు కలగించెను.

కాకినాడలో గాంచిన కల నిజమాయెనని నూతన దివాను విలాసరావు తలపోసెను. మోహిని నెంతయు లోలోన దూషింపుచుండెను. కొలదిదినముల క్రిందటనే ఈయుద్యోగమునందు ప్రవేశించుటచేత నిప్పుడే బదిలీని కోరుట తగదని యూహించెను గాని యామె యున్న ప్రాంతముల నుద్యోగము చేయుట కాతనికి శృంగభంగముగ దోచెను. ఇట్లు డోలాయమాన మానసుండైన దివానువిలాసరావునకు జమీదారుగారు జరూరుగా నుత్తరువు గావించిరి. పేరుపల్లె తాసేదారు వసూలుచేసిన దస్తునుండి ఎనిమిదివేలరూపాయల నతి త్వరలో పంపవలెనని జమీదారుగారి యాజ్ఞ. దివాను తాసేదారు రామారావునకు వ్రాసి పంపగా నాతడొక్కనూరు రూపాయిలైన వసూలు చేయలేదని జవాబిచ్చెను. దివానీసంగతిని జమీదారువారి కెరుకజేసి, తాసేదారుని అతని యశ్రద్ధకు సంజాయిషీ యడిగెను.

తనయశ్రద్ధకు గలుగు దుష్ఫలమునుండి తప్పించుకొనుటకు రామారావొక కుట్ర పన్ని యందు మోహినిని సహాయము కోరెను. తనమోహినిని దివాను మోహించి యామెను పొందుటకు తన్ను పాడుచేయ దివాను సంకల్పించుకొని యన్యాయముగ దోషారోపణ గావించుచున్నాడని జమీదారున కర్జీ నిచ్చెను. అర్జీవిచారణసమయమున నిజస్థితి బయలుపడునని విలాసరావును ఆపవాదమునుండి తప్పించుటకు తనసాక్ష్య మవసరమగుటచే నాతడు తనసాయమును కోరక మానడనియు, అప్పుడు విలాసరావుతో సంయోగము కలుగగలదనియు మోహిని దృఢముగ నమ్మి రామారావు పన్నిన కుట్రలో జేరెను.

ఈ అర్జీసంగతి దివానునకు తెలిసి చాల విచారించెను. మోహినినిజచరిత్ర వెల్లడించుట కాతని కిష్టము లేదు సరేకదా, మోహినిపే రీయర్జీలో నుండు టామెకును తనకును మానహానిగ దోచెను. మోహిని కీయర్జీసంగతి తెలిసియుండదనే యాతనినమ్మకము. కావలసినంత ధనమున్న విలాసరావున కీయుద్యోగము లెక్కలేదు కాని ఈనేరారోపణ తనగౌరవమునకు భంగకరమని మిక్కిలి చింతిల్లుచుండెను. మోహిని తనపై నబద్ధపు సాక్ష్యమిచ్చుట కల్ల యను గాఢవిశ్వాసముతో నాతడు మెదలకుండెను.

౭

విలాసరావు నాకర్షించి తిరస్కరించిన మోహినిని చూచు కాంక్ష వొడముటచే జమీయజమాని సొంతముగా నీయర్జీని విచారించుటకు కాకినాడనుండి పేరుపల్లి వచ్చియుండెను. రామారావు బలవంతపెట్టగా నాపూట నాతని గృహముననే విందారగింప నియ్యకొనెను. మోహినీ సౌందర్యవీక్షణాయత్తచిత్తుండగు యజమాని వినాయకరావున కీ యాహ్వాన మమితామోదమును కలిగించెను.

మోహినిని జూచు నవకాశమును పొడిగించుటకో యన వినాయకరావు భోజనసమయమున ననేకవిషయములగూర్చి ప్రస్తావించుచుండెను. అందు, విచారణకున్న యర్జీనిగూర్చి ముచ్చటించుచు, తీర్పు మోహినిసాక్ష్యముపై నాధారపడియున్నదని సూచించి దృష్టి మో

హినిపై ప్రసరింపజేసెను. "అట్లయిన న్యాయము దొరకు" నని రామారావు సంతోషముగ పలికెను. తనగౌరవ మును రామారావు కాపాడజాలడని మోహినికి విశదమా యెను. వినాయకరావు చేష్టలవలన నాతనికి తనయెడగల దురుద్దేశమును మోహిని గుర్తించెను. ఇట్టిసందర్భమున మౌనీభావము కూడదని యామె నిశ్చయించుకొనెను.

"ఆడుదానిమాటయా మీ కాధారము?" అని వెక్కిరించెను, మోహిని. అదను దొరకెగదా యని వినాయకరావు సంభాషణ పెంపుచేసెను.

"ఆడుదానిమాటయే యర్జీ కాధారముగదా!"

"అట్టియెడ నాడుది పరిష్కరింపవలసిన తగవు కదా యిది?"

"తగవు గలదా లేదాయని విచారించుటకుమాత్ర మే నేను వచ్చితిని."

"స్పష్టము కాని తగవునకు తగ వేమి?"

"తగవు గలిగించినవారినడుగవలసిన విషయ మది."

"ముం దట్టివారిని విచారించినగదా సాక్షుల విచా రింపవలెను."

"సాక్షుల నడిగినగాని తగవు స్పష్టపడు టెట్లు?"

"తగవును స్పష్టపరుపని యర్జీ విచారణ యేల?"

"అర్జీ విచారణలో శిట్టకపోయిన నీపరిచయ మెట్లు కలుగును?"

"కేవల పరిచయమువలన లాభ మేమి?"

"పరిచయమువలన లభించుమార్గములువిశదపడును."

"వచ్చినమార్గ మేమార్గము?"

"అట్లన రామారావును కాకినాడకు బదిలీచేసె దను."

"అట్లు చేసిన అర్జీని బుట్టలో వేయవచ్చును" అని మోహిని అనుటతోడనే ఇంతవరకు సంభాషణ మెట్లు పరిణమించునో యని కాచుకొనియున్న రామారావు, "అంతకంటె మాకు కావలసిన దేమి?" అని తృప్తిని వెల్ల డించెను.

"హుజూరులోనున్న పనిపాట లుండవనా?" అనెను చిరునవ్వుతో మోహిని.

"హుజూరువారి పనిపాటల నీవింక చూచెదవు కదా?" అని వినాయకరా వందించెను.

కాకినాడకు రామారావును బదిలీచేయుట నిశ్చ యింపబడిన పిదప భోజనమును ముగించిరి. ఈబదిలీ యం దరకును సంతృప్తిదాయకముగ నుండెను. దివాను తనపై మోపిననేరము మాసిపోయెనని, రామారావును, మోహినిని తరచు చూచుభాగ్యము కల్గునని వినాయకరావును, విచా రణ లేకుండా అర్జీని బుట్టదాఖలు చేయించితినని మోహిని యును సంతసించిరి. ఋణ్యము వదలిపోవునని మోహినీ రామారావు లుత్సాహించిరి. మరునాడే వీరిరువురును, వినా యకరావును కాకినాడకు పయనమైరి.

౮

కాకినాడలో నింకను రామారావు కాపురము స్థిరపడలేదు; వినాయకరావు తన నీచప్రయత్నముల నారంభింపలేదు; అర్జీవిచారణవలన కలిగిన యాశాభంగ మింకను మోహినికి చల్లారలేదు; అప్పుడే మొకపుటాడ దివాను రామారావుపై అర్జీవలన తనకు గల్గిన మర్యాద నష్టమునకు పరిహారముగ పదివేలరూప్యములకు దావా తేనున్నవాడను నిశ్చయమైన కబురు రామారావునకు తెలిసినది.

అర్జీలోని సంగతి యబద్ధమని యెరిగియున్న రామారావునకీవార్త సహింపరానిదయ్యెను. దావాలో తా నోడిపోవుట నిశ్చయము, పదివేలరూప్యముల నిచ్చు టెట్లు? అతనిచేత గవ్వయినను లేదే! కారాగృహప్రవేశము తప్పదని యతడు విలపించెను. విలాసరావు పాదములపై బడి క్షమాపణను కోరుటకంటె గత్యంతర మాతని కగపడలేదు. తనకు రానున్న యాపదను మోహిని గ్రహించి తన సంకల్పమున కామె యభిప్రాయము వేడెను. తన యుపాయములు వ్యర్థమయినందులకు లోలోన నగచు చున్న మోహిని కర్తవ్యమునుగూర్చి రామారావుతో నాలోచించెను.

సహజముగ రామారావు పిరికివాఁడు. తాను చేసిన యపరాధ మాతని మరింత పిరికివానిగ జేయుటచే నాతఁడొంటిగ విలాసరావును దర్శింపలేక మోహినిని తన వెంట నాతనికడకు రమ్మని యతివినయముగ బ్రార్థించెను. విలాసరావునెడ నామెకు గల ప్రేమ యామెను మరింత ప్రోత్సాహపరుప నామె రామారావుతో మెకపుటాడకు బయలుదేరెను.

మోహినియు, రామారావును ఎదుట బడగానే విలాసరావు మనస్సున క్రోధము, ఆశ్చర్యము, జుగుప్స ఒండొంటితో బోరాడుచు దృఢముగ నిలుచుటచే గొంత తడ వాతఁడు పలుకజాలకపోయెను. భయము రామారావు గొంతుక నొక్కివేసెను. కార్యనిర్వహణ భారము తనపై బడినదని మోహిని గుర్తించెను.

విలాస:—శంకరరావును మాయచేసినట్లు నన్నును మాయచేయ వచ్చితివా?

మోహిని:—మాయనుండి మిమ్ము తప్పించుటకే వచ్చితిమి.

విలాస:—నీవు మాయనుండి తప్పించుకొనిన పిమ్మట నాసంగతి యాలోచింతువు గానిలే!

మోహిని:—నే నొరుల మాయలో బడలేదే!

విలాస:—రామారావును, ఆతడిచ్చిన యర్జీయును సాక్షులు.

మోహిని:—సాక్ష్యము నాకే బలకరము.

రామా:—అవును, తప్పకుండ నంతే!

విలాస:—ఛీ! స్వలాభముకొరకు భార్య నపవిత్రనుగ గావించిన నీప్రసంగము కట్టిపెట్టుము.

రామా:—రామరామ! ఈమె నాతల్లి. నా ప్రాణమును రక్షించి, మానమును కాపాడి యుద్యోగమును నిలువబెట్టిన మహాదేవత!

సంభాషణము ముదురుచున్నటుల గ్రహించి, నాటకశాల వదలిన దాదిగ నాటివరకు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు సవిస్తరముగ మోహిని యెరింగించి, 'నిన్ను కలియుటకే నిన్ను విడిచెద'నని తా నానాఁ డనిన పలుకుల జ్ఞప్తికి తెచ్చెను.

అప్పు డొక వయోవృద్ధుడు ఆకస్మికముగ లోని కరుదెంచి మోహినిం గౌగిట బట్టె, సంభ్రమమువలన నూతనముగ తొలగింపబడిన ఆశాభంగము వెలువడునట్లు బాష్పముల విడుచుచుండెను. మోహినీ విలాసరావులు వేరుపడిరని వినినప్పటినుండియు మోహినిజాడల నరయ ననేక పట్టణముల దిరిగి తుద కానాఁ డామెను జూడగల్గిన పాపారావు సంతోషమునకు మేర లేదు. వేశ్యామణియగు నాగమణి కులవృత్తినుండి తనసోదరుని తప్పించుటకు మూడేండ్లయీడునదే మోహినిని తనకు గురువైన పాపారావున కప్పగించెను. అతని కాత్మజులు లేని లోపము మోహినివలన తీరెను. పాపారాయ దంపతులు జననీజనకులనియే మోహిని తలచెడిది. వారును మోహినీ జన్మవృత్తాంతమును మరుగుపరచిరి. కొలదికాలము క్రిందట నాగమణి మరణించిన వార్తయైనను మోహిని యెరుంగదు. పాపారాయుని దర్శనమువలన మోహిని కెట్టియానందము కలిగియుండునో! విస్మయమునుండి తేరిన పిదప విలాసరావు పాపారాయుని గౌరవించి యిష్టాగోష్ఠి ప్రారంభించెను. మోహినీవిలాసు లొకరిపై నేరముల నొకరు పాపారాయునకు చెప్పుచుండిరి. ఈతగవును తీర్చుటకు రామారావు సాక్ష్య మవసరమాయెను. రామారావు తాను నాగమణియను వేశ్యాపుత్రుడనియు, కులవృత్తిపై రోతగల్గి యాతనితల్లి తనొక్క బీదవిద్యార్థి వసతిగృహపు యజమానుల కప్పగించెననియు, నామె కొన్ని మాసముల క్రిందటనే గతించెననియు, దిక్కులేక యల్లాడు స్థితిలో మోహిని తన్ను సోదరునివలె గాపాడిన దనియు చెప్పుచుండగా, పాపారా వొక కాగితమును జేబునుండి తీసి విలాసరావున కండించెను. విలాసరావు కుర్చీనుండి తత్తరపాటుతో లేచి మోహినిని కౌగిలించుకొని క్షమాపణ వేడెను.

ఈ కాగితము నాగమణి మరణకాలమున వ్రాసిన మరణశాసనము. అందు తనబిడ్డలగు రామారావు మోహినులకు సమముగ నీయుగలందులకు పదివేల రూపాయల సొత్తును పాపారావునకు స్వాధీనపరిచెనని యున్నది.

మరుసటి దినముననే రాజమండ్రీలో రామారావు కన్యాదానము గావింప, బ్రహ్మసమాజ విధానమున మోహినీవిలాస పరిణయము శోభాయమానముగ జరిగెను.

వటమూలమందిరా!

చూపులు రెండు ముక్కుతుదఁ జొన్పియు జూచిన చూపు వెంటనే
లోపలఁ జూచి చండకరులో శశిఁ గూర్చి చతుర్దళంబుపై
దీపము వెట్టి దాని తుదితేజము తానయి విశ్వమంతయున్
వ్యాపకుఁడైన పుణ్యుఁడు మహాత్ముఁడగున్ వటమూలమందిరా!

కన్నులుమూసి నాదుమదిగన్న (?) త్రికోణమునందు జొన్పి, లో
నన్నపు దిండిఁదూర్చి జలజంబుల నిచ్చెన యెక్కి మింటిపై
వెన్నెలరాజుఁ జేరి సుఖవేళలయందును నీవు నేనయై
యున్ననుగాని నాహృదయ ముబ్బద నావటమూల మందిరా!

గట్టిగ వేదలార్గురిని ఖండలుసేయక యేడు చింతలన్
గొట్టక మూడ్గురిండ్లు చెడగూల్పక (......) మబ్బునా భవిన్
బొట్టును బోనమున్ (......) పోకులు బూడిద పూఁత లూరకే
పెట్టునుగాని నీదుదయ పేర్పడునా వట మూలమందిరా!

వాలినయింద్రియాలయ కవాటములన్నియు మూసి నెమ్మదిన్
దాళము వెట్టి లోవెలుఁగు తత్త్వముఁ గన్గొని తట్టి సుందరిన్
లాలితనాగకన్య నుపలాలనచేసిన వాఁడె యోగియా
మాలిన వేషముల్ జమునిమార్గ్యను నే వటమూలమందిరా!

సాగినకోపవహ్ని నిజశాంత జలంబులఁ జల్లనార్చియా
శాగిరులన్ నివృత్తి కులిశాహతి నుగ్గుగఁ జేసి యుత్తమా
నాగవిభున్ వివేకమృగనాయకుచే నణఁగించి లోన సం
యోగ వియోగముల్ విడువ యోగియగున్ వటమూలమందిరా.

తునాతునకలగు చున్న 'కడిదము' అను వల్లని రంగుపూత గల కాగితముపై పెండిబలపముతో వ్రాయబడియున్న యీపద్యము లొక ప్రాచీన శతకము లోనివి.

ఉగ్గుగిన్నె

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు (కవితాసమితి),

ఏ"మండీ! మీకు కచేరీ వారంరోజులు శెలవులు వస్తున్నాయట? ఆశెలవులో ధర్మవరం వెళదామండీ!" అంది కనకమ్మ.

కనకమ్మ కాపురానికి వచ్చి నాలుగేళ్ళయింది. ఆమె మంచి ప్రౌఢ; లోకజ్ఞానం విశేషంగా సంపాదించింది. కావ్యాలూ గట్రా కొంతవరకూ చదువుకుంది. సోమనాథం బి. ఎల్. పరీక్షలో కృతార్థుడయ్యేడు. మునసబుపని సంపాదిద్దామని, లిస్టులో పేరు వేయించుకుందామని ఈ మధ్యనే చెన్నపట్నం వెళ్ళి వచ్చేడు. అక్కడనుంచి తిరిగి వచ్చిన దగ్గరనుంచీ యేవో పుస్తకాలు చదువుతున్నాడు ఆలోచనలో మునిగిపోయిన ట్టుంటున్నాడు. కనకమ్మ ఆసంగతి కనిపెట్టింది గాని కారణం ఊహించలేకపోయింది. తాను నాలుగేళ్ళయి కాపురానికి వచ్చింది గాని ముచ్చట తీరడానికి కొక మొలకయినా కలిగింది కాదని ఆమె నొచ్చుకొనేది. సోమనాథానికి కూడా అదే విచారం అనుకుంది. ధర్మవరం వెళితే సన్యాసయ్య తప్పకుండా పుడతాడని ఆమెనమ్మకం. అందుకోసం భర్త నడిగింది. అత డిదివరల చదువుతూవున్న పుస్తకాలూ, పెద్దపెద్దవాళ్ళు చెప్తూవున్న ఉపన్యాసాలూ, కొందరు మహనీయులు చేస్తూన్న ఉపదేశాలూ ఇవన్నీ కలిసి సోమనాథం మతం మార్చేశాయి.

"పోనిస్తూ! ఏం ధర్మవరం! నీ కీ పిల్లలపిచ్చి పట్టుకుం దేం? చక్కగా కడిగిన ముత్యాల్లాగ మనమిద్దరమూ కలసి మెలసి కాలక్షేపం చేయకుండా ఆలంపటం కూడా యెందుకు కోరుతావు?" అన్నాడు సోమనాథం. కనకమ్మ కళ్ళు విశాలంగా విప్పి భర్త నెగాదిగా చూచింది. ఆశ్చర్యదేవతయి అలా నిలబడిపోయింది. "అయితే వంశాభివృద్ధి జరుగరు లేదంటారా? యేమిటి?" అంది.

సోమనాథం "జరుగుతే గాని, మన కింకావేగం పిల్లలక్కర లేదు. వంశాభివృద్ధికి కావలిస్తే ముందెప్పుడో ఒక మొలకని కంటావు! అదే నానయి ప్రవర్ధిల్లుతుంది. చాలదూ?" అన్నాడు.

కనకమ్మ:—"ముందెప్పుడో అంటే యెప్పుడు? మనయౌవనం కాస్తా జారిపోయిన తరువాతా?"

సోమనాథం:—"ఉండు మరి! కోపపడకూ! ఇదిగో యీపుస్తకాలు చూచేవా? మొన్న చెన్నపట్నం వెళ్ళినప్పుడు వాకో హైకోర్టు జడ్జీగా రిచ్చేరు. వాట్లలో యేం వ్రాసి ఉందంటే, ఏదంపతులయినా సరే కోరినప్పుడు మగో ఆడో, వారి కేపిల్ల కావలస్తే ఆపిల్లని కనవచ్చును. వారికి పిల్లలక్కర లేదని తోస్తే కనడం మానివేయవచ్చును. మాటకి, నీధర్మమా అని. ఈ నాలుగేళ్ళుకూ నీవు కనలేదు గాని కనివుంటే మన కీపాటి నలుగురు పిల్లలు పుట్టేదురా? ఆమూలాన్ని నీయౌవనసౌకుమార్యం అంతా అంతరించి పోతుందా? ఇప్పుడు నీకు నామీదనున్న ప్రేమ మూడువంతులు ఆపిల్లలమీదికి పోతుందా? అప్పుడు నేను ముచ్చటపడి నిన్ను పిలుస్తే నీకు పలకడానికయినా తీరుబాటుంటుందా? ఇంతలోనే మనం ముసలాళ్ళమయిపోతే యేమందీ? భగవంతుడు ప్రసాదించినన్నాళ్ళయినా మనము యౌవనసౌఖ్య మనుభవించాలా? అది అలా ఉండగా, పిల్ల లెక్కువయినకొద్దీ మన ఆస్తిపలు ఏపసిపోతుంది. వాళ్ళకి కావలసినవన్నీ యిచ్చి మంచి జీవనవిధానా లేర్పాటు చెయ్యడానికి మన కప్పుడని కాళం ఉండదు. మనపిల్లలు పేదవాళ్ళయి తిరుగుతూ ఉంటే మన కానందంగా ఉంటుందా?"

కనకమ్మ కనుబొమలు ముడేసింది. తీక్ష్ణంగా భర్తవైపు చూచి అంది: "మునసబుపని కనకనా, హైకోర్టుజడ్జీ యివ్వాలా? ముచ్చటలు వద్దనడాని కాయనే కావాలీ? భగవంతుడు మునుల్నేళ్ళ తిప్పుతూన్న యీ ప్రకృతిని మార్చగల కావ్యాలుకూడా వస్తున్నాయా? పిల్లలను కంటే ఆడుదాని యౌవనం జారిపోతుందని మగవాడికి భయమా? ఆహా! యేమివికాలహృదయం! మగవాడంతే ఆలోచించేడు గాని, ఆడుదాని యౌవన మున్నంతకాలం తాను సజీవుడయియుండి ఆ యౌవన సౌభాగ్యం జారిపోకుండా ఉండి కేమయినా యేర్పాట్లు చేసికొన్నాడా? వాని

ఆయుర్భాగ్యం వాని చేతిలో నున్నదా? అది గాక, యౌవనానుభవాకాంక్ష యెంతకాల ముంటుందో నిర్ణయించాడా? వాని కప్పటికయినా దీనియెడల విముఖత గలుగుతుందా? పిల్లలు లేని నావంటి నిర్భాగ్యురాళ్ళు త్రిదశులయి దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోతున్నారా? శాశ్వత యౌవనసౌభాగ్య మనుభవిస్తున్నారా? ఆడుదాని యౌవనమొక్క విచార భారంతో క్రుంగిపోతుం దన్న సంగతి యే శాస్త్రవేత్తయినా కనిపెట్టేడా? అదికాక, మగవాడు కోరిన ట్టాడుదాని యౌవనం స్థిరంగా నిలబెట్టగల మనుకుందాం,—తనమా టేమిటి? తాను నిత్యయౌవనుడై నిర్మలంగా విడ్డపూవులాగు కలకలలాడుతూ ఉంటాడా? నిష్కల్మష ప్రేమకే యౌవన మొక్కటే లక్ష్యమా? వానప్రస్థులయిన దంపతుల కే యౌవనం ఉంది? వారొకరి నొకరు ప్రేమించుకోలేదూ? వలపు కేవలము పశుత్వం క్రింద పరిణమిస్తాం దేం? ఇంత స్వార్థపరత మగవానికే గాని యాడుదాని కక్కర లేదూ? ఇట్లు నిత్యపశుత్వపరత్వమున బడే మగవాని యౌవనం మరి జారదు గాబోలు. ఇంకొక మాట—మగవానికంటె కాను డిలా కనబడుతుంది! ఆడుదనగా మగవాని యనుభవమునకే పుట్టినదని వానితలపు గాబోలు. వాసనచూచి పారేసే పుష్పమనుకున్నాడా?

“అది గాక, పిల్లలు పుట్టడంతోనే మగవానిమీది ఆడుదాని ప్రేమ పిల్లలమీదికి పోతుందా? ఈ నవీన ప్రేమతత్వమాత్రం నాకు బోధపడ లేదు. అయితే జగత్తులో ఆడుదానికి మగవాడు తప్ప మరి ప్రేమింపదగిన వస్తువే లేదన్నమాట. భగవంతుని మీది ప్రేమ పరగడలు త్రొక్కవలసిందే? తలిదండ్రులమీది ప్రేమ తారుమారు కావలసిందే? అన్నదమ్ములమీది ప్రేమ అడుగంటాలసిందే? స్నేహితులమీది ప్రేమ చిందరవందర కావలసిందే? బంధువులపైని ప్రేమ పాడు కావలసిందే? ఇరుగుపొరుగువారిమీది ప్రేమ యింకిపోవలసిందే? దేశప్రేమ దిబ్బ కేరవలసిందే? అంతేనా? అదేనా ప్రేమతత్వం? మగవాడాడేమాటలకీ, చేసేచేతలకీ అర్థం ఉండదా యేమిటి!

“ఇంక—పిల్ల లెక్కువయితే ఆస్తి పలుచబడుతుందన్నారు. ఇది మగవాని అర్థశాస్త్రజ్ఞాన సౌభాగ్యకాబోలు! ‘నెలవనుమ నాటి వెన్నెల—యలవడునే గాదె బోయ నమునసనిసికిఁ’ అన్నాడు పెద్దన్న. ఆస్తిని శాశ్వతంగా నిలబెట్టే ఉపాయా లెన్ని కనిపెట్టేరు? శ్రీమంతు లెందరిచేతికో చిప్ప వచ్చింది. అక్కడల్లా బిడ్డలసంఖ్యే కారణమా? మీ రన్నట్లు కావలసిన ట్లొక్కకొడుకును గన్నారనుకోండి. ఆకొడుకు మొద్దయితేనో? చపలుడయితేనో? నవ్వు పెద్ద మ్మయితేనో? ఎందరుపండితుల కడుపున శుంఠలు పుట్టలేదు? పండితపుత్రు డన్నమాట వినలేదూ? ఇక ఆరోగ్యవిషయ మాలోచించండి. పిల్లలను పెంచే విధా నెరిగిన దంపతు లెంద రున్నారో లెక్కపెట్టండి. అలాగ పెంచుకున్నా రనుకుందాం; అంటువ్యాధులు రాకుండా నిలబెట్టే ఉపాయాలు స్థిరమైన వేవయినా ఉన్నాయా? రోగాలకు తిడితే గ్రుద్దినట్టు పనిచేసే మందు లున్నాయా? అవేవీ లేనప్పు డొక్కమొలకను కనిపెట్టుకున్న తలిదండ్రుల దినం యెలా దిబ్బ కేరుతుంది? మగవా డన్నవాడు జీవుడిని నిత్యం వెన్నంటి ఉండే మృత్యుదేవతను దూరంగా తరిమే స్థిరోపాయం కనిపెట్టాలి. తనయొక్కయూ, తన కుటుంబముయొక్కయు ఆయుర్భాగ్యాన్ని అభివృద్ధిచేసే ఉపాయం కనిపెట్టాలి. పాదరసంలాగు పరుగెత్తే తన మనస్సు వ్యసనసంసక్తం కాకుండా మరలించే ఉపాయాలు కనిపెట్టాలి దుర్వ్యాపారాలలో తల దూర్చకుండా ఉండే కట్టుబాట్లు చేసుకోవాలి. అప్పుడు జననతత్వంమీద స్వతంత్రత సంపాదిస్తే రాణిస్తుంది!”

సోమనాథం:—“అబ్బ! ఏమి టలా గచ్చపోద లాగ గలగల లాడుతున్నావు? జలజలా లాడించేశావే! మగవాడిమీ దేమిటి నీమాట లిలా బాణాలలాగ కురిపించేశావు? నేను చెప్పినమాటలు నీ వర్థంచేసుకోలేకపోయావు. ఈమాటు స్పష్టంగా చెపతాను విను. పిల్లలను కంటే ఆడుదానిబలం క్రమక్రమంగా తగ్గిపోతుంది. దానివల్ల ప్రకృతి సిద్ధమయిన జీవితకాల పరిమితినైనా చూడకుండా ఆస్త్రీ అవతారం చాలించెయ్యాలి. లేదా, రోగపీడితురాలై మంచం పట్టాలి. అందుకోసం మితిమీరకుండా ఒకడో ఇద్దరో పిల్లలను కని కాన్పుత్తివేయగలిగితే స్త్రీఆరోగ్యం అంతగా చెడదు. దేహసౌఖ్యం

రొమ్ముదైతే ఉంటో గోమాహాత్మ్యం అప్పుడే ఉంది. ఇలాటి సంగతులన్నీ వ్రాసినవా ళ్ళిన్నీ ఆలోచించే వ్రాస్తారు. వాళ్ళకి మనపాటి బుద్ధి ఉండదా?"

కనకమ్మ:—"వాళ్ళు మనం కారు కాబట్టి వాళ్ళకి మనకంటె యెక్కువబుద్ధి ఉంటుందనా మీవాదం! అలాగయితే నేను మాట్లాడలేను గాని బుద్ధిమంతులు లోకానికి తమ చేతలచేత, మాటలచేతా కూడ తెలియాలి. కేవలం యితరుల ఊహలమీద పండితులబుద్ధి వున్నా లెక్క కూడదు. ఒక్కొగాల చేప యెరటేచె ట్టంతటిస్తూంది. ఒక మాటేని తేలు శరీరం విడిచేస్తూంది. ఒకపిల్లను చేప తు మెక్క ద తొలగిపోతూంది. ఇది ప్రకృతి నిర్మాణత్వమా? చిత్రకారుని శిల్పచాతుర్యమా? ఇంక ఎన్నియో జంతువులు ఒక్కొక్కటూరి నాలుగయిదు రూపలను బెట్టి వికృత్యరోగ్యముతో నిగనిగలాడుతున్నాయి. ఇది ప్రకృతి తత్వమా? ప్రకృతి శాస్త్రవేత్త భావపరిణామమా? ప్రకృతిలో భాగమయిన మనుష్యజాతికి ప్రకృతిసూత్రము లంటువా? మొకటి ఇవడో రాజుగారి కోటకు గేటు కట్టించ మన్నాడట. మగవా డున్నవాడు ప్రకృతి తత్వము నెఱిగి తదనురూపమగు ప్రవర్తన నేర్పరచికొని దాని ననుసరించి ప్రకృతి సిద్ధమయిన పురుషుడు కావలెను గాని పానిదాని బొమ్మలవలె కృత్రిమవేషధారి యైతే యేం లాభం? ఈసందర్భంలో నాకో చిన్నకథ జ్ఞాపకం వచ్చింది. చెప్తాను వినండి. నేను పదేండ్లదానినై యున్నప్పుడు మా అన్న శేషగిరావు కోయంబత్తూరునుండి సెలవు లేవో వచ్చి యింటికొచ్చాడు. మా నాన్న మా పెరట్లో గులాబిమొక్కొకటి వేశాడు. అప్పుడది పోగకొమ్మలేసి కొమ్మకొమ్మనూ గుత్తులుగుత్తులు మొగ్గలు తొడిగింది. శేషగిరా వప్పుడు వ్యవసాయ కళాశాలలో చదువుతున్నాడు. అతడీ చెట్టు చూసి, 'చెల్లీ! చీడపురుగులు లాగ చెట్టు కిన్ని మొగ్గ లెందుకే! చెట్టు సత్తువ చెడుతుంది. ఘన్యందం పోతుంది. చూడు కొమ్మకొకటికి ఒక్కటే పువ్వు పూయిస్తాను. అప్పుడు దానందం చూ డన్నాడు. సరే అలాగే కానీ అన్నాను. అతడు కత్తెరొకటి పట్టుకొని చుట్టూ ఉన్న మొగ్గలన్నీ కత్తిరించేసి మధ్యనున్న మొగ్గమాత్రం కొమ్మను విడిచేశాడు. ఆమొగ్గ క్రమంగా పెరిగి పెద్దదయి కొమ్మనిండా ఒక్కటేపువ్వు విచ్చింది. దళంగా, సజ్జగా, రేకులు దట్టంగా యెదిగేయి. పువ్వు మరీ సొగసుగా ఉంది. పెద్దది! దానిని కోసి దొప్పటివాడుక చొప్పున వాసనచూచేము. ఏం చెప్పేది! దాని ముమ్మపటి పరిమళమంతా పోయింది. నేను తెల్లబోయేను. మరీమరీ పసిపట్టడానికి ప్రయత్నించేను. నాటువాసన వేసింది గాని గులాబివాసన వేసేదేరు! ఎందుకా పువ్వు! ఆబల్లమీద తీలుగుతెందు పూ వెలా నుందో చూడండి! దానికి దీనికి యేమిటి భేదం? ఇంకా యీ తెందుపువ్వే నయం! కొంతకాలం చెడకుండా ఉంటుంది. ఈమధ్య బెంగుళూరునుండి వచ్చిందని పెద్ద చేమంతిపువ్వు మీరు తెచ్చేరే, అది కాగితపుపువ్వులాగు కలకలలాడడమే గాని కొంచెమేనా పరిమళించిందండీ? ఎందుకీ నిర్గంధకుసుమాలు! ఎక్కడయితే ప్రకృతివిరుద్ధంగా వస్తు శరీర నిర్మాణతత్వం మారుతుందో, అక్కడెల్లా గుణం కొరత పడుతుంది."

సోమనాథం:—"ఉం దయితే! దీని కేం చెపతావు? ఇప్పటి లోకపరిస్థితులు చూసేవా? మంచి చెడ్డ లాలోచించకుండా యెక్కువమంది పిల్లలను కనేస్తూంది లోకం! ఈపిల్లలతో కాలేజీలు నిండిపోతున్నాయి! కర్మాగారాలు క్రిక్కిరిసి పోతున్నాయి! కళాప్రవీణు లెక్కువై పోతున్నారు. వాళ్ల సంఖ్యలతో నిరుద్యోగపు సమస్య లెక్కువయిపోతున్నాయి. అభిప్రాయభేదాలకు హద్దే లేదు. తెగలలో భేదాలు తెలిసి తెన్ను లేకుండా వస్తున్నాయి. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర భేదాలు బలిసిపోతున్నాయి. ఇవన్నీ తగ్గి దేశమంతా యేకముఖంగా పనిచేయాలంటే జనసంఖ్య తగ్గాలి. గాంధీ మహాత్ముడు కూడా యీమాటే అంటాడు. కాని అతని విధానం వేరు. స్త్రీ పురుషసంయోగాని కవకాశమే యివ్వకూడ దంటాడు. ఈగ్రంథాలలో ఉండే, స్త్రీ పురుషులు భార్యాభర్తలుగా జీవిస్తూ కొన్ని కొన్ని యంత్ర సాధనాలవల్లా, మందులవల్లా సంతానవంతులు కాకుండా ఉండవచ్చు ననే నూతనసిద్ధాంతం చెప్పబడి ఉంది."

కనకమ్మ:—"అబ్బ! ఆమాటలు వినడమే కష్టంగా ఉంది! ఏమి టేది? పిల్లలు లేకపోతే కాలేజీ లెందుకు,

కర్మాగారా లెందుకు? జగత్తులో అభిప్రాయభేదమే లేకపోతే జగత్తే లేదు. చూచేరా, ఆబుద్ధిమంతులలోనే రెండు తెగ లేర్పడ్డాయి. గాంధిమహాత్ముని దొకత్రోవా, గ్రంథకారుల దొకత్రోవా—మనుష్యునకున్న ప్రత్యేకతయే యభిప్రాయభేదము; అభిప్రాయభేదమువలననే ప్రజలలో విద్యాకాంక్ష; దానివలననే జ్ఞానాభివృద్ధి; అదియే దేశక్షేమాభివృద్ధికి కారణమవుతూంది. ఏయంశమయినా 'గుడ్డెద్దు చేలో బడ్డట్టు' జనులందరూ అభిప్రాయభేదం లేకుండా సాగిస్తే ఒకదాని వెనక నొకటి పోయేగొఱ్ఱెల మందవుతుంది మనుష్యలోకమంతాను. అప్పుడు మనుష్యత్వం నశించి పశుత్వం యేర్పడుతుంది. సృష్టికర్త్వం ఒకమాటు నిదానించి చూడండి! జనులముఖా లెన్నో అన్ని భేదాలు! వ్రాత లెన్నో అన్ని భేదాలు! మనస్తత్త్వా లెన్నో అన్ని భేదాలు! శరీరనిర్మాణా లెన్నో అన్ని భేదాలు! ఇంకేలా? వ్రేలిముద్ర లెన్నో అన్ని భేదాలు! జనసంఖ్య తగ్గితే సారూప్య మేర్పడుతుందా? అభిప్రాయబాహుళ్యం తగ్గుతుందేమో గాని అభిప్రాయభేదం మాత్రం తగ్గదు. అభిప్రాయభేదం తగ్గితే సంస్కారమే లేదన్నమాట!

"ఈ మహాకార్యానికి యంత్రసాధనం కూడా కనిపెట్టేరూ? ఇది మరీ బాగుంది. యంత్రసాధనసంపత్తి యెప్పుడింత లావయింది? ఈయంత్రసాధనంవల్ల పిల్లల తల్లులు కావలసినవారిని మీపిడికిటిలో పెట్టుకున్నారనుకుందాం! గొడ్రాలికి బిడ్డలను ప్రసాదించే యంత్రాలున్నాయా? ఇక్కడ మీయాటలు సాగవుగదా! పొరుగువాళ్ల మాలక్ష్మి నాతోటిదే. ఇద్దరు పిల్లలను కంది; ముద్దు ముచ్చటా చక్కా అనుభవిస్తూంది. నా కేదీ? ఇప్పుడు గదా వచ్చింది మీ కీపరశువేది. ఇన్నాళ్లాయా కూడదూ?"

"అది.కాదే!" అని సోమనాథం యేదో చెప్పబోయేడు.

"ఏదీ కాదూ! మరింక యీబూతుపురాణం కట్టెయ్యండి. ఇంతవరకూ నాలుకలు పవిత్రం అయ్యేయి. ఇంట్లో పెద్ద లెవరూ లేరు కాబట్టి మన మాడింది మాట, పాడింది పాటా అవుతూంది. సరే, మీయంత్రా లేవో మీ రుపయోగించండి. దైవం లేదా? ప్రకృతి సమత్వతత్వమాత్రా లెరుగదా? మీతో నా కెందుకూ యీ వాదం? ఆ వేదాంత—కాదు—లోకాంతగ్రంథా లేవో సమగ్రంగా చదువుకోండి. లేదా, చెన్నపట్నం పోయి సంత చెప్పుకోండి. నే నవతలకు పోయి వండుకోవాలి" అని కనకమ్మ లోపలకు వెళిపోయింది. సోమనాథం చిఱునవ్వు నవ్వుతూ అలా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఎవరి సంతుష్టి వారిది.

౨

"జానే? ఏం చేస్తున్నావు? ఇదిగో మంచివస్తువు తెచ్చేను నీకోసం" అని సోమనాథం కేక పెట్టేడు. కనకమ్మ పెరట్లో అశ్వత్థ ప్రదక్షిణాలు చేస్తూంది. ఆకేక వినీవినిపించికోకుండానే, "మూలతో బ్రహ్మరూపాయ" అని గట్టిగా చదివింది. "ఏమే? రావేం? నీకు కావాలా అక్కరలేదా?— రా ఒరీ! ఆరావిచెట్టెక్కడికి పోతుందీ?" అన్నాడు సోమనాథం. కనకమ్మ గబగబా వచ్చింది. "ఏమి టాబంగీ?" అంది.

సోమనాథం:—"ఏమిటో చెప్పుకో."

కనకమ్మ:—"గాజులా? గడియారం గొలుసా?"

సోమనాథం:—"అంతకంటే యెక్కువదే?"

కనకమ్మ:—"రవలదుద్దులా?"

సోమనాథం:—"సరే.ఆడవాళ్ళ కెంతసేపూ నగల మీదే ధ్యానం. బంగారం, వెండీనగలు పదినెలలు పెట్టుకుంటే అరిగిపోతాయి. మెరుగు తగ్గిపోతాయి. అంతకంటే యెక్కువైం దిది. శాశ్వతయౌవనం! శాశ్వతారోగ్యం! శాశ్వతసౌఖ్యం! శాశ్వతానందం! బంగీ విప్పుతాను చూడు!"

కనకమ్మ:—(దగ్గరా వెళ్ళి చూచి) "ఏమిటిదీ? పిల్లలే లేని నాలాటిగొడ్రాలికి ఉగ్గుగిన్నెందుకూ? నన్ను వెక్కిరించడానికి తెచ్చేరా? పిల్లలు లేని చిన్నతనం నాకొక్కర్తికేనా యేమిటి? మీకు మాత్రం చిన్నతనం లేదూ? బాగా ఆలోచించుకోండీ!"

సోమనాథం:—"వెక్కిరింపు కాదే వెఱ్ఱిదానా! ఇదేమిటో సరీగా చూచి దెబ్బలాడు! ఇది స్త్రీలపాలిటి వరప్రసాదిని! ఈచిన్నిగిన్నె స్త్రీల యౌవనధనాగారం! ముంగొంగు బంగారం! తెలిసిందా? ఆకంపెనీవాళ్ళు చెప్పినట్టూ మనం చేయగలిగేమంటే ఇక భార్యాభర్తల నడుమ శాశ్వతానురాగం స్థాపించే మన్నమాటే! ఇక వారి మధ్య పావకం పుడకలాగు బిడ్డ లుండరు."

కనకమ్మ:—"సరే! రోజురోజుకీ మీా కీపిచ్చి లావవుతూం దేం? కానీయండి. మీాద దేవుణ్ణి క్రిందను బెట్టి యయినా సరే ఆడుది పిల్లలను కని తీరుతుంది. కాలం కర్మం కలసివస్తే కాదనేవా ళ్లెవరు? మీాతో నాకేలా? యీాపకీమాలినవాదం?" అని లోపలకు వెళ్లిపోయినది."

*　　*　　*　　*　　*

ఆరునెల లయింది. మునుపటికంటె సోమనాధాని కిప్పుడు కనకమ్మమీాద ప్రేమ లావయింది. అతని కన్నుల కిప్పుడు కనకమ్మ మరీ అందంగా కనబడుతూంది. ఆమె చెక్కుల తెలుపూ, పెదవిపైని జాలిరేఖలూ, కనురెప్పల బరువూ, అడుగుల మెల్లనా, అతిసుకుమారం, ఇవన్నీ కనకమ్మ సహజసౌందర్యానికి వన్నె తెచ్చేయి. ఆమెకు కూడా సోమనాధాన్ని క్షణమైనా విడవడానికి మనసొప్పేది కాదు. కారణం ఏమిటా అని సోమనాథం ఒకటి రెండుమాట్లాలోచించేడు గాని వాని కేమీా తెలిసింది కాదు. ఏదయితే నేమిటి? వారినడుమ ననురాగ బంధం అధిక మయినప్పుడు?

మఱి అయిదునెలలకి కనకమ్మ కొడుకును కంది. సోమనాథానికి మోడువారిన మనస్సు పుష్పించిన ట్టయింది. వెలితి బ్రతుకున కేదో నిండువచ్చిన ట్టయింది. కాని అవన్నీ పయి కనేవాడు కాడు. క్రమక్రమంగా అతనికి పిల్లడిమీాది ప్రేమ అధిక మైంది. అస్తమానం ఆపిల్లడి నలా చేతులలో యెత్తుకొని వానిమీాద ముద్దులు కురిపిస్తూ సోమనాథం కచేరీపనికూడా మరచిపోయే వాడు.

ఒకనా డాతనికి ఉగ్గుగిన్నె సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. వెంటనే బజారుకు వెళ్ళి వెండి ఉగ్గుగిన్నె పట్టుకొని వచ్చేడు. "జోసే! ఇదిగో! చూ"డన్నాడు. కనకమ్మ త్రుళ్ళిపడి వెళ్ళి ఆచేతిలో ఉగ్గుగిన్నె అందుకుంది. చెమ్మగిల్లిన కన్నులతో ఆగిన్నె చూచింది. ఆ సోమనాథం ముఖం చూచింది. వణుకుతూన్న కంఠంతో "దీని ముందు గాజు లెందుకూ? గడియారం గొలు సెందుకూ? రవలదుద్దు లెందుకూ?" అంది కనకమ్మ.

"జోసే!" యని ఆబాలెంతరాలి పసుపుబుగ్గలు సోమనాథం ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

నిశాంగన

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ గారు

చంద్రకాంతునిఁ బొంద న్నిశాచిరంటి
యల యరుంధతి యను ముత్తియమ్ముతోడఁ
జను వసిష్ఠాఖ్య మగు బులాకిని విశాఖ
యనెడు మాౘ్తికదామంబు నార్ద్రి యనెడు
చెందిరము బొట్టు ధ్రువకుంభనందను లను
నమలవజ్రాల తమ్మంట్ల నభ్రగంగ
యనెడు తెల్లని పట్టుచీరను ధరించి
మీానరాశిలోచన యని మిషతనొంది
తనరు రసికాళి సంతోషదాత్రి యగుచు.

అంటరానితనము

చిత్రకారుడు శ్రీ. కే. భాష్యంగారు

కప్ప కథ

అనంగా అనంగా ఒక రాజున్నాడు. ఆరాజుకు పిల్లలు లేరు. ఆయనభార్య రోజూ నదికివెళ్లి స్నానము చేస్తుండేది. ఒకనాడు ఒక పెద్దకప్ప కనబడ్డది. "అయ్యో, ఒక ఆడపిల్లన్నా పుట్టితే ఈ కప్ప కిచ్చి పెళ్లి చేస్తునుకదా" అనుకొన్నది. ఆ నెలే తప్పింది. చంద్రబింబంలాటి కూతురు పుట్టింది. ఆపిల్లకు పదిఏండ్లు వచ్చినవి. ఒకరోజు తల్లితో గూడ పిల్ల నదికి వెళ్లింది. తల్లి ముందు స్నానము చేసి ఇంటికి వెళ్లింది. పిల్ల అటూ ఇటూ ఆడుకొని ఆలస్యంగా నదిలోకి దిగింది. దిగంగానే కప్ప వచ్చి ఒళ్లో పడ్డది. ఆ అమ్మాయి దాన్ని నదలో వేసింది. మళ్లీ కప్ప ఒళ్లో పడ్డది. అట్లా చాలాసారులు చేసి చివరకు విసుకు పుట్టి, ఒళ్లో వేసికొని, పరికిణి పైకికట్టి ఇంటికి వస్తున్నది. దారిలో అంతా "అమ్మాయీ నీఒళ్లో దేమిటి?" అని అడిగినారు. "తమలపాకులకట్ట" అని చెప్పింది. అప్పుడు ఒళ్లోకప్ప-

"ఆఅమ్మాయి నదిలో వేసింది. మళ్లీ కప్ప ఒళ్లో పడ్డది"

"కప్పాయి కప్పాయి అనరాదా?
కాళ్లగిజిగా డనరాదా?
మన్యపుసూర్యు డనరాదా?
మాఇంటిమగవా రనరాదా?
తనకమ, నేనమ
తమలపాకుల కట్టనమ!
తన్నుదునా తల పగల."

"అప్పుడు ఒళ్లోకప్ప......తమ్ముడునా తలపగల"

అన్నదట. అప్పుడు గబగబా ఇంటికి వెళ్లి ఆపిల్ల తండ్రితో, "ఇదేమిటండీ, నాన్నగారూ! ఈ కప్ప ఇట్లాన్నది? ఈ సంగ తేమిటో నాకు చెప్పండి" అన్నదట. "మీ అమ్మ నడగ"మని చెప్పినాడట. లోపలకు వెళ్లి తల్లి నడిగితే, "ఔనే అమ్మా! నీవు చాలరోజులదాక పుట్టక పోతే నేనట్లా మ్రొక్కుకున్నాను. నీవు పుట్టిం తరువాత ఆమాటే మరచిపోయినాను." అని ఆ కాశమంత పందిరి వేయించి, భూమి అంత అరుగు వేయించి కప్ప కిచ్చి పెండ్లి చేసింది. ఆ

"కప్ప కిచ్చి పెండ్లిచేసింది."

పెండ్లికి వెళ్లితేనే నాకు ఓలాగు ఓవోకా కుట్టించినారు. ఈకథ చదివేవారికి చాటెడు ముత్యాలు. విన్నవారికి వీశెడు బంగారం.

కా. ఆ. అ. వె.

ఇద్దరు కోడళ్లు, ఒక దొంగాడు

అనగా అనగా ఒకవూరు. ఆవూళ్లో వొక యింట్లో యిద్దరు కోడళ్లున్నారు. ఆ యిద్దరు కోడళ్లు మినుములు విసురుతున్నారు. విసురు తూ వుండగా వొకదొంగా డొచ్చేడు. వాళ్లు

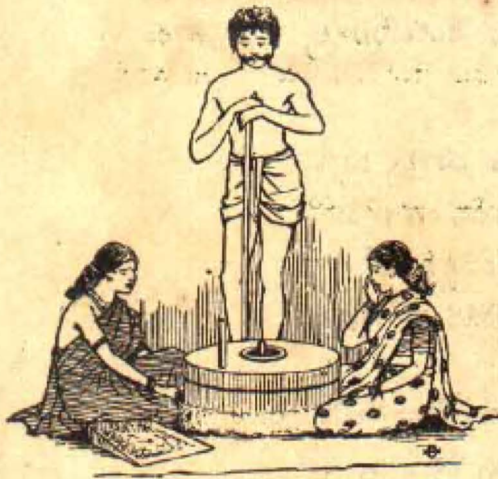

"వాళ్లు వారినిచూచి......సిద్ధంగావున్నారు"

వారినిచూచి భయపడి అరవడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. అప్పుడు వాడన్నాడుకదా, 'యీ పిండి మీదానాదా?' అని. ఆకోడళ్లు 'మాదే' అన్నారు. దొంగాడు 'కాదు, నా' దన్నాడు. వాళ్లు 'నీ దెలాగయింది, మాదే' అన్నారు. ఆ దొంగాడు 'మీదయితే మీరు బుక్కండి, నాదయితే నేను బుక్కుతా'అన్నాడు. అప్పుడు

"బుక్కడం మొదలెట్టేరు"

వాళ్లు రెండుచేతులతోను బుక్కడం మొదలెట్టేరు. దొంగాడు మీదపడ్డాడు పిండి నోటి కంటుకోవడంచేత వాళ్లరవలేక పోయేరు.

"వాళ్ల వొంటిమీది నగలన్నీ వొలుచుకొని ......"

వాళ్ల వొంటిమీది నగలన్నీ వొలుచుకుని పారి పోయేడు. కథ కంచికి వెళ్లింది. మనం ఇంటికి వచ్చాము.

కే. కా.

చమత్కారచంద్రిక

తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

మూలము

కుఠారమాలికాం దృష్ట్వా
కంపంతి తరవో వనే,
తత్ర వృద్ధతరుః ప్రాహ
మామకో నాస్తి కిం భయమ్.

తెనుఁగు పద్యము

తే. గండ్రగొడ్డళ్ల గుది చూచి కరము బెదరి
వడవడ వడంకెఁ జెట్లెల్ల నడవిలోన
నందు నొకముదుసలి వృక్ష మప్పు డనియె
లేఁడు మనవాఁడు భయమింక లేదటంచు.

వివరణము

గండ్రగొడ్డళ్లనేకములు త్రాటికి గుది వేసి బుజముమీఁదను వ్రేలాడవైచికొని వనమార్గమున నొకానొక పురుషుఁడు పోవుచుండెను. అమ్మో వాఁడు నఱకునో యని చెట్లన్నియు వడఁకినవి. అందు మనవాఁడు లేఁడని ముదుసలివృక్షము చెప్పిన దాని కర్థము గొడ్డళ్లకు కామ లేదని. కామయుండినఁగదా గొడ్డలి యుపయోగించుట కనువుపడును. లోకములోఁ దమవారు శత్రుపక్షము చేరినయెడఁ దమకు నాశ మగునని ధ్వని.

చిత్రకళ — భావోదయము

కవిభూషణ కవిరాజ, శ్రీ రాజా వత్సవాయ వేంకటనీలాద్రి రాజు గారు

శ్రీరచి తీర్చి దిద్ది మఱి దిద్దియు మార్చియు మార్చి రూపరే
ఖారమణీయ భావ మదిగ్గ లిఖించితి నందఁగాని వి
స్ఫారితమైన యిందుఁ గనుపట్టదు తద్వరవర్ణినీమణీ
చారుతనూ విలాసనవసౌష్ఠవ వైభవ ప్రౌఢ కాంతముల్.

కానఁగ వచ్చుచున్నయువి కాంతపటంబు లిఖించువేళ రే
ఖానికటంబులన్ నఖముఖంబు చెమర్చిన వ్రేళ్లజాడ, లా
పైని కపోల మండలముపై నపుడొల్కిన బాష్పబిందువుల్
గానఁగనయ్యెడున్ బ్రచురగాఢవిలేపనముల్వ్రణంబులన్.

ఆ నవమోహనాంగి యెదురై కనుపట్టినయట్ల తన్మయం
బైన మనంబునన్ బ్రమదమందుచునుండఁ బునః ప్రపంచక
జ్ఞానములోనికిన్ దిగిచినాఁడవె నన్ను వయస్య, ప్రేయసీ
భావమువాపి చిత్రపటభావము గ్గఁగఁ జేయ నేటికిన్.

ఆయలినీలవేణిఁ గలనైనఁ గనుంగొను భాగ్యమబ్బునే
మోయను నాశయున్ గలుగకున్నది నిద్దురలేమిఁ జేసి, పో
నీ యని యీపటంబుపయి నేనియు నక్కమలాననాముఖ
చ్ఛాయను జూతమన్న నది సాగనీయవు బాష్పపూరముల్.

———

మన యాహారము

గోటేటి జోగిరాజు గారు

అనేక విషయములందు మన మిప్పుడున్న హీనస్థితి నుండి వెలువడుటకు సలుపవలసిన కృషిలో, మన యాహారమును సంస్కరించుకొని, ఆరోగ్యమును వృద్ధి నొందించుకొనుట యొకముఖ్యాంశము. 'శరీర మాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం' అని యార్యోక్తి ఘోషించుచున్నది.

౨. శ్రీగాంధి మహాత్ముడును, ఇతరులును, 'యంగిండియా,' 'హిందూ', 'ఆంధ్రపత్రిక' మొదలగువానిలో నిటీవల వ్రాయుచువచ్చిన వ్యాసములను బట్టి ప్రజలలో నాహారసంస్కార విషయమున కొంతచలనము కలిగెనని చెప్పవచ్చును. లేఖరికూడ గత రెండుసంవత్సరములనుండియు నీవిషయమై కొంత కృషిచేసి తనయారోగ్యము నభివృద్ధి నొందించుకొనగల్గుటచే తనయనుభవము నితరులకు దెలుప నభిలషించి యీవ్యాసమును వ్రాయ సాహసించెను.

3. ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞులింకను ఆహార విషయమయి సంపూర్ణముగ పరిశోధనలను సలిపి యెల్లరకును మార్గదర్శకములగు సూత్రములను ఏర్పరుపగలిగిరని చెప్ప వీలులేదు. అయినను ఇంతవరకు జరిగిన కృషికి ఫలితముగ తేలిన కొన్నియంశములు గలవు. వీని నాధారము చేసికొని యెవరికి వారు తమభోజనము సంస్కరించుకొనుటకు చాల నవకాశము గలదు.

౪. ఈక్రింద ఆహారపు పట్టికల నేర్పరచుకొనుటలో గమనించవలసిన కొన్ని ముఖ్యసూత్రములు వివరింపబడెను. వానినిబట్టి మాదిరికొరకు వ్రాయబడిన నాలుగు పట్టికలు అనుబంధములుగ చేర్చబడినవి. (II, III, IV, V పట్టికలు చూడుడు.)

౫. మూలసూత్రములకు భంగము కలుగకుండ నీపట్టికలందు పేర్కొనబడిన వస్తువులకు బదులు ఇతర వస్తువులు స్వానుభవమునుబట్టి ఏవి తమ తత్త్వమున కనుకూలించునో చూచికొని వానినే తినుచుండవలయును. ఒకేవస్తువు ఒకరికి పడుటయు, మరియొకరికి పడకపోవుటయు చాలమంది కనుభవమే. కావున, అనుబంధమున చేర్చిన పట్టికల నెల్లరును అట్లే అవలంబింప వీలుపడదు. దేశకాల పాత్రల ననుసరించి సంస్కరించుకొనవలెను.

ఆహారనిర్ణయమునకు గమనింపవలసిన కొన్ని ముఖ్యసూత్రములు

౧. ప్రతిమనిషియు తాను చేయు బాహ్యవ్యాపారమునకును, హృదయచలనము, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు మొదలగు నాతని యంతశ్శరీర వ్యాపారమునకును వలయు నంత శక్తి నిచ్చుటకు తగిన యాహారమును తిన వలయును.

2. (a) సామాన్యముగ నిదురించుచు గాని, నిదురింపక గాని, కదలక పరుండి యుండునెడల ౧౦౦ పౌనులు తూనికగల మనిషికి అంతశ్శరీర వ్యాపారమునకు తగిన శక్తి నిచ్చుటకు సగటున గంటకు సుమారు ౬౦ కాలరీల ఉష్ణత(కాలరీ యనగా ౧ గ్రాము నీటికి ౧° (శ.) ఉష్ణత గలుగజేయుటకు తగినవేడిమి) నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

(b) సామాన్యముగ వ్రాయుచు, చదువుచు, తినుచు, కూర్చొని విశ్రాంతిగ నుండు ప్రతి గంటకును ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సగటున సుమారు ౭౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(c) నడచుట మొదలగు తేలిక పనులు చేయు ప్రతిగంటకు ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సగటున గంటకు సుమారు ౮౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(d) త్రవ్వుట, గొడ్డలిపని, దండెములు తీయుట మొదలగు కఠిన వ్యాయామము చేయు ప్రతిగంటకును ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సుమారు ౧3౦ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

అనుబంధము I. ఆయా ఆహారవస్తువుల సారమును తెలుపు పట్టిక

ఆహారవస్తువు	అందలి (ఔన్సు 1కి గ్రాములు)			అవి యొసగు కాలరీలు				అందలి ఖనిజ ద్రవ్యములు (100 పౌ. బరువు శరీరమునకు కావలసిన పరిమితిలో నూటికి)			అందలి విటమినులు (vl. గుర్తు మిక్కిలి కొంచెమనియు, X, XX, XXX గుర్తులు కొంచెము, మధ్యమము, హెచ్చు అనియు వరుసగా తెలుపును)		
	మాంసకృత్తి	చమురు	కర్బోహైడ్రేటు పదార్థములు	మాంస.	చమురు	కర్బో.	మొత్తము	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
తృణధాన్యములు													
1. చే బియ్యము	2.30	0.09	22.30	9	1	89	99	0.60	6.30	5.50	vl.	X	0
2. గోధుమలు	3.90	0.54	20.35	16	5	81	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. జొన్నలు	2.90	1.17	19.70	12	10	79	101	–	–	–	X	XX	0
4. చోళ్లు	2.78	0.46	23.35	11	4	93	108	–	–	–	X to XX	XX	0
5. గంటెలు	3.64	1.38	19.40	14	13	78	105	–	–	–	X	XX	0
6. బియ్యపు తవుడు	3.52	3.52	17.61	14	32	70	116	4.80	40.00	35.00			
7. గోధుమ పొట్టు	3.33	0.55	17.92	13	5	72	90	7.50	38.00	21.50	X	XX	0
కాయధాన్యములు, చమురు గింజలు మొద.													
1. మినుములు	6.84	0.33	17.81	27	3	71	101	–	–	–	X	XX	0
2. పెసలు	6.36	0.32	16.87	25	3	67	95	–	–	–	X	XX	0
3. కందులు	5.28	0.40	18.41	21	4	73	98	6.90	10.10	13.20	X	XX	0
4. వేరుసెనగలు	8.72	14.78	3.96	35	133	16	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	0
5. బాదంపప్పు	6.50	16.89	5.50	26	152	22	200	11.00	10.80	8.00			
6. కొబ్బెరకాయ (సగము ముదిరినది)	1.00	9.00	4.75	4	81	19	104	–	–	–			
7. కొబ్బెరకాయ (ముదిరినది)	1.61	14.31	7.90	6	129	32	167	–	–	–	X	XX	0
పాలు మొదలుగునవి													
1. ఆవుపాలు	0.94	1.02	1.36	4	9	5	18	6.20	2.40	0.50	XXX	XX	X
2. పెరుగు	1.40	1.00	0.80	6	9	3	18	–	–	–	XX	X	X
3. మజ్జిగ	0.85	0.14	1.36	3	1	5	9	5.50	2.60	0.60	X	X	X
4. వెన్న	–	23.10	–	–	208	–	208	0.80	0.30	0.60	XXX	0	0
5. పాలపై మీగడతఱక	11.00	12.00	1.00	44	108	4	156	1.90	1.00	1.60	–	–	–

కూరగాయలు, 1వ తరగతి													
1. ములుదోసకాయ	0.17	0.02	0.57	1	-	2	3	0.70	0.80	0.40	0	X	XX
2. వంకాయ	0.34	0.09	1.44	1	1	6	8	-	-	-	0	X	X
3. సీమవంకాయ	0.20	0.03	1.27	1	-	5	6	0.70	0.70	1.00	XX	XXX	XXX
4. ఫ్రెంచిచిక్కుడు	0.52	0.03	1.36	2	-	6	8	-	-	-	X	XX	XX
5. తియ్యగుమ్మడి	0.28	0.03	1.47	1	-	6	7	-	-	-	0	X	X
6. గాజరదుంపలు	0.25	0.03	2.26	1	-	9	10	-	-	-	X to XX	XX	X to XX
సగటు	0.30	0.04	1.40	1	-	6	7	0.70	0.80	0.70			
కూరగాయలు, 2వ తరగతి													
1. బెండకాయ	0.57	0.33	1.70	2	3	7	12	–	–	–	0	X	X
2. నూలుకోలు	0.27	0.16	3.30	1	1	13	15	–	–	–	vl.	X	X
3. ఉల్లిపాయ	0.37	0.03	3.06	1	–	12	13	2.10	–	–			
సగటు	0.40	0.17	2 68	1	2	11	14	–	–	–			
ఆకుకూరలు, 3వ తరగతి													
1. కాబేజి	0.34	0.03	1.27	2	–	5	7	2.60	0.80	2.90	XXX	XX	XXX
2. లెట్యూసు	0.31	0.06	0 54	1	1	2	4	2.80	1.40	4.40	XX	XXX	XX
3. మట్టుబచ్చలి	0.51	0.06	0 82	2	1	3	6	3.50	1.80	8.40	XXX	XXX	XXX
సగటు	0.40	0 05	0.88	1	–	4	5	3.00	1.30	5.20			
దుంపకూరలు, 4వ తరగతి													
1. బంగాళాదుంప	0.70	0.04	8.15	3	–	32	35	1.20	2.60	5.20	vl.	X to XX	0
2. పెండలం	0.51	0 06	6.31	2	–	25	27	–	–	–	X	0	X
సగటు	0.61	0.05	7.23	2	–	29	31	–	–	–	–	–	–
కూరగాయలు, 5వ తరగతి													
1. బటానీలు (పచ్చివి)	2.00	0.25	4.85	8	2	19	29	1.60	3.80	3.60	XX	XX	XX
2. రాజులచిక్కుడు	2.66	0.11	6.45	10	1	26	37	–	–	–	X	XX	XX
సగటు	2.33	0.18	5.65	9	2	23	34	–	–	–			
పండ్లు													
1. ఆపిల్	0.09	0.06	3.54	–	–	15	15	0 30	0.30	0.60	—	X	X
2. పచ్చిద్రాక్ష	0.17	0.03	3 98	1	–	16	17	0.30	0.60	1.00	—	X	vl.
3. దబ్బ	0.14	0.14	0.88	–	1	4	5	1 10	–	–	—	X	XXX
4. నారింజ	0.25	0.03	2.69	1	–	11	12	2.00	0.50	0.40	X	X	XXX
5. పంపరపనస	0.23	0.06	2.96	1	–	12	13	1.20	0.50	0.80	X	X	XXX
6. చేరీ	0.09	0.03	2.29	–	–	9	9	0.86	0.70	0.70	—	X	X
7. అనాస	0.11	0.09	2.75	–	1	11	12	1.10	0.80	1.40	—	—	XX
8. పుచ్చ	0.11	0.06	1.90	–	1	8	9	–	–	–	—	—	X
9. బొప్పాయి	0.16	–	0.10	–	–	–	–	–	–	–	X	X	XX
10. జామి	0.37	0.20	2.27	1	2	9	12	–	–	–		X	X
11. అరటి	1.41	0.77	6.29	6	2	25	33	–	–	–	vl.	X	X
12. మామిడి	0.04	0.32	5.20	–	2	21	23	–	–	–	X	—	X

ఎండిన పండ్లు													
1. ఖర్జూర	0.50	0.07	22.75	2	–	100	102	2.80	1.20	5.70	—	X	0
2. అంజూర	1.14	0.10	21.40	5	1	86	92	7.60	2.80	6.40	—	X	0
3. ప్రూన్సు	0.54	–	17.4′	2	–	70	72	2.70	2.60	6.70	—	X	0
4. ద్రాక్ష	0.75	1.00	22.00	2	9	88	100	3.90	4.00	13.20	—	X	0
5. చింతపండు.	0.39	–	8.89	2	–	35	37	–			X	X	0
మధురద్రవ్యములు													
1. చక్కెర	–	–	28.30	–	–	113	113				0	0	0
2. బెల్లం	0.08	–	25.00	–	–	100	100				0	vl.	0
3. తేనె	0.11	–	20.21	–	–	81	81	0.40	0.60	2.80	vl.	vl.	0

3. ఆహారమున పైని చెప్పినట్లు మనిషి తూనికను బట్టియు, పనినిబట్టియు కావలసినంత యుష్ణత నిచ్చుటకు తగిన ముఖ్యద్రవ్యములగు కర్బనోదజనితములు (Carbo-hydrates), దమురు (oil or fat), మాంసకృత్తులు (Protieds) ను ఉండవలెను. ఇది కాక, నీరు ఉష్ణత నీయకపోయినను, శరీరమున జరుగువ్యాపారమునకు తగినంత యుండవలయును.

4. కర్బనోదజనితములును, మాంసకృత్తులును గ్రాము (అనగా తులములో సుమారు ౩౦-వ వంతు) ౧-కి సుమారు ౪ కాలరీల యుష్ణతయు, దమురుపదార్థములు గ్రాము ౧-కి ౯ కాలరీల యుష్ణతయు ఇచ్చును.

5. (a) ఆహారమున మనిషి తూనికనుబట్టి పౌను ౧-కి ½ గ్రాము హెచ్చు మాంసకృత్తులను తినకూడదు. అట్లు తినునెడల, కీళ్లనొప్పులు మొదలగునవి సంభవింపవచ్చును. ఇటీవల కొన్ని పరిశోధనల వలన మాంసకృత్తులు ½ గ్రామునకు తగ్గినను హాని లేదని తేలెను. కాని యీవిషయమై యింకను పరిపూర్ణముగు పరిశోధన జరుగవలసి యున్నది.

(b) కర్బనోదజ నితములను సామాన్యముగ మనిషి తూనికను బట్టి పౌను ౧-కి సుమారు ౨ గ్రాములవరకు తినవచ్చును. కాని అతిమూత్రవ్యాధి గలవారుమాత్రము వ్యాధియొక్క తీవ్రతనుబట్టి ¼ మొదలు ౧ గ్రామువరకు మాత్రము తినదగును.

(c) దమురుపదార్థమును కర్బనోదజనితముల తూనికను రెట్టింపుచేసి, దానికి మాంసకృత్తుల పరిమితిలో సగము కలిపినయెడల వచ్చు మొత్తమున కెక్కువగా తినకూడదు. అట్లు మించినయెడల నొకవిధమగు వ్యాధి కలుగునని కనుగొనబడెను.

6. వలయు నుష్ణత నిచ్చుటకు కావలసిన పైద్రవ్యములును, నీరును మాత్రమే గాక శరీరమునకు కావలసిన ఖనిజ ద్రవ్యములుకూడ ఆహారమున తగినంత ఉండవలయును. సామాన్యముగ నాహారమున లోటువడుచుండు ముఖ్యద్రవ్యములు సున్నము, స్ఫురము, ఇనుమును మాత్రమే. సున్నమును, స్ఫురమును ఎముకలను మంచిస్థితిలో నుంచును. ఇనుము రక్తము పరిశుభ్రముగ నుండుటకు కావశ్యకము.

7. మరియు నాహారమునకు జీవశక్తి నిచ్చునని యిటీవల కనిపెట్టబడిన A, B, C, వగైరా విటమినులు కూడ తగినంతంత యుండవలెను.

8. పై నియమములకు సరిపోవుటయే గాక, ఆహారము ఆయామనుష్యుల ప్రత్యేకశరీరతత్వములకు సరిపడవలయును. ఇది చాలవరకనుభవమునుబట్టియే నిర్ణయించుకొనవలెను.

9. ఆహారమున సామాన్యముగ నూటికి ౧౦ వంతులు ఒంటబట్టక వెడలి పోవును గాన, పై లెక్కలను బట్టి కావలసిన దానికన్న నూటికి ౧౦ వంతులచొప్పున హెచ్చుగా తినవలెను.

అనుబంధము II. పక్వాహారము - సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహారవస్తువు	[illegible] గల మనిషికి కావలసిన పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటికి కంత వరకు సప్లయి అగునదియు			విటమినులు - వానిపరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	క్రొ. (గ్రా.)	పి. (గ్రా.)	అందువలన కలుగు శక్తి కాలరీలు	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. చేబియ్యము	4	9.20	0.36	89.20	396	2.40	25.20	22.00	vl.	X	
2. కందిపప్పు(పొట్టుసహా)	2	10.56	0.80	36.82	196	13.80	20.20	26.20	X	XX	0
3. కూరగాయలు,1వ తర.	6	1.80	0.26	18.40	42	4.20	4.80	4.20	X	XX	XX
4. డిటో 3వ తర.	2	0.80	0.10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
5. వెన్న *	1½	–	34.65	–	312	1.20	0.60	0.90	XXX	0	0
6. పెరుగు	6	8.40	6.00	4.80	108	37.20	14.40	3.00	X	X	X
		30.76	42.15	140.98	1064	64.80	67.70	66.90			
రాత్రి											
1. చేబియ్యము	3	6.90	0.27	66.90	297	1.80	18.90	16.50	vl.	X	0
2. కందిపప్పు	1½	7.92	0.60	27.62	167	10.35	15.15	18.55	X	XX	0
3. కూరగాయలు,1వతర.	4½	1.35	0.20	6.30	32	3.15	3.60	3.50	X	XX	XX
4. డిటో 3వ తర.	½	0.60	0.08	1.32	8	4.50	1.95	7.80	XXX	XXX	XXX
5. వెన్న *	¾	–	17.33	–	156	0.60	0.25	0.45	XXX	0	0
6. పెరుగు.	4½	6.30	4.50	3.60	81	27.90	10.80	2.25	X	X	X
		23.07	23.98	105.74	741	48.30	50.65	49.05			
మొత్తము		53.83	65.13	246.72	1805	113.10	118.35	115.95			
రద్దుకొరకు 10% తీసివేయగ		5.38	6.51	24.67	181	11.31	11.84	11.60			
నికరము		48.45	58.62	222.05	1624	101.79	106.51	104.35			

* నేయిగాని, నూనెగాని ఉపయోగించుచో ఇందు ¾ వంతు మాత్రమే ఉపయోగించవలెను.

అనుబంధము III. పక్వాహారము - సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహారవస్తువు	మూడు సౌనల బరువు గల మనిషికి కావలసిన పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటికెంత వరకు సప్లయి అగుచున్నది			విటమినులు-వాని పరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	క్రొ. (గ్రా.)	పిం. (గ్రా.)	అందువలన గలుగు శక్తి కాలరీలు	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. చేబియ్యము	2	4.60	0.18	44.60	198	1.20	12.60	11.00	vl.	X	0
2. గోధుమలు	1	3.90	0.54	20.35	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. మినుములు	1	6.84	0.33	17.81	101	6.80	10 10	13.20	X	XX	0
4. కూరగాయలు, 1వతర.	6	1.80	0.26	8.40	42	4.20	4 80	4.20	X	XX	XX
5. డిటో 2వ తర	2	0 80	0.10	1.76	10	6 00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
6. వేరుసెనగ గింజలు	1	8.72	14.98	3.96	184	4 40	12 80	5.60	vl.	XX	0
7. పండ్లు	4	0.62	0 26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
8. ఎండుద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4 00	13.20	0	X	0
9. వెన్న	1	–	23.10	–	208	0.80	0 30	0.60	XXX	0	0
10. మజ్జిగ	6	5.10	0.84	8.16	54	33 00	15.60	3.60	X	X	X
		33.13	41.59	136.36	1041	66 00	71.10	70.90			
రాత్రి											
1. చేబియ్యము	3	6.90	0.27	66 90	297	1.80	18.90	16.50	vl.	X	0
2. కందిపప్పు	$1\frac{1}{2}$	7.92	0.60	27.60	167	10.35	15.15	18 55	X	XX	0
3. కూరగాయలు, 1వతర	$4\frac{1}{2}$	1.35	0.20	6.30	32	3 15	3.60	3 50	X	XX	XX
4. డిటో 2వ తర.	$1\frac{1}{2}$	0.60	0.08	1.32	8	4.59	1.95	7.80	XXX	XXX	XXX
5. వెన్న	$\frac{3}{4}$	–	17.33	–	156	0.60	0.25	0 45	XXX	0	0
6. పెరుగు	$4\frac{1}{2}$	6 30	4 50	3.60	81	27.90	10.80	2 25	X	X	X
		28.07	22.98	105.74	741	48 30	50.65	49.05			
మొత్తము		56.20	64.57	242.10	1782	114.30	121.75	119.95			
రద్దునకుగాను 10% తీసివేయగ		5.62	6.46	24.21	178	11.43	12 18	12.00			
నికరము		50.58	58.11	217.89	1604	102.87	109.57	107.95			

[illegible]*

* ఇందు బియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధుమలను గింజ 1కి 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుములను పిండిగా విసరియు, కూరలను సన్నముగ తరిగియు ఉపయోగింపవచ్చును. వేరుసెనగగింజలను నీటిలో నానవేసి మొలక కట్టి వేరుగ తినుట మంచిది. లేక వీనినికూడ నలుగగొట్టి పై అవిరి రొట్టెలో చేర్చవచ్చును.

అనుబంధము IV. మధ్యాహ్నము పక్వాహారము, రాత్రి అపక్వాహారము-సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహారవస్తువు	సూరపోషణ బరువుకల మనిషికి కావలిన పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో మాటి కెంత వరకు పడ్డయి అను వివరము			విటమినులు-వాని పరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	క్రొ. (గ్రా.)	పి. (గ్రా.)	అందువలన కలుగు ఉష్ణము కాలరీలు	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. చేబియ్యము	2	4.60	0.18	44.60	198	1.20	12.60	11.00	vl.	X	0
2. గోధుమలు	1	3.90	0.54	20 35	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. మినుములు	1	6.84	0.33	17.81	101	6 80	10.10	13 20	X	XX	0
4. కూరగాయలు, 1వ తర.	6	1 80	0.26	8.40	42	4.20	4.80	4 20	X	XX	XX
5. డిటో 3వ తర.	2	0 80	0 10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
6. వేరు సెనగ గింజలు	1	8.72	14.98	3.96	184	4.40	12.80	5 60	vl.	XX	0
7. పండ్లు	4	0.62	0.26	9 32	42	4.90	2.00	2.80	0	X	XX
8. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1 00	22 00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
9. వెన్న	1	–	23.10	–	208	0.80	0.30	0.60	XXX		
10. మజ్జిగ	6	5 10	0.84	8.16	54	33.00	15.60	3.60	X	X	X
		33.13	41.59	136.76	1041	66.00	71.10	70.90			
రాత్రి											
1. వేరు సెనగ గింజలు (మొలకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. గోధుమలు మొలకకట్టి)	2	7.80	1.08	40.70	204	5.40	12.60	12.60	X	XX	XX
3. కూరగాయలు, 1వ తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	23	2.80	3.20	2.80	X	XX	XX
4. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4 00	2.00	2.80	0	XX	XX
5. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
6. వెన్న	½	–	11.55	–	104	0 40	0.20	0.30	XXX		
7. పాలు	4	3.76	4.08	5.44	72	24.80	9.60	2.00	XXX	XX	X
		22.91	32.91	87.02	734	45.70	44.40	49.30			
మొత్తము		56.04	74.50	223.38	1775	111.70	115.50	120.20			
రద్దునకుగాను 10% తీసివేయగ		5.60	7.45	22.34	178	11.17	11.55	12.02			
నికరము		50.44	67.05	201.04	1597	100.53	103.95	108.18			

* [illegible]

* ఇందు బియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధుమలను గింజ 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుమును పిండిగా విసరియు, కూరలను సన్నముగ తరిగియు ఉపయోగించవచ్చును. వేరుసెనగగింజలను నీటిలో నానవేసి మొలకకట్టి వేరుగ తినుట మంచిది. లేక వీనినికూడ నలుగగొట్టి పై ఆవిరి రొట్టెలో చేర్చవచ్చును.

అనుబంధము V. అపక్వాహారము - సామాన్యారోగ్యజంతులకు

ఆహారవస్తువు	నూరక్షేపాల బదులు కలి మనిషికి కావలెనవ పరిమితి	అందలి				అందుచేత కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటి కెంతనరకు సప్లయి అగునదియు			విటమినులు-వానిపరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	క్రొ. (గ్రా.)	కా. (గ్రా.)	ఉత్పాదించు గలుగు కేలరీలు	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. వేరుసెనగ గింజలు (వెులకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	186	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. కందులు	1	5.28	0.40	18.41	98	6.90	10.10	13.20	X	XX	XX
3. గోధుమలు	3	11.70	1.62	61.05	306	8.10	18.90	18.90	X	XX	XX
4. కూరగాయలు, మొదటి తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2 8	X	XX	XX
5. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4.00	2.0	2.80	0	X	XX
6. ఎండు ద్రాక్ష	4	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13 20	0	X	0
7. వెన్న	1	—	23.10	—	208	0.80	0.80	0.60	XXX	0	0
8. మజ్జిగ	6	5.10	0.84	8.16	54	33.00	15.6	3.60	X	X	X
		33.43	42.16	128.50	1020	68.90	66.90	60.70			
రాత్రి											
1. వేరుసెనగ గింజలు (వెులకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. గోధుమలు	2	7.80	1.08	40.70	204	5.40	12.60	2.60	X	XX	XX
3. కూరగాయలు, 1వ తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2.80	X	XX	XX
4. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
5. ఎండుద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
6. వెన్న	½	—	11.55	—	104	0.40	0.20	0.30	XXX	0	0
7. పాలు	4	0.76	4.08	8.44	72	24.80	9.60	2.00	XXX	XX	X
		22.91	32.9	87.02	734	45.70	44.40	49.30			
మొత్తము		56.04	74.50	223.38	1775	111.70	115.50	120.20			
రద్దుకొరకు 10% తీసివేయగ		5.60	7.45	22.34	178	11.17	11.55	12.02			
నికరము		50.44	67.05	201.04	1597	100.53	103.95	108.18			

చల్లపల్లి రాజావారి పట్టాభిషేక చిత్రములు

౧. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు-సింహాసనాసీనులు

౨. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు-పట్టాభిషిక్తులు

౬. పై నిబంధనలకు లోబడియుండు ఆహార పట్టికల నేర్పరచుకొనుటకు, మనము తిను ఆహారవస్తువులలో నేనియందెంతెంత మాంసకృత్తు, కర్బనోదజనితము, చమురు, ఆయా ఖనిజపదార్థములు, ఆయావిటమినులు గలవో తెలిసికొనవలయును. కాని, యీపరిశోధన మనదేశమునందు దొరకు నాహారద్రవ్యములలో చాలవానిని గురించి జరిగియుండలేదు. అయినను, ఈదేశమున గాని, ఇతర దేశములందు గాని జరిగిన పరిశోధనలను బట్టి లభించిన అంకెలను కొన్నిటిని జేర్చి I-వ యనుబంధమునగల పట్టిక తయారుచేయబడెను. * ఈపట్టికలో మాంసాహార వస్తువులు చేర్చబడలేదు.

౭. II-వ అనుబంధమునందు గల పట్టికలోని ఆహారము సామాన్యపు టాంధ్రుని భోజనమును సంస్కరించి ఏర్పరుప బడినది. అందు శరీరమున కావశ్యకము గానివియు, అనారోగ్యత కలుగజేయునవియు నగు పచ్చళ్లు, పులుసు మొదలగునవి తొలగించి తక్కినవస్తువులు సౌమ్యముగ నుండునట్లు చేసికొని తినుట కేర్పరుపబడెను. కావున నీపట్టిక నెల్లరును సులభముగ నవలంబింపవచ్చును.

౮. III-వ యనుబంధమునందలి పట్టికలో రాత్రి ఆహారము మొదటిపట్టికలో వలెనే యుంచి, మధ్యాహ్నాహారమునందు అన్నము, పప్పు, కూర వేర్వేరుగా వండ నవసరము లేకుండ, అన్నిటిని చేర్చి ఒక్క ఆవిరి రొట్టెగా చేయుట కేర్పరుపబడెను. ఇందువలన వంటబాధ చాలవరకు తగ్గును. ఈపట్టికలో వ్రాయబడినట్లు కొన్నిదినములు మధ్యాహ్నపు పూట యీఆవిరి రొట్టెను తిని, క్రమముగా రాత్రికూడ నీరొట్టెను (ఆయా వస్తువులను మధ్యాహ్నమునకు చెప్పిన తూనికలో ¾ వంతు మాత్రమే) తినవచ్చును.

౯. ఆహారపదార్థములను వండుటవలన నందలి విటమినులు (ముఖ్యముగ C అనునది) తగ్గిపోవునని శాస్త్రజ్ఞులు కనుగొనిరి. కావున వానిని కొంతవరకు గాని, పూర్తిగా కాని అపక్వముగ భుజించుట మంచిది. కావున III-వ పట్టికయందలి ఆహారపదార్థములను క్రమముగ నపక్వముగనే తినుట ప్రారంభింపదగును. IV-వ పట్టికయందు మధ్యాహ్నము పక్వాహారమును, రాత్రి అపక్వాహారమును ఏర్పరుపబడెను. V-వ పట్టికయందు రెండు పూటలందును చాలవరకు అపక్వాహార మేర్పరుపబడెను. ఇందు చేర్పబడిన మజ్జిగ పక్వాహారమే. అయినను, దీనిని గాని, పాలు, వెన్న మొదలగు గో సంబంధ పదార్థములను గాని విసర్జించుట మంచిది కాదు. కేవల వృక్షసంబంధమైన పదార్థములందలి మాంసకృత్తులకంటెను, చమురుకంటెను జంతు సంబంధమైన పాలు, పెరుగు మొదలగు వానియందలి మాంసకృత్తులును, చమురును మానవ శరీరమున కెక్కువ అనుకూలమని శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టిరి. మరియు మనదేశమున ప్రజలు మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునుండియు గో సంబంధమగు పాలు, పెరుగు మొదలగు పదార్థముల కెక్కువ అలవాటు పడియుండుటచే వీని నిప్పుడు మానవలసిన యగత్యమును లేదు.

నూరుపౌనులు తూనిక గలిగి దినమునకు ఒక గంట కఠిన వ్యాయామమును, 3-గంటలు లఘువ్యాయామమును చేయుమనిషికి:—

	కాలరీలు
౧ గంట కఠిన వ్యాయామమునకు............	౧౨౦
3 గంటల లఘువ్యాయామమునకును...	3 × ౪౫=౧౩౫
నిదురించు ౮-గంటలును, పైని చెప్పినట్లు వ్యాయామము చేయు ౪ గంటలును గాక తక్కిన ౧౨ గంటల వ్యాయామ రహిత కాలమునకును...	౧౨ × ౨౫=300
రాత్రింబవళ్లు అంతశ్శరీర వ్యాపారమునకు ౨౪ గంటలకు...	౨౪ × ౪౦=౯౬౦
మొత్తము	౧,౬౦౫

కావలెను. II, III, IV, V, పట్టికలు ఇట్లు సుమారు ౧,౬౦౧ కాలరీల ఉష్ణత నిచ్చుటకు తగినట్లు వ్రాయబడెను ఇంతకంటె తూనికగలవారును, హెచ్చు వ్యాయామము చేయువారు అందుకు తగినట్లు ఆయా పదార్థముల తూనికలను హెచ్చించుకొనవలెను.

ఈవ్యాస మింతవరకే దీర్ఘమగుటచే, తెలుపదగిన మరికొన్ని యంశములు మరియొక వ్యాసమునకు విడువవలసి యుండును.

---

* ఈయంకెలు కొన్ని రాబర్టు మెక్కారిసన్‌గారి 'Food' అను గ్రంథమునుండియు, అమెరికన్ 'Red-cross' వారి 'Food & Nutrition' అను గ్రంథమునుండియు సేకరింప బడినవి. తక్కినవి కొన్ని పత్రికలనుండి తీసికొనబడినవి. కొన్ని సామ్యమునుబట్టి యూహించి వ్రాయబడినవి.

బాలభాష *

౧

ఉత్తముని పే రేమి? ఊరి పే రేమి?
సత్యపురుషుల గన్న సాధ్వి పే రేమి?
ఉత్తముడు దశరథుడు ఊరు అయోధ్య
సత్యపురుషుల గన్న సాధ్వి కౌసల్య.

* * * *

శ్రీరామ! జయరామ! శృంగారరామ!
కారుణ్యగుణధామ! కళ్యాణనామ!
జగతిపై రామయ్య జన్మించినాడు
సత్యమ్ము లోకాన స్థాపించినాడు
తల్లిదండ్రులమాట చెల్లించినాడు
ఇల్లాలితోపాటు హింసపడ్డాడు
సీతామహాదేవి సృష్టిలోపలను
మాతల్లి వెలసింది మహనీయురాలు.

* * * *

దండమ్ము దండమ్ము దశరథరామ!
దయతోడ మము గావు దాక్షిణ్యధామ!

౨

విఘ్నమ్ము లేకుండ విద్య నియవయ్య
విఘ్నేశ్వరుడ నీకు వేయిదండాలు.

౩

ఉంగరమ్ములు పెట్టి ముంగురులు దువ్వి
ఒద్ద పెట్టుకు తల్లి ముద్దులాడింది
పలకబలపము లిచ్చి పద్యాలు పాడి
సరస పెట్టుకు తండ్రి చదువు నేర్పాడు.

౪

పిల్లలందరు రండి బల్లోకి పోయి
చల్లన్ని గాలిలో చదువుకొందాము
విసరు విసరు గాలి విసరవే గాలి
మల్లెపూవుల గాలి మామీద విసరు.

౫

చదువంటె అబ్బాయి చండికేశాడు
బద్దెపలుపా రావె బుద్ధి చెప్పాలి
చదువంటె అబ్బాయి సంతోషపడును
అగసాలి రావయ్య నగలు చెయ్యాలి.

౬

అరటిపండా తీపి ఆవుపాల్ తీపి
మాచిన్ని అబ్బాయి మాటల్లు తీపి.

౭

చదువుకో నాయన్న! చదువుకో తండ్రి!
చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్య మబ్బేను!
ఆడుకో నాయన్న! ఆడుకో తండ్రి!
ఆడుకొంటే నీకు హాయి కలిగేను!

* * * *

పొరుగుపిల్లలతోను పోట్లాడబోక
ఇరుగుపిల్లలతోను యేట్లాడబోక
చక్కగా నీచదువు చదువుకో తండ్రి!
చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్య మబ్బేను!

---

* ఈ పుటలోని భాగము 'గృహలక్ష్మి'యందు ప్రకటితమయ్యెను ఈ 'బాలభాష'ను సంపూర్ణముగ భారతియందు ప్రకటింప నందుటచే మరల ముద్రితమయ్యెను. సం. భా.

అ యి దు వే ళ్లు

తిందాం తిందాం ఒక వేలు
ఎట్లా తిందాం ఒక వేలు
అప్పు చేసీ తిందాం ఒక వేలు
అప్పెట్టా తీరుతుంది ఒక వేలు
ఉన్నాగదా నేను అన్నింటికీ
పొట్టివాణ్ణి గట్టివాణ్ణి బొటన వేలు!

వివరణము

[చిటికన వ్రేలు, ఉంగరము వ్రేలు, నడిమి వ్రేలు, చూపుడు వ్రేలు, బొటమన వ్రేలు-అని అయిదు వ్రేళ్లకు పేళ్లు. ఈ అయిదు వ్రేళ్లూ అనుకొన్నట్టు ఒకొక్క వ్రేలినీ చూపుకొంటూ బాలకు లీపదము పాడుదురు.]

ఎ ం దు కు ?

ఎండలు కాసే దెందుకురా
మబ్బులు పట్టే టందుకురా
మబ్బులు పట్టే దెందుకురా
వానలు గురిసే టందుకురా
వానలు గురిసే దెందుకురా
చెరువులు నిండే టందుకురా
చెరువులు నిండే దెందుకురా
పంటలు పండే టందుకురా
పంటలు పండే దెందుకురా
ప్రజలు బ్రదికే టందుకురా
ప్రజలు బ్రదికే దెందుకురా
స్వామిని గొల్చే టందుకురా!
స్వామిని గొల్చే దెందుకురా!
ముక్తిని బొందే టందుకురా!

సూ ర్యు డు

తొలిదిక్కు తెలుపెక్కగా—
ఆకసము
తెలతెల్ల వారగాను,
వృక్షములు కదలుగాను-
వానిపై
పక్షుల్లు లేవగాను-
కలకల ధ్వనులతోను జగమెల్ల
కార్యములు చేయుగాను
ఉదయించె కర్మసాక్షి
తన కాంతి
పదిదిక్కులకు బారగా.

* * * *

పుట్టేటి భానుడా! పుష్యరాగపుచాయ
శ్రీసూర్య నారాయణా!
పుష్యరాగము మీద పొంగు బంగరుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
జామెక్కి భానుడా జాజిపువ్వులచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!

జాజిపూవులమీద సంపెంగపువుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మధ్యాహ్నభానుడా! మల్లెపూవులచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మల్లెపూవులమీద మంచి వజ్రపుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మూడ్జాములభానుడా మునగపూవుల చాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మునగపువ్వులమీద ముత్యాలపొడి చాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
క్రుంకేటిభానుడా గుమ్మడీపువుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
గుమ్మడీపువుమీద కుంకుంపువుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
ఆయురారోగ్యములు ఐశ్వర్యములు నిమ్ము
శ్రీసూర్యనారాయణా!

ఉన్న ఊరు, కన్న తల్లి

ఉన్నఊరూ విడిచి ఉండనేలేము
కన్నతల్లిని విడిచి ఘడి యుండలేము.
ఉన్న ఊరే నాకు చెన్నపట్నమ్ము
కన్నతల్లే నాకు కల్పవృక్షమ్ము.

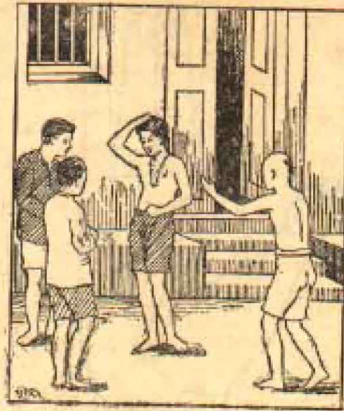
చెలిమి

కానివారీతోను కావించు చెలిమి
కట్టె విరిచీ పొయిని పెట్టిన ట్లుండు
అయినవారీతోను కావించుచెలిమి
ఆకు మడచీ మడత పెట్టిన ట్లుండు.

* * * *

కానివారీమాట కంట్లోది నలుసు
ప్రాణం పోయిందాక ప్రక్కలో పోటు
అయినవారీమాట అమృతంపు తేట!
బ్రదికి ఉన్నందాక భాగ్యంపుమాట.

నెత్తిమీద గోరింక

ఓ అ(బ్బా)మ్మాయి నెత్తిమీద గోరింక.
చెప్పకు చెప్పకు చెడిపోతావు
చెపితే నీముక్కు తెగ్గోస్తా
దూలం మీంచి దూకిస్తా
పందిలి మీంచి పాకిస్తా
కంచం అన్నం తినిపిస్తా!
కడవెడు నీళ్లు తాగిస్తా!

వివరణము

[ఎవరితలమీద నైనా ఆకు గాని, పుల్ల గాని, ఇంకేదైనా గాని పడి ఉంటుంది. లేదా ఈ పదం పాడేవాళ్లే పెట్టుతారు. అది యెవరితల మీద ఉన్నదో వాళ్లు గుర్తించ లేకపోతారు. అంత కొంతసేపు వేళాకోళపు నవ్వు నవ్వి దగ్గర ఉన్న ఎవరితలమీదనో ఉన్నట్టుగా ఈ పదం పాడుతారు. ఈపరాచకముచేత అసలు ఎవరితలమీద ఉన్నదో వాళ్లు అనుమానించి తల తడివి చూచుకొని అక్కడ ఉన్నపుల్లనో దేన్నో తీసి వేసుకొంటారు. నలుగురూ నవ్వుతారు.]

[ప శే ప. ము]

హిందూదేశ ఆర్థికస్థితి

చావలి వెంకట హనుమంతరావు గారు, యమ్. ఏ.

కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వముల ఆర్థికసంబంధములు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౫

ఇంతవరకును మన దేశములో ఏ యే ప్రభుత్వభాగమున కేయే ఆదాయము వచ్చు మార్గము లేర్పాటు చేయబడవలెనో, ఇప్పుడు అమలునందున్న పద్ధతిలో ఏయే మార్పులు చేయబడవలెనో సూచింపబడినది. ప్రస్తుతము అమలు జరుగుచున్న కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వ ఆదాయవ్యయవిభజన విధానము మెస్టను కమిటీ (Meston Committee) వారి రిపోర్టును బట్టి ఏర్పాటు చేయబడినది. మాంటాగ్యు సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడక పూర్వము ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ఈ ఆర్థికవిధానమును గూర్చి సంపూర్ణముగ ఆలోచించి సూచనలను చేయుటకు మెస్టనుప్రభువు అధ్యక్షుతక్రింద నొక కమిటీ నేర్పాటుచేసిరి. వారు చేసిన సూచనలలో కేంద్రప్రభుత్వము వారికి ఏర్పాటుచేయబడిన పన్నులనుండి వచ్చు ఆదాయములో (ఆ పన్నులు ఏవో మొదటిభాగములో సూచింపబడినవి) లోటు పూర్తియయి ఆప్రభుత్వమునకు తగిన ఆర్థికబలము చేకూరు వరకు రాష్ట్రప్రభుత్వములు కొంతధనమును కప్పముల (contributions) రూపముగ చెల్లించవలెననియు, కేంద్రప్రభుత్వమువారి ఆదాయవ్యయములు సరితూగిన తరువాత ఆ కప్పములను పుచ్చుకొనుట వారు మానివేయవలెననియు రెండు ప్రధానములైనవి కలవు. ఆకమిటీవారు ఆదాయవ్యయమార్గముల విభజన ఎట్లుండవలెనో దానికికూడ ఒకపట్టిక నేర్పాటు చేసి, ఏయేప్రభుత్వమునకు ఏయే శాఖలపై అధికార ముండవలెనో వివరముగ తెల్పియుండిరి. వారు తయారుచేసిన కప్పముల ప్రణాళిక యందు వ్యవసాయమే ముఖ్యావృత్తిగాగల మద్రాసు, సంయుక్తపరగణాలు, బెంగాలు మొదలగు రాష్ట్రములు ఎక్కువ సొమ్మును చెల్లించవలెనని సూచించియుండిరి. అది ఆయా రాష్ట్రముల ప్రభుత్వములకు చాల ఇబ్బంది కలుగచేయు ఏర్పాటని సూచింపబడినప్పటికిని ఆ కమిటీవారు దానికంటె ఎక్కువన్యాయముగా నుండు పద్ధతిని సూచింపలేక, ఎంతత్వరలో కేంద్రప్రభుత్వమువారు రాష్ట్రములపై బరువును తొలగించుట కవకాశము లుండునో అంత త్వరలో కప్పములను పుచ్చుకొనుట మానివేయుటయే సాధనమని వ్రాసియుండిరి.

ఈ మెస్టనుకమిటీ విధానములో ఒకగొప్ప లోపము ఏమన, రాష్ట్రప్రభుత్వములకు వ్యవసాయము, విద్య, పరిశ్రమలు మొదలగు ఖర్చుశాఖలపైఅధికారమునిచ్చివాటికి తగిన ఖర్చుపెట్టు

టకు కావలసిన సొమ్ము వచ్చు మార్గములను వారికి కుదుర్చకుండుట యనునది. పైన చెప్పబడిన వివిధప్రజోపయుక్త కార్యములకు సొమ్ము కావలయుననిన, రాష్ట్రప్రభుత్వములు క్రొత్తపన్నులను విధింపవలసిన అవసరము వచ్చెను; క్రొత్తపన్నులను విధించుటకు రాష్ట్రీయశాసనసభలు వ్యతిరేకములుగా నుండుచు వచ్చెను. కాన అన్నివిధముల రాష్ట్రములు పూర్వస్థితియందే యుండి ముందడుగు వేయ జాలని అవస్థలో పడుట తటస్థించెను. కాని ౧౯౨౭ సంవత్సరపు బడ్జెటు సందర్భములో ఇండియా ప్రభుత్వము వారు తమ బాస ననుసరించి రాష్ట్రీయకప్పములను సంపూర్ణముగ తొలగించుట కనుమతించిరి. ఆసందర్భములో ఇండియా ప్రభుత్వ ఆర్థిక సభ్యుడగు సర్ బాసిల్ బ్లాకెట్ గారు చెప్పిన వాక్యములలో ఇకముందు రాష్ట్రములు తమకు చేకూరిన ఎక్కువసొమ్మును దేశాభ్యుదయమునకు చేదోడుగా నుండు పరిపాలన శాఖలపై వినియోగించుట కవకాశము లున్నవని హెచ్చరికతో చెప్పినమాటలు గమనార్హములు. ఈకప్పముల తొలగింపు (Remission of Provincial Contributions) రాష్ట్రములపై ఇదివరకు గొప్ప అడ్డంకులుగా నున్న బరువుల నావల త్రోసివైచి, వాటికి తమతమ బలమును తిరిగి సంపాదించుకొనుటకు అవకాశములు కలుగచేసినవి. మెస్టను కమిటీవారి సిఫార్సులు ఇకముం దెప్పుడును తిరిగి అనువర్తింప చేయుటకు అవసరము కలుగదని ధృఢముగ చెప్పవచ్చును; ఎందువల్ల ననగా, వారు తమ రిపోర్టునందే అవి తాత్కాలికావసరములను బట్టి చేయబడినవనియు, ఆ అవసరములు తీరి, ఆపరిస్థితులు మారినవెంటనే వాటిని మార్చివేయ వచ్చుననియు వ్రాసియుండిరి. మెస్టను కమిటీవారి సూచనలు మొదటినుండియు కొన్ని రాష్ట్రములచేత ఖండించబడుచునే యున్నవి. వ్యవసాయ వృత్తి ప్రధానముగా గల మద్రాసు రాష్ట్రము వారు వ్యవసాయమునకు చాలసొమ్ము అవసరమనియు, కాన వారు చెల్లించవలసిన ౩౪౮లక్షల రూపాయిలను చెల్లించుట కష్టమనియు వాదించుచుండిరి; పరిశ్రమలు ఎక్కువ అభివృద్ధిగాగల బొంబాయి రాష్ట్రమువారు ఆదాయపుపన్ను కేంద్రప్రభుత్వము వారు తీసికొనుటవలన వారీయవలసిన ౫౬ లక్షలరూపాయిలును చెల్లించలేమని ప్రతిసంవత్సరమును మొరపెట్టుకొనుచు వచ్చిరి. ఇట్లే ఇతర రాష్ట్రములవారుకూడ తమతమ కప్పమునుచెల్లించుటకున్న అభ్యంతరములను, కష్టములను చెప్పుకొనిరి. కాని కమిటీవారు తమ ఆదాయమార్గ విభజన విధానమువలన రాష్ట్రములకు వచ్చు ఎక్కువ రాబడిలో ఈకప్పములను చెల్లించిన తరువాతకూడ అభివృద్ధి మార్గములలో ఖర్చుపెట్టుటకు కొంతధనము మిగులు నను అభిప్రాయముతో తమ కప్పముల సూత్రములో ఏ విధమైన మార్పును చేయుట కంగీకరించలేదు. చివరకు సారాంశములో రాష్ట్రములకు ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చు

టకు మార్గములు కన్పించలేదు కాని కప్పములను చెల్లించుటమాత్రము తప్పినది కాదు. ఏది ఎట్లున్నను, ౧౯౨౭ సం॥ లో వాటిని పూర్తిగ తొలగించుటతో రాష్ట్రీయుల ఇబ్బందులు చాలవరకు తొలగిపోయిన వని చెప్పవచ్చును.

కాని రాష్ట్రప్రభుత్వములకు ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చు శాఖలపై అధికారముల నిచ్చిన కాని రాష్ట్రీకప్పముల నిర్మూలనము వలన ఎక్కువ లాభము చేకూరనేరదు. ఇదియే, అనగా రాష్ట్రప్రభుత్వములకు తమతమ ఆదాయవ్యయమార్గములపై సంపూర్ణ యాజమాన్యము నిచ్చి, క్రొత్తగా పన్నులు వేయ నవసరము లేకుండ కాలానుక్రమముగ ఎక్కువ ఆదాయము నిచ్చు పన్నులను వారి చేతులలో నుంచుటయే, ఇప్పుడు చేయబడవలసిన మార్పులలో ముఖ్యమైనది. మెస్టన్ కమిటీవారి ఆర్థిక నిర్ణయము (Meston Settlement) వలన కలిగిన ప్రధానమైన మార్పు రాష్ట్రీయుల సంపూర్ణ ఆర్థికస్వాతంత్ర్య సూత్రమును ప్రతిపాదించుటయే. మేయోప్రభువుకాలములో మొట్టమొదట ఏర్పాటు చేయబడిన ఆర్థిక విభజన (Financial Decentralization) లక్ష్యమునకు ఈ మెస్టనుకమిటీ ఏర్పాటు ఒకపెద్దమెట్టని చెప్పవచ్చును. ఇకముందు ఆ మెట్టు నాధారము చేసికొని ఆర్థికస్వాతంత్ర్య సౌధమును చేరుటకు ప్రయత్నములు చేయవలసిన బాధ్యత కలదు. సైమన్ కమిషన్ వారి లక్ష్యముయొక్క ప్రాముఖ్యమును గ్రహించిరనుటకు కొన్ని నిదర్శనములు కన్పించుచున్నవి. రాష్ట్రీయులు తమతమ విధులను లోటు లేకుండ నిర్వర్తించుటకు సరియగు ఆదాయవ్యయమార్గములను ఏర్పాటుచేసి, అట్లే కేంద్రప్రభుత్వమువారికి కూడ వారికి కావలసిన రాబడి వచ్చు మార్గములు స్థిరపర్చుట ఆవశ్యకము. ఇకముందు ప్రభుత్వమువారు కార్మికులను గూర్చియు, వారికి ఇండ్లు, పెన్షనులు మొదలగు సౌకర్యముల ఏర్పాటును గూర్చియు ఎక్కువ మొత్తములు ఖర్చుపెట్టవలసివచ్చును. దానికై ఎక్కువ అసంతృప్తి కలుగచేయకుండ తేలికవిధముగ ఎక్కువ ఆదాయము నిచ్చు Indirect Taxes పైని, అందు ముఖ్యముగ ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులపైని ఆధారపడి యుండుట, మిలిటరీ ఖర్చులను తగ్గించుట మొదలగు ఇదివరలో సూచింపబడిన సంస్కరణముల నవలంబింపవలసియుండును. ఇవి కాక వీలైన యెడలను, అవసర మున్న ఎడలను క్రొత్త ఆదాయమార్గములను కూడ తడవి చూడవలసియుండును. అవేవో ఇంతకు పూర్వము సూచింపబడియే యున్నవి; తిరిగి ఒకసారి వాటిని పొందు పరుచుచున్నాము:—(౧) బెంగాలునందు వ్యవసాయమునుండి జమీందారులకు వచ్చుచున్న ఆదాయములపై ఇతరఆదాయములపై విధించుచున్నట్లుగానే ఆదాయపు పన్నును విధించుట; (౨) మరణపుపన్నులు, అదనపుపన్నులు మొదలగునవి ఇదివరకుకన్న

హెచ్చుగా విధించుట; (3) పట్టణములలో భూమి అమ్మకము సమయములలో పన్నులను విధించుట; (౪) వినోదముల (entertainments), పైనను,భోగవస్తువుల (luxuries) పైనను పన్నుల విధించుట. ఇవి క్రొత్తపన్నులుగా కన్పించుచున్నను నిజముగా వాటియందు క్రొత్త ఏమియు లేదు. కొన్ని పన్నులు తొలగింపబడుట వలనను, మరికొన్ని తగ్గింపబడుటవలనను దేశోపయుక్తములగు కార్యములకు ఎక్కువ ఖర్చుపెట్టుటకు కావలసినసొమ్మును సంపాదించుటకును, ఆకార్యనిర్వాహణములో ఏమైన లోటు వచ్చిన పూర్తిచేయుటకును ఈక్రొత్త పన్నులు సూచింపబడినవే గాని ఈపన్నులు వెంటనే విధింపబడ వలె నను ఉద్దేశముతో కాదు. ఇదివరకే మన దేశమందు ప్రజలు ఇచ్చుకొనుచున్న పన్నులు వారికి వచ్చుచున్న ఆదాయములో చాలభాగము మ్రింగివేయుచు వారిని క్రుంగదీయుచున్న సమయములో క్రొత్త పన్నులను వారిపై విధించుట క్రొత్తబరువును భుజములపై నెత్తుటయే యగును. కాని పైన ఉదాహరింపబడిన పన్నులయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము ప్రజలపై పన్నులబరువునెత్తుట కాకవారిలోనున్న ఆర్థికములగు హెచ్చుతగ్గులను (economic inequalities) వీలైనంతవరకు రూపుమాపి ప్రజాబాహుళ్యములోసరిసమానత్వమును పెంపొందించుటయే యైయున్నది. మఱియు ప్రజలకు ఎక్కువ ఆర్థికబలమును చేకూర్చు మార్గములను కొంతవరకు త్రొక్కిన తరువాతను, వారికి దానివలన కావలసిన లాభము వచ్చిన తరువాతను క్రొత్తపన్నులను విధించుటలో కొంతన్యాయ ముండును. ఆవిధముగా ప్రజాసామాన్యముయొక్క ఆదాయమునందును దానితోపాటు వారిజీవితప్రమాణము (standrd of living) నందును అభివృద్ధిని సమకూర్చుటకు ఇంతకు పూర్వము సూచింపబడిన మార్పులు చాల తోడ్పడకలవు.

అనుబంధము

సైమన్ కేంద్ర సంఘమువారి ఆర్థికవిషయ సూచనలు

పైనంగతులు వ్రాయబడిన తరువాత సైమన్ కేంద్రసంఘము (శంకరన్ నాయరు కమిటీ) వారి రిపోర్టు ప్రచురణమైనది. వారి సూచనలలో ప్రధానమైనది వెంటనే సంపూర్ణభాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును రాష్ట్రములలో ప్రవేశ పెట్టవలె ననునది. ఆసూత్రమును మూలాధారమును చేసికొనియే వారి ఇతర సూచనలన్నియు చేయబడినవి. మనకు ప్రధానమగు ఆర్థిక విషయములలో వారి అభిప్రాయములను ఈ క్రింద పొందుపర్చుచున్నాము:

"కేంద్రప్రభుత్వముపూర్తిగ బాధ్యతాయుతముగ మారునంతవరకు రాష్ట్రఆదాయమార్గములును,వాటిపైవచ్చు ఆదాయమును పూర్తిగ రాష్ట్ర ప్రభుత్వములచేతులలో నుండవలెను. కాని కేంద్రప్రభుత్వమువారికి ఈమార్పువలన ఏమైన ఆర్థికముగ ఇబ్బందులు కలిగే యెడల, వాటిని తొలగించుటకు న్యాయమైన

మధ్య వర్తిసంఘము నొకదాని నేర్పాటుచేసి, వారి తీర్పుప్రకారము రాష్ట్రప్రభుత్వములు కొంత కొంత కప్పముల నాప్రభుత్వమువారికి చెల్లించవలెను."— (కేంద్రసైమను సంఘము వారి రిపోర్టునుండి.)

పై సూచనలో రెండు ముఖ్యలోపములు కలవు:—(౧) కేంద్రప్రభుత్వము బాధ్యతాయుత మగు సంతవరకు రాష్ట్రములకు ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య ముండవలెనని చెప్పుటలో ఏవిధమైనన్యాయము కాని, అర్థము కాని లేదు. కేంద్రప్రభుత్వము భాధ్యతగల సంస్థ యైన వెనుక ఆర్థిక అధికార మంతయు వారికి తిరిగి ఇచ్చివేయవలెను-అని కమిటీవారి అభిప్రాయమైన ఎడల, అది చాల అసమంజనము; చరిత్రకును, సామాన్య విచక్షణజ్ఞానమునకును అది వ్యతిరేకము. "రాష్ట్రస్వాతంత్ర్యము" అను పదములో రాష్ట్ర ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము అను అర్థముకూడ ఇమిడియున్నదని వేరుగ చెప్ప నక్కరలేదు. (౨) రాష్ట్రప్రభుత్వములు కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు ద్రవ్యలోపమును పూర్తి చేయుటకై కొంత కప్పముల నీయవలె నను సూత్రముకూడ రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమునకు లోటే. అదియు కాక, ఈ కప్పములపద్ధతి మెస్టను కమిటీవారి సూచనల ప్రకారము ప్రవేశపెట్టబడిన తరువాత ఏవిధముగ పనిచేసినదో, రాష్ట్రముల కెంత అన్యాయముగ పరిణమించినదో అందరకును తెలిసినవిషయమే. ఇట్లు ఏకగ్రీవముగ ఖండింపబడిన పద్ధతిని ఇంకొక రూపముగ తిరిగి ప్రవేశపెట్ట జూచుట గొప్ప పొరపాటు.

కాని సైమను కేంద్రసంఘము వారి పై సూచన వేరొక తప్పు, అభిప్రాయముపై ఆధారపడి యున్నది. అది ఏదన, వారు ఆదాయపు పన్ను, ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులుకూడ రాష్ట్రప్రభుత్వముల యాజమాన్యము క్రిందకు మార్చవలెనని సూచించియుండిరి. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు ఏయే పన్ను శాఖలపై అధికార ముండవలెనో చర్చించుచు, ఆదాయపు పన్ను రాష్ట్రములకును, ఆబ్కారీపన్ను కేంద్ర ప్రభుత్వమువారికిని మార్చుట సమంజసమని ఇదివరలో సూచించి ఆమార్పుకు కారణములుకూడ తెల్పియున్నాము. ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులను రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు మార్చుటను గురించి, అవి కేంద్రప్రభుత్వపు యాజమాన్యముననే ఏలయుండవలెనో లోగడ వ్రాసియున్నాము. అట్టి మార్పులో గల ఒక ముఖ్యలోపముమాత్ర మిచ్చట చూపెదము. ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులు సాధారణముగ ఏరాష్ట్రములో సరకులు ఎగుమతి దిగుమతి యగుచుండునో ఆ రాష్ట్రమునందే విధింపబడుచుండును. రాష్ట్రప్రభుత్వములకీ పన్నులను విధించు అధికార మీయబడిన, వాటివలనవచ్చు ఆదాయమంతయు ఒకరాష్ట్రమునకే పోవును. నిజముగా ఏరాష్ట్రప్రజలు ఆవస్తువులను ఉపయోగించుచున్నారో ఆరాష్ట్రములకు ఏవిధమైనలాభమునుండదు. వారికి ఆపన్నులను విధిం

చుటవలన ఆదాయము రాదు. అది చాల అన్యాయము. దానివలన ఏరాష్ట్రమున కాపన్ను మూలమున ఎంతద్రవ్యము రావలెనో అది రాకుండుటయే గాక, రాష్ట్రరాష్ట్రముల మధ్య కలతలు బయలుదేరుట కవకాశములు కూడ కలవు. దిగుమతిపన్నుల రేట్లలో ఒకవిధమగు సమానత్వము (uniformity) చేకూరవలెననిన, కేంద్రప్రభుత్వమువారి చేతులలోనే ఈపన్నుండుట లాభము. అదియుకాక, కేంద్రప్రభుత్వము వారికి ద్రవ్యలోపము లేకుండ చేయ వలెననినను, రాష్ట్రకష్టములు పునరుద్ధరింప కుండ వలెనన్నను, ఈపన్నులను విధించు అధికారము కేంద్రప్రభుత్వము వారి కిచ్చుటయే మంచి మార్గము.

సైమను కేంద్రసంఘములో ముగ్గురుసభ్యులు (సర్ శంకరన్ నాయర్, నవాబ్ ఆలీ ఖాన్, సర్దార్ సింగ్ ఉబెరామ్‌గార్లు) రిపోర్టులోని సూచనలకు తమ భిన్నాభిప్రాయములను తెల్పుచు, కమిటీ ఆర్థిక సూచనలలోగల లోపముల నన్నిటిని ఎత్తి చూపిరి. వారు చెప్పిన విషయములలో సంపూర్ణరాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యము జయప్రదముగ కొనసాగుటకు రాష్ట్రఆర్థిక స్వాతంత్ర్యము అత్యవసరమనియు, అట్టి స్వాతంత్ర్యము నేర్పాటుచేయుటకే ప్రయత్నములు చేయవలెననియు చెప్పినవి గమనార్హములు. ఆర్థికవిభజన (Financial Decentralization) సూత్రమునుగురించి సర్ జాన్ స్ట్రాచీగారు అనుకూలముగా నిచ్చిన అభిప్రాయమును తెల్పుచు, లార్డు మేయోకాలములో ప్రప్రథమమున ఆచరణలో నుంచబడిన ఆసూత్రమును పూర్తిగ అమలునందుంచుటకు ఖండితముగ ఏయేప్రభుత్వభాగమునకు ఏయేఆదాయమార్గములపై అధికార ముండవలెనో నిర్ణయించి ఏర్పాటుచేయుట అవసరమని వారు తెల్పియున్నారు. వారి అభిప్రాయములతో ఎల్లరేకీభవించవలసినదే. కాని ఆవిభజన ఏపద్ధతులపై జరుగవలెనో మాత్రము వారు నిష్కర్షగ తేల్చక అది ఒకపండితుల కూటము (Experts' Committee) వారిచే ఏర్పాటు చేయబడవలెనని వ్రాసియున్నారు.

స్వరకల్పన

శ్రీపాద గోపాల కృష్ణమూర్తిగారు

"శిశు ర్వేత్తి పశు ర్వేత్తి వేత్తి గానరసం ఫణీ" అనునార్యోక్తి సంగీతము మానవులనేగాక ప్రపంచముతో నెంతయో పరిచయము లేని శిశువును, బుద్ధిబలము లేని పశువును, చివరకు విషజంతువైన పామును కూడ మెప్పించునని తెల్పుచున్నది. లలితకళలలో నిదియే సులభ గ్రాహ్యము. కవిత నెఱుంగుటకు సాహిత్యమున కొంత ప్రవేశ ముండవలెను. చిత్రకళ నెఱుంగుటకు ప్రకృతి సౌందర్యమును కొంత తెలిసి యానందించి యుండవలయును. సంగీతమును విని యానందించుట కట్టి పునాదు లేవియు నవసరములు కావు

సంగీతమునకు సప్త స్వరములు[1] ఆధారములు. ప్రపంచములోని నాగరిక జాతు లన్నియు సప్తస్వరములనే వాడుక చేయుచున్నవి. వినువారి హృదయమున కానంద మిచ్చునట్లు కూర్చబడిన స్వరముల చేరికయే రాగ[2] మనబడును. దాని కారోహణము, అవరోహణమని రెండంగములు. ఆరోహణమున నొక స్వరమునుండి దానికన్న హెచ్చు నాదముగల స్వరమునకు ప్రసరించుట, అవరోహణమున్న నొక స్వరమునుండి తగ్గుస్వరమునకు దిగుట.

ఒక రాగము నందలి కళల ననుసరించి తాళము నడుపుచు పాడుట కనుకూలమై పరమేశ్వరునికి కృతి నిచ్చిన సాహిత్యరచనను కృతి యని పిలుచుచున్నాము. కృతి సాధారణముగా మూడు భాగములు కలిగియుండును. పల్లవి రాగముయొక్క బహిః స్వరూపమును వ్యక్తము సేయును. అనుపల్లవి రాగముయొక్క ఆరోహణావసానమును చూపుచుండును. చరణములు రాగములోని స్వరప్రస్తారములకు సాహిత్యోదాహరణములు. కృతులలోని విరామకాలము లందును, పల్లవి అనుపల్లవి, చరణము అనువాని ముందునను స్వరకల్పనను అనగా ఆ రాగమునకు సంబంధించిన స్వరసమ్మేళనములను గాయకులు పాడుట యిటీవల నలవాటయిపోయినది.

స్వరకల్పనకు గానమందు ప్రాముఖ్యము హెచ్చిపోవుచున్నది. కృతిలోని సాహిత్యమున నెక్కడైనను దీర్ఘ మున్నచో నా దీర్ఘమును వదలివైచి ఆ కాలమునందు స్వరము వాడుటకూడ నలవాటయినది. 'మీనాక్షీ మేముదం దేహి' యను కృతిలో 'మధురాపురీనిలయే మణివలయే' యను భాగమున పురీ యనుచోట నకారదీర్ఘమూని, పేరు పొందిన దక్షిణాపథగాయకు డొకడు స్వరములను వాడి యుండెను. రాజమహేంద్రవరములో నొక గాయకుడు స్వరములను మధ్యమధ్య ప్రయోగించి రాగాలాపనము చేసినాడు. గాయకులు స్వరము వాడకుండుటను గాంచి సభ్యులు స్వరకల్పన సేయవలసినదని కాంక్షీదుల నంపుచున్నారు. హరిదాసులు కథలలోని కీర్తనలలో స్వరకల్పన చేయుచున్నారు. గంగిరెద్దు దాసులలో గూడ స్వరకల్పన వ్యాపకము గాంచుచున్నట్లు పల్లూరి జగన్నాథరావుగారి ఉత్తరదేశ పురిష్పుగాంధ్రడు అను గ్రామఫోను రికార్డువలన గోచరించుచున్నది. కొవ్వూరి స్టేషనులో ముష్టివాడొకడు ఫిడేలుపై స్వరములు వాడిన పాటలు పాడుచు తిరుగుచున్నాడు. కళలలో సంగీతమునకు వలెనే సంగీతములో స్వరకల్పనకు వ్యాప్తి హెచ్చిపోవుచున్నది.

కవులు కాదన్నను, చిత్రకారులు చిత్తమునకపోయినను, కళలలో సంగీతమే యుత్కృష్టకళ. దేశకాల పాత్రములతో సంబంధము లేక, శిశుబాల వృద్ధులను వ్యత్యాసము లేక, జీవకోటి నానందములో తేల్చి యా

---

1. తానే రంజింపునది స్వరము. ఈ స్వరములు స, రి, గ, మొదలగు అక్షరములచే తెలుపబడుచున్నవి.

2. రంజకో జన చిత్తానాం స రాగః కథితో బుధైః.

డించునది సంగీతమే. ఇట్టిసంగీతమునందు స్వరము వ్యాప్తి నొందుటకు కారణ మేమి? అని ఆలోచింతము. ఈ వ్యాప్తి న్యాయ్యమే యైనచో స్వరకల్పన గానవిద్యా దర్శములను చక్కగా పాలించవలసి యుండును. అట్లు గాక గాన విద్యాదర్శములను స్వరకల్పన పాలింననిచో దానికి గానమునందుగల వ్యాప్తి అక్రమమే. గాన విద్యా దర్శము లేవి? నాదోపాసన, గీతోపాసన, రంజకత్వము నని హరి నాగభూషణముగారు వ్రాయుచున్నారు.[3] ప్రస్తుతము నాదోపాసన, గీతోపాసన రెండును సమర్థు లెందరో లేకుండుటను బట్టి మూల బడినవి. నాదోపాసనకు స్వరము లవసరములు కావు. అందు భావరసే యుండదు. కేవలము నాదము మూలముననే జీవాత్మ పరమేశ్వరుని కంజలి యొసంగును. గీతోపాసనకు కూడ స, రి, గ ల జ్ఞాన మక్కరలేదు.[4] కబీరు, రామదాసు, తల్లారి, రంగదాసు ప్రసిద్ధి కెందిన గీతోపాసకులు. వారు సరిగలు పాడియుండలేదు. గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ గారు విఖ్యాత గీతకవులు. వారు పాటలను రచించునప్పుడు ముందు సరిగములు కట్టుకొని పిమ్మట తవముగుణముగు సాహిత్యరచనను చేసికొనలేదు. గాయకుల కుత్తమాదర్శములైన నాద, గీత ఉపాసనలకు స, రి, గ, మ ల యాట లావశ్యకములు కావని ఇందుమూలమున తెలియుచున్నది. ఇంక మూడవ ఆదర్శము జనరంజనము. దీనికి జీవకళా జ్ఞాన మవసరము. ఈ జ్ఞానమునకు ఆలాపనమే మూలాధారము. గాయకులు ప్రయోగించు సంగతులును, కళలును, అన్నియు రంజించుగుణమును కలిగియుండవు. అందు కొన్ని మాత్రమే ప్రేక్షకులను మెప్పించ జాలియుండును. ఆలాపనము నేయుచు నేదైన నొకచోట నీ జీవకళలు పడినచో, నా జీవకళకుగల స్వరసమ్మేళనమును గుర్తించి, ఇంకేయితర రాగమునకైనను ఈ స్వరసమ్మేళనముల నుపయోగింప వీలున్నచో, నా రాగమునకు కెంచదకి కీర్తనలోని సాహిత్యమునకు పై జీవకళ యద్దినచో వినువా రానంద భరితులగుదురు. అంతియే కాని కేవలము స్వరకల్పన సేయ నేర్చినంత మాత్రమున పై జీవకళాజ్ఞాన మలవడదు. ఏలన, జీవకళలు స, రి, గ, మలను ముందు సరిపెట్టుకొని పిమ్మట రాగ రూపమున వెలువరింప వీలిచ్చునవి కావు. రాగ రూపమున ముందు సాధకముచేసి పిమ్మట కృతి సాహిత్యము కద్దవలసినవి. కాబట్టి స్వరకల్పనా సామర్థ్యము జనరంజనమునకు కూడ సహాయకారి కాదు.

ఈ వాదమునకు ప్రతిపక్షు లున్నారు. స్వరములను గమక భేదములచే పాడినచో నవి రంజింపగలవట. వీరికి ముందుముందు జవాబు చెప్పగలను. మరికొందరు స్వరములను గమకములతో పాడి రాగకళలను కూడ నిలిడము సేయుట చాల కష్టమనియు, నట్లు పాడినచో రంజించుటయే కాక, సంగీతమునకు ముఖ్యములైన భావ, రాగ, తాళములకు భంగకారి కాకుండ స్వరములను పాడు పద్ధతి యొకటి క్రొత్తగా నవతరించునవియు వాదించుచున్నారు. రెండవవారి వాదమునే ప్రస్తుతము చర్చింతును. 'కష్ట'మైన దన్నియు సత్కళ లేనా? కేవలము కర్తయొక్క కష్టపరిశ్రమలపైన మాత్రమే ఆధారపడి వేరు విననుగు రంజనములేని విద్యలకు సభల యం దెట్టి పురస్కార మర్హమో ముందు చర్చింతును. ప్రతిపక్షుల వాదములో మొదటిభాగ మయినది. ఇక రెండవ భాగము: "అట్లు పాడినచో రంజించుటయే గాక" అనునది. రంజించునా? లేదా? అనుదానికి రెండు విధముల జవాబులుకూడ నిచ్చును. ఈ రంజనము స రి గ ల వల్ల కాక, వాటి చేరికలపై నాధారపడియుండు కళవలననే పుట్టుచున్నదని ప్రతిపక్షులే అంగీకరింతురు. అట్టియెడ ప్రయాసము వహించి ఆ స రి గ మ లను బిగించి పాడవలసిన యవసర మేమి? మరియొక సంగతి: పైన చెప్పిన ట్లొక గాయకుడు పాడె ననుకొనుడు. ఆ స్వరముల నంటియుండు రాగము నూహించి, గాయకుడు పాడు స్వరములను గాక, ఆ రాగమునే యాకర్షింపగల శక్తిగలవారే దాని నానందించగలరు. ఇతరు లట్లు చేయ

3., 4. త్రివేణి, 2 వ సంపుటము, 1 వ సంచిక, ౮౮ వ పుట.

5. ఇదియొక క్రొత్త మాట అని పాఠకులు కినియ నక్కరలేదు. ఇది ఇక్కడితో సరి.

లేరు. కాబట్టి ఈ రంజనము సార్వజనీనము కాదు. ఇంక మూడవభాగమగు "రాగకళలను నిబిడము చేయుచు పాడినచో భావ, రాగ, తాళముల కాపాట భంగకారి కా" దనువాదమును పరిశీలింతము. భావ, రాగ, తాళములు పోకుండు టెట్టిది? గమకముల కన్నిటికి భావమున్నదా? లేదు. వాటిచేరికల కుండును గాక. అక్షరములకు వేర్వేరర్థములు లేకున్నను వాటిచేరికల కున్నట్లే, గమకములకు ప్రత్యేకముగా నర్థములు లేకున్నను వాటి చేరికయైన రాగమునకు విశిష్టార్థ మున్నది. ఈ గమకములు పైవారు పాడుమని చెప్పుపాటలో స, రి, గ మొదలైన అక్షరములచే భేదింపబడియున్నవి. కాబట్టి యొకదానిలోని కొకటి సరిగా మేళవించి, కళాకారుని హృదయోద్గత భావమును వెలువరించు భాగ్యము స్వరములతో కూడుకొన్న ఈ గమకములకు లేదు. ఇక రాగము వీటివల్ల భంగము కాదను మాటకు సత్తము. "రాగకళలను నిబిడము చేసినారు కాబట్టి రాగభంగము రా" దని వారి వాదము. ఈ వాదమునకు పునాదులైన కొన్ని యభిప్రాయములను మనము పరిశీలించవలెను. (౧) రాగకళ యనునది విశిష్టమని: [ఇదే ముఖ్యమైనది. ఈ యభిప్రాయము నిరాధారమని నిరూపించగలిగినచో పై వాదము భిన్నము చేయగలుగుదుము]; (౨) తమకు తెలిసిన వేకొంచెమో మాత్రమే రాగకళలని. అంతే కదా! రాగకళలు నిబిడము చేయవలె ననుట తా మెరింగిన కళ లేవో వాటిని గాయకులు తాము పాడెడి స్వర సమ్మేళనములలో నిబిడము చేయవలె ననుటే. ఇది హాస్యాస్పదము. ఇక మొదటి యభిప్రాయము మాట 'రాగకళ' యన నేమి? రాగమువలె పాడుట కనుకూలమైనదా? అట్లే కానిండు. సమర్థుడగు గాయకు డొకడు సాధకబలమున కనుగొనిన నూతన కళలను శ్రోతలెఱింగియుండుట కవకాశములు లేవు కదా! అట్టిగాయకు డొకడు [ఉదా: హరి నాగభూషణముగారు] సభ చేసి ఆయన చేర్చిన 'రాగకళ'లు కురిపించినచో నివి రాగకళలే యని చెప్పగలిగిన వా రెవరు? లేరు. అట్లని ఆయన ఆరాగకళలను పాడుట మానివేయవలెనా? ఒకరు రాగరూపమున వెలువరించలేని దానిని మరియొకరు పాడగల్గుదురు. మొదటి వారికి రాగకళ కాని సమ్మేళనము రెండవవారికి రాగకళ యగును. మొదటివారు స్వరరూపమున పాడకూడదని చెప్పిన సమ్మేళనమును రెండవవారు పాడవచ్చు నందురు. వీరికిని వారికిని సంధి కుదురు టెట్లు? ఈ సంగతి గ్రహించిన నాబోటివారు సనస-గరిధ-మొదలైన కల్పిత స్వరములను పాడవచ్చునని గాయకులకు సలహా నిచ్చి పాడించినచో కాదనుట కెవ్వరికి వీలు లేదు. ఏలన, ఇది రాగకళ కాదు అని తప్పకుండ నిర్వచించుట కెవరికిని సాధ్యము కాదు. కాబట్టి "రాగకళలు నిబిడీకృతము చేయుచు పాడవలె" ననుపై వాదము నిలువదు. రాగకళలు వ్యక్తులతో భేదించును. నాకు రానికళ నేను కాదందును. మీకు రానిది మీరు కాదందురు. న్యాయము చెప్పుట కాధారములు లేవు. పోనీ, గాయకుడే స్వరములు పాడి, ఈ స్వరముల నంటియుండు కళలను కూడ పాడి చూపవలె నందురా! స్వరసమ్మేళనములకు పనియే యుండదు. పాట చరిత్రవర్ణనము, కేవలము ప్రజ్ఞా ప్రకటనము క్రింద మారిపోవును. మరియొక సంగతి: ఒక క్రొత్తరాగపు కృతి నిచ్చి పాడుమన్నప్పుడు గాయకుడు ప్రయోగించు స్వర సమ్మేళనములు 'రాగకళా'నుసరణములో కావో ఎట్లు నిర్ణయించుట? రాగకళానుసరణము కాదందురా? సాధకమువలన గాని ఈ నిజము తేలదు. ఒకరికి సాధ్యము కానంత మాత్రమున నది రాగకళ కాదనుట దౌర్జన్యము. కాబట్టి రాగము భంగము కాదను ప్రతిపక్షుల వాదము సక్రమము కాదు. తాళమున కీ స్వరకల్పనయు భంగకారి కాదు. కాబట్టి ఇది మన చర్చలోనికి రాదు.

స్వరకల్పన చేయు పద్ధతి వాగ్గేయ కారకుల యుపయోగమునకు కని పెట్టబడినదని మరికొంద రనుచున్నారు 'వాచం గేయంచ కురుతే యస్స వాగ్గేయకారకః' అనిసంగీత రత్నాకరము. వాచకము, గానము అనురెంటిని చేయువాడే వాగ్గేయ కారకుడని దాని యర్థము. అనగా గీతరచన చేయు వాడే వాగ్గేయ కారకు డనిపించుకొనగల డన్నమాట. గీతోపాసనకు స్వరకల్పన సహాయకారి కాదని యిదివరకు సునవిచేసి యున్నాను. 'శబ్దరూపమైన సాహిత్యము మాతుః స్వరరూపమైన పిర్ణ మెట్టు

ధాతు. ఈ రెంటిని చేయువాడే వాగ్గేయకారకుడు' అని సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో సుబ్బరామ దీక్షితులవారు. త్యాగరాజునకు స్వరకల్పనవలననే వాగ్గేయకారకత్వము సార్థక మయ్యెనా? దీక్షితులవారు వాగ్గేయకారకులని వ్రాసినవారిలో పెక్కురు స్వరరూపముగ మెట్టు రచించియుండలేదే! కాబట్టి వాగ్గేయ కారకులు తప్పక వర్ణమెట్టు రచించవలె నను నియమము లేదు. రామదాసు, కబీరు, వీరు వాగ్గేయకారకులు కారా? కేవలము రసానుకూల సాహిత్య ప్రయోగమే వాగ్గేయకారకత్వము నిల్పగలదు. వర్ణమెట్టు రచించితీర నక్కరలేదు........ సంగీతాదర్శమునకును స్వరకల్పనకును గల సంబంధబాంధవ్యము లిట్టివి. గాన విద్యాదర్శములను సరిగా పాలించకుండినను స్వరకల్పనకు కవిత్రలో సమస్యాపూర్తికివలె వ్యాప్తి హెచ్చినది. ఈ ప్రచారమునకు దీనిలో నేదియో రహస్య ముండి యుండవలెను.

స్వరకల్పన మెట్టిదికి రసికుల నాకర్షించగల యంశ మేదైనను దానిలో నున్నదా? యని మనము తర్కింతము. నిరావళి (పల్లవినే వేర్వేరు సంగతులలో భావ రాగములు విస్తృతమగునట్లు పాడుట) రసికుల రంజించు ననుటకు దాని నెవ్వరూ నిరసన భావముతో చూడకుండుటయే సాక్ష్యము. ఇక స్వరకల్పనయే ప్రశ్నార్హము. పల్లవిలో స్వరకల్పనా భాగమే ప్రస్తుతము విమర్శింపబడుచున్నది. నిరావళిలోని యుపకతవకలు మన కిప్పుడు వద్దు. స్వరమే ప్రస్తుత విషయము. దానిని నిరసించుటకు పూర్వము తజ్ఞులిచ్చిన యభిప్రాయములను పరీక్షింతము. "గాయకుని ధీశక్తిని కల్పనా సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుట కనువైన నాలుగు మార్గములలోను పల్లవి యొకటి [పల్లవి యనగా స్వరకల్పన చేయుచు పల్లవినే పాడుటయని ఇక్కడ అర్థము]......పల్లవి యనుభవము కేవలము మానసికము, తక్కిన మందినే మెప్పించు ననుట సత్యమే. గాయకుడరుగు విచిత్ర మార్గము ననగాహనము చేసికొనుటకు శ్రోత కూడ వాటి నవగాహనము చేసికొనవలసియున్నది. అంతియే గాని గాయకుని నిందించుట వివేకము. దక్షిణదేశగాయకుల ఆశేషధీవిశేషఫలము పల్లవి. దాని నిరసించు నిమిత్తము, స్వీయశాసనము చెక్కించు నిమిత్తము ప్రాచీన శిలాశాసనము నరుగదీయించిన పాండ్యరాజు ననుకరించరు"దని యొకరు.[6] "పల్లవి గాయకుని ధీవిశేషమును, కళాభిజ్ఞతను పరిశీలించుటకు కనిపెట్ట బడినది......తన్మయత్వమును పొందగలిగి సంగీత సాగరముయొక్క లోతు చూడ గలిగినవాడే ఈ కళాభాగమునందు ప్రవీణతను సాధించగలడు.........స్వరగానము గాయకునికి రాగతాళములను గూర్చిన సంపూర్ణ జ్ఞానములవరుచునని నా యభిప్రాయ"మని యింకొకరు.[7]

ఈ యభిప్రాయములను చూడగా, పల్లవి సంగీతమునకు నిగ్గు దెచ్చు ప్రధానాంశమని తేటబడుచున్నది. అట్లయినచో తక్కిన సంగీత భాగములవలెనే దీని నానందించువా రెందరో దీనిని మెచ్చుకొనకుండుట కేమి కారణము? ఒకటి: అది కళ కాక గారడీ విద్య కావలయును. లేదా పల్లవిని నిరసించు వారు వితండవాదులై "ద్రాక్ష పండ్లు పుల్లగా నుండు"నన్న నక్కవలె, తా మానందించలేని గాన భాగమును గారడి యనియు, కుస్తీపట్టనియు, సర్కసనియు పేర్లు పెట్టి గాన విద్యనుండి పల్లవిని తప్పింప యత్నించువారైనను కావలయును. ఇం దేది నిజమో మన మోపినంతవట్టు తేల్ప ప్రయత్నించవలెను. ముందు "పల్లవి గారడీ విద్య" యను వాదమును చూతము. పల్లవియందు రంజక భాగము లేవి? అని ప్రశ్నించుకొని జవాబులు చెప్పుకొన్నచో, పల్లవి గారడీ విద్యయో, మరి ఏదో తేలిపోవును.

స్వరకల్పన విని యానందించువారి కాయానంద మిచ్చు నంశము లేవి? ౧. గమకము; ౨. మద్దెలదరువులు; 3. స్వరకల్పనలోని చాకచక్యము. ప్రాకృతులకు గమకము, తాళజ్ఞాన మున్నవారికి మద్దెలదరువులు, రాగజ్ఞాన మున్నవారికి స్వరకల్పన ఆనందమొసంగునని గాయకుల జవాబు.

6. Hindu, 25—4—29.
7. A Lecture on Music.

ఈవాదము నెదుర్కొనుటకు పూర్వము మన మొ
కవిషయము మరువరాదు. గోంగూరపచ్చడిలో పంచ
దార, బూరెలలో కారము 8 వేసినచో రుచికరమ
గునా? ఏల కాదు? దీనిలో పంచదార — చెఱకు తీపిలోని
సారము — లేదా, దానిలో నెంతతిన్నను మెంగము మొత్తని
కారము లేదా? ఇక బాగుండకుండు టెట్టిది? అనుట సమం
జసము కాదు. రుచికరముకదా యని పంచదారను గొని
వచ్చి గోంగూరకా జతగట్టుట? ఇది అన్యాయము
కాదా? పంచదారనుండి సంపూర్ణమగురుచిని పొందుట
కనువైన గోధుమపిండి, నెయ్యి మొదలగు పదార్థము
లతో గలపినప్పుడే పంచదారరుచి సార్థకము కాగలదు.
ఒకపదార్థమునుండి మనము పొందగలిగినంత యుపకార
మును పొందినప్పుడే ఆపదార్థ 'ముపయోగించితి' మని
చెప్ప సబబు.

౧. గమకమన్న స్వరముల కదలిక. ఇది అకార
రూపముననే యుండును. కాబట్టి అకారప్రస్తారమైన
రాగములోను, (భావసహితమైన) కృతిలోను రాణించి
నట్లిది సాహిత్యేతరరూపమగు స్వరకల్పనలో రాణిం
చదు. రంజింపునది కదా యని గమకమును స్వరచిహ్న
ములకు తగిలించుట న్యాయము కాదు. ప్రాకృతుల కా
నంద మిచ్చునన్న గమకము స్వరకల్పనలో నన్యాయ
ముగా బందీకృత మగుచున్నది. అశోకవనిలో బంది
యైన సీతసౌందర్యమును రాక్షసులు మెచ్చుకొనియే
యుండిరి. కాని ఆసౌందర్యము నిజమున జెల్లునా? కోయి
లగానమును దానిని పంజరమున నుంచియా యానందించ
వలెను?

౨. గానమందు మద్దెలపని లయప్రదర్శనమే.
రాగముతో దానికి పనిలేదు. ఘాతకు ఘాతకు నడుమ
గల లయ బిగువనుటకు దరువులు పనిసేయును. దరువు
లన్నీ చప్పుళ్లదండలు. రాగములోని స్వరముల9 వలె
నొకదానితో నొకటి మేళవించి, తమచేరికను నిగూ
ఢము సేయవలసిన పనిలేదు. కావున స్వరకల్పనలో
నీయంశము అనగా మద్దెలదరువులు రాణింపవలెనన్న
స్వరకల్పన జారుగా నుండక సాదిగా నుండి ఏస్వరచిహ్న
మున కది విడిగా కనబడున ట్లుండవలెను. లేకున్న దరువు
లకును, స్వరములకు సంపూర్ణ సామరస్యముండదు. ఇంతే
కాదు. తధి త్తకిట—ధి త్తకిట—తధి త్తకిట—తధింగిణతోం—
మొదలైన కొలిపింపుజాతుల ననుసరించిన—సరిస్సనిధ—
రిస్సనిధ—ధరిస్సనిధ—రిసనిధప—మొదలైన స్వరము లున్న
చో మద్దెలగానికి పండుగ. స్వరకల్పనలోని యానందదా
యకాంశములలో రెండవదానికి ప్రాముఖ్యము నీయవలె
నన్న, "నాట్యములోని కొలిపింపును, మురజములోని
జాతులును స్వరపంక్తులై పరిణమింపవలెను."10 నే
యేల, మురజము ననుసరించి గానము ప్రవర్తింపవలెను.
ఇది శాస్త్రవిరుద్ధము. గమకము, మద్దెలదరువులు నైనవి.
మిగిలినది స్వరకల్పనలోని చాకచక్యము. ఇది కళాభా
గము కాదు. కవిత్వములో బంధశ్లేష చిత్ర ఆను కవి
తలు తత్కర్తయొక్క సామర్థ్యమునకు తోడై కేవలము
తద్రచనలోని కష్టపరిశ్రమల నెరింగినవారి మెప్పును మా
త్రమే పడయునట్లు స్వరకల్పనగూడ స్వయముగా దాని
నెరింగిన వారి మెప్పునే పడయగలదు. ఈసంగతి మృదం
గవాద్యము సాపినచో తేటబడిపోవును. సామాన్యులు
ఘాతకు ఘాతకు నడుమ మృదంగ మొనరించు చప్పుళ్లతో
కలిసి తాళముపైన దృష్టి నిలిపి ఘాతలను తోడ, లెక్క
తలవల్ల చూపుచు ఆనందింతురు. మద్దెల యాగినట్ల
యిన స్వరకల్పనయొక్క నిస్సారత బయల్పడును. అది
యట్లుంచి పదిమంది విని యానందింతమని వచ్చినసభలలో
మనోహరగానసత్కళలనా, లేక స్వరకల్పనా సామర్థ్య
మునా పాటకుడు వెలువరించవలెను? గాన కళల మాని
తమప్రజ్ఞ చూపుట గాన విద్యాభిలాషుల లక్షణమా?
ఈమాటలను బట్టి స్వరకల్పనకు సంబంధించిన మూడంశ
ములలోను ఏదియు సక్రమము కాదని తెలియుచున్నది.

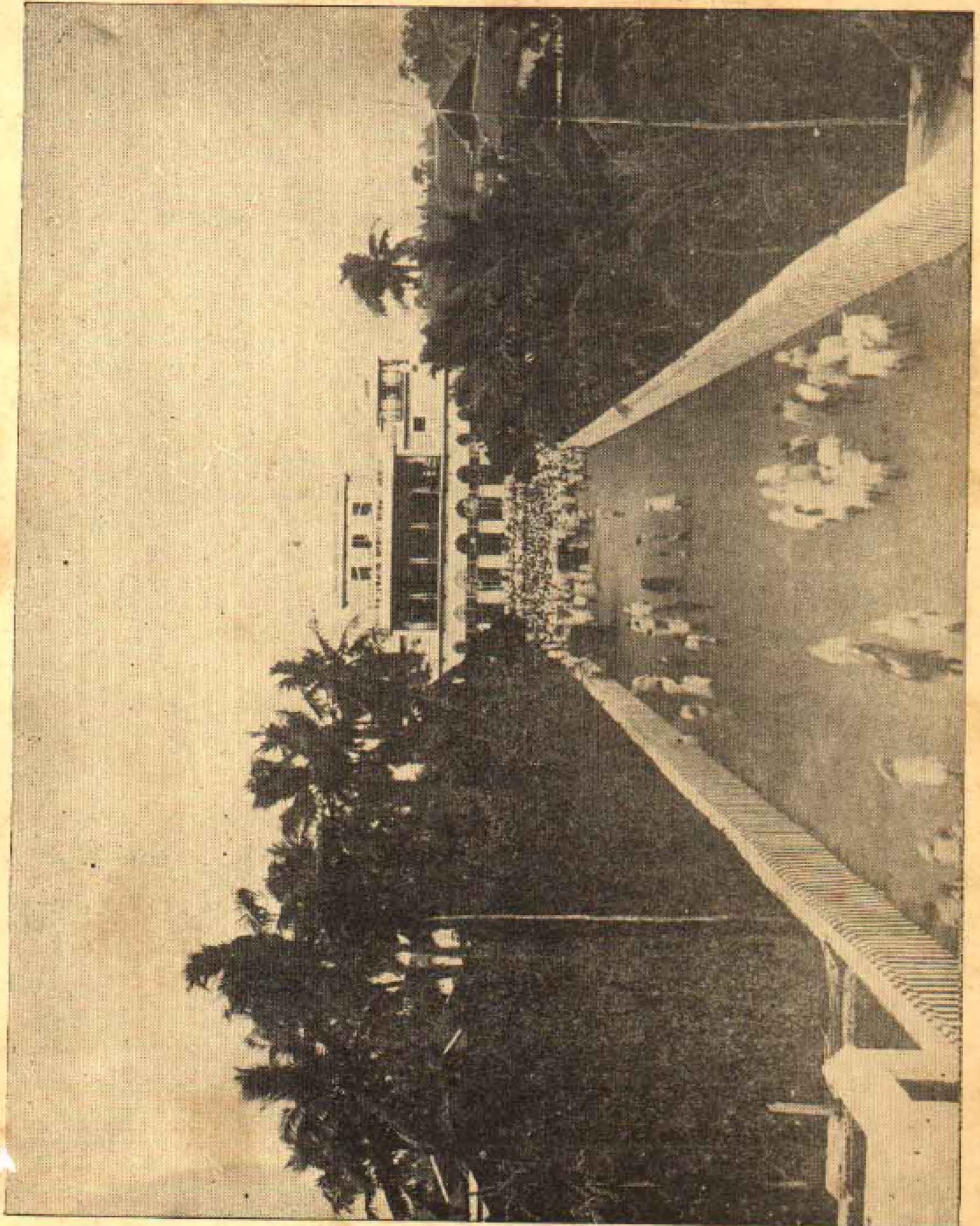
8. కొందరికి తీపి, మరికొందరికి కారము ఇష్టము. ఇట్లు వ్రాసినాను.

9. స్వర మనగా నిచ్చట 'స' కాదు. దాని నంటియుండు నాదము.

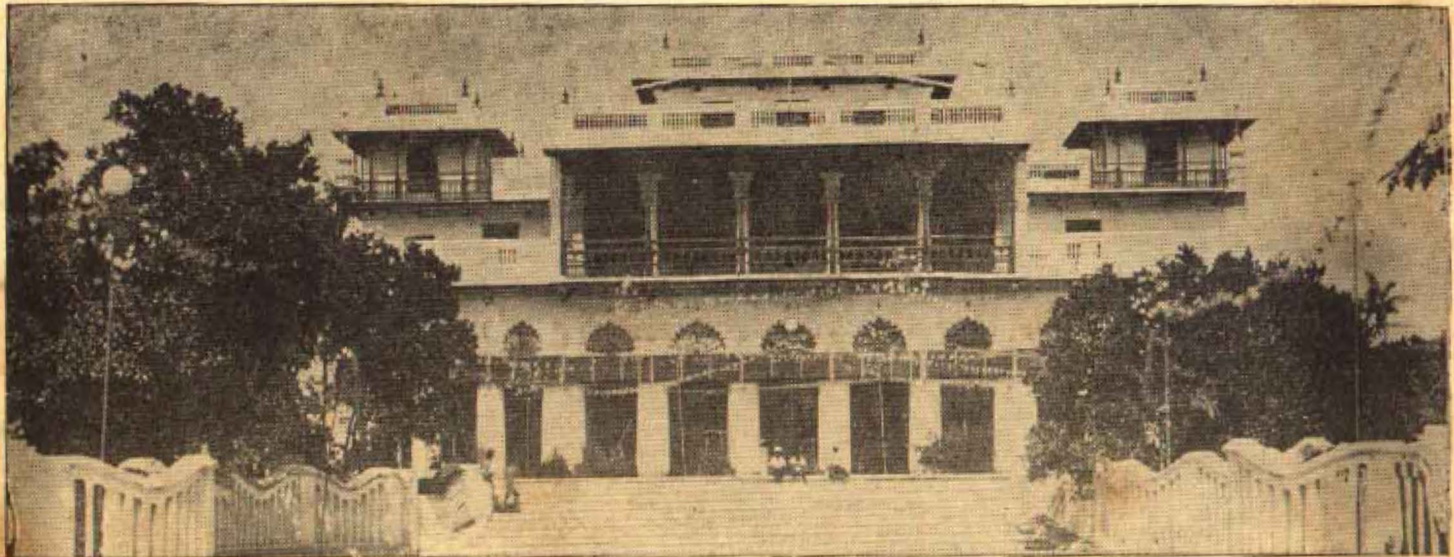
10. గాన భాస్కరము, ౮౧౨ పుట.

అట్లయినచో స్వరకల్పన గారడీ విద్యయేనా? సత్కళ కాదా? సత్కళయన నెట్టిది? అను విషయములను చర్చింపవలసియున్నది. "సౌందర్య ప్రతిపాదకమైనది కళ" యని యొకరు11. ఈ సౌందర్య మేదో గాని యింతవరకు వర్ణన కందలేదు. "సృష్టియందు దుద్భవించు భావములను, ఆకస్మిక ప్రవృత్తులను వ్యక్తీకరించు విధానము కళ" యని వేరొకరు12. దీనినిబట్టి భాష, సంజ్ఞలు కళలు కావలసివచ్చును. కోపము వచ్చినచో నాకస్మికముగా శత్రువు చెంప ఫెడేలుమనును. దుఃఖము వచ్చినప్పుడు కళ్లవెంబడి బాష్పములు కారును. ఇవి కళలా? "ఊహ్యములగు ఛాయలను మన యింద్రియములకుగాని, మనస్సునకుగాని తట్టినట్లు చేయువిధానము కళ యనబడు"నని వేరొకచోట13. ఈనిర్వచనము చూచుటకు బాగున్నది కాని ఉపయోగించుట కష్టము. ఏల యన, "ఊహ్యములగు ఛాయలు..." (something phenomenal) అనునది విశిష్టముకాదేమో అని సందేహము. గజారోహణాసక్తి, మల్లవిద్యాసక్తి, అవధానము, ఉపన్యాసము మొదలైన వీ నిర్వచనములోనికి వచ్చునా? "ఊహ్యములగు ఛాయల" రాజ్యము చాలవైశాల్యముగా కాన్పించుచున్నది. ఫలానియంశ మీ రాజ్యములోనిదా, కాదా? యనువిషయము నిర్ణయించుటకు వీలుకాదేమో? అనుభయము ఈనిర్వచనమును గ్రహించుట కడ్డువచ్చినది. కళ ఎట్టిదైనను అది మానవనిర్మితము. వేరొక మానవు నాకర్షించును లేదా మనస్సును చూఱగొనును. మానవుని యుత్సాహములను వ్యక్తీకరించునదే పలువురి కంటును. భాష మొదలైనవి మనస్సులోని భావములను వ్యక్తీకరించును. ఇవి యొకపనిని నెరవేర్చుటకు, అనగా ఒకరి మనస్సులోని తలపు మరియొకనికి అర్థమానట్లొనర్చుటకే యుద్దేశింపబడినవి. రెండవవారికి తిరిగి కర్తకు జనించిన తలపులే జనింపజేయుట భాషయొక్క యుద్దేశ్యము కాదు. భాష మానవుల వ్యవహారమునకు మాత్రమే పనికి వచ్చును. కళయొక్క యుద్దేశ్య మది కాదు. పదిమంది తన్ను విని, తన్ననుకరించునట్లు చేయగలిగినది కళ. మానవుడొక దృశ్యమును చూచికాని, ఒక వింత (సాధారణముగా ప్రాపంచిక వ్యవహారమునకు భిన్నమైన) భావన చేసికాని తానే యానందించి యూరకొనలేడు. శుభకార్యము చేసికొనునప్పుడు తానే పిండివంటలతో భోజనముచేసి తృప్తిని బొంది యూరకొనక, తన పరిచయస్థులనందరినీ పిలిచి వారందరితో చేరి ఎట్లానందించునో అట్లే తన యుత్సాహమునుకూడ పరులకు పంచి వారితోకూడ ఆనందించుటయే యతని యుద్దేశ్యము. తన యుత్సాహము పరులలో పుట్టించగోరి (రంగులు, పదములు, శిల మొదలైన సామగ్రిగైకొని) మానవుడు వెలువరించినది కళ. ఈ నిర్వచన చేయుటతో నాపని పూర్తికాదు. కళాలక్షణములను కొన్నిటిని సేకరించి ఆలక్షణములు స్వరకల్పన కున్నవాయని తూచి చూడవలెను. అప్పుడుగాని స్వరకల్పన కళయైనది కానిది తేలదు. కళకు ముఖ్యలక్షణ మానందోద్దీపనము. ఈయానందము కేవలము మానసికము కాదు. కళానుభవము ఉత్సాహపూర్వకముగానే యుండవలయునని ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాసన్ గారు. కళకును శాస్త్రమునకును ఇక్కడనే యున్నది తేడా. కళ నానందించుటకు ప్రేక్షకున కాకళనుగూర్చిన జ్ఞానమేమియు నక్కరలేదు. మాకొద్దీ తెల్లదొర తన మనా పాటను విని పొంగిన ఆంధ్రజానపదులు భాషా, సంగీతవేత్తలు కారు. వెంకటస్వామినాయుడు గారి ఫిడేలువాద్యము నానందించుటకు సంగీతము నేర్చినవారే వత్తులా? సింహాచల శిల్పము, పాలకొల్లు గోపురము, రామారావు చిత్రములను పండితులే యానందించినారా? కళానుభవము మానసికము కానే కాదు. శాస్త్రానుభవము కేవలము మానసికమే. వాయువిమానము, దూరదర్శిని మొ॥లగు శాస్త్రదత్త విచిత్రములను గాంచి పామరులానందించరు. ఆశ్చర్యపడుదురేమో. కాని శాస్త్రవేత్తలా చిత్రములను లోకమున కర్పించిన మహనీయుని తెలివి

11. పాశ్చాత్య విమర్శకులు.
12. A Lecture on Music.
13. Triveni, Vol. II, No, I.

3. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారి నగరు-తత్పురోభాగము

ర. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారి నగరు-పట్టాభిషేకమునకై అలంకరింపబడినది

లేటలను అర్థముచేసికొని మెచ్చుకొందురు. శాస్త్రకారుడు ప్రజల యుపయోగమునకో, లేదా వ్యాపారమునకో తోడ్పడుఁట్టి యంత్రముల నిర్మించును. ప్రజలకు తన యానందమో, లేదా యుత్సాహమో పంచు నుద్దేశ్య మాతని కుండదు.

ఇప్పుడీ లక్షణములను స్వరకల్పనకు జతజేసి అది కళయో లేక శాస్త్రమో నిర్ణయింపవలెను. స్వరమును గాయకుడు తన యుత్సాహమును ప్రేక్షకుల కద్దు తలంపుతో వెలువరించడు. ఏలయందురా, మానవుని యుత్సాహము వసముగాని, నాశముగాని, ఈ రెంటిలో నొక దానివల్ల పరులకు కొనిపోబడును. స్వరకల్పనలో సాహిత్యభాగమగు స, రి, గలు, సంగీత భాగమగు గమకము ఉండవచ్చును కాని ఈ రెంటికి కార్యమగు భావప్రదర్శనము లేదు. స, రి, గలు సంగీతమున కద్దు. భాషకు సంగీత మద్దు. రాగము, సంగతులు మాత్రము కళలే. ఏలయందురా, ఆనంద సమయములలో తీసిన కూని రాగముల స్మృతి రాగము. దానిలో వ్యక్తమైన భావమున్నది. ఆకలివేళ పిల్లి యఱచు నఱుపులో నున్నట్లే, హృదయ పూర్వకముగా పాడిన రాగములలో మానవ హృదయము నొరసి ప్రవహించు భావలహరు లున్నవి. కన్నడ గౌళ (ఓఅమాపు జూచేది వ్యాకుమా), సావేరి (లేమిలో మా ముద్దు గోపాలుడు) మొదలగు రాగము లాలాపన చేసినప్పుడు హృదయము కరగి దుఃఖ రానందగపము కన్నుల వెంట ప్రవహించుట రసికు కనుభవసిద్ధమే. హృదయమునుండి జీవముతో, భావముతో వెలువడినవి సంగతులు. సంగీతమున ప్రధానస్థానము వహించు భావమున కీసంగతులు వాహనములు. స్వరకల్పన కీ భాగ్యము లేదు. అది భావప్రదర్శనము కొరకుగాని, ఒకగానకళాసౌందర్యమును ప్రేక్షకులను చూపి యానందింపజేయు నుద్దేశ్యముతో గాని వెలువరించబడదు. స్వరకల్పన గారడీ విద్య. గారడీ వాడు రెండు, మూడు, నాలుగు బంతుల నెగరవైచి యాడునట్లు స్వరకల్పనకారుడు స్వరచిహ్నములతో నాడును.

స్వరకల్పన శాస్త్రమే యైనచో దానికి సభలలో నెట్టి స్థాన మున్నది? శాస్త్రప్రదర్శనమునకు రసికుల సభలలో ఎట్టి పురస్కార మీయవలెను! శరీరమునకు అస్థిపంజర మెట్టిదో కళకు శాస్త్ర మట్టిది. శాస్త్రము అస్థిపంజరము నిర్మించగా కళ దానిని సుందర విగ్రహమును జేయును. శాస్త్రము బహిఃస్వరూపము; కళ సవర్ణచిత్రము. అది నిశ: ఇది చంద్రోదయము. అది పుష్పము ఇది తావి; లేదా వర్ణము. మానవులకు బహిఃస్వరూపములు నచ్చవు. కాని కళాకారున కవి విడరానివి. భవనమునకు పునాది యెట్టిదో సంగీతమునకు స్వర మట్టిది. రసజ్ఞులకు పునాది కాక ఆపునాదిపై నాధారపడి యుండు భవనమే ఎట్లానందదాయకమో, అట్లే సంగీతములో స్వరకల్పన కాక తత్కల్పన ననుసరించి యుండు రాగమే మోదదాయకము. సంగీతమున స్వరము కావ్యమున పద్యము వంటిది. రాగ మాఛందఃకల్పన ననుసరించి యుండు కవిత్వము. రసానుభవమునకు పద్యము కాక కవితయే ఆధారమైనట్లు ఆనందము పొందుట కీ స్వరకల్పన కాక సంగీతకళయే మూలాధారము. కేవల పద్యకారులు కవులు కానట్లే కేవల స్వరసాధకులు గాయకులు కారు. ఇంపుగానున్నచో స్వరకల్పనకొప్పు కొందురాయనుట రసవంతమైనచో ఆకువు లోభనీయము కాదా అను ప్రశ్నవలె నుండును. కేవలము కాలము, ధార గణించుచు నల్లిన యాకువునందు రస ముండుటకు వీలు లేనట్లే తాళము, స్వరములు మనసులో పెట్టుకొని చేసిన స్వరకల్పనలు మనసును రంజింపజాలవు. రసికుల కాకువువలెనే స్వరము సానందదాయకము కాదు. చిత్రకళా ప్రదర్శనమున చిత్రరచన ప్రకరణమునకు సంబంధించిన బహిఃస్వరూపములను (sketches) ప్రదర్శించుట హాస్యము. పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రయ ప్రదర్శనములలో ద్రవపదార్థము మట్టము చూచుకొను ననుమాత్రము బోధించుటకు, U వలెనుండు గాజుగొట్టమున నీరు పోసి రెండుభుజములలోను నీరు సమానమట్టమునకు వచ్చుటను చూపుట సమంజసము కానేరదు. దీన ప్రేక్షకులకు పై సత్యము మనసునకు పట్టదు. అట్లు గాక, జలయంత్రములో, కొళాయిలో చిన్నవస్తురూపమున చేసి చూపినచో శాస్త్రజ్ఞులు కృతకృత్యులు కాగలరు. కాబట్టి ప్రాకృతులకు శాస్త్రమాత్రములు గాక, వ్యవహా

రమున వాటినుండి తయారుచేయు యంత్రములే మోద మునిచ్చును. స్వరకల్పన శాస్త్రము, రాగము కానివ్యవ హారము. రాగమే గాని (శాస్త్రముగు) స్వరకల్పన ముదా హరణము కాకుండుటచే సభలలో దానికి స్థానమే లేదు.

స్వరకల్పన వలన సంగీతము కళాస్వరూపము నశించి గారడీవిద్య యగుచున్నది. కళారూపమున వేల కొలది జనులను పండితులు, పామరులు, బాలురు, వృద్ధులు వయోవ్యత్యాసము లేక హర్షింపజేయు సంగీతము స్వరరూపమున సాధనమెరింగిన గుప్పెడుమందినిమా త్రము మెప్పించుచున్నది లలితకళ లన్నిటిలో సంపూ ర్ణావతారము నొసంగు శక్తి గానమునకే యున్నది. అట్టిసంగీ తము స్వరరూపమున దుర్గాహ్యము, దుస్సహము, కాల ముదాహరణము కాదు. వీండ్లతరబడి స్వరకల్పన చేసియు గాయకుడు పని చేసి బడలినవారికి విశ్రాంతి నీయు లేదు. స్వరకల్పన చేయ మొదలుపెట్టినచో శ్రీకృష్ణునైనను గోవులు పాడిచియుండును. సంగీతమున కున్న జగన్మో హనత్వమును స్వరకల్పన పోగొట్టుచున్నది. పైపెచ్చు క్రమముగా సంగీతమున విశాలమైన కళాభాగములను తొల గించు చున్నది. రాజమహేంద్రవరమున నొక నాట్య కర్త "నాదబిందు కళాదీ..." యను కీర్తనలో స్వరక ల్పన కొంతవరకు, చేసి "అద్ది తకిట_ధి త్తకిట_" మొదలైన జాతులను వాడి పల్లవి నందుకొనుట నారంభించినది. స్వరగానము మురజము ననుసరించిన గానమని ఇందు మూలమున దోతకమాట లేదా? "పరిపనిధ—రిపనిధ" యను స్వరకల్పనలకు బదులుగా నామె మద్దెల జాతు లనే వాడినది. ఈపద్ధతి విజృంభించితే గానకళ గతి ఏమి కాను?

స్వరగానము గాయకుని యుపజ్ఞను చూపునని కొందరు. ఇటు చూడుడు: "చాలకాలమునుండి వాడుక లోనున్న పల్లవిని సంగీతమునుండి తుడిచిపెట్టుట సమం జసము కాదు. పల్లవి గాయకుని మౌలికత్వమును చూపు చుండును. కొన సభలలో దాని కర్హస్థాన మొసంగి గౌరవించవలెను." 14 అని యొక్క అయ్యవారు. ఏమి? గాయకుడు రాగాలాపనములో తన కింపు గూర్చునని తోచిన కళల నుపయోగింపలేడా? కీర్తనలలోని చరణ ములకు తన యిష్టము వచ్చిన సంగతుల చేరి వాడలేడా? ఇది యుపజ్ఞ కాదా? ఐనచో స్వరకల్పన కే యుపజ్ఞ నాపాదించనేల? అది యటుండ నిండు. స్వరకల్పన వలెనే మురజములోని జాతులు వాడుటకూడ యుప జ్ఞయే. అట్లని దానిని సంగీతములోనికి లాగుదమా? స, రి, గ, మ లతో రాగము పాడుటకూడ యుపజ్ఞయే. కీర్తనలోని సాహిత్యము తీసివైచి స్వరము వాడుటకూడ మౌలికత్వమే. కీర్తననే తిప్పించి కేవలము స్వరముతోనే పాడుటకూడ మౌలికత్వమే. ఇట్టి మౌలికగుణములు వేన వేలున్నవి. గోటితో కాగితముపై బొమ్మ వ్రాయుట, జీలుగుబెండుతో విగ్రహములు తయారుచేయుట, ఏకా క్షరముతో పద్యము చెప్పుట, వాడినపదమే మొప్పది అర్థ ములతో వాడుట, తంబుర పై వీణావాద్యము చూపుట, ఇవన్నియు మౌలికగుణములే. వీటి నన్ని కళలలోని కెక్కింతమా?

స్వరకల్పన సంగీతభాగమనియు, తానము, జావళి మొదలైనవాటి కెట్టిస్థాన మున్నదో దీనికీ అట్టి స్థానమే కలదని మరికొందరు. రాగాలాపనకు తాళము గమనించవలసిన పనిలేదు. స్వరకల్పనకు గణించవలెను. తాళము నిలుపుచు రాగమునకు కల స్వరసమ్మేళనముల చూపుట స్వరకల్పనపని యని వారివాదము. తాళము నిలుపుచు రాగస్థ స్వరసమ్మేళనములను అకారరూపమున చూపి రంజింపచేసే పద్ధతి నిరావళిలో కనపడుచున్నది. "పాండునృపతి జనక జయ......" యను మహారాష్ట్రి కీర్తనలో "పాండునృపతి" యను శబ్దములకు పూర్వము మనవారు వాడు స్వరకల్పనను పోలిన అకారకల్పన యున్నది. (ఇది నిరావళికన్న కొంచెము భిన్నము.) ఇది తాళము నిలుపుచుపాడిన అకారమే. కాబట్టి స్వరకల్పన కీవిషయములో ప్రత్యేకత లేదు. తానము వంటిదే స్వర మని రెండవ వాదము. తానము కృతి ననుసరించి యుం డదు. దానికి ప్రత్యేకత్వ మున్నది. స్వరకల్పన కృతినను సరించి బయలుదేరిన బదనిక. దీనిని ఛేదించినగాని సంగీ తాభివృద్ధికి వచ్చుము గల్గుట సిద్ధము.

14. Swarajya.

పల్లవిని మెచ్చుకొనువారియభిప్రాయమును మన ము పరీక్షించలేదు. "గాయకుని ధీశక్తిని, కల్పనా సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుట కనువైన నాలుగు మార్గముల లోను పల్లవి యొకటి." కావున నది లోభనీయమని మొదటివారి వాదన. ధీశక్తిని మాత్రమే వెలువరించునది కళ కాదు. సంగీతము కళ. కళ కాని దానిని కళలో జొప్పించుట హానికర మను సంగతి అంద రెరింగినదే.

> "ఆరునొక్కటి రెనిమిది,
> సారముగను నేడునైదు పలలితమూడుగ్,
> ధీరత రెండుగ తొమ్మిది
> శ్రీరామా కడకునాల్గు శ్రీరఘురామా."

అను పద్యము ఎటు కూడినను పదిహేను వచ్చు పద్ధకమును 15 సూచించును. ఇది కవిత కాదు. అది కళ కాదు. స్త్రీల బొమ్మలతో నేనుగును సరిపెట్టుటకు (ఇట్టి వాంధ్ర పత్రికయుగాది సంచికలో వచ్చుపడినవి) ధీశక్తి కావలెను. చిత్రకళ కిది లోభనీయమా? అర్ధగోమూత్రికా బంధము, పాదగోమూత్రికా బంధము, అర్ధభ్రమము, సర్వతోభద్రము, మొదలైనరచనల నేయుటకు ధీశక్తి యావశ్యకము. వీనినన్నిటిని సేయుట కళా నాశమునకు పునాది వేయుటే. 'ధీశక్తి'పనిగొనది. ఇక కల్పనా సామర్థ్యము మాటయా? ఈ కల్పన కర్థములేదు, భావములేదు; అను ప్రాసలను ఉచ్చరించు వక్తృత్వమునకు వలె దీనికి సదావేశమూ లేదు. భాషాజ్ఞానమూ లేదు. ఇది కళ యగునా! ఇది పూజనీయమా? 'కల్పన' అను మాటకు స్వరకల్పన తెగదు. ఇక రెండవవారి వాదములో స్వరగానము గాయకునికి రాగతాళములను గూర్చిన జ్ఞాన ములవర్చుటకు కనిపెట్టబడినదనే భాగమే విమర్శకు మిగులును. ఇది నిజమే అనుకొందము. ఫలానిది నా రాగాలాపనకు సాయము చెప్పినదని సభలలో మన కేల ప్రదర్శింపవలెను. ఇంటి దగ్గిర తన యిష్టము వచ్చినట్లు స్వరములే పాడుకొమనండి, ప్రొద్దుటినుండి సాయంకాలము వరకూ. అంతే కాని సభల కెక్కి కళాకారుడ నను బిరుదు దాల్చి,

"పదనిప సానిదానిపప పస్సరి సారిస పామగారిసా
సదగద, నీరిసారి దరి సా గరిసానిరిసా రిసా రిసా
గదగద పాదపాద సదగా పదగా నిదగా దగా దగా [16]

యని మొదలు పెట్టి ఈ 'దగా'లనువ నెత్తిని రుద్ద నేల? సంగీత శాస్త్రమునకు సంబంధించిన స్వరజతులు, అలంకారము లాదిగాగల స్వరభాగములను ప్రదర్శించవలసిన యవసరము గాయకునికున్నదా!

స్వరజతులు, అలంకారము లంటే జ్ఞప్తికి వచ్చినది. మనపూర్వగాన పద్ధతిని తిలకింపుడు. ముందు స్వరజతులు, తరువాత గీతములు, ఆపైన నలంకారములు, అటుపిమ్మట వర్ణములు, పిదప కృతులు, ఆఖరున రాగాలాపనమును సంగీత విద్వాంసులు తమ శిష్యులకు నేర్పుచున్నారు. దీనిని గమనించినచో వ్యవహారగాన పరమావధి రాగమని తేలిపోవుచున్నది అట్టిగొడ ప్రస్తుతిగాయకులు విరివిగా ప్రయోగించు స్వరకల్పనకు గౌరవ మేల యీయవలెను? తమకుకలాభిజ్ఞతను వెలువరించ దేవురించు నీగాయకులను, 'గానపండితుల'ను మన మేల బహూకరించవలెను?

ప్రాచీనకాలమున స్వరకల్పన నేయు నాచార మున్నట్లు చెప్పుటకు ఆధారములు లేవు. పల్లవిని పరిరించుటకు శాస్త్రాధారములు లేని హరి నాగభూషణముగారు. "ప్రాక్సిద్ధగాన పద్ధతులలో పల్లవిపాడుట యనుపద్ధతి యొకటిగన్పట్టలేదు. తరువాత తాళములతో నుక్కట్టుదిట్టములతో ను తమతమ మనోరథమైన గానశైలిని ప్రకటించుటకై సుమారు రెండు శతాబ్దములకు మునుపు గాయకులచే స్వీకరించబడెను." అని వేరొకగా. అది

15

6	1	8
7	5	3
2	9	4

16. "గుంటూరి సీమ"లో తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

యెట్టి సమయము? బీజపూరు, గోల్కొండ, ఢిల్లీ రాజ్యములు హైందవ నాగరికతను మూలమట్టముగ ఛేదింప కత్తి పట్టిన సమయము. ఆరోజులలో కళాభిమాన మెవరికి? ఆంధ్రకవులు కేవలము పాండిత్యప్రకర్షయే యాదర్శముగా జేసి యాదవరాఘవపాండవీయాది కావ్యముల వ్రాసివేసిన కాలమది. ఆంధ్రుల శిల్పము శుద్ధ చాలనమునందు సురిగిపోయిన పాపపు రోజులవే. అట్టి కాలమున కవిత్వమున బంధ, చిత్ర, శ్లేష కవితలవలెనే సంగీతమున మురజము ననుసరించిన గాన ముద్భవించినది. కళాకన్య దేశీయుల రక్తపాతమును చూడలేక పారిపోయిన పాపకాలమునందు పాండిత్యప్రకర్షయే ముఖ్యోద్దేశ్యముగా గాయకు లర్చించిన మహారాక్షసి యీస్వరకల్పన. దీని కొకనియమము లేదు. ఒక్కొక్క డొక్క పద్ధతిని లేవదీయుచున్నాడు. "తాళ నియమంబులు తప్పక, కల్పనలు చేసి, వచ్చిన సంగతులు రాక, విచిత్ర శయ్యలతో, పాటకత్వమునకు తగినట్లు..." ఇంకేమో పాడవలెనని సుబ్బరామ దీక్షితులవారు.* "పల్లవి పాటకుడు భావ రాగ తాళములకు భంగము సేయ జనదు." అని వేరొకరు. 17 "పణిపేఖల పల్లవి యొక్కటే సక్రమమైన"దని దొరస్వామి అయ్యంగారు. 18 స్వరప్రస్తార సాగరకారు డీ పద్ధతిని వివరించుచు చాల కథ వ్రాసినాడు. ఇం దెవరి ననుసరించవలెను? ఎవరి వాక్యములు ప్రమాణములు? ఈ ప్రశ్నకు జవాబులేదు. "ఎవరి చిత్తము వచ్చినట్లు వారు" అని గాయకులు. "అది (స్వరకల్పన) ఇటీవల నేర్పడిన దురలవాటు. దీనిని సర్వవిధముల నిరుత్సాహపరుపవలసి యున్నది. నిరావళియే స్వరకల్పనకంటె శ్రేష్ఠమైనది." 19అని బాలసుందరము మొదలియారుగారు.

కర్ణాటక సంగీతమున తప్ప మరియే యితరదేశ సంగీతమునను స్వరకల్పన సభలలో వినబడదు. ఈలోచ్చు మన మేల యుంచుకొనవలెను. రేడియోవల్ల మనసంగీతమును ఆంగ్లేయు లాదిగా గల ఇతరజాతులు విని స్వరకల్పనను "కర్ణాటకసంగీతమునందసంబద్ధప్రలాపము" 20అని వ్యవహరింతురు. గాన గిత్వమున ప్రత్యేక ప్రపంచమని చెప్పదగు మనసంగీతమున కీస్వరకల్పన మచ్చవలెనున్నది. దీనివలన రాగరూపమున వెలువరించవలసిన కళలను స్వరరూపమున వెలువరించి గాయకులు తమబరువు తగ్గించుకొనుచున్నారు. ఈయలవాటు వృద్ధిగాంచుచో సంగీతమున కృతులకును, రాగమునకును వ్యాప్తి తగ్గిపోయి స్వరమే వాటిస్థల మాక్రమించుకొనును. కృతిసాహిత్యములో స్వరమును పాడుటే దీని కారంభము. సత్వరముగా దీనికి ప్రతిక్రియ జరుగకున్నచో మోసము సిద్ధము. చిరణములకు రస మద్దవలెనన్న రాగమే ముఖ్యము. స్వరకల్పన మానినచో భావ, రాగ తాళముల కట్టిలోపమును వాటిల్లదు. గాయకులు గాంధర్వ విద్యాదర్శముల పాలించ నెంచినచో, "రాళ్లరగించువిద్య" యను పరువును సంగీతమున కుంపిదలచిన పక్షమున, భావరూపమైన సంగతులనుండి రాగరూపమైన నిరావళికి గళితమైన సంగీతమును తాళరూపమైనస్వరకల్పనకు జారిపోకుండ రక్షించు నాసక్తి ఆంధ్రగాయకుల హృదయములందు మెలగుచున్నచో, ఆంధ్రగానసభలలో స్వరకల్పన వినబడకుండుగాక! సంగీతము నేర్పుటకు స్వర మెంతయో సహాయకారి. మెప్పించుటకు మాత్రము కాదు. కాబట్టి సభాస్థలిని స్వరకల్పన మన్నిక్లనుపుటయే గాన కళ కభ్యుదయము.

---

17. హరి నాగభూషణముగారు.
18. Swarajya, 5-11-29.
19. Hindu, Tuesday—July,1929.
20. Rev. Popley: Lecture on Music in Rajahmundry.

త్రోలకరి

పిష్టరాజు లక్ష్మీపతి గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

నా హృదయావనీతలమునన్ వికసించిన భావపుష్పసం
దోహము దంష్ట్రగుచ్చి వయితు న్నటులన్ రసభావవల్లరీ
దోహదధూపధూమములు, తోయదపంక్తులు సాక్షిగా మనో
మోహనుడైన ప్రేమమయమూర్తికి గర్షకచక్రవర్తికిన్!

శా. సంఘం బొక్కెడ రాజకీయమగు నస్వాతంత్ర్య మింకొక్క చ
క్రిం ఘోరంబుగ ని న్నమాయికపు పక్షిం గూట బంధించెబో
జంఘాలత్వము సూపి యీప్రబలపాశవ్రాతముల్ ద్రెంచి యు
ల్లంఘింపంగలవా పయోదములలీలం గర్షకా నీ వికన్!

శా. ఏసందేహము లేల నీకు గను మోయీ కర్షకా! మేఘరా
జీ సంచారములే నిరోధములు గాంచెన్ జూడు మాచక్కి, సం
త్రాసం బించుక లేక వీచెను జగత్ప్రాణుండు మేల్కాంచి స్వే
చ్ఛా సందేశము లాలకించికొనుమీ స్వాతంత్ర్య మింపారగన్.

శా. హేయంబైన కుజీవనం బిటులు నీ వెన్నాళ్లు సాగించె ద
య్యా యార్యుండవు నిన్ను నీ వెఱుగవో యామేఘముల్ చూడుమా
ఆయానందము నాస్వతంత్రతయు నాయౌన్నత్య మాయీవియు
న్నాయావేశము నీకు గ్రొత్త లగునే యావంతలో నెంచినన్!

మ. నిను నీవే తెలియంగజాలని దశానీచత్వముల్ వట్టి, న
ట్టి నికృష్టంబగు బానిసాన నినుగట్టెం గాక యిన్నాళ్లుగా
నిను నీకున్ తెలియంగ మ్రోయు ఘనసందేశంబు లాలించినన్
వనధుల్ పూడ్చవె పర్వతంబులను బైపై వైచి యెక్కుమ్మడిన్.

సీ. సర్వసర్వంసహా చక్రతలంబు నీ కారయ రత్నసింహాసనంబు,
యటు నిటు వ్రాలి యజాండమున్ గప్పు నీలాంబరం బరయ ముత్యాలగొడుగు,

కాయకష్టము సైచి గడియించుకొనెడు సన్మార్గులే నీకు సామంతనృపులు
శ్రమనేతయును నధికారవర్గంబును గనుగొన పరిచారకవ్రజంబు
కార్మికయుగాధినాథ! స్వాగతము నీకు, కర్మయోగివరేణ్య! స్వాగతము నీకు,
శ్రమపురంధ్రీకుమార! స్వాగతము నీకు, త్యాగమయమూర్తి! సుస్వాగతంబు నీకు!

ఉ. కారధికారు లెవ్వరు నొకండు ప్రభుండన లేడు నీకు, నీ
వారయ సార్వభౌముడవ యౌదువు నీదగు చేతిబిచ్చ మా
ధారము వీరి కెల్ల, వసుధారమణుండును నీకు పెద్దవా
లే రవనిం జరించెడు నిలింపుడ వీవు తలంప గర్షకా!

ఉ. రేలుబవళ్లు నాక యిటు తెక్కలు ముక్కలుగాగ జేసి యీ
నేలను సాగుచేయు మహనీయుడ వీ విటు లుండ గాలిపై
గాలిడి కూరుచుండు స్వసుఖప్రియులైన పరాన్నభుక్కు లీ
నేలకు నాథులై నిను గణింప రదేల కృషీవలాగ్రణీ!

చ. లలితఘనాఘనాంత సువిలాసములన్ వెలయించుచున్ రసో
జ్జ్వలము, సుధాసమంబునగు భాగవతం బిల నాడ గోరి ని
ర్మలమగు కృష్ణరూప మదె రంగముపై నిను బిల్చుచుండగా
హాలధరుడైన నీవు తడయం జన దీయెడ నో కృషీవలా!

చ. చెవి యటు లొగ్గి చిత్తమును జేర్చి వినం దగు నోయి కర్షకా!
ప్రవిమల సత్యసారములు, భావిశుభోదయ రమ్యగీతికల్
భావనవిమోహనంబులు నపూర్వరస ప్రచురప్రబోధముల్
నవయుగధర్మముల్ ఘనఘనాఘన ఘుంఘుణఘోషణంబులన్.

చ. రసముల బీల్చి క్రౌర్య మది రాజ్యము నేలగ ధర్మవల్లికల్
నసి చెడి వాడ నార్యజనసంఘము డెప్పరమైన డప్పి సా
మ్మసిలబడన్ సమస్తమును మాడ్చి వెలింగినయట్టి చెట్ట గ్రీ
ష్మసమయ మంతరించె నిక సంతస మందగదయ్య కర్షకా!

చ. పడమటివైపు చూడు మదె పచ్చనిచెట్లకు పై వినీలమై
యడరెడు నాకసంబున నహో, విలువంపుగ నింద్రచాప మే

ర్పడి పలువింతరంగులు ధరాస్థలిపై వెదజల్లుచున్న ది
ప్పడమి తనంత స్వర్గమయిపోయె కనుంగొనుమోయి కర్షకా!

చ. ఇలపయి వర్షబిందువు లివే కనుగొమ్ము విశాలశాద్వల
స్థలమున నాణిముత్తెముల చందము దాలిచి నీపదాంబుజం
బుల కభిషేక మార్చెను ప్రభుండవు నీవని కష్టజీవనో
జ్వల చరితుండవంచు నతిపావనమూర్తివటంచు కర్షకా!

చ. నింగిని దేలియాడెడు వినీలపయోదములీవి జూచి స
ర్వాంగము లంటి వీచు మృదులానిలు స్వైరవిహార మెంచియు
త్తుంగతరంగశోభ దులదూగు నదీరవ మాలకించి చే
యుంగల కార్యమందలి రహస్యము లీవు గ్రహించు కర్షకా!

పిశాచారాధన యెచ్చట నుండి వచ్చెను?

తేకుమళ్ల రామచంద్రరావుగారు, యం. ఏ., బి. యల్.

౧

బౌద్ధ, హిందూ, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయమతములు నాగరకత గలిగిన జనులయం దుద్భవించిన మతములు. ఇవి యిప్పటికి కొన్ని శతాబ్దములనుండి ప్రపంచ భాగముల నాక్రమించి గొప్పగొప్ప వేదాంతములతో నైక్యములై మానవుని యైహికాముష్మిక జీవితమునకు బట్టుగొమ్మలై యున్నవి. కాని, ఈ మతములకును, వేదాంతములకును పూర్వము, మానవులు మతమునకును, నేకవిధములగు నింద్రజాలమునకును మధ్యస్థితిలో నుండిరి. దేవతలు, దయ్యములు, పిశాచములు మొదలగు వానిని వారారాధించుచుండిరి. యావత్ప్రపంచమును నిట్టివ్యక్తులచే నిండియున్నదనియు, మానవులకు గలుగు మంచిచెడ్డల కీవ్యక్తులే కారణభూతములనియు వారి యభిప్రాయము. ఈవ్యక్తులను పరితుష్టిగావించుట ముఖ్యావసరమనియు, వీనితో గొందఱు స్వల్పసంఖ్యాకులగు మానవులు ప్రసంగింపగలరనియు, ఈ స్వల్పసంఖ్యాకులగు మానవులకు అపరోక్షీకృతములగు నీవ్యక్తు లామానవులు చేయుపూజలు, నృత్యము మొదలగు విధానములచేత వారికోరిక ననుసరించి తమప్రసన్నతను వెలిపరచుటయో, యుపసంహరించుకొనుటయో గావించుననియు నప్పటి మానవుల గాటమగు విశ్వాసము. నాగరతగల మతముల నవలంబించుచున్న జనసముదాయమునగూడ కొంతవఱ కిట్టియూహలు గలవు. ఏ గురువుద్వారముననో, లేక నేక్రీస్తుద్వారముననో, భగవత్సాన్నిధ్యమును బడయగలుగుదుమనియు, దేవతలు మొదలగు వారితోను, పిశాచాదులతోను ముఖాముఖిని మాటాడగల మనుజులున్నారనియు నాగరతగలజను లనేకులు నమ్మెదరు. ఐంద్రజాలికులు, మాయలు, మంత్రతంత్రములు గారడీలు చేయువారు ప్రతిదేశమునను గలరు. భయంకరములగు క్షుద్రదేవతలను, పిశాచములను, దయ్యములనుపూజించువారీ నాగరకత గలవారిలో గలరు. కావున నీవ్యక్తులందదు నమ్మకముండుట మానవచరిత్రమునందలి శైశవదశకు సంబంధించిన విషయమేగాక, నేటికిని యావత్ప్రపంచమునను నిలిచియున్న విషయమనుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ నమ్మకమింత విరివిగ భూమండలమును నేడాక్రమించుకొనియున్నను, దాని ప్రాముఖ్యము మాత్రమణువునన్నను స్వల్పమైయున్నది. ఆర్యు లార్యావర్తమును ప్రవేశించినప్పు డనేకదేవతలను వారు ప్రార్థించుచుండిరి. ఆదేవతలందఱును శుభప్రతిపాదకులు, సుఖప్రదాతలు. కాని వారు దయ్యములు, పిశాచములే ముఖ్యారాధితములుగ గలవారు కారు. వా రార్యావర్తమును ప్రవేశించినప్పుడు పిశాచారాధనమునకంటె నెంతయో ముందుకుసాగి మిగుల నాగరకత గలవారైరనుట చరిత్రయందు ప్రసిద్ధివడసిన విషయము. కావున ఆర్యులనుండి యీ యభ్యాసము మనదేశములో జొరబడినదనుట కాధారములు లేవు.

మనదేశమునందు, ముఖ్యముగా దక్షిణదేశమున అమ్మవారల యారాధనము కానవచ్చుచున్నది. 'అమ్మన్' 'అమ్మన్ కోయిల్' మొదలగు పదములు అరవదేశమున వాడుకలో నున్నవి. సవరలు, ఖాండ్లు, తోడాలు మున్నగు వారిలోను, శూద్రులలోను, వారికంటె నధికముగ నాదిద్రావిడులలోను ఇట్టి వేల్పులు కానవచ్చుచున్నారు. ఏ యిటికరాతికో పసుపుకుంకుమములు పూసి, నత్తగుల్లలపేరొకటి తగిలించి, ఏ చెట్టు మొదటనో దాని నుంచి, యొకడబ్బాకుపైన నాణెములు దూరుచిల్లినిచేసి ఆప్రక్కనే పెట్టియుండు తావులు దక్షిణదేశమున ననేకములు మనకు గాన్పించును. ఇంతకంటె కొంచెము స్థితిమంతులగు దేవతలు అనువుగలవలె కట్టబడిన ఆగారములలో నుంచబడుచున్నారు. ఇంతకంటెను పెద్ద గుడులునుగలవు. ఎల్లమ్మన్, ముండకన్ని

యమ్మ మొదలగు దేవతలకు సాధారణముగ నిట్టి పెద్దగుడులు గలవు. పండుగల సందర్భమున వింతనృత్యము లతోను, డప్పులు, మోతలతోను, కత్తుల వ్రేల్లతోను, అరపు లతోను కొందఱీదేవతల నారాధించుచున్నారు. విజ్ఞాన సంఘులును, ధనసంపన్నులు నగు నాగరికులు సార్వ మతావలంబకులైనందున వీరుడు లంతధవసంతతములు గావు. విద్యాసంఘులను, ధనసంపన్నులను నివి యాకర్షించుట లేదు. ఈ అమ్మల దైవములు ఈజిప్టునుండియో, ఆస్ట్రేలియానుండియో వచ్చెనని యాధారబల మంతగ లేని యొక యూహ కలదు.

ఇట్లే యాంధ్రదేశమునను అంకాళమ్మ, గంగమ్మ, గంగానమ్మ, నూకాలమ్మ, ఎల్లమ్మ మొదలగు దేవతల గుడులు గలవు. అరవదేశమునందువలెనే యాంధ్రదేశము నను ఈదేవతారాధనము జరుపబడుచున్నది.

ఈదేవతల ప్రీతికై బలులును, జాతరలును జరుగు చున్నవి. గోదావరి కుత్తరతీరమునను, చెన్నపురికి దక్షి ణమునను ఈజాతరలు మహోత్సవములుగ జరుగు చున్నవి. వీనిని చూచుటకు వేలకొలది ప్రజలు మూగు చుందురు. ఈదేవతల సంతృప్తికొఱకై గరిగెలు తలపై పెట్టుకొని, వానికి కొన్నిరకముల యాకులను—ముఖ్య ముగ వేపాకులనుకట్టి, పసుపుకుంకుమ మొదలైనవానితో నలంకరించి, గజ్జెలు మున్నగువానిని ధరించి భయంకరా కారులైన యొక మనుజు లూరేగుచుండుట మన మెరిగిన దృశ్యమే గదా!

ఇవిగాక మరిడమ్మ, మారెమ్మ యనుదేవతలు పల్లెలపై విరుచుకొనిపడునను నమ్మకము మనవారికికలదు. మరిడమ్మ అర్ధరాత్రివేళ నల్లకడవ నెత్తిమీద పెట్టుకొని 'చల్లోయమ్మ, చల్లో'యని యరచుచు బోవుననియు, నాశబ్ద మెవరికి వినిపించిన వారు రోగగ్రస్తులై యాదేవత కాహుతు లగుదురనియు నొక గొప్ప నమ్మకము మన లమ్మలలో నిప్పటికిని గలదు. మారికారిజాడ్యములను గలిగించు దేవతల యారాధనము గావించువారును మన వారిలో గలరుగదా!

ఇవిగాక చేతబడులు మున్నగునవి గావించి రోగ ములు, మరణములు తెప్పించువారును గలరు. దేవతలను ప్రత్యక్షము చేసికొని, అబలమున కీడు గలిగించుటగాని, తొలగించుటగాని కొందఱకు సుసాధ్యమని నమ్మువారు మనలో ననేకులుగలరు. కొందఱర్ధరాత్రమున శ్మశానము లలో దిరిగి కపాలములతో, కళేబరములతో మంత్ర తంత్రాదుల సాహాయ్యముతో శవపూజాదులుగావిం చియు, భయంకరములగు నిట్టికృత్యములనేకములను జేసి యు క్షుద్రదేవతలను తమచేతి కీలుబొమ్మలవలె త్రిప్పు కొనగలుగుదురని నమ్మక మింకను మనలో ప్రబలి యున్నది

క్షుద్రదేవతలను, దయ్యములను, పిశాచములను కొలుచుపద్ధతిని మన సౌకర్యార్థమై 'పిశాచారాధనము' అనియీవ్యాసమున పేర్కొందును.

భారతదేశములో నిట్లు కొంతవఱకు వ్యాప్తమై యున్న పిశాచారాధన యెచ్చటనుండి వచ్చినది? మన దేశములోనే పుట్టి యితరదేశములకు వ్యాపించినదా? నీగ్రోలదా? ముండా జాతివారిదా? ఈజిప్టునుండి వచ్చి నదా? సిథియన్ జాతులనుండి వచ్చినదా? మంగోలు లదా? లేక ఇన్నిజాతులవారి పూర్వులు మానవచరిత్రము నందలి శైశవదశలో నుండగా వారందఱును నమ్మినదా? లేక మనదేశమున వ్యాప్తమైయున్న పిశాచారాధనము నందలి యొక్కొక్కభాగ మొక్కొక్కదేశమునుండి వచ్చి దినుసుతిరైనదా?

ఈ ప్రశ్నములకిచ్చు ప్రత్యుత్తరములు సరియగు పరిశోధనముపై నాధారపడియుండవలెను ప్రపంచము నందలి యేయేభాగములం దీయారాధానములన్నియుగాని, కొన్నిగాని, వాని యంశములుగాని యెప్పు డెప్పుడ భ్యాసరూపమును దాల్చియుం డెనో తెలిసికొనవలెను. ఆ యభ్యాసములందే యేయం శములకే యేవిధానము లవలంబింపబడుచుండెనో బాగు గ తెలిసికొనవలెను. లేనిచో పరిశోధన విజ్ఞానసంపము కాజాలదు. కాని యిది తెలిసికొనుటకు మనకు గల యాధారములు చాలకొలదిగ మున్నవి. మనకే మనకగనో,

లేక మఱికొంచెము విశేషముగనో మనకు కొన్ని యంశములు బోధపడినను, ఈపిశాచారాధనమునందలి సూక్ష్మతంతు తెలియుట కష్టము. కావున నిష్పక్ష ప్రపంచమున నేభాగము నందైనను పిశాచారాధనమే మతముగ గల జనసముదాయము గలదా? యని నేను పరీక్షింప నారంభించితిని. అట్టి వారున్నచో మునుపటికన్న పెక్కురెట్లు విశేషముగ మన కీవిషయము బోధపడుటయును, పరిశోధనము కొంత సులభమగుటయును వీలేర్పడునని నాయభిప్రాయము.

ఉత్తర ఆసియాయందు సైబీరియా యనునొక దేశము గలదు. ఇది ప్రస్తుతము రష్యావారి యేలుబడిలో నున్నది. ఈ సైబీరియాకు తూర్పుభాగమున ఉగ్రోఫిన్నులు, టుంగుసీలు, మంగోలియన్లు, కొందఱు తుర్కీయులును గలరు. వీరందఱును చాలకాలము పిశాచారాధనమునే గావించుచుండిరి. కాని, బౌద్ధ, మహమ్మదీయ, గ్రీక్, క్రైస్తవ మతములు వీరిలో కొందఱను ఆకర్షించుకొనెను. ఈ కారణముచే ప్రస్తుతము టుంగుసీలలోను; బైకాల్ సరస్సునకు పడమట నివసించుచున్న బుర్యాతులలోను; సాజాక్, ఆల్టాయ్ పర్వతములందలి టార్టార్ జాతికి చెందిన కొన్ని తెగలలోను; సామోన్ తెగల వారిలోను ఈయారాధనము వ్యాపించి యున్నది. టుంగుసీ జాతికి చెందిన మంచూలును, బైకాల్ సరస్సునకు తూర్పునను, దక్షిణమునను నివసించు బుర్యాతులును బౌద్ధమతస్థులు. ఉత్తర సైబీరియాలోని యాకూట్లు క్రైస్తవులు. కొందఱు టార్టార్లు మహమ్మదీయులు. కాని వీరియందఱిలోను పిశాచారాధనము ప్రబలముగనే యున్నది. కాలక్రమమున నితర మతముల ప్రాబల్యమున నీపూర్వసంప్రదాయము కృష్ణపక్షమునందలి చంద్రుని వలె క్షీణించుచున్నది. కొలది సంవత్సరములలో ప్రపంచమున నిది ప్రస్తుతపు వ్యక్తిత్వమును గోలుపోవును.

సగమింద్రజాలమును, సగము పిశాచారాధనమును గల యీమతమునకు రాని 'మతము'నకు 'షమనము' అను నామ మొసంగబడెను. ఈ 'షమనము' అను పేరు 'షమన్'నుండి పుట్టినది. ఈజనుల పూజాదివిధానములకు ప్రతినిధిగ, పూజారిగ, గురువుగ, నధికారిగ నుండువాడు 'షమనుడు'. ఈశబ్దమునుండి 'షమనము' అను పేరు పుట్టినది. సంస్కృతమునందలి 'శ్రమణ'(పాలి: శమణ సన్యాసి) అను పదమే 'షమన్' అన్యోన్యమని యొకవాదము గలదు కాని, మంచూభాషలోని 'షమన్' అను పదము యొక్క సంయోగరూపమే యీ 'షమన్' శబ్దమున కాధారమని కొందఱు విద్వాంసులు తీర్మానించిరి. మంచూ భాషలోని యీమాటకు 'ఆవేశపూరితుడు' అని యర్థము. ఈ 'షమను'లందఱు నావేశపూరితులై యొడలు మఱచినట్లు 'మతి' విధానములందు నృత్యాగులను చేయుదురు గావున వీరి కీపేరు గలిగెను. ఒకవిశేషమేమనగా, నీపేరు టుంగుసీలలో మాత్రమే కానిపించుచున్నది. బుర్యాత్, యాకూట్, ఓస్ట్యాక్, సామోన్, టార్టార్ వారితరపదముల నుపయోగించుచున్నారు.

పైన పేర్కొనబడిన వారిలో, నొక్క టార్టారులలో దప్ప, నందఱిలోను స్త్రీలుగూడ 'షమనులు'గ నుండవచ్చును. అమూర్ నదీప్రాంతములందలి గోల్డులలోను, కామస్కాట్లాలోని కాందడేలులలోను స్త్రీలుగూడ 'షమనులు'గ నుందురు. కొన్ని యంశములను బట్టి మన మాలోచించుచో షమనత్వమునకు పురుషులకన్న స్త్రీలే ముఖ్యులని మనకు గోచరించును. పెటగోనియాలో పురుషులకు 'షమనులు' స్త్రీల యుడుపులను ధరించుట యవసరమైయున్నదని ల్యాంబ్‌మక్ అను నతడు వ్రాసెను. కాల్మిక్ జిల్లాలోని యాకూట్లలో పురుషులగు షమనులు స్త్రీలు ధరించు నుడుపులనే ధరించవలెను. స్త్రీల వలె వారు నడిపాపిడి తీసి జుట్టు దువ్వుకొందురు. సాధారణ షమనునకన్న నించుక యధికమగు శక్తి యెవ్వనికి గలదో ఆషమనుడు స్త్రీవలె శిశువులను గనగలడనియు, ఏషమనుడైనను మృగములను, పక్షులను గనగలడనియు అమాయకులగు నా ప్రజల విశ్వాసము. (శిరోషెవిస్కీ అను పండితుడు పై ప్రకారముగ వ్రాసెను.)

విశ్వమునుగూర్చి అన్ని జాతుల షమనులకు నించుమించుగ నొకేయభిప్రాయము గలదు. ఊర్ధ్వ, మధ్య, అధోలోకములను మూడులోకములు గలవు. ఊర్ధ్వలోకమున మఱల పదునేడు లోకములు గలవు. అచ్చట నెప్పుడును వెలుతురు ప్రకాశించుచుండును. ఆ పదునేడు

లోకములందును మానవునకు మంచిచేయు దేవత లుందురు. మధ్యలోకము భూలోకము. దీని క్రింద ఏడు లేక తొమ్మిది అధోలోకములు [1] ధ్వాంతమయములై యుండును. అచ్చట దయ్యములు, పిశాచములు నివసించుచుండును. ఎల్లప్పుడు మానవున కివి కీడుచేయ బ్రయత్నించుచుండును. ఇక ప్రపంచసృష్టి కారంభ మెట్టిదనిన,—

మొట్టమొదట ప్రపంచమంతయు నొకే నీటిమయము. అప్పుడు భూమిగాని, లోకములుగాని, సూర్య చంద్రులుగాని లేరు. పారములేని ఆజలమున 'కైరకన్' అనునాదిదేవుడు నివసించుచుండెను. [2] కొంతకాలమున కాదేవుడు తనవంటి రూపముగల యొకనిని ('కిషి'=మనుష్యుడు) సృజించెను. [3] 'కిషి'యు, కైరకన్ దేవుడును నల్లని నీటిబాతులరూపములతో నపారమగు నాజలమున చరించుచుండిరి! ఇట్లుండగా 'కిషి' కి కైరకన్‌ను మించవలెనని బుద్ధిపుట్టెను. ఈకారణముచే ఎగురుశక్తి నశించినవాడై 'కిషి' నీటిలో మునిగిపోయెను. దేవు డాతని యందు దయతలచి మునుగకుండ నాతడు నివసించుటకు గాను ఆ నీటియధోభాగమునుండి కొంతభూమిని పైకి తెమ్మని యాజ్ఞాపించెను. కాని 'కిషి' కొంతభూమిని నోటిలో దాచుకొనెను. నీటినుండి 'కిషి' పైకి వచ్చుటతోడనే నోటిలోని భూమి త్రివిక్రమునివలె పెద్దది కాజొచ్చెను. ఊపిరి యాడలేదు. దేవు డాతనియెడ దయతలచుటచే నాతడది యుమ్మివైచెను. ఆభూమి ముక్కముక్కలుగ పడి బురదతో కాలుపెట్టిన జారు చిరుకొండలుగ నేర్పడెను. కైరకన్ సృష్టించిన భూమి పైదానముగను రమ్యముగ నుండెను. దేవునకు కోపము వచ్చి 'కిషి'కి ఎర్లిక్ అను పేరు పెట్టి చీకటిలోనికి తరిమివేసెను. అచ్చట నతడు నరకాధిపతి యయ్యెను. [4] అధోలోకములలో మూడవది యాతని నివాస మయ్యెను. కైరకన్ మానవుని బుద్ధిహీనతకు వెగటొంది అన్నిటికంటె నెత్తునమున్న పై పదునేడవ లోకమున తననివాస మేర్పరచుకొనెను.

అధోలోకములోని దయ్యములతోను, పిశాచములతోను చేరి ఎర్లిక్ కైరకన్ నివాసమువలె తానొక నివాసము నిర్మించుచుండగా, కైరకన్ దానిని ముక్కలుముక్కలుగ ఛేదించెను. ఆముక్కలు భూమిమీద పడి పర్వతములు, లోయలు నేర్పడెను. ఎర్లిక్ అధోలోకములలో నట్టడుగు లోకమునకు పోవలసినవాడయ్యెను.

కైరకన్ నుండి దేవతలు జన్మించిరి. అందు బయ్ ఉల్గన్ పై పదునారవ లోకవాసి. కైసగన్ తొమ్మిదవ లోకమునను, మెర్గెన్ ఏడవ లోకమునను న్నారు. ఏడవ లోకమున సూర్యుడును (స్త్రీ-తల్లి), ఐదవలోకమున చంద్రుడును (పురుషుడు—తండ్రి) నున్నారు. బయ్‌ఉల్గన్ కుమారు లిరువురును మూడవ లోకమున నున్నారు. ఇచ్చటనే ప్రాణమున కంత్రటికి నాకరమైన [5] పాలసముద్ర మున్నది; [6] దేవతలపర్వతము లున్నవి; పుణ్యాత్ములుండు స్వర్గలోక మున్నది. ప్రజలు కష్టములలో నున్నప్పుడు, పుణ్యాత్ములై స్వర్గమునన్న

1. మహమ్మదీయమతమునందు ఏడు ఊర్ధ్వలోకములు, ఏడు అధోలోకములు గలవు. హిందువులలో కూడ ముల్లోకములును, ఏడూర్ధ్వలోకములును, ఏడధోలోకములును గలవు. బౌద్ధమతమున ననేకములగు స్వర్గములును, ననేకములగు నరకములును గలవు.

2 హిందువుల యభిప్రాయము దీనితో సరిపోవుచున్నది.

3 క్రైస్తవులయొక్కయు, యూదులయొక్కయు నభిప్రాయముతో నిది సరిపోవుచున్నది.

4 పార్సీల 'ఇమ'(యమ) అనునతడు ఎర్లిక్‌వలెనే మొట్టమొదటిమనుష్యుడు హిందువుల యమునరకాధిపతి.

5 హిందువుల మతగ్రంథములందు పాలసముద్రమునుగూర్చియు, అందు ప్రాణమున కాకరమగు నమృతము పుట్టుటనుగూర్చియు వివరిగ కలదు.

6 గ్రీకుల దేవతలు కొండలపై నుండిరి. మేరుకైలాసాది పర్వతములు మన విష్ణు, శివాదులకు నిలయములు మన కిన్నరులు, గంధర్వులు కొండలలోను, లోయలలోను తిరుగుట గ్రంథ ప్రసిద్ధము.

పూర్వులు దేవతలతో చెప్పి తమ సంతతివారిని కష్టముల నుండి గట్టెక్కింతురు.

ఈ యూర్ధ్వలోకములకు క్రింద 'కెర్సు' అను లోక మున్నది. ఇదియే మనము నివసించుచున్న భూలోకము. అనేకులగు చిన్నచిన్న దేవత లీ భూలోకమున గలరు. వారి కృషివలననే భూలోకము సమృద్ధమగుచున్నది. భూమికి నట్టనడుమ, అనగా నాభిదేశమున, కైరకన్ వంటి బలశాలియు సమర్థుడునగు లోకన్ నివసించును. ఈతని దగ్గర పడునేడు సముద్రములకును, పదునేడు పర్వతములకును నాథులగు పదునేడుగురు దేవతలుందురు. పదునేడు సముద్రములును కలియుచోట మహాసముద్రనాథు డొకడు గలడు. ప్రజానాథుండగు అల్టాయ్‌కన్ అనునొక దేవుడుకూడ కలడు. ఊర్ధ్వలోక నివాసులగు దేవతలవలెనే భూలోకనివాసులగు నీదేవతలును మానవునికి మంచిని చేయుటకే ప్రయత్నించుచుందురు.

ఎర్లిక్ఖాను పాతాళమునకు పంపిన పిమ్మట కైరకన్ భూలోకమున ప్రజాసముదాయము నుద్భవింప జేయబూనెను. ఆతడు పెద్దవృక్షమును, తొమ్మిది శాఖలతో నొప్పుదానిని, సృష్టించెను. అందలి యొక్కొక్క శాఖనుండియు నొక్కొక్క మానవు డుద్భవనుయ్యెను. ఈ తొమ్మండుగురికి 'హోమో' అను పేరు గలదు. వీరు మానవసంతానమునకు కారకులై సర్వదా తత్సంతతులవారిని రక్షించుచుందురు.

మధ్యవర్తిగాని, పూజారిగాని యవసరము లేకుండనే ఎవరికి వారు భూలోకదేవతలను పూజింపవచ్చును. అనగా, ఏచెట్టుకో, ఏపుట్టకో, ఏగోడకో యింతపసుపు కుంకుమ పూసి నమస్కారారాధనలు చేయునట్లే చేయవచ్చునని యూహింపవలెను. కాని ఊర్ధ్వలోకమునందును, అధోలోకమునందును ఉన్న దేవతలను, పిశాచములను, దయ్యములను ఆరాధించుటకు మధ్యవర్తి యొక్క యవసరము. ఈతడే షమనుడు.

అధోలోకమునందు దయ్యములును, పిశాచములును నివసించును. ఎర్లిక్ నుండి యివి బయలుదేరి మానవుని శత్రువులై అదృష్టహీనత, దారిద్ర్యము, మృత్యువు, పాపము మున్నగు ననేక కష్టములు మానవునికి గలుగునట్లు చేయును. పుట్టుకనుండి చావువఱకు దేవతలకును పిశాచములకును మానవుని విషయమై గుద్దులాట జరుగుచునే యుండును. మానవుడు పుట్టగనే బయ్‌ఉల్గన్ మంచి దేవతను పాలసముద్రమునందలి ప్రాణప్రదములగు క్షీరకణములతో పంపి, యెల్లప్పుడు నాతనికి సన్మార్గము చూపుచు కాచియుండుమనును. ఎర్లిక్‌కూడ ఒక పిశాచమును ఎప్పుడు నాతని తప్పుత్రోవల లోనికి పోనివ్వుమని పంపును. మానవుడు చనిపోయిన వెంటనే ఆత్మ ఎర్లిక్‌కడ కేగును. అచ్చట చనచిత్రగుప్తునివలె, వాతని జీవితాంతమువఱకు గనిపెట్టి యుండిన దేవతయు, పిశాచమును నాతని పుణ్యపాపముల లెక్కలు పెట్టును. హిందువుల యమునివలె షమనుల ఎర్లిక్‌గూడ న్యాయాధికారిపని నిర్వహించువాడై, పాపముకన్న పుణ్య మధికమగుచో నా యాత్మను మూడవయూర్ధ్వలోకము నందలి స్వర్గమునకు బంపును. పాప మెక్కువ యగుచో తెకతెకకాగు తారుకుండలో వానిని బడవైవ నుత్తరువిచ్చును. 1

ఒక మంచి దేవతయు, నొక చెడ్డదేవతయు ప్రతి మానవుని జీవితాంతమువఱకు వానిని కాచియుండి పాపపుణ్యముల లెక్క వ్రాసిపెట్టుట యూదులయొక్కయు, మహమ్మదీయుల యొక్కయు గ్రంథములందు గానవచ్చును. చూడుడు: (1) "ఇరువురు దేవతలు-ఒకరు మంచివారు, ఒకరుచెడ్డవారు - ప్రతిమానవుడు గుడినుండి సబ్బాతు దినమున నింటికి వచ్చునప్పు డాతనితో వత్తురు."—టాల్మాడ్ షబ్బాతు. 119. (2) "మానవుని వెంబడించు నీరెండు దేవతలును ఆతని వర్తనమును తెలుపుదురు.—టాల్మాడ్: హాగీగా, 16.

1 పార్శీల జోరాస్ట్రియన్ మతమునందలి అహిర్మన్ అను దేవతకిని, షమనుల ఎర్లిక్‌కును చాల పోలిక గానవచ్చుచున్నదని ఐ.యం. కాసనోవిక్జ్ గారు వ్రాయుచున్నారు.

మహామ్మదీయులలో కూడ నీయభిప్రాయము కలదు. పుణ్యము వ్రాయుటకు కుడిప్రక్కను, పాపము వ్రాయుటకు ఎడమప్రక్కను ఇరువురు దేవతలు మానవునితో నుందురు. (1) ఖొరాన్ సుర, xiii, 12 లో: "ప్రతిమానవుని ముందును, వెనుకను చాలమంది దేవదూత లుందురు. అల్లాయొక్క ఆజ్ఞానుసారము వీరు మానవుడు చేయు కార్యములను కనిపెట్టి చూచుచుందురు" అనియు, (2) ఖొరాణ్ సుర, L, 16 లో: "మానవుని కనిపెట్టుటకు పంపబడిన ఇరువురు దేవతలును అతని కుడి ఎడమప్రక్కల కూరుచుండి మానవుడనన్నదానిలో నొక్క ముక్కయైనను ఉచ్చరింప జాలడు" అనియు లిఖితమై యున్నది.

మనుల యొక్క యీపై యభిప్రాయములను గమనించినచో, ప్రకృతియందలి వివిధములగు శక్తుల నన్నిటి నొక వేదాంత సూత్రముతో నేకముగ చేర్చి ఊర్ధ్వాధో భేదములతో మంచి చెడ్డ యను భేదములను గలిపి ఈరెంటికిటిని కుమను మానవుడు వసించుచున్నాడని వారు ప్రతిపాదించినట్లు విదితమగుచున్నది. మానవుడు ప్రకృతిని చూచి యందలియద్భుతములకచ్చెరువంది వానిని దిగ్భ్రమతో, భక్తితో చూచుట మతమునకు ప్రథమ సోపానమని కీ. శే. కేశబ్ చంద్రసేన్ గారు వ్రాసియున్నారు. ఈ ప్రకృతి శక్తుల యారాధనముతో పాటు మన 'మతస్థు'లలో మఱొక విశేష మంశుటయే మన ప్రస్తుతాంశమునకు మిక్కిలి ముఖ్యమగు విషయము. మంచి గావించు శక్తులకు—అనగా, దేవతాదులకు—మానవుడు తనకు మంచి సంభవింపవలెననియు, హానిగావించు శక్తులకు—అనగా, పిశాచములకు దయ్యములకు—మానవుడు తనకు హాని తప్పిపోవలెననియు పూజలు, బలులు మొదలగువవి సమర్పించును. మానవుని శైశవావస్థయం దీయభిప్రాయము సర్వవ్యాప్తమై యున్నది. కాని మంచి చేయు శక్తులను—అనగా, దేవతలను—సంతృప్తిపరచుట విధాయకము కాదనియు, చెడ్డశక్తులను—అనగా, పిశాచాదులను—తృప్తి నొందించుట అత్యావశ్యకమనియు మన 'మతస్థు' లొక్కరే నమ్ముచున్నారు. ఏలయన: మంచి చేయు వారు మంచి చేయుదురు; దానివలన మనుజుల కిబ్బంది లేదు: కాని చెడుగు గావించువా రారాధనతో సంతృప్తులు గాకున్నచో హానిసంభవించును; హాని చేయుట వారి నైజముగావున దానిని మానవుడు తప్పించుకొనవలెను. ఈకారణముచే మన 'మతస్థు'లలో పిశాచాద్యారాధన మధికముగ ప్రాముఖ్యమును దాల్చెను.

ఈయారాధన మెవనికి వాడుగాని, యేకుటుంబమున కాకుటుంబమువారుగాని చేసికొనుచో నెటుపోయి యెటు వచ్చునో యను భయము మిక్కుటముగ నుండుట మనకుసుబోధమగు సంగతియే. ఈకారణముచే మధ్యవర్తు లవసరముగ నుండితీరవలెను. కావున కొన్నికుటుంబములవారో, దేవతలచే నిర్దేశితులగు మనుజులో, మంత్ర తంత్రములను, ప్రార్థనాదులను, బలివిధానములను, కట్లను, నృత్యములను, గంతులను, పాటలను, కూతలను, దయ్యవిద్యను మొదలగువానిని బాగుగ నేర్చినవారై కొంతకాల మభ్యాసముచేసి, ఇంకను కొన్ని సంప్రదాయసిద్ధములగు నడవడులచేతను తరిఫీదునొందినవారై, యీ మధ్యవర్తిత్వమును గ్రహింతురు. ఇట్టివారేగాని యన్యులగు మానవులు పిశాచాదులను ముఖాముఖిని దర్శించుట కూడనిపని. ఈ మధ్యవర్తిని 'మను'డందురు. ఈ 'మనుత్వము' ను, పిశాచాద్యారాధనమును మన 'మతము'నకు మూలస్తంభములై యున్నవి.

డొమినియను ప్రభుత్వము-కెనడా

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమున మొదట వలస రాజ్యములుగ నుండిన కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా, న్యూఫౌండ్లాండు, న్యూజీలాండ్ రాజ్యములును, మొన్న మొన్నటివరకు నింగ్లాండు రాజ్యముతోపాటుగ పరిపాలింపబడుచు వేరుపడిన ఐర్లాండుదేశమును నేడు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగ స్వతంత్రరాజ్యములుగ నున్నవి. వీని పరిపాలనా విధానమునకే "డొమినియను" ప్రభుత్వమని పేరు. ఈ రాజ్యములెల్ల బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములోని వేరింటి కాపురములని చెప్పవచ్చును. ఇవి బ్రిటీషు పతాకముక్రింద, చక్రవర్తిగారి పరిపాలనమున జేరియున్నవనుమాటయేగాని వీని యాంతరంగిక వ్యవహారములపైన బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునకెట్టి యధికారమును లేదు. వీనికి సంపూర్ణ నిర్నిరోధ స్వరాజ్యము కలదని చెప్పవచ్చును. ఈ డొమినియను ప్రభుత్వరాజ్యాంగ తత్వము తెలుగవలెనన్నచో నీదేశముల పరిపాలనా విధానము తెలిసి తీరవలెను.

కెనడా రాజ్యము అమెరికాఖండపు టుత్తరపుభాగమున నున్నది. ఈరాజ్యమున డొమినియను ప్రభుత్వము ౧౮౬౭వ సంవత్సరములో స్థాపింపబడినది. నేడు కెనడారాజ్యమున క్విబెకు, ఒంటారియో, నోవాస్కోటియా, న్యూబ్రన్స్విక్కు, ప్రిన్సు ఎడ్వర్డు ఐలెండు, మనిటోబా, సస్కాచేవన్, అల్బర్టా, బ్రిటీషు కొలంబియా, యూకన్ అను రాష్ట్రములు కలవు. కెనడారాజ్యముయొక్క వైశాల్యము ౩,౬౯౪,౧౦౦ చతురపు మైళ్లు. ఇందలి జనసంఖ్య రమారమిగ ౧౦ లక్షలు.

కెనడా రాజ్యాంగమున కార్యనిర్వాహకాధికారము (Executive) శాస్త్రప్రకారము చక్రవర్తిగారి యందు కలదు. ఆయన ప్రతినిధియగు గవర్నరు జనరలే ముఖ్యపరిపాలకుడు. ఈ గవర్నరు జనరలుకు సహాయముగ నొక "ప్రీవీ కవున్సిలు" సభ యుండును. గవర్నరు జనరలే దీనిలోని సభ్యులను నియమించును. ఈ ప్రీవీ కవున్సిలులోని ముఖ్యమంత్రులే కార్యనిర్వాహక సభగ నేర్పరుపబడుదురు.

కెనడారాజ్యమున శాసన నిర్మాణాధికారము (Legislative power) చక్రవర్తిగారు, సెనేటు సభయు, కామన్సుసభయు కలసిన "పార్లమెంటు" అను రాజ్యాంగమున గలదు. సెనేటుసభలో ౯౬ గురు సభ్యు లుందురు. వీరు గవర్నరుజనరలువలన యావజ్జీవ సభ్యులుగ నియమింపబడుదురు. ఒక్కొక సభ్యునికి నాలుగువేల డాలరుల విలువగల ఆస్తి యుండవలెను. సభ్యులు ముప్పదియేండ్ల వయస్సు కలవారుగ నుండవలెను. వీరికి సాలుకు ఇరువదియైదువందల డాలరులు వేతనముగ నీయబడుచుండును. కామన్సుసభలో ౨౩౪ గురు సభ్యులుందురు. ఒక్కొకమారు కామన్సుసభ కూడినప్పుడు (Session) మొత్తముగ నిరువదియైదువందల డాలరుల చొప్పున నొక్కొక కామన్సుసభ్యునికి వేతనమీయబడును. సభకు హాజరుకాని సభ్యుల వేతనమున మినహాయింపు చేయబడుచుండును. వివిధ రాష్ట్రముల యొక్క జనసంఖ్యనుబట్టియు, విస్తీర్ణమును బట్టియు నాయా రాష్ట్రములు కామన్సుసభకు పంపు ప్రతినిధుల సంఖ్య నిర్ణయింపబడుచుండును.

కెనడా డొమినియను పార్లమెంటుయొక్కయు, రాష్ట్రముల శాసనసభలయొక్కయు అధికారములు ౧౯౩౧ సంవత్సరమున కెనడా డొమినియను ప్రభుత్వమునుగూర్చి బ్రిటీషు పార్లమెంటువారు శాసించిన చట్టమున ౯౧, ౯౨ సెక్షనులలో నిర్ణయింపబడియున్నవి.

౯౧ వ సెక్షను:— చక్రవర్తిగారికి కనడా రాజ్యపు సెనేటు యొక్కయు, కామన్సుసభ యొక్కయు సలహాతోను, అంగీకారముతోను కనడా దేశముయొక్క శాంతికి, క్రమపరిపాలనకు, సత్ప్రభుత్వమునకును ఈ చట్టములవలన రాష్ట్రీయశాసనసభకు ప్రత్యేకముగ నొసగబడిన విషయములందు తప్ప తక్కిన విషయములందెల్ల శాసనముల జేయుట కధికారము కలదు. ఇంకను స్పష్టముగా నుండుటకు, ఈ దిగువ నుదాహరింపబడిన విషయములనుగూర్చి శాసనములు చేయుటకు సంపూర్ణాధికారము పార్లమెంటునకే కలదు:—

౧. రాజ్యముయొక్క ఋణము, ఆస్తి.

౨. వర్తకము, వ్యాపారమునుగూర్చిన నియమములు.

౩. పన్నులు విధించుటమూలముగ ఆదాయమును సమకూర్చుట.

౪. రాజ్యముయొక్క పరపతిపైన ఋణములు తెచ్చుట.

౫. తపాలావ్యవహారములు.

౬. జనాభా, ప్రజలస్థితినిగూర్చిన వృత్తాంతములు.

౭. సైన్యము, సైనికవ్యవస్థ, నౌకాదళము, దేశరక్షణము.

౮. కనడా ప్రభుత్వముయొక్క ఉద్యోగుల వేతనములు, బత్తెములు.

౯. సముద్రమార్గ దర్శకసాధనములు: తీరమునందలి దీపములు, దీపస్తంభములు, ప్లవలు (Buoys) (అనగా సముద్రమునందు రాళ్లు మున్నగునవి యున్నచో గుఱుతుకొరకు తేలునట్లు వేసియుంచునవి), సేబిల్ ఐలెండు.

౧౦. నౌకావిషయములు, నౌకాయానము.

౧౧. "క్వారంటైన్"—అనగా నౌకలలో నంటు రోగము లున్నవని యనుమానముకలిగినచో నానావలను రేవులలో నిరోధించుట; నావికుల వైద్యాలయములు.

౧౨. సముద్రతీరము, దేశములోని మత్స్యక్షేత్రములు (Fisheries), చేపలరక్షణము.

౧౩. ఒకరాష్ట్రమునకు నింకొకరాష్ట్రమునకును మధ్యగాని, రాష్ట్రములకును బ్రిటీషువారి దేశములకును మధ్యనుగాని, రాష్ట్రములకును ఇతర దేశములకును మధ్యను గాని ఉండు 'బల్లకట్లు'.

౧౪. నాణెములు, చెలామణి (Currency).

౧౫. బ్యాంకులు, వానిస్థాపనము; కాగితపు ద్రవ్యము.

౧౬. సేవింగ్సు బ్యాంకులు.

౧౭. ఎత్తురాళ్లు, కొలపాత్రలు.

౧౮. హుండీలు, చెక్కులు, ప్రామిసరీనోట్లు.

౧౯. వడ్డీ.

౨౦. దేశవ్యవహారములందు తప్పక చెలామణియగునట్లు ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించు ద్రవ్యము (Legal Tender).

౨౧. దివాలా.

౨౨. పరిశోధనలందును, క్రొత్తవస్తువుల స్వరూపస్వభావములందును ప్రజలకు గల హక్కులు—వీనికే "పేటెంటు" (Patent) అందురు—వీనిని రక్షించుట.

౨౩. కాపీరైటు స్వామ్యములు: గ్రంథములందు, పత్రికలందు, ఇతర వస్తువులందును సర్వస్వామ్యములను రక్షించుట.

౨౪. కనడా దేశములోని తెల్లవారుగాక యెఱ్ఱఇండియను లను నాదిమవాసుల యోగక్షేమములు: వారికొరకు నిర్దేశింపబడిన భూములు.

౨౫. పరదేశీయులు, వారికి సౌకర్యము నిచ్చు నధికారము.

౨౬. వివాహములు, వివాహబంధ నిర్మూలనము (విడియాకు లిచ్చి భార్యాభర్తలను వేరుచేయుట).

౨౭. దండనస్మృతి: క్రిమినలు ధర్మపరిపాలనము చేయు న్యాయస్థానముల నిర్మాణపద్ధతి గాక ధర్మాచరణ పద్ధతులు.

౨౮. ప్రాయశ్చిత్త కారాగారములు (Penitentiaries) స్థాపించుట, పోషించుట, పరిపాలించుట.

౨౯. ఈ చట్టమువలన రాష్ట్రీయశాసనసభలకు మాత్రమె అధికార మీయబడిన విషయములలో స్పష్టముగ ప్రత్యేకింపబడినట్టివి.

౯౨ వ సెక్షను: ప్రతిరాష్ట్రీయశాసనసభయు నీ క్రింద నుదాహరింపబడిన విషయములను గూర్చి శాసనములను జేయవచ్చును:—

౧. రాష్ట్రపరిపాలకుని (లెఫ్టినెంటుగవర్నరు) యొక్క ఉద్యోగమునుగూర్చి గాక తక్కిన రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగమును గూర్చి అప్పుడప్పుడు కావలసిన మార్పులు చేయుట.

౨. రాష్ట్రీయవ్యవహారములకొరకు ధనము సమకూర్చుటకు రాష్ట్రమున పన్నులు విధించుట.

౩. రాష్ట్రము యొక్క పరపతి పైననె అవసరమైన ఋణములు చేయుట.

౪. రాష్ట్రీయోద్యోగులను నియమించుట, వారి యుద్యోగకాల నిర్ణయము, వారికిచ్చు వేతనములు.

౫. రాష్ట్రముయొక్క 'సర్కారు' భూములు, వాని అమ్మకము.

౬. రాష్ట్రమునకు గావలసిన కారాగారములు, సంస్కరణకారాగారములు (Reformatory Prisons)

౭. నావికుల వైద్యాలయములు గాక రాష్ట్రమునందలి వైద్యాలయములు, శరణాలయములు, ధర్మసంస్థలు, దానములు.

౮. పురపాలకసంస్థలు.

౯. రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు, పురపాలక స్థానికసంస్థలకును ధనము సమకూర్చుటకు, అంగళ్లకు, విక్రయశాలలకు, సారాడిపోలకు, వేలములు వేయు సంఘములకు అనుమతిపత్రముల (లైసెన్సు) నిచ్చుట.

౧౦. ఈక్రింద పేర్కొనబడినట్టివి గాక ఇతర పనులు రాష్ట్రమున చేయించుట (Local works and undertakings.):

i. స్టీమరులు, ఇతర నౌకామార్గములు, రైలుదారి, కాలువలు, తంతిమార్గములు, రాష్ట్రము నితర రాష్ట్రములతో కలుపుపనులుగాని, రాష్ట్రముపరిహద్దుదాటి జరుపవలసినపనులుగాని.

ii. రాష్ట్రమునకును, ఇతర బ్రిటీషు దేశమునకును, పరదేశములకును మధ్య నుండు స్టీమరుమార్గములు.

iii. రాష్ట్రముననె నిర్మింపబడియు నిర్మాణమైనపిదప గాని, ముందె యెప్పుడైన గాని కనడాపార్లమెంటు వారిచేత కనడా దేశమునకెల్ల గాని, రెండురాష్ట్రములకు గాని, ఇంక నెక్కుడు రాష్ట్రములకు గాని ప్రయోజనకరములని నిర్ణయింపబడిన పనులు.

౧౧. రాష్ట్రమునకు సంబంధించిన యుద్దేశములతో స్థాపింపబడిన కంపెనీలను అంగీకరించుట (Incorporation).

౧౨. రాష్ట్రములోని వివాహముల నంగీకారమును గూర్చిన శాసనములు.

౧౩. రాష్ట్రములోని ప్రజల ఆస్తిని గూర్చినట్టియు, వ్యక్తులనుగూర్చినట్టియు హక్కులు (Civil rights).

౧౪. రాష్ట్రీయ న్యాయస్థానములను నిర్మించి వాని సివిలు క్రిమినలు ధర్మపరిపాలనా విధానములను నిర్ణయించుట.

౧౫. ఈ సెక్షనులో చెప్పబడిన విషయములను గూర్చి తాము చేసిన శాసనములను అమలుచేయుటకు అపరాధమునుగాని, శాస్తినిగాని, శిక్షనుగాని విధించుట.

౧౬. రాష్ట్రీయ పరిపాలనకు సంబంధించిన అన్ని సామాన్యస్థానికవ్యవహారములు.

కనడా, ఆస్ట్రేలియా రాజ్యముల డొమినియన్ ప్రభుత్వము "ఫెడరల్" రాజ్యాంగపద్ధతికి జెందినట్టిది. అనగా నివి స్వపరిపాలనముగలరాష్ట్రములసమ్మేళనములు. వీని ప్రభుత్వము లోకపద్ధతికి జెందినదైనను శాసననిర్మాణాధికార విభాగమునందు తారతమ్యము కలదు. కనడా రాజ్యాంగ చట్టమువలన రాష్ట్రీయ శాసనసభలకు స్పష్టముగ నీయబడిన అధికారములు గాక తక్కిన అధికారము

శ్రీ పండిత జవహర్‌లాలుగారి ఛాయాచిత్ర సంచయము

౧. త్రోపుడు బండిలో-దగ్గర తల్లి

౨. తనచెల్లెలితో

3. లక్నో పురమున: గుఱ్ఱముపై-౧౯౦౮ సం.

౮. తల్లి, కుమారుడు

౭. వటువు

౬. హారోల్డ్ (ఇంగ్లాండు) ఓ. టి. సి.

లెల్ల డొమినియను పార్లమెంటువే. ఆస్ట్రేలియాలో నన్ననో, ఆ రాజ్యాంగచట్టమువలన డొమినియను పార్లమెంటున కీయబడిన అధికారములు గాక తక్కిన యధికారములెల్ల రాష్ట్రీయశాసనసభలవే. ఇక దక్షిణాఫ్రికా సమితి ప్రభుత్వ మన్ననో, "యూనిటరీ" రాజ్యాంగపద్ధతికి జెందినదై యున్నది. ఇందలి కార్యనిర్వాహకాధికారము గవర్నరు జనరలు కార్యనిర్వాహకసభయందు నిమిడియున్నది. శాసననిర్మాణాధికారమెల్ల సమితి పార్లమెంటున, అనగా రాజప్రతినిధి, సెనేటు, అసెంబ్లీ సభయు కలిసిన రాజ్యాంగమున నిమిడియున్నది. ఈ సమితిలోని రాష్ట్రములకు కెనడా, ఆస్ట్రేలియా రాష్ట్రములవలె స్వపరిపాలనాధికారము లేదు. రాష్ట్రీయసభలు పురపాలకసంఘసభలవలె స్థానికవ్యవహారములఅధికారములును, సమితి పార్లమెంటువారు వానికిచ్చు నధికారములును కలిగియుండును. *న్యూఫౌండ్లాండ్, న్యూజీలాండ్ రాజ్యముల ప్రభుత్వములు యూనిటరీ రాజ్యాంగపద్ధతివే.

ప్రాకృతుఁడు

దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారు

దైవ మెందుండె ననఁగ-నద్వైత వీథి
నతఁడుసర్వోపగతుఁడని యంద్రు బుధులు-
తత్త్వవేత్తల కిది సమాధాన మగుటఁ
బ్రాకృతునివోలె నూహింపవలతు-నన్ను.

వాద భేనార్భటుల శంక వాయ-వివిధ
వైఖరుల లోఁగి-తిరుగాడి-వాడి-రిత్త
వడితి-నాయువు నగఁ బాలు గడచెఁ దుదకు
నందియము వోక-నిర్జనస్థలుల నిలుతు!

ప్రకృతి శ్రుతిఃగూర్ప నవ్యయుం బాడు నొక్కఁ
డవల-నతఁ డేవఁడో! అనాహతనినాద
గీతికా వీచికలు చెవుల్ గిగురె; రహిమె
లర్చి కుండలిలోఁ బ్రాణలయము గూర్తు.

అచట బుద్ధి యంతర్ముఖ మగుట దెలిసి-
నాగరుఁడ నని యనుటలో నహి-నిజాబు!
ప్రాకృతుఁడ నిఁక! న్యాప్రాపు ప్రకృతిమై-న
మీాప పడఁ గందు నాద్య నమేయు నీకు!

---

* వాచే రచియింపబడి విజ్ఞానచంద్రికామండలిచే ప్రకటింపబడిన దక్షిణాఫ్రికా చరిత్రను చూడుడు.

పురాణచరిత్రము

కవికొండల వెంకట సత్యనారాయణమూర్తిగారు

నేనీ పురాణ చరిత్రమును వ్రాయు నుద్దేశము అజ్ఞానులగు పూర్వాచార పరాయణులపై నూతనవిజ్ఞానము వెదచల్లి వారి నుద్ధరించుట కని కాదు. మహావిజ్ఞానసంపన్నులగు పౌరాణికులను నిందించుటకుఁ గాని, వారివ్రాఁతలలోఁ గల లోపముల నెత్తి చూపుటకుఁ గాని కాదు. ఇదివఱకు లోకములో నెవ్వరును కనుఁగొనని నూతన విషయమును కనుఁగొంటినని మెప్పొందుటకుఁ గాదు. బ్రాహ్మణమతము నామమాత్రావశిష్టము కాఁ జొచ్చి బౌద్ధమతము దేశమంతయు మహోజ్జ్వల్యమానముగా నల్లుకొనుచున్న దినములలో మరల బ్రాహ్మణమతమును వృద్ధి పొందించుటకును, బౌద్ధమతమును క్షీణింపఁజేయుటకును బ్రాహ్మణమత కర్త లెన్నెన్ని విధములుగా నెన్నెన్ని పురాణములనో వ్రాసి, యెన్నెన్ని ధర్మశాస్త్రములనో వ్రాసి బ్రాహ్మణమతమును పునరుద్ధరించి బ్రాహ్మణమతమునకు శాశ్వతమహోపకార మొనరించిరి.

కాని వారిగ్రంథములయందు చరిత్రము ప్రధానాంశముగా లేకపోవుటచేతను, అది వారి కప్పటికవసరము లేకపోవుటచేతను, మన మిప్పుడా నాఁటి చరిత్రమును తెలిసికొనఁ దలఁచిన వారు వ్రాసినగ్రంథములు తప్ప వేఱు ఆధారములు లేకపోవుటచేతను, ఆగ్రంథములనుబట్టియే వీలైనంతవఱకు పురాణచరిత్ర మను పేర చిన్న వ్యాసమును వ్రాయ నెంచితిని. ఈవ్యాసమును వ్రాయుటకు నాకుఁ గల ముఖ్యోద్దేశము పండితులయొద్దనుండి అమూల్యమగు నూతన విజ్ఞానమును విమర్శనపూర్వకముగ నేను పొందుటకేకాని నావ్రాఁతలే నిజమైన వ్రాఁతలనిపించుకొనుటకు కాదు. తప్పొ ఒప్పొ యేవో కొన్ని యభిప్రాయములను నేను వ్యాసరూపమున ప్రచురించిన చరిత్రాభిలాషులగు పండితులు నావ్యాసములో నేవైన లోపములున్న వానిని సద్బుద్ధితో సవరించి చరిత్రమునకు లాభము కలుగఁజేయుదురను సంపూర్ణవిశ్వాసముతో నే నీచరిత్రమును ప్రచురించుచున్నాను.

జంబూద్వీపము

పూర్వము మనవారు ప్రాచీన గ్రంథములలో నుదాహరించిన సప్తద్వీపములలో జంబూద్వీప మొకటి. మన పూర్వు లెల్లరును ప్రప్రథమమున నీ జంబూద్వీప మధ్య భాగమున నివసించి క్రమక్రమముగ జంబూద్వీపములోని దక్షిణభాగమగు భారతవర్షమునకు వచ్చియుండుటచే మనపూర్వులయొక్క చరిత్రమును వ్రాయుటకు ముందు జంబూద్వీప పరిజ్ఞానమును కొంచెముగానైన చదువరులకుఁ దెలియఁజేయుట మంచిది. మార్కండేయాది పురాణముల జంబూద్వీప మీవిధమున వర్ణింపఁబడెను:—

ఈ జంబూద్వీపము—౧. హిమవంతము, ౨. హేమకూటము, ౩. నిషధము, ౪. మేరువు, ౫. నీలగిరి, ౬. శ్వేతాచలము, ౭. శృంగవంతము అని యేడువర్ష శైలములు కలవు. ఈపర్వతముల నడిమిభాగమున నర్ధచంద్రాకారమున ఇలావృతవర్షము కలదు. ఆయిలావృత వర్షమునకు తూర్పున భద్రాశ్వవర్షంబును, దక్షిణమున హరివర్ష, కింపురుషవర్ష, భారతవర్షంబులును, పశ్చిమంబున కేతుమాలావర్షంబును, ఉత్తరమున రమ్యక, హిరణ్మయ, కురువర్షంబులును కలవు. ఈ తొమ్మిది వర్షంబులును నవవర్ష సంజ్ఞం జెలఁగు. ఇలావృతవర్షంబు నడుమ మేరు పర్వతము కలదు. ఆ మేరుపర్వత మధ్యభాగమున బ్రహ్మపురము కలదు. ఆ మేరువున కష్టదిక్కులయందును ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలకుల పురంబులును కలవు.

మేరుపర్వతమునకు నాలుగు దిక్కులను నాలుగు పర్వతశాఖలు కలవు. అందు తూర్పుశాఖ మందరాద్రి యనియు, దక్షిణశాఖ గంధమాదనమనియు, పశ్చిమశాఖ

విపులమనియు, ఉత్తరశాఖ సుపార్శ్వమనియుఁ బిలువఁ బడును. నాల్గుశాఖలకును విష్కంభనగములని పేరు.

ఇవి కాక మేరువునకుఁ దూర్పున ౧. జఠరము, ౨. దేవకూటము అను పర్వతములును, దక్షిణమున ౩. కైలాసము ౪. హిమవంతము అను పర్వతములును, పశ్చిమమున ౫. నిషధము, ౬. పారియాత్రమును, ఉత్తరమున ౭. శృంగవంతము, ౮. వారుధి యనుపర్వతంబులును కలవు. ఈ రెనిమిదింటికిని మర్యాదనగంబులని పేరు. మఱియు మేరువునకు తూర్పున శీతాంతము, ముకుంజము, కంకవంతము, మణిశైలము, సువేషము మున్నగు పర్వతములును, దక్షిణమున త్రికూటము, రుచకము, పతంగము లోనగు నగంబులును, పశ్చిమంబున సువర్షము, శిశిరము, వైడూర్యము మున్నగు పర్వతంబులును, ఉత్తరమున శంఖకూటము, ఋషభము, హంసనాభము మున్నగు పర్వతంబులును కలవు.

వనములు-సరస్సులు

పర్వతము	అందలివనములు	అందలి సరస్సులు
౧. మందరము	చైత్రరథము	అరుణోదము
౨. గంధమాదనము	నందనము	మానససరోవరం
౩. విపులము	వైభ్రాజము	శీతోదము
౪. సుపార్శ్వము	సావిత్రము	మహాభద్రము.

మందరనగమున చైత్రరథ మను వనమును, అరుణోద మను సరస్సును కలవు. గంధమాదనమున నందన మను వనమును, మానససరోవర మను సరస్సును కలవు. విపులమున వైభ్రాజ మను వనమును, శీతోద మను సరస్సును కలవు. సుపార్శ్వమున సావిత్ర మను వనమును, మహాభద్ర మను సరస్సును కలవు.

నదులు

సీత—'సీత' యను నది మేరుపర్వతమున జనించి మందరాద్రి కేఁగి, యచ్చటి చైత్రరథవనమునం గల అరుణోదసరస్సును బ్రవేశించి, దానినుండి యితరపర్వతముల లోయలమార్గమున భద్రాశ్వవర్షమున సముద్రమునం గలసెను.

అలకనంద—అలకనంద యను నది మేరుపర్వతమున జనించి యక్కడనుండి గంధమాదన పర్వతమునందలి సరోవరములను, వనములను బ్రవేశించి, యక్కడనుండి త్రికూటపర్వతమున కేఁగి యటనుంటి హిమాలయోత్తర భూములం బ్రవేశించి, తూర్పుగా కొంతదూరము ప్రవహించి, పిమ్మట దక్షిణమునకు మరలి భారతవర్షమున సముద్రమునం గలసెను. భారతవర్షమున నీనదికే బ్రహ్మపుత్రయని పేరు. ఈగంధమాదనపర్వతమునుండి ప్రవహించిన నదులు తూర్పుముఖమున మూఁడును, పశ్చిమముఖమున మూఁడును, దక్షిణముఖమున నొకటియును వచ్చెను. దక్షిణమునఁ బ్రవహించినది భాగీరథి.

సుచక్షువు—ఈసుచక్షువు మేరుపర్వత పశ్చిమ భాగమున జనించి విపులాద్రి కరిగి, యందలి వనములను, సరోవరములను బ్రవేశించి, యనేకనగము లతిక్రమించి కేతుమాలావర్షంబున సముద్రమునం గలసెను.

భద్రసోమ—ఈభద్రసోమ మేరువున కుత్తరభాగమున జనించి సుపార్శ్వపర్వతంబున కరిగి, యచ్చటి వనంబులను, సరోవరములను బ్రవేశించి, యటనుండి శంఖకూటాది పర్వతములతిక్రమించి, యుత్తర కురువర్షమున సముద్రమునం గలసెను.

పురాణములలో నుదాహరింపఁబడిన ఇలావృతవర్షమునం గల మేరుపర్వతమునే మనము ప్రస్తుతము 'తియన్‌షన్' పర్వతములుగా గ్రహింపవచ్చును. ఏలయన, చీనాభాషను 'తియన్' అనఁగా 'దేవతలయొక్క' యనియును, 'షన్' అనఁగా పర్వతమనియును నర్థము. అనఁగా:—'తియన్‌షన్' పర్వతమనఁగా దేవతలయొక్క పర్వత మని యర్థము. మన మేరువును దేవతలు నివసించు పర్వతముగనే మన వారు వర్ణించుచున్నారు. అంతియ కాక మేరుపర్వతమునకు నాలుగు దిక్కులను మందరాది పర్వతశాఖ లున్నవని చెప్పినట్లే 'తియన్‌షన్' పర్వతములకును నాలుగు పర్వతశాఖలు కలవు. కావున నీ 'తియన్‌షన్' పర్వతమునే మేరుపర్వతముగా మనము భావించుకొనుటయందు నెట్టి పొరపాటును రానేరదు.

ఈసందర్భమున మఱియొకవిషయముకూడ మఱువఁదగినది కాదు. జంబూద్వీపము, దక్షిణమున హిమాలయ పర్వతమును, దానికి దక్షిణమునంగల యున్నతములగు కొన్ని సవిశభూములవఱకునే కలదు గాని, యిప్పటి భారత ఖండమంతయు నందుఁజేర లేదనియును, దక్షిణహిందూస్థానమునకును ఉత్తర హిందూస్థానమునకును నడుమఁగల పల్లపులోఁతుభూములన్నియును సముద్రముగా నుండెననియునుకూడ మా చదువరులు జ్ఞప్తియం దుంచుకొని యెదరుగాక!

ఇంతియ కాక యీ భారతవర్షము భారతవర్షనామము వహించునప్పటి కింత విస్తీర్ణతను కలిగియుండలేదు. ఈభారతవర్షము ప్రప్రథమమున నొక చిన్న మండలమంతకలదు. దీనికి పూర్వనామము 'అజనాభము.' భారతవర్షమును పరిపాలించిన భరతుని తండ్రియగు ఋషభుఁడు 'యజ్ఞనాభి'మను మండలమును పరిపాలించుచుండెను. ఈ ఋషభునకు పెక్కండ్రు పుత్రులు కలరు. అందే జ్యేష్ఠుఁడగు భరతునకు 'అజనాభ'మనుమండలము నొసఁగెను. దానికే పిమ్మట భరతఖండమనునామము కలిగెను. ఈభరతుఁడు పిమ్మట మఱి కొంత దేశము నాక్రమించుకొని, దానిని తొమ్మిదిభాగములుగాఁజేసి తన తొమ్మండుగురు పుత్రులకును—౧. కుశావర్తము, ౨. ఇలావర్తము, ౩. బ్రహ్మావర్తము, ౪. ఆర్యావర్తము, ౫. మలయకేతువు, ౬. భద్రసేన, ౭. ఇంద్రస్పృక్, ౮. విదర్భ, ౯. కీకటు లనునామములతో—ఒసఁగెను. దీని కంతటికిని భారతవర్షమని పేరు. ఈభూభాగమంతయు హిమాలయముల యందును, వానికి దక్షిణమునను, గంగానది పల్లపులోయల కుత్తరభాగమునను కలదు.

జంబూద్వీపవాసులు

(జాతులు)

ఇప్పుడు భారతవర్షమున బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను నాలుగుజాతు లున్నట్లే వేదకాలమునకుఁ బూర్వము ౧. ధర్మప్రజాసర్గము, ౨. ఈశ్వర ప్రజాసర్గము, ౩. కస్యపప్రజాసర్గము, ౪. పులహప్రజాసర్గము అని నాలుగు ప్రజాసర్గములు కలవు. ఇందు పులహప్రజాసర్గముకంటె కస్యపప్రజాసర్గమును, కస్యపప్రజాసర్గముకంటె నీశ్వర ప్రజాసర్గమును, ఈశ్వర ప్రజాసర్గముకంటె ధర్మప్రజాసర్గమును నాగరికతయందు ఆధిక్యమును వహించియుండెను.

వీరి నాగరికత వీరికిఁగల ధనము, రూపము, ఆయువు, బలము, ధర్మము, బుద్ధి, పరాక్రమము, తపస్సులనుబట్టి నిర్ణయింపఁబడినవి. ఇందు రెండవదియగు నీశ్వర ప్రజాసర్గముతప్ప తక్కిన మూఁడు ప్రజాసర్గములును వారి మూలపురుషులగు ధర్మ, కస్యప, పులహుల నామములచేతనే పిలువఁబడుచుండెను. అందొక్కొక్క మూలపురుషుఁడు పెక్కండ్రు స్త్రీలవలన కన్న సంతానము ఆయా స్త్రీలనామములతో శాఖోపశాఖలై మరల వృద్ధిపొందెను. పై ప్రజాసర్గములలో నొక్కొక్క ప్రజాసర్గము మరల నీక్రిందివిధమున విభాగింపఁబడెను:

ధర్మప్రజాసర్గము:—ధర్మునకు ౧. సాధ్య, ౨. వసువు, ౩. విశ్వ, ౪. మరుత్త్వతి, ౫. భాను, ౬. ముహూర్త, ౭. లంబ, ౮. సంకల్ప, ౯. విధి, ౧౦. పృథివియని పదుగురుభార్యలు కలరు. ఆ పదుగురివంశము ౧. సాధ్యులు, ౨. వసువులు, ౩. విశ్వేదేవులు, ౪. మరుత్తులు, ౫. భానులు, ౬. ముహూర్తలు, ౭. లంబలు, ౮. సంకల్పులు, ౯. విధులు, ౧౦. పృథివి విషయములు అని పదిశాఖలుగా విభాగింపఁబడెను.

ఈశ్వరప్రజాసర్గము:—ఈ యీశ్వరప్రజాసర్గమున కీపే రెట్లువచ్చినదియు నించుక తెలియఁజేయవలసియున్నది. పూర్వకాలమున ఋషులు ౧. పరమ ఋషులనియు, ౨. మహర్షులనియు, ౩. సత్యర్షులనియు, ౪. శ్రుతర్షులనియును నాలుగు తెగలుగ విభాగింపఁబడిరి. అందు మొదటి మూఁడు తెగల ఋషులును మంత్రములను, నాల్గవతెగ ఋషులు బ్రాహ్మణములను రచించిరి. మంత్రములు రచించిన ఋషులలో ప్రాచీనులు పరమఋషులని పిలువఁబడిరి. వీరికే—'* ఈశ్వరు'లనియు నామము కలదు.

* వాయు, మత్స్య, బ్రహ్మాండ పురాణములం జూడవలెను.

వీరు రచించిన మంత్రములకే యీశ్వరప్రోక్తములని పేరు కలదు. ఈ యీశ్వరశబ్దమునకు వాధునికులు భగవంతుఁడను నర్థము చెప్పి యీశ్వరప్రోక్తములగు వేదమంత్రములు భగవంతుని నోటినుండి వెలువడినవని వ్రాయ నారంభించిరి. పిమ్మట నామంత్రములకు 'అపౌరుషేయము' లని పేరిడిరి.

ఈపరమ ఋషులగు నీశ్వరుల సంతతియే యీశ్వరప్రజాసర్గము. ఈ యీశ్వరులలోఁ బ్రధానపురుషులను గొందఱి నిట నుదాహరించెదను: ఈశ్వరులు— ౧. భృగువు, ౨. మరీచి, ౩. అత్రి, ౪. అంగిరసుఁడు, ౫. పులహుఁడు, ౬. క్రతువు, ౭. మనువు, ౮. దక్షుఁడు, ౯. వసిష్ఠుఁడు, ౧౦. పులస్త్యుఁడు.[1]

వీరి వంశజులు—౧. భార్గవ, ౨. మారీచ, ౩. ఆత్రేయ, ౪. ఆంగిరస, ౫. పౌలహ, ౬. క్రతవ, ౭. మానవ, ౮. ప్రాచేతస, ౯. వాసిష్ఠ, ౧౦. పౌలస్త్యులను పేర్లం బరఁగిరి.

కశ్యపప్రజాసర్గము:—ఈ కశ్యప్రునకుదితి, అదితి, దనువు మున్నగుభార్యలు పెక్కండ్రు కలరు. వారివారి నామముల నాయాసంతతివారు ఆదిత్యులు, దైత్యులు, దానవులు మున్నగు నామములఁ బిలువఁబడుచుండిరి. వీరలే సుర, అసుర, యక్ష, గంధర్వ, దైత్య, దానవ, కిన్నర, కింపురుష, రాక్షసాది బహునామములఁ బ్రవర్తిల్లిరి.

పులహప్రజాసర్గము—ఈ పులహప్రజాసర్గము ౧. హరయులు, ౨. వానరులు, ౩. గజలు, ౪. గవయులు, ౫. సారమేయులు, ౬. భూతములు, ౭. పిశాచములు మున్నగు పది పండ్రెండు తెగలుగా విభాగింపఁబడినది.

అన్యోన్య సంబంధము

నామరూపాదిభేదములచే నిన్నిజాతు లేర్పడియుండినను వీరిలో వీరికి పరస్పర సంబంధ బాంధవ్యములు లేకపోలేదు. ఒకప్రజాసర్గములోని స్త్రీపురుషులు వేఱొక ప్రజాసర్గములోని స్త్రీపురుషులను వివాహము చేసికొనుచుండిరి. ఆకాలమున వివాహవిషయమున నెట్టి నిబంధనలు గాని, నిర్బంధములుగాని యున్నట్లు కనఁబడదు. వయసువచ్చిన స్త్రీపురుషు లెవరియిష్టవచ్చినట్లు వారు విహరించుచుండిరి. అందుచేతనే సురలు మానవస్త్రీలతోడను, మానవులు సురకాంతలతోడను, దానవులు మానవకాంతలతోడను, మానవులు దానవకాంతలతోడను, నీవిధముగ జంబూద్వీపమందలి ప్రజ లెల్లరును స్వేచ్ఛగా విహరించుట భారత యుద్ధకాలమువఱకును (ద్వాపరాంతమువఱకును) కానవచ్చుచున్నది. ఈ వివాహవిషయిక నిబంధనలు, నిర్బంధములు కొన్నిశతాబ్దముల క్రిందట మనదేశమున బయలువెడలిన అసంఖ్యాకములగు మతములు, మతద్వేషములవలన పెచ్చుపెరిఁగి దేశమును ప్రస్తుతస్థితిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చెను.

వారి నివాసస్థానములు

ఇఁక వారి నివాసస్థానములఁ గూర్చి యించుక చెప్పుకొనవలసియున్నది.

పైనుదాహరింపఁబడిన ప్రజాసర్గములు ఉత్తరధ్రువము లేక మహామేరువు మొదలు దక్షిణసముద్రపర్యంతము నివసించుచుండిరి. ఈదేశమంతయు వివిధకాలముల వివిధ నామములతోఁ బిలువఁబడుచుండెను. మొదటి ప్రకరణములో నుదాహరింపఁబడిన నివసర్గములును ఋగ్వేదమునకు పిమ్మట నేర్పడినవై యుండవలెను. కొంతకాల మీదేశమంతయు మూఁడుభాగములుగా విభాగింపఁబడి, స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళము లను నామముల వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. తత్పూర్వము ఉత్తరసముద్రమునకును దక్షిణసముద్రమునకును నడుమఁ గల జంబూద్వీప మంతయు (దక్షిణమునుండి) ౧. భూలోక, ౨. భువర్లోక, ౩. సువర్లోక, ౪. మహర్లోక, ౫. జనలోక, ౬. తపోలోక, ౭. సత్యలోకము లని యేడులోకములుగను, జంబూద్వీపము

---

1. వీరందఱును సమకాలికులని చదువరులు భ్రమింపరాదు. వీరు వివిధకాలముల నాఁటివారు కాని ఒకే తరగతిలోనికి వచ్చెదరు.

*దక్షిణ సముద్ర మనఁగ—ఉత్తరహిందూస్థానమునకును దక్షిణహిందూస్థానమునకును నడుమనుగల సముద్రము.

నకు దక్షిణమునం గల దేశమంతయు ౧. అతల, ౨. వితల, ౩. సుతల, ౪. రసాతల, ౫. మహాతల, ౬. తలాతల, ౭. పాతాళము లని యేడులోకములుగను విభాగింపఁబడి యుండెను.

స్వర్గ - మర్త్య - పాతాళములు

అందు హిమాలయపర్వతపు కనుములును, వానికించుక ఉత్తరమునను దక్షిణమునను, గల ప్రదేశమంతయు మర్త్యలోకముగను, మర్త్యలోకమున కుత్తరమున నుత్తరసముద్రమువఱకును గల దేశమంతయు స్వర్గలోకముగను, మర్త్యలోకమునకు దక్షిణమునం గల దేశమంతయు పాతాళలోకముగను నిర్ణయింపఁబడినట్లు తోఁచుచున్నది. ఇందు స్వర్గలోకవాసు లందఱును సురలు, కిన్నరులు, కింపురుషులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు మొదలగు నామముల విలసిల్లిరి. ఇందుకు మార్కండేయ పురాణమున నిట్లు చెప్పఁబడెను:—

చ. హిమకుధరోత్తరస్థితమ
హీధరమధ్యమునందుఁబొల్చు దే
శము లభిరమ్యము ల్దివిజ
సాధ్యవియచ్చరసిద్ధకిన్నరా
శ్రమములు సర్వకాలబహు
సౌఖ్యకరంబులు తృప్తిపామయ
శ్రమరహితమ్ము లల్లసిత
సౌరభసంగిసమీర హృద్యముల్.

గీ. అందు లేకుండు పుణ్యపాపార్జనములు
పుణ్యఫలభోగులై మండ్రు పురుషులెల్ల
భారతాదిచతుర్ది శాపత్రమేరు
కర్ణికాస్థితి నిట్లు భూకమల మమరు.

చ. హిమగిరి దక్షిణంబున ము
నీశ్వరసాల్పక భారతాఖ్యవ
ర్షము విను కర్మభూమి యది
సంతతముణ్ బహుపుణ్యపాపక
ర్మము లొనరించి యద్దివిజ
మానవనారకతిర్యగాదిజ
న్మములను నాకమోక్షములు
మానుగఁ బొందుదు రందు నన్నరుల్.

మర్త్యలోకము - ఆదిమనివాసులు

ప్రప్రథమమున నీమర్త్యలోకమున పులహాప్రజాసర్గమునకుఁ జెందిన 'భూతము'లను నొక జాతివారు నివసించుచుండిరి. ఈభూతములు, పురాణములలో నుదాహరింపఁబడిన ఋక్ష, వానర, భూత, పిశాచ, సర్ప ప్రముఖజాతు లెల్లను మనుష్యజాతిలోనివేగాని జంతుజాతిలోనివి కావు. ఋక్షరాజను జాంబవంతుఁడు తన కుమార్తెను శ్రీకృష్ణునకిచ్చి వివాహముచేయుటయందును, నాగకన్యకయగు నులూపిని అర్జునుఁడు వివాహమాడుటయందును వింతకంటె వేఱర్థ ముండఁ బోదు. (స శే.)

ఓరుగల్లుదుర్గము

ఆ. వెం. రామచంద్రరావు గారు

నైజాము రాజ్యములో చరిత్రాత్మకమగు కట్టడములలో నెల్ల తప్పక చూడదగినది ఓరుగల్లు దుర్గము. సుమారు వేయిసంవత్సరములనాటి ఆంధ్రుల దుర్గమైనను, ఇప్పటికిని శిథిలావస్థయందున్న గోడలు, దేవాలయములు, రాజమహలులు, బావులు, దుర్గపు తలుపులు మున్నగునవి చూచిన దాని పూర్వౌన్నత్యము మనసునకు తట్టక మానదు. ఎంత కఠినహృదయుడైనను దాని ప్రస్తుతావస్థ చూచినపుడు కన్నీరురాల్పక మానడు.

వరంగల్లు రైలుస్టేషనునుండి యీదుర్గమొక మైలు దూరమున నున్నది. స్టేషనునుండి దుర్గపు మట్టిగోడ కానవచ్చును. దానిచుట్టును సుమారేబది అడుగులయెత్తు గలిగి భూమికి పైభాగమున నిరువదియడుగుల వెడల్పుగల యొక మట్టిగోడ వలయాకారముగ నున్నది. దానిలోనికి రాతితో గట్టిన ద్వారముగుండా పోవలయును. అదికూడ ఇప్పుడు శిథిలావస్థయందే యున్నది. దానిలోపల నిప్పటికిని పల్లెలు గలవు. లోపలనున్న దారివెంట సుమారు రెండుఫర్లాంగులు నడచిన పిమ్మట రాతికోట యొకటి కానవచ్చును. ఓరుగల్లుదుర్గమునకు మొదట రాతిగోడ కట్టడమును, దానిచుట్టును ఎత్తయిన మట్టిగోడ కట్టడమును కలవు. ఈ రాతికట్టడము యొక్క ద్వారము నల్లరాతిమీద చెక్కిన విగ్రహములచే నలంకరింపబడి యున్నది. అది శత్రువు చొర శక్యముగాని ద్వారమై యుండవచ్చునని తోచును. అది శిథిలావస్థయం దున్నను, అందలి శిల్పనైపుణ్యము జూచిన దేవశిల్పులు తప్ప నితరులెవ్వ రట్టి చెక్కడపు పనులు చేయజాలరని చెప్పవచ్చును. మనుజులే వానిని చెక్కినను వారిని దేవతలగానే భావింపవలసి యుండును.

లోపలి రాతికట్టడము కాకతీయవంశజుడగు రెండవ ప్రతాపరుద్రుడు ఓరుగల్లు తనరాజధానిగ చేసికొని

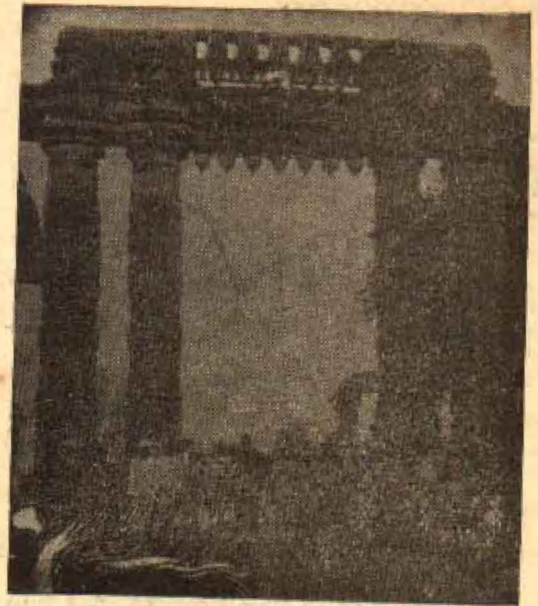

౧. ప్రతాపరుద్రుని శిలావిగ్రహము

పరిపాలించుచుండిన కాలమందు కట్టించెనని తెలియుచున్నది. ఈ రాతిగోడ దాటినలోపలనే పెద్దరాళ్లతో కట్టబడిన రాజమహలులు దృగ్గోచరమగును. ఒక్కొక్కరాయి సుమారు పది అడుగుల పొడవును, నాలుగడుగుల వెడల్పును, మూడడుగుల యెత్తును గలిగియున్నది. ఇంత పెద్దరాళ్లను ఆకాలములో నేవిధముగ పైకెత్తగలిగినదియు చెప్పలేము. కాని ఆకాలములో ప్రసిద్ధమైన "యింజనీరింగు" పనులు చేయగల సమర్థులుండిరని చెప్పగలము. ఇప్పుడు పైకప్పులులేనిగోడలును, కమానులును(arches) మాత్రమే నిలిచియున్నవి. ఒకరాతిమీద మరియొకటి పేర్చినటుల కానవచ్చును గాని సున్నముతో అతికించినటుల గానరాదు. శత్రువునకు నాశనముచేయ శక్యముగాని రాళ్లుమాత్రమే నిలిచియున్నవి. ఆమహలులోని

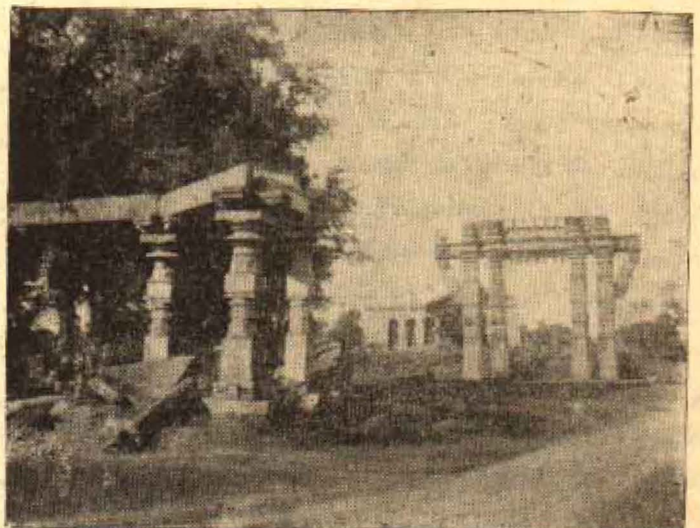

౧. (a) మహాలులోని కమానులు

౧. (b) దుర్గములోని ద్వారబంధము

'ఆర్చిల' యొక్క యెత్తును, వెడల్పును జూచిన ఆశ్చర్యము గలుగకమానదు. దాని సమీపముననే నీళ్లుపోయుటకై ఒకేఱాతిలో చెక్కిన చతురపు గోళెములు చాల గానవగును. ఒక్కొక్క గోళెము సుమారు ఎనిమిదడుగులపొడవు, ఎనిమిదడుగుల వెడల్పు, ఆరడుగులయెత్తును గలిగియున్నవి. అంత బలువైన గోళెములను ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటునకు నెట్లుకొనిపోయినదియు జెప్పలేము.

౨. దుర్గములోని మహాలు, శిల్పమండితమగు ద్వారబంధము

దర్బారు హాలుండిన స్థలము తెలుపుటకో యన్నట్లు దానిచుట్టును ఉన్న నాలుగు పెద్ద ఱాతిద్వారములు తప్ప మరేమియును కానరావు. ఒక్కొక్క ఱాతిద్వారబంధముయొక్క యెత్తు సుమారు ముప్పది అడుగులును, వెడల్పు ఇరువది అడుగులును నుండును. వాటిమీద చెక్కియున్న నగిషీపనులు వర్ణింప మనతరము కాదు. ప్రతిద్వారబంధము మీద అందమైన రెండు హంసలు కానవచ్చును.

దుర్గములోపల ననేక దేవాలయములు ఉండెను. ప్రస్తుతకాలములో కొన్ని భూమిక్రింద పూర్తిగా గప్పబడియున్నవి. మఱికొన్ని సగము కూలిపోయి గాడిదలకు, పాములకు, గబ్బిలములకు నివాసస్థానములై యున్నవి. ఒక్క దేవాలయము మాత్రమే యిప్పుడు మంచి స్థితియందున్నది. అందు రెండు పెద్దనందులున్నవి. ఒక అందు రెండు బావులు కలసియున్నవి. వానిని సవతి నూతులని పిలిచెదరు. అందు ఒకటి యెప్పుడును ఎండియుండును. రెండవదానిలో చాల నీరుండును. అదే విధముగ "అక్కా చెల్లెండ్రు" నూతులని పిలువబడుచున్న రెండు నూతులు కలవు. వానియందు ఎప్పుడును నీళ్లుండును. "కాగితాల నూయి" అని పిలువబడు నూయి

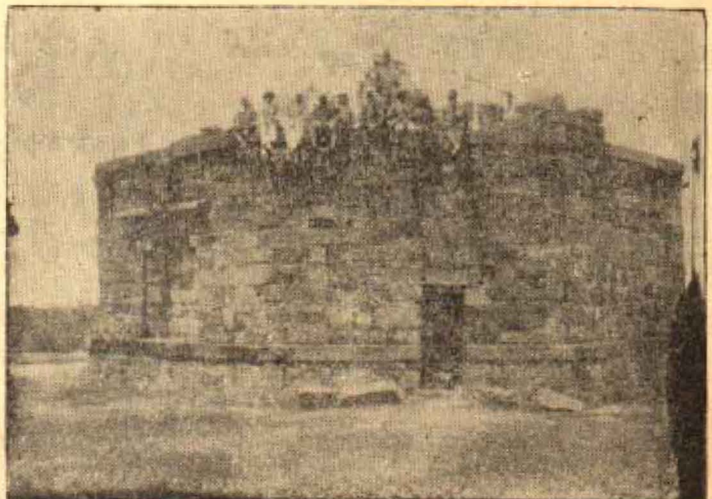

౩. దుర్గములోని శివాలయమునందలి నందులు

మరియొకటి కలదు. ఈ పేర్లెట్లు వచ్చెనో తెలియదు. వాని గోడలు మాత్రము చాల ప్రమాదకరముగనున్నవి.

దుర్గమధ్యమున ఒక నున్నని పెద్ద శిల కలదు. అది ఒకే ఱాతికొండ. అది సుమారు మూడువందల అడుగుల యెత్తుండును. ఈ శిలనుపట్టియే ఏక శిలానగర మను నర్థము గల ఓరుగల్లని పేరు వచ్చినది. దానిపై కెక్కుటకు మెట్లున్నవి. దానిపై నొక చిన్న కొలను కలదు. ఆశిలపై నొక దేవాలయమును, సిపాయిలు నిలుచుండుటకు ఒక యెత్తయిన గదియు కట్టబడియున్నవి. దేవాలయము శిథిలమై యున్నది. కాని పారాగదిమాత్రము గట్టిగనున్నది. అందు దానిమీద ఱాతితో కొట్టిన, కంచుమీద కొట్టినప్పటి ధ్వని వినవచ్చును. ఈ దేవాలయముకూడ భూమిలో నణగియే యున్నది. పంనలకొలది సంవత్సరములు గడచిన పిమ్మట మట్టి వానిని తన పొట్టలో పెట్టుకొనుటలో వాశ్చర్యము లేదు

దుర్గములో పెక్కు బావులు కలవు. అంకూడ పెద్దవాళ్లతో కట్టబడియున్నవి. ఇప్పటికి దుర్గములోని గ్రామస్థులు వానిని సేద్యమునకును, త్రాగుటకును ఉపయోగించుచున్నారు. అందు కొన్ని యెప్పుడును ఎండిపోకుండుటయే కాక వాటిలోని నీటిలోతు కనుగొన శక్యముగాకుండకూడ నున్నవి. ఈ బావులగురించి అనేకకథలు కలవు.

౪. దుర్గమునందలి ఏకశిలపయినున్న సిపాయీల పారాగది

మీద నిలుచున్నయెడల నలుప్రక్కల మూడుమైళ్లవరకున్నియు గానవచ్చును. ఈ శిలక్రిందనే ఒక చెలమయున్నది. అది త్రాగుటకుపయోగించదుగాని యేకాలమందును ఎండదు.

ఈదుర్గమునుండి హనుమకొండదగ్గర కొండపైనున్న పద్మాక్షీ దేవాలయమునకు భూమిలోనుండి సొరంగము కలదని చెప్పుదురు.

పద్మము నిశతో

దివాకర్ల వెంకటావధాని గారు

ఓ నిశాకాంత! పూర్వకాలాన నక్కు-
డీర్ష్యచే దంపతుల కేరి కిడము నీవు
గలుగఁ జేసినదానవో కమలభవుఁడు
పతు దినచంద్ర భోగమే వ్రాసిపెట్టె
నీకు;

నీకనైన దుర్బుద్ధి పోకయుండె.

అరుణకరములు సర్వదిగంతములకు
పరుగులిడ మ్రదతి వినోద పరవశుఁడయి
లీల నూఁగెడు మన్నాథు గ్రమింగి నన్ను
విరహ వారాన్నిధిని ముంచి వేసినావు.

అనుభవించక తప్పనే అఘఫలమును
వచ్చుజన్మమునందైన బ్రహ్మ నిన్ను
నున్నభోగము సగమును సున్నఁజేసి
భర్తృ విశ్లేష దుఃఖసంబాధిలాంగ
శాలినిగఁ జేయకుండునే! సత్యమూర్తి.

*   *   *

ఖలులు మిత్రులు జారతస్కరులు నీకు
విరహదుఃఖ ప్రదాయిని వరయ నీదు
ఆస్యదర్శన మాత్రాన నఖిలపాప
ములకు నెలవౌదు రిల జను లలఁచి చూడ.

అందుచేత నె కాఁబోలు నజ్ఞప్రీతి
నిదురవోవఁగ సృష్టించె నిశలయందు.

*   *   *

ఇంత కఠికము నన్ను నీ వేమి చేయఁ
గలవు?
నీకూపు రేపు భాస్కరుఁడు మాపు
వటకె, నే నిట్లు విరహార్తిఁ బడినగచుట
నిరపరాధులకష్టముల్ నిష్ఫలములె?

భారతవిజ్ఞాన కళాశాల

క్రమధాటి వెంకటగిరిగారు, బి ఏ.,యమ్.యస్.సి. (Hon.)

ఈ భారతవిజ్ఞాన కళాశాల J. N. తాతా (Jamsetjee Nusserwanjee Tata) గారి దాతృత్వమువలన స్థాపింపబడెను. 1896 సంవత్సరమున దేశీయ పారిశ్రామికాభివృద్ధికొరకై తాతాగారు ఒక నవీనపరిశ్రమ కళాశాలను స్థాపించుటకు పూనిరి. ఈ కార్యార్థముకొఱకు 30 లక్షలు విలువగల ఆస్తిని తనయొుకతో ఇతరుల స్వాధీనమున బెట్టి, ఇందునిమిత్తము ఇంగ్లాండు దేశములోను, మన హిందూదేశములోను ఉండు ముఖ్యులగువారి అభిప్రాయము కనుగొని ఈ భారతవిజ్ఞాన కళాశాల నిర్మాణ విచారణ సంఘమును బొంబాయి సర్వకళాశాలయొక్క వైస్ ఛాన్సలర్ (Vice-Chancellor)గారి అధ్యక్షతక్రింద నిర్మాణించి, కార్యక్రమ ప్రకటనమును తయారుచేసిరి.1898 సం॥ డిసెంబరు 31-వ తేదీని, లార్డు కర్జన్ దొరవారివద్దకు పంపిరి. ఆ మరుసంవత్సరమున వారియొక్క 'స్కీము'కు ఇండియా గవర్నమెంటువారు అనుమతి యిచ్చిరి.

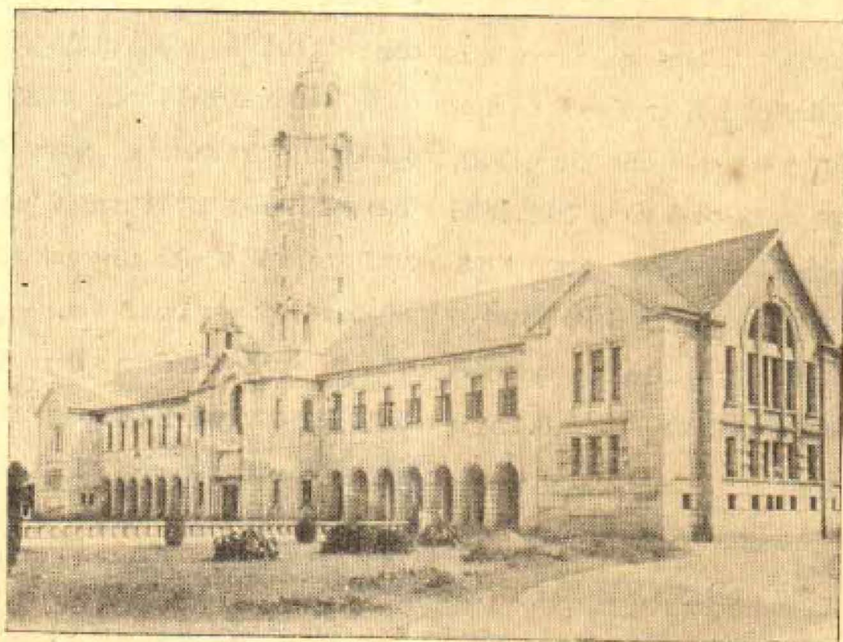
1900-1901 సంవత్సరమున తాతాగారు నిర్మాణించిన కమిటీ యుద్దేశమును అనుసరించి, సర్ విలియం రామ్సే (Sir William Ramsay) అను ఒక ఆంగ్లేయ శాస్త్రకోవిదుడు ఈ 'స్కీము'ను పరిశోధించి, దాని మంచిచెడ్డలను, కార్యక్రమమును ఇండియా గవర్నమెంటువారికి తెలియపరచుటకు మన దేశమునకు వచ్చిరి. ఇంతలో మైసూరు గవర్నమెంటువారుకూడ సర్ శేషాద్రిఅయ్యర్ దివాన్‌గారి ద్వారా 371 ఎకరములు విస్తీర్ణముగల స్థలమును, 5 లక్షల రూపాయలు పథమును ప్రారంభఖర్చులకుగాను ఇచ్చెదమని వాగ్దత్తము చేసిరి. స్వల్పకాలములోనే మైసూరు గవర్నమెంటువారు ప్రతి సంవత్సరము 30,000 రూపాయల ప్రకారము 10 సంవత్సరములవరకు ఇచ్చెదమనియు, అటుపిమ్మట 50,000 ఇచ్చెదమనియు 'కమిటీ'కి తెలియుచేసిరి. ఇండియా గవర్నమెంటువారు కూడ సంవత్సరమునకు 1,50,000 రూపాయలు 'గ్రాంటు' ఇచ్చుటకు సమ్మతించి తాతాగారి కోరికప్రకారము ఒకవిజ్ఞాన కళాశాలను ముఖ్యముగా రసాయన శాస్త్రములో నవీనపరిశ్రమ (research) కొఱకై స్థాపించవలెనని తీర్మానించిరి. ఇంతలో తాతాగారు 1904 సం॥ 'మే'నెల 19 వ తేదీని గతించిరి. ఆయన చనిపోయినను సర్ డి. జె. తాతా, సర్ ఆర్. జె. తాతాగార్లు తమ తండ్రియొక్క కోరికను నెరవేర్పవలెనని ఇండియా గవర్నమెంటువారికి తెలియచేసిరి.

ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఆగస్టు నెల 1906 సంవత్సరమున (Dr. Morris

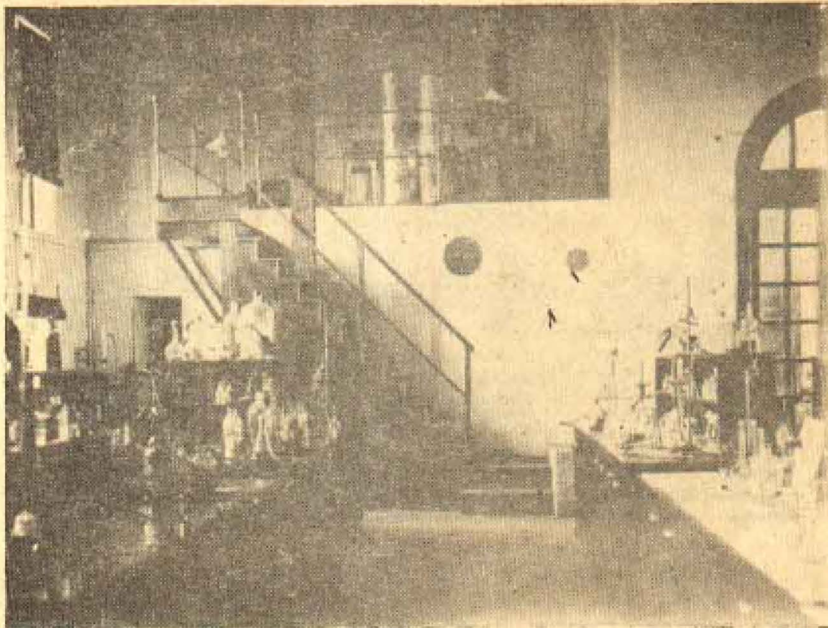
W. Travers, F.R.S.) Dr. M. W. ట్రావర్స్ అను ఒక విజ్ఞాన కారునిని 'డైరెక్టరు'గా నుండుటకు పిలిపించిరి. ట్రావర్స్ గారు ఆ నవంబరు నెలలో ఇండియా దేశమునకు వచ్చి ఇండియా గవర్నమెంటు, మైసూరు గవర్నమెంటు, డి. జె. తాతా గారు, ఆర్. టి. తాతా గారు—వీరితో ఆలోచించి, 'స్కీము' ఆచరణ క్రమమును ఏర్పాటు చేసిరి.

ఈ కళాశాలయొక్క కార్యక్రమమును నడిపించుటకుగాను ఒక 'కౌన్సిల్' (Council) ను ఏర్పాటు చేసిరి. 1909 సంవత్సరమున 'కౌన్సిల్' కట్టడములు కట్టుటకును, అందులో కావలసిన ఉపకరణములను, సన్నాహములను సమకూర్చుటకును ఉత్తరువు నిచ్చిరి.

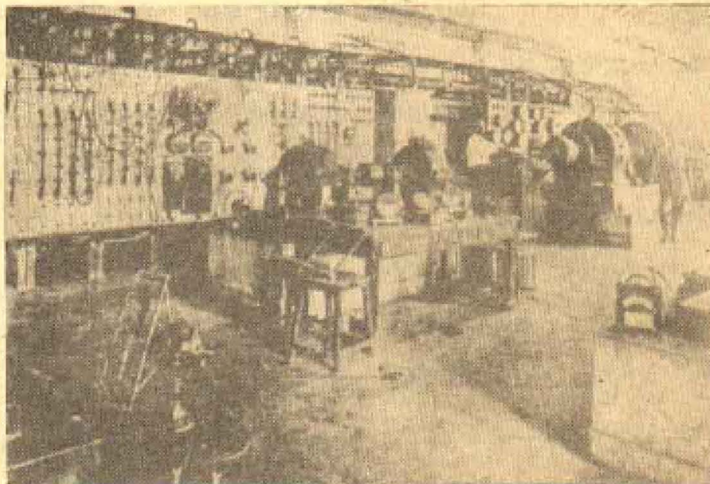
1911 వ సంవత్సరమున జూలై నెలలో వేరువేరు డిపార్టుమెంటులు ఏర్పాటు చేయబడెను. 1921 వ సంవత్సరమున జీవరసాయనమున (Bio-Chemistry) నవీన పరిశ్రమముకొఱకు ఒక డిపార్టుమెంటు స్థాపింపబడెను. కొన్ని సంవత్సరము లయిన పిమ్మట ఎలెక్ట్రో టెక్నాలజీ (Electro- Technology) డిపార్టుమెంటు కూడ స్థాపింపబడెను. ఈ కళాశాల ముఖ్యముగా దేశీయపారిశ్రామికాభివృద్ధికి సంబంధించిన ప్రజోపయోగవిజ్ఞానముల యందు నవీన పరిశ్రమములకై స్థాపింపబడ్డది.

చిత్రము ౧:—ఇందులో డైరెక్టరుగారి ఆఫీసు, కౌన్సిల్ చేంబరు (Council Chamber), సూక్ష్మ జీవ శాస్త్ర నవీనపరిశ్రమశాల ఉన్నవి.

చిత్రము ౨:—సూక్ష్మ జీవశాస్త్ర నవీన పరిశ్రమశాల (Bacteriological Laboratory)

చిత్రము 3:—ఎలెక్ట్రో టెక్నాలజీ డిపార్ట్మెంటు (Electro-Technology Department)

చిత్రము ౪:—తాతాగారి స్మారక చిహ్న ప్రతిమ

ఈ భారతవిజ్ఞానకళాశాలయొక్క రాబడి సాలుకు 4,30,000 రూ. ఇందులో:

J. N. తాతాగారు ఒసగునది సంవత్సరమునకు	2,15,000
ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఇచ్చునది	1,50,000
మైసూరు గవర్నమెంటువారు ఇచ్చునది	50,000
నైజామ్‌గవర్నమెంటువారు ఒసగునది	10,000
మదరాసు గవర్నమెంటువారు ఇచ్చునది	5,000.

ఈకళాశాల స్థాపించిన పిమ్మట అనేక ప్రజోపకారకములైన పరిశ్రమములు గావింపబడెను. అందులో ముఖ్యమైనవి:—

1. చందనపు చెక్కనుండి తైలము తీయువిధము కనిపెట్టబడెను. ఈ పరిశోధనమును అనుసరించి యీ తైలమును తీయుటకు మైసూరు గవర్నమెంటువారు రెండు యంత్రములను స్థాపించిరి.

2. పెయింటు (paint)తయారుచేయుటకు కావలసిన వైట్ లెడ్ (white lead) ను చేయువిధము కనిపెట్టబడినది. మైసూరు గవర్నమెంటువారు ఈ వైట్ లెడ్‌ను తయారుచేయుటకు ఒక ఫాక్టరీ స్థాపించిరి. ఈ ఫాక్టరీయందు సంవత్సరమునకు 200 టన్నులు వైట్ లెడ్ తయారు అగుచున్నది.

3. సబ్బును తయారుచేయు విధమును కూడ ఇచ్చట పరిశోధించిరి. మైసూరు గవర్నమెంటువారు బెంగుళూరునందు సబ్బుచేయుటకొక 'ఫాక్టరీ'ని స్థాపించిరి. ఈ ఫాక్టరీయందు ఇప్పుడు మంచి నాణ్యమైన సబ్బులను తయారుచేయుచున్నారు.

4. పెన్‌సిల్స్ (pencils) చేయు విధానమును ఈ కళాశాలయందు కనిపెట్టిరి. మదరాసునందొక 'ఫాక్టరీ' స్థాపింపబడెను.

ఈ ఫాక్టరీలన్నియు స్థాపించుట యీ కళాశాలయందు కేవలము బుద్ధికుశలతతో చేసిన పరిశ్రమ ఫలమేకదా.

ఇది కాక మన దేశమునందు దొరకు పెట్లుప్పును పరిశుద్ధపరచు మార్గములను బాగు పఱచిరి. చింతపండునుండి టార్ టారిక్ (tartaric acid) అను ద్రావకమును తీయువిధము పరిశోధింపబడెను. ఇట్లే యెన్నియోవిధముల ఇక్కడ శస్త్రజ్ఞోపయోగ విజ్ఞానములయందు నవీనపరిశ్రమములను గావించుచున్నారు.

పై చెప్పినవే కాక జీవరసాయనమునందు అనేకవిధములైన పరిశ్రమములను సాధించుచున్నారు. మదరాసు గవర్నమెంటువారి కోరికను అనుసరించి, తోళ్లు పదునుచేయు స్థలమందు పారవేసిన తోళ్ల చెత్తనుండి 'గ్లు' (glue) అను ఒకవిధమైన బంకను తీయువిధమును విమర్శన చేసిరి. నాగజెముడుయొక్క లక్షణమును, దానియొక్క ఉపయోగములును విశదముగా పరిశోధింపబడెను. ఇది గాక లక్కను కృషిచేయువిధమును, లక్కపురుగుల పరిశోధనమును, సర్జరసము, రంగులు చేయు విధము—మైసూరు గవర్నమెంటువారి కోరికను అనుసరించి, పై చెప్పినవన్నియు విశదముగా పరిశోధించుచున్నారు.

చందనపుచెట్టుకు ఒకవిధమైన రోగము (Spike disease) తఱచుగా వచ్చుచుండును. ఆరోగముయొక్క లక్షణములు, దానిని పోగొట్టు మార్గములును తెలిసికొనుటకై పరిశోధనలు కావింపబడుచున్నవి.

శ్రీ సుధీర రంజన ఖస్తగిర్ గారు

భారతీయ శిల్పమున తలయెత్తిన నూత్న వ్యవస్థను కళాభిరతులగు యువకులు ఉత్సాహముతో క్రొత్తపద్ధతుల నలవఱిచికొని యుపాసించుచున్నారు. ఈ విషయమై ఈనడుమ శాంతినికేతనము శ్రద్ధ వహించి యువకులచే ప్రశస్తముగ పరిశీలించుచున్నది.

నికేతనమునకు చెందిన శ్రీ సుధీరరంజన ఖస్తగిర్ గారు చేసిన మట్టిబొమ్మల ఛాయా చిత్రములు కొన్ని ఈ సంచికయందు ముద్రితములై యున్నవి. సహజకళాభిరుచిగల శ్రీ ఖస్తగిర్ గారు తరుణము తప్పకుండ శాంతినికేతనమున కళాభ్యసనము ప్రారంభించిరి. అచట చేరిన కొం దినాళ్లకే చిత్రలేఖనమునను, ప్రతిమారచనయందును వారిచేయి తిరిగినది. వీరి రచనలు ఒక ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముతో అలరారుచు, భారతీయజీవనస్వారస్యమును ప్రతిబింబించుచుండును. వీరి 'Mother' ('తల్లి') అను ప్రతిమ పటిష్ఠమైనకల్పన; మౌలికత్వముతో నొప్పుచున్నది. స్త్రీ ముఖభాగము కోమలమగు అనురాగముద్రతో చాల సుందరముగ నున్నది.

ఇట్టిదే 'Offering' ('అర్పణము') కూడను. సున్నితమగు స్వరూపస్వభావములతో నిది దివ్యముగ నున్నది. ఈ రెండు రచనములందును వస్త్రవిన్యాసము ప్రాచీన ఇటలీ శిల్పాచార్యుల ప్రోద్బలము కనబఱిచినను భావనఅంతయు భారతీయమై మౌలికముగ నున్నది.

'Winter' ('చలికాలము') అను ప్రతిమ ముసలమ్మ కుంపటియొద్ద కూరుచుండిన ట్లున్నది. ఇది చలికాలపు రాత్రిపూటను చక్కగ తలపునకు తెచ్చుచున్నది. ఫలానశిల్పవ్యవస్థ ప్రోద్బలము దీనియందు కానవచ్చునని చెప్ప వీలులేదు సరికదా, సాహసికమై మనసునకు నాటునట్టి వీరి సొంతమగు శైలి యొకటి గోచరించు పొంకమైన కల్పనయిది.

రవీంద్రుని శిరః ప్రతిమ ఆయన పోలికనే కాక రసాత్మతను, తీవిని సాధించి వెలయుచున్నది.

'సాంతాలుని' శిరఃప్రతిమ వీరు తమ సేవకుని పరిశీలించి వ్రాసినది. కూర్పులో చొరవ కన్పడును.

శ్రీ ఖస్తగిర్ గారు రెండేండ్లనుండి ఈపని సాగించుచున్నారు. దక్షిణ భారతశిల్పము పరిశీలించుటకై వీరు యాత్ర బయలుదేరినారు.

వి. ఆర్. చిత్ర.

శ్రీ పండిత జవహర్‌లాలుగారి ఛాయచిత్ర సంచయము

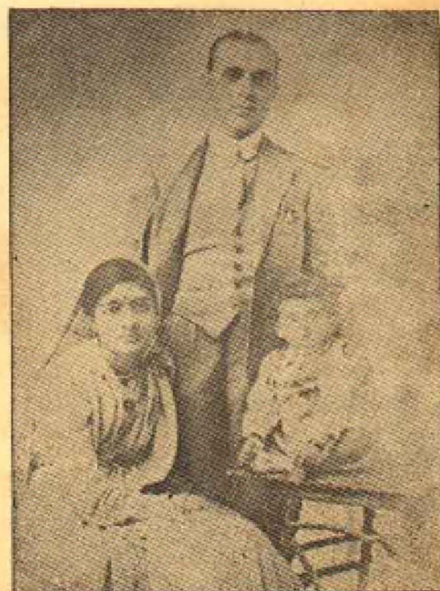
౭. తండ్రి, కుమారుడు: లండనులో

౮. బ్యారిస్టరు-౧౯౧౨ సం.

౯. నూతన దంపతులు

౧౦. ఆలు మగలు, పిల్ల-౧౯౧౮ సం.

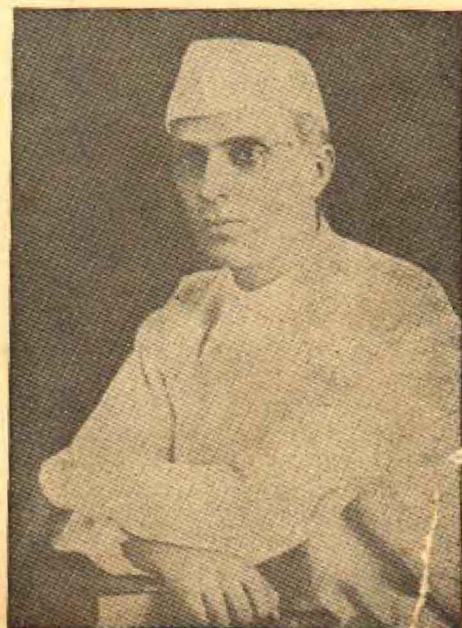
౧౧. అసహాయవాది

౧౨. జైలులో (రెండవమారు)

౧౩. బ్రస్సెల్సు కాంగ్రెసునందు—౧౯౨౭

౧౪. ౧౯౨౮ వ సంవత్సరమున

హిందూదేశము-మద్యనిషేధము*

సి. రాజగోపాలాచార్యులు గారు

మద్యపానమునకు సంబంధించిన నైతికసమస్య దాని ఆర్థికసమస్యకన్న ప్రధానమైనను, రెండవ సమస్యయే మొదటి దానికన్న ఎక్కువశ్రద్ధ నాకర్షించి నైతికసమస్యను కప్పివైచినదనుట నిజము. వ్యక్తికిగాని, సంఘమునకుగాని మద్యపానమువలన గలుగు ఆర్థికముగు నష్టమేదియు లేకున్నను, అది మెదడు కొకవిషము. భిన్నభిన్నములగు నిగ్రహశక్తులతో గూడిన మానవసంఘములో, ఎట్టి ధనవ్యయముగాని లేక, గాలివిధమున, నీర కలభించినను సరే, ఈవిషవ్యాప్తిని మానవుడు, నిర్నిరోధముగ విడువజాలడు. ఐనను, ఆర్థికసమస్యయే ప్రధానముగగల పాశ్చాత్యపద్ధతికి, ఆర్థిక దృష్టితోడనే మద్యపానమును పరీక్షించి, ఆర్థికముగ నది యొక చెడుగని నిర్ణయించుట సహజమే; దానిచే గలుగు ఆర్థికవినాశనమే దాని చెడుగునకు సంపూర్ణముగు నిదర్శనముగ నుండుట మంచిదే. దానికగు ధనవ్యయమును బట్టియే కాక, అసలు మద్యపానమే యొకదురాచారముగ, భారతదేశమునను, ప్రాచ్యప్రపంచమునను ఎంతకాలమునుండియో నిర్ణయింపబడుచున్నది. మద్యపదార్థములన్నియు పాపభూయిష్ఠములనియు, అపరిశుభ్రములనియు ప్రజలనైతిక ధార్మికాభిప్రాయములు వానిని నిరసించి యున్నవి. ప్రాత యభిప్రాయములు అతిశీఘ్రముగ శిథిలమై పోవుచున్న కాలమునగూడ ఈమద్యనిషేధాశయము భారతదేశమున తన యౌన్నత్యము నిల్పుకొన్నది.

వ్యక్తిసంబంధమైన నైతికనిర్ణయమునుబట్టి కాక, జాతిధర్మము అలవాటు అనే కారణములనుబట్టియే ఆయాజాతులలోని వ్యక్తులు మద్యపానమును బహిష్కరించుచున్నను, ఈనిషేధమునకు ఆధారము ఆయాజాతులయొక్క తెగలయొక్క నైతికజ్ఞానమే, పురాతన ధర్మకర్తల నిర్ణయమే యైయున్నది. సర్వాంగీకారమును బొందిన, స్థిరీకృతమైన ఒకానొక విస్పష్టముగు నైతికనిర్ణయమునకు సంబంధించిన సహజమైన స్వయంప్రకటనమే యది. కావున, యూరప్ దేశముల ఆర్థికపద్ధతిని స్వీకరింపని-ఎన్నడును దానిని సంపూర్ణముగ స్వీకరింపనునిచ్చే మన మాశించుకొందము-మనదేశములో మద్యపానము యొక్క నైతికవిభాగమే బలవత్తరమైనది; మన ప్రచారములో రూపాయలకు, అణాలకు పైసలకు మనమెక్కువకాలమును స్థలమును వినియోగింతుమేని, దానికి కారణము ఆర్థికసమస్యయే యెక్కువ ముఖ్యమైనదనుట కాదు. రెండవది (నైతికసమస్య) విస్పష్టమగుటచే, దానిని ప్రజలు తమంతట తామే చక్కబెట్టుకొనగలరనుటయే ఆకారణము.

త్రాగుడుకు సంబంధించిన ఆర్థికసమస్య, పాశ్చాత్యదేశములలోకన్న, నియమితముగు తన కార్యరంగమున, మనదేశములో ఎక్కువగ హానికరమగుచున్నది. మన దేశపు దారిద్ర్యము విపరీతమగుటచే, నీయవస్థ సంభవించియే, పాశ్చాత్య దేశములలోకన్న, నీదురాచారము, మనదేశమున మరింత యెక్కువ ప్రచారము గలిగియున్నది. ఈత్రాగుడు విలాసములకై, ఇంగ్లాండు దేశము ఏటేట 300 మిలియన్ల పౌనులను ఖర్చుపెట్టుటకు నిశ్చయించుకొనవచ్చును. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు, మరల వెనుకకు తిరిగి, మూడు బిలియన్ల డాలర్లను వ్యయపరచుటకు నిశ్చయించుకొనవచ్చును. కాని భారతదేశములో, ఏడాదికి తలకొక్కంటికి ఏబదిరూపాయల యాదాయమైన లేని జనము, వ్యవసాయము చేసికొని చాలభాగము వ్యవసాయదారులకు మాత్రమే యుపయోగపడు వస్తువులను మాత్రము తయారుచేసికొని జీవిత

---

* కడచిన డిసెంబరు నెల 28 వ తేదీనాడు లాహోరునగరమున మద్యనిషేధసభ సమావేశమైనప్పుడు, అధ్యక్షులగు రాజగోపాలాచార్యులు గారు రొసంగిన యుపన్యాసమున కిది యనువాదము.

ములను గడపు మనము మనసంసారములకు సంబంధించిన ఖర్చులలోగాని సంఘమంతకును సంబంధించిన ఆహారపదార్థములలోగాని మద్యపదార్థములకు తెచ్చి ధరింపజాలము. తత్ఫలమే జనించు ప్రబలమయిన ఆర్థిక పరిణామమునకు సంబంధించినంతవరకు, దుష్టమగు మద్యాభివృద్ధికి గొనిపోవు ఒక్కొక్క మెట్టు కూడ పాశ్చాత్య దేశములలో కన్న మన దేశములో నెక్కువ హానికరమగును. ఒక్కమాటలో నిదియంతయు స్పష్టపరచ వచ్చును. గ్రేట్ బ్రిటను దేశములో తలకొక్కంటికి పౌ 6. షి 9. పె 10. లు (త్రాగుడుఖర్చు) సగటు ఆదాయములో ఎనిమిదవవంతు మాత్రమే యగుచున్నది. ఇదిపోను, ఇంకను ఏడాదికి రు 650 లు తక్కిన ఖర్చులకై మిగులుచున్నవి. కాని త్రాగుడుకై రోజుకు నాలుగణాలను ఖర్చుపరచినచో దానికై ఒక భారతీయ కుటుంబముయొక్క ఆదాయములో సగము ఖర్చగుచున్న దన్నమాట, ఆరోగ్యకరమైన జీవితము గడపవలెనన్న, అధమపక్షము తప్పనిసరిగ ఎంతకావలసి యుండునో, దానికన్న తక్కువయే యింక మిగులుచున్నదన్నమాట. ఆర్థికస్థితిగతులు భయంకరములగు నిట్టి పరిణామములకు వచ్చినచన్నచో, మనము మితిమీరితి మనియే దాని యర్థము. ఆర్థికపరిణామము అనమునగు నీతిమాలినతనముగ మారుచున్నదనియే దీనిభావము.

తుదకు మనము సారాయిని వల్లమందును, హానికరములగు ఇతర మద్యపదార్థములను, నిషేధించిరే తీరవలయుననుట అందరును ఒప్పుకొన్న సంగతియే. ఈనిషేధము ఇప్పుడా, మరికొంతకాలము సాగిన మీదటనా? అనునదియే యింక మిగిలిన ప్రశ్న. వేచిచూచినచో లాభమేమైన కద్దా? ఎప్పుడో కంటె ఇప్పుడే మంచిదని నా నమ్మకము. కాలము గడచిపోయిన కొలది కార్యము మరింత కష్టసాధ్యమై పోవును. సంవత్సరములు గడచినకొలదిని దురభ్యాసములు మరింత వేరునాటుకొనిపోయి వ్యాపించుట తప్పదు. ఎక్కువ ధనసంపద యేమియు లేక, ఇంచుమించుగ వ్యవసాయమే ప్రధానాధారముగ గల మదరాసువంటి రాష్ట్రమునకు జెందిన లెక్కలను తీసికొనుడు. ఒక్కయేడాదిలో లేక రెండేండ్లలో మద్యపానము పొందగలిగిన యభివృద్ధిని జూడుడు. 1928_29 సం॥ లో ఖర్చయిన బీరు-సారాయి (Beer) 1927_28 సం॥ లో కంటె నూటికి ముప్పదివంతుల చొప్పున ఎక్కువైనది. 26_27 సం॥ లో కంటె 41 వంతుల చొప్పున నెక్కువయినది. 1928_29 సం॥ లో ఖర్చయిన నాటు మద్యములు వెనుకటి సంవత్సరములో కంటె నూటికి 11 వంతుల చొప్పున పెరిగినది. దిగుమతియైన సారాయములు (విదేశములనుండి) 1926_27 సం॥ లో కంటె నూటికి 20 వంతుల చొప్పున వృద్ధిబొందినవి. ఈపద్ధతిని ఏండ్లకేండ్లే దొర్లిపోనిచ్చినచో, భవిష్యత్తులో మన మీ దురాచారము నెదుర్కొన గలుగుదుమా?

కాలము గడచిపోయిన కొలది పరిష్కారమునకు వీలులేకుండ ఆర్థికమయిన క్లిష్టత్వముకూడ మరింత గట్టిపడిపోవుచుండును. ముప్పది యేండ్లకుమునుపు, హిందూ దేశములోని పెద్దరాష్ట్రములలో గూడ ఈవ్యాపారము వలన వచ్చు ఆదాయము ఒకకోటి రూపాయలకు మించి యుండలేదు; కాని నేడు మదరాసురాష్ట్రములో నీయాదాయము ఆరుకోట్లకు దగ్గరబడినది. బొంబాయిలో నాలుగు కోట్లవరకున్నది. పంజాబులోను, మధ్యరాష్ట్రములలోను, బెంగాలులోను ప్రధానమైన ఆదాయపు మొత్తములో, నీయాదాయము నాల్గవవంతగును; బొంబాయిలో మూడవవంతు; మదరాసులో ఇంతకన్న కొంచె మెక్కువ. బీహారులో నీత్రాగుడురాబడి అసలు ఆదాయములో నించుమించుగ సగమున్నది. పోలీసుతో సహా, మొత్తము ఈ పరిపాలనశాఖ కంతకు గావలసిన వ్యయము బొంబాయిలో ఎక్సైజు ఆదాయము (వస్తువులపై పన్ను)నకు సరిపోవును. మదరాసులో నది సాధారణ పరిపాలనమునకు పోలీసు వ్యయశాఖలకు గావలసిన వ్యయముతో తులతూగును. అన్ని రాష్ట్రములయందును అది విద్యాశాఖ వ్యయమునకు రెండింతలకన్న నెక్కువయైనది. ప్రభుత్వమున ప్రతిశాఖలోను ఖర్చు ఎక్కువైపోవుచున్నది. రాబడి సాధనములు అభివృద్ధిలో నున్నట్లు కనబడదు. కావున, ఆర్థికదృష్టిని బట్టి ఇంతకన్న అనుకూలమగు తరుణము ఇకముందెన్నడు లభింపబోదు. అంతేకాక, అది మరింతకష్టసాధ్యముగుటయు నిశ్చ

యము. ఆదాయమును బట్టి వ్యయమును ఎక్కువచేయ వలయుననియే సాధారణముగ నభిప్రాయమై యున్నది. వ్యయము నెక్కువగ నపేక్షించు బలీయములగు సంబంధములు సృష్టింపబడును. ఇవి మరి వెనుకకు మరలనీయక ప్రబలమైన యాతంకములుగ నేర్పడిపోవును.

త్రాగుడువల్ల వచ్చు రాబడి, నిజముగ, నసలొక రాబడియే కాదు; దూబరా ఖర్చునుండి యేరుకొన్న బాపతు. కొంచెము మన ఆలోచనాశక్తిని ధైర్యమును ప్రోగుచేసికొని, జడత్వమును విసరి ఆవలపారవైచినచో, మన యీ దూబరాఖర్చును నిరోధింపగలము. ప్రభుత్వధనాగారములోనికి పోవుదానికి ఐదురెట్లు సొమ్ము మన యిండ్ల నిల్పుకొనగలము. ఆర్థిక సామర్థ్యము విషయమునను నైతికాభివృద్ధి విషయమునను దేశము గాని పనివాండ్రు, కిట్లు చేసినచో, కావలసినంత మిగులును. నేరములను నిరోధించుటలోను శిక్షించుటలోను తగులుచున్న ఖర్చులో ఎంతయో తగ్గిపోవును. ఈ లాభము మిగులు, ఇదియంతయు, ఊరకపోదు; ప్రభుత్వమునకు కావలసిన ధనమును మరల, పైసలతో సహా, సమకూర్చును. ఇదియంతయు అమెరికాలో ప్రత్యక్షమైన అనుభవమువల్ల తెలియబడినదియు, నిష్పక్షపాతులైన సమర్థులగు అర్థశాస్త్రవేత్తలచే నంగీకరింపబడినదియు.

కాని వ్యవహారము సాగించుటకు కావలసిన ఖర్చు సంగతియేమి? ఇదియొక పెద్ద వాదముగ, నిషేధమువలదనువారు ఇప్పుడైనను, వ్యక్తుల వ్యాపారమునకుగాని మద్యములను తయారుచేయుటకుగాని స్వేచ్ఛ లేదనియు, అల్పవిషయములలో గూడ ఎన్నియో విధములగు నిషేధములు ఆలోచింపబడుచున్నవనియు జ్ఞాపకముంచుకొనరు. నిషిద్ధ వస్తువుల నిర్మాణమును, వ్యయమును, ప్రతి అల్పవిషయమునను గూడ పరీక్షించుటకు నేడు మనకు ప్రతి రాష్ట్రమునను 20 మొదలుకొని ౬0 లక్షల రూపాయలవరకు వ్యయమునకు కారణమగుచున్న ప్రభుత్వశాఖ యొక్కటికలదు. నేటి యీ అస్థిరములైన లైసెన్సు నియమములకన్న, నిజమునకు, నిషేధము నమలులో పెట్టుటకే ఖర్చు తక్కువగును. దొంగతనములను, దోపిడులను, గుత్తకిచ్చి లైసెన్సు సంపాదించిన దోపిడీగాండ్రు నిర్ణయించు కాలనియమమునకు, పద్ధతులకులోబడియుండు నియమములతోను, దోపిడిసంపకములతోను గూడిన కార్యవిధానము నేరమును పూర్తిగ నిషేధించి, నిరోధించు కార్యవిధానముకన్న చౌకపద్ధతి యగునా? సంపూర్ణ నిషేధము మొదటమొదట యెక్కువ వ్యయకరమే యగునని భావింతము. ఐనను, అది మన వెనుకటి నేరముయొక్క విలువ. కట్టుదిట్టముగ నమలుపరచినచో కార్యము సులభమగుననియు, మామూలు పోలీసుశాఖకగు ఖర్చులో నొక భాగముగ మాత్రమే యీ ఖర్చు మారుననియు విశ్వసించి పై విలువను మనము చెల్లించి తీరవలయును. దీనిని గూర్చి, ఇంక నే విధముగను ఇబ్బంది పెట్టని నూతనయుగ మొకటి వృద్ధిగాంచును అల్లరి కల్పింపవలయునని త్రాగుడు-ప్రచారకులు ప్రయత్నములను కొనసాగించినను, నిషేధము అమెరికాలో జరిమానాలవల్లను, శిక్షలవల్లను తనకయిన ఖర్చుకన్న యెక్కువగనే ఆదాయమును సమకూర్చినది. భగ్నము చేయవలయునను యత్నములు సాగుచున్నంతవరకు జరిమానాలు, శిక్షలు ఎక్కువగనే యుండును; ఇవి తగ్గిపోయిన నిషేధము సుసాధ్యమైపోవును.

అమెరికా తొందరపడి నిషేధము నవలంబించినది, ఇప్పుడు మరల పశ్చాత్తాపపడుచున్నది. అందుచేత మన మాహారపాటు చేయకూడదు అని చెప్పువారు కొందరుగలరు. అమెరికాకు నిషేధమవలంబించుటకు చాలకాలము పట్టినది, అందుచేత మనము గూడ చాలకాల మట్లే గడపవలయును అని కొందరందురు. ఈ రెండు తెగలవారును పొరపడుచున్నారు. మొదటివాదము సిద్ధాంతములో తప్పు; రెండవవాదము నిర్ణయములో తప్పు. అమెరికా తొందరపడి నిషేధము నవలంబింపలేదు. జాతీయ నిషేధమును (National prohibition) పొందుటకు నోచినప్పుటకు 66 ఏండ్లు పట్టినవి. మెయిన్ ప్రభుత్వము 1881 లో నిషేధము నవలంబించెను, నార్త్ డకోటా 1889 సం॥లో నవలంబించినది. ఇట్లే క్రమముగ 1893 సం॥లో ఇంకొక ఆరు ప్రభుత్వములు నిషేధము నవలంబించినవి. 1913 సం॥లో 9 ప్రభుత్వములు సంపూర్ణనిషేధము గలిగి

యుండినవి; 39 రాష్ట్రములు కొంతవరకు నిషేధము గలిగియుండినవి. 1920 సం॥కు, అనగా, జాతీయనిషేధము అమలు జరుగుటకు, పూర్వము 33 రాష్ట్రములు తమం తట పూర్తి నిషేధము నవలంబించినవి. ఇంకొక 15 రాష్ట్రములు చాలభాగము నిషేధము గలిగియుండినవి. మొత్తము అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల వైశాల్యములో నూటికి 85 భాగములు — ఈ 85 భాగములలోను మొత్తము జనసంఖ్యలో మూడింట రెండు వంతుల ప్రజలు నివసించుచున్నారు— 18* వ సవరణ అంగీకరింపబడిన నాటికి నిషేధము గలిగియుండెను. 18 వ సవరణ అమెరికన్ కాంగ్రెసువారిచే నామోదింపబడి 1917 సం॥ న వానియామోదమునకై 48 రాష్ట్రములకు పంపబడినది. 1919 సం॥లో వాల్‌స్టెడ్ అక్ట్ అనబడు నిర్బంధనిషేధ శాసనమును (Prohibiton Enforcement Act) కాంగ్రెస్ ఆమోదించినది. అధ్యక్షుని అనంగీకారము (Veto) వచ్చిన తరువాత ప్రతినిధి సభయు సినెట్ సభయు, రెండును, అధికసంఖ్యాకముగ దాని నామోదించినవి. 15 నెలలలోపుగ 45 రాష్ట్రములు సవరణ నామోదించినవి. 46 వది 1922 సం॥లో నామోదించెను. రెండు ప్రభుత్వములు మాత్రమే దాని నంగీకరింపలేదు. వెనుకటి 17 సవరణలలో నేదియు, రాష్ట్రముల సంఖ్యను బట్టికాని, శాసనసభలలోని వోట్ల సంఖ్యను బట్టికాని ఇంతగొప్ప యామోదము సంపాదించియుండలేదు.

అంతేకాక, హెర్బర్ట్ హూవర్ 444 వోట్లతో అధ్యక్షపదవి కెన్నుకొనబడెను, వ్యతిరేకములైన వోట్లు 87 మాత్రమే. అతడు నిషేధపక్షమువాడు. గవర్నర్ స్మిత్ మొదలగు వ్యతిరేక పక్షమువారు దానినే ప్రధానప్రశ్నగదీసికొని తమ పోటీసాగించిరి. దీనినిబట్టి, తాత్కాలికమైన విపరీతపరిస్థితా వేశముతోగాని దురభిమానముతోగాని, అమెరికా నిషేధము నవలంబింపలేదనుట స్పష్టమగుచున్నది. ఇంకేమి?

ఒక దేశము సత్యమును గ్రహించుటకు ఎన్నో యేండ్లు, పొరబడి, చీకటిలో తిరుగవలసివచ్చిననూ, అంతమాత్రమున తక్కిన దేశములు కూడ అందుకై అన్ని యేండ్లకాలము చీకటిలో గడపవలయునని యెక్కడనూ లేదు. మానవసంఘమునందు సత్యదీపము వ్యక్తినుండి వ్యక్తికి, జాతినుండి జాతికి క్రమముగ సంక్రమించుచుండును. ఇతరులు ముగించిన చోటనే మనమారంభింతుము. ఇదియే మానవసంఘముయొక్క అభివృద్ధికి మార్గము; ఇట్లే ఒకజాతికి మరియొకజాతి తోడ్పడును. కళలు

* అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల రాజ్యాంగవిధానముయొక్క 18 వ సవరణ మద్యనిషేధమునకు సంబంధించిన. 1917సం. న అమెరికన్ కాంగ్రెసుసభ-ఇదియే అమెరికాపరిపాలన వ్యవహారములను నిర్వహించును.— ఈ సవరణ నామోదించినది. 1919 సం. జనవరిలో నది వివిధరాష్ట్రములచేతను అంగీకరింపబడి 1920 సం. జనవరి నెలలో అమలుకు వచ్చినది. సవరణ యిది.

1 వ భాగము— ఈ శాసనము అంగీకారమును (ఆయా రాష్ట్రములయొక్క) పొంది ఒక సంవత్సరము గడచినది మొదలుగ త్రాగుటకొరకు అమెరికాలో మద్యములను తయారుచేయుటగాని అమ్ముటగాని ఒకప్రాంతము నుండి మరియొకప్రాంతమునకు పంపుటకాని అమెరికాకు వానిని దిగుమతి చేయించుకొనుట గాని అమెరికానుండి వానిని ఎగుమతిచేయుటగాని ఇందుమూలమున నిషేధింపబడుచున్నది.

2 వ భాగము— అనుకూలమగు శాసనపద్ధతిని ఈ శాసనభాగము నమలుపరచుటకు కాంగ్రెసుకును; ఆయా రాష్ట్రములకును సమానములగు నధికారము లుండును.

3 వ భాగము— రాజ్యాంగవిధానములోని నియమమునను సరించి కాంగ్రెసు దీనిని వానివాని యామోదమునకై పంపిన ఏడేండ్లకలోపుగ, ఆయా రాష్ట్రముల శాసనసభలచే రాజ్యాంగవిధానమునకొక సవరణగ నంగీకరింపబడిననేతప్ప యాశాసనభాగము అమలులోనికి రాజాలదు. [ప్ర. రం.]

శాస్త్రములు, ప్రభుత్వము-అన్నిటికి నిది యొక్కటే యేదారి.

క్రమక్రమముగ దుకాణములను తగ్గించుటచే క్రమక్రమముగ నీ దురాచారమును మాన్పవచ్చుననుటకంటె అర్థములేనిమాట మరియొకటి లేదు. సలహాసంఘము వారియభిప్రాయములు అక్కడనొక దుకాణము ఇక్కడనొక దుకాణము ఎత్తివేయుటను సూచించుచున్నట్లు ఎక్సైజు శాఖవారి నివేదికలలో తెలియజేయబడుచుండును. 1904 సం॥లో 90,000 కల్లు దుకాణములుండినవి. ఖాతాదారులకు ఏరవ్వంత నష్టమును కలుగజేయకయే పై సంఖ్య ఎల్లగ 45,000కు తగ్గింపబడినది. దుకాణముల సంఖ్య సగము తగ్గిపోగా త్రాగుడు రాబడి నాలుగింతలు పెరుగుట దీని ఫలితమైనది. ఎక్సైజు సలహాసంఘము వారి సలహాలు మామూలుగ ఇరుగు పొరుగుల ఆస్తిపై ఆధారపడియుండు శాంతికాములగు ప్రజలకై చేయబడునవి కాని, సంస్కరణకార్య క్రమముతో వానికి సంబంధమేమియు లేదు. నిజమునకు, త్రాగుబోతు అలవాటులకును క్రమక్రమముగ దుకాణములను తగ్గించుటకును సంబంధములేదు; మొదటిదాని నడక వేరు, రెండవదాని నడక వేరు. కాని ప్రభుత్వమువారిని మన మీవిషయమున విమర్శింపగ నప్పుడు, దురదృష్టవశమున, వారొకేయభిప్రాయమునకు లోబడియున్నారని జ్ఞాపకముంచుకొనవలయును. వారిదృష్టి యెల్లప్పుడును దొంగతనముగ నష్టువును తయారుచేయువానిపై నుండును. ఇట్టి నేరగాండ్రు లేరని యెవ్వరును చెప్పుటలేదు. కాని వారితో పోటీచేసి మనము పరిపాలనము సాగింపజాలము. వారిని, తక్కిన నేరగాండ్రనువలెనే, శిక్షించి యాగద్రొక్కుట యొక్కటియే మన పనియై యుండవలయును. వ్యాపారపద్ధతిని, చౌక అమ్మకములనుబట్టి, మనము వారి నోడింపజాలము. కాని ప్రభుత్వమువారు చేయజూచుచున్న పని యిదియే. ప్రతి రాష్ట్రమునందును పరిపాలనశాఖ నివేదికలు ధర లెక్కువ చేయుటనుగూర్చి, దుకాణములను తగ్గించుటనుగూర్చి అమ్మకమున కేర్పడిన కొలనియమములను గూర్చి మొర పెట్టుకొనుచుండును. 'అయ్యో, మన వ్యాపారమంతయు పడిపోవుచున్నది. దొంగ ఆదాయమువంతయు కాజేయుచున్నాడు!" అనియే ప్రతి ఎక్సైజు కమీషనరూ పాడేపాట. అసలులోపము ధైర్యహీనత. నేరగాండ్రను చక్కబరచుటకు తగిన ఆత్మవిశ్వాసము లేకుండినచో, వారికి లైసెన్సులిచ్చి వారితో పోటీచేసి వారికంటె తాను తక్కువధరల కమ్మవలయునని సూచించినచో, ఏ ప్రభుత్వముగాని యేలుబడి సాగించుటకు తగదు.

కొన్నియేండ్లకు ముందు తాను స్వీకరించిన సంస్కరణ విధానమును కొనసాగించుటకు బొంబాయి ప్రభుత్వము తిరస్కరించినది. ఆర్థికపరిస్థితులు చక్కబడునరకు, ౧౯౨౨ సం॥పు 'మితి' పద్ధతినే యవలంబింపవలసి యుండుననియు, అంతకన్న సరకు వాడకమును తగ్గించుటకు ప్రభుత్వమువా రంగీకరింపరనియు, మంత్రి శాసనసభలో ప్రకటించెను. ఇట్లనుటకు గల కారణములను మే మంగీకరింపము. ప్రభుత్వ వ్యాపారములోనున్న కాపట్యమును స్పష్టపరిచి సభ్యప్రపంచముయొక్క నిరసనకు పాల్పరచుటకు ఈమంత్రిగారి మాటలకన్న మంచి సాధనము మరియొకటి యుండదు. రవ్వంత పరీక్షించి చూచినచో ఈమితి కర్థములేదని తెలియగలదు. మితి వ్యక్తికి కాదు, దేశమునకంతకును. డబ్బుగలవాడు ఎంతయైన కొనవచ్చును. వాడుకదారుపై నిదితప్ప మరియొక నిర్బంధమేదియు లేదు. ఈవిధముగ జిల్లా మొత్తమునకు ఏర్పరుపబడిన మితి యెంతయనిచూచిన అదియు మామూలువాడుకకంటె యెక్కువయే. కడచిన ఆరేండ్లలోను ఈమితి అసలు వాడుకకంటె ౫ లక్షల ప్రూఫ్ గాలన్లు ఎక్కువగనే యుండెను. ప్రభుత్వము చిల్లర అమ్మకమును పూర్తిగ స్వాధీనపరచుకొని, వ్యక్తిమీదను వస్తుపరిమాణముమీదను బలీయమగు నిర్బంధమేదైన నుంచిననే తప్ప ఈ మితియనునది అర్థములేనిమాట. ఎక్సైజు ఉద్యోగుల దృష్టి మారనంతవరకు ఏప్రయత్నమును కొనసాగదు. నిషేధమనునది లోపలనుండి రావలసినదే కాని పైనుండి రావలసినది కాదని ఎక్సైజు డిపార్టుమెంటు వారి ప్రియసిద్ధాంతము. ఏదైన దురాచారమును మానవలయునను కోరిక లోనుండి రావలసినదే, బయటనుండి కాదు. నిజమే. ఒకరిబుద్ధిని పాడుచేయుటను మానవలయు

నమటయు ఈనియమమునకు లోబడియుండవలసినదే. జ్ఞానము వ్యాపింపజేసినచే బలవంతముగు బహిష్కారము సాధ్యమగును. ఇంతమాత్రమున దీనినిబట్టి యీలోపుగ ప్రజలయెదుట మనమెన్ని యాకర్షణములైన ఉంచ వచ్చునని తలపరాదు. బహిష్కారము లోనుండియే కాని పైనుండి రావలసినదికాదను సిద్ధాంతముతో ప్రభుత్వము వారు స్వతంత్రులగు రహస్యవ్యాపారమును సాగనిచ్చె దరా? జ్ఞానవ్యాప్తినిబట్టియే విచక్షణశక్తినిబట్టియే పూర్తిగ బాగుపడుట సంభవించును. కాని మనము ఈ కష్టమును అవతలివైపునుండి కూడ, అనగా 'బాహ్య బహిష్కారము' వలనగూడ, తగ్గింపవలసి యుండును. నిషేధశాసనములను మనము కోరుచున్నచో, పూర్తిగ వానిమీదనే యాధారపడవలయునని కాదు; మన ప్రచా రము, మన సంస్కారము, తృప్తికరముగ వృద్ధిబొందు నట్లు అవి మనకు తోడుపడవలయు ననియే. ఎవరైన రోగగ్రస్తులైనప్పుడు వారికివి వారినికాచుకొని యుండు వారికినిగూడ మనము ఆహారనియమమునుగూర్చి బోధిం తుము, కాని 'నిషేధము లోపలినుండి పుట్టవలసినదే' యనిచెప్పుచు, మనమే, ఆశపెట్టి వారి మనఃస్థైర్యమును పరీక్షించుటకుగాను, అపథ్యపదార్థములను వారియెదుట నుంచము. మానవునకు జూదము మొదలగు దురాచార ములపై మనసుంచుట సహజము. ఎన్నియో దొంగద్వారు లను గలిగియుండి మానవుడేదో యొకవిధముగ జూద మును తిరిగిరేయుండును. అన్నిజూదములను మాన్పు ట దుస్సాధ్యమని మన మెరుగుదుము. 'ఆంతరిక బహిష్కారమే' జూదమునాపుటకు దారి. కాని మన ప్రభుత్వమువారి త్రాగుడు వర్తకమును అంత మొదించు టకు గావించు నాందోళనముగూడ పైపద్ధతినేయున్నది. తమతమ ఆర్థిక నైతిక లాభములను జాగ్రత్తపరచుకొన వలసినదని మనము ప్రజలకు బోధింప వచ్చును. కాని 'పాల్' అన్నట్లు "ఎవ్వరును, తమసోదరులలో నెవ్వరిని, అందరికంటె బలహీనులైనను సరే, పడద్రోయునట్టి యాటంకములను గాని అవకాశములను గాని కల్పింప కుందురుగాక"

మొన్నమొన్ననే మనరాష్ట్ర ఎక్సైజుడిపార్టు మెంటు అధికారి వారితో గలిసి కొన్ని పల్లెటూళ్లకు వచ్చెను. అక్కడ నతనికి విలక్షణమగు దృశ్యమొకటి కన్పిం చినది. దుకాణములవద్ద మూగిన త్రాగుబోతులు గూడ దుకాణములను మూయవలయునని ఆయన నడిగిరి. 'మరి యింక దుకాణము నెక్కడపెట్టుదము' అని ఆయన ప్రశ్నించెను. "ఎక్కడో, దూరముగ, మేము నడిచి రాలేనట్లు, పదిమైళ్ల దూరమున" అని వారు సమాధాన మిచ్చిరి. మనదేశమువలె నిషేధమునకు సిద్ధముగనున్న మరి యొకదేశము లేదనుట నిస్సంశయము. సుమారు నూరేం డ్లనుండియు, సీదురాచారము బాగుగ వ్యాపించి స్థిరపడు నట్లు ప్రభుత్వమువారు ప్రయత్నములను సాగించుచు వచ్చిరి. ఇంతయైనను, 1919 సం॥ నాటి అమెరికాక న్నను, నేటి గ్రేట్‌బ్రిటనుకన్నను గూడ మనము సంపూర్ణ నిషేధమున కెక్కువగ తగియున్నాము. ఉదాహరణ ముగ, బెంగాల్ రాష్ట్రమును గొనెదము. ఇది గ్రేట్‌బ్రిటను కన్న పెద్దది. మొత్తముమీద నిచ్చట నూర్గురికి ½ గాలన్ల మద్యము ఖర్చగుచున్నది. ఇంగ్లండ్ దేశములో 117 గాలన్లు. దీనినిబట్టి త్రాగుడులేని వారి సంఖ్యను పోల్చి చూచిన, బెంగాలులో 156 గురున్నచో ఇంగ్లండు లో ఒక్కరుందురు. ఐనను ప్రభుత్వమువారు సంపూర్ణ నిషేధము ప్రకటింపరు; ఎక్కువ అనుకూలమగు తరుణ మునకై కాచియుందురు; ఈలోపుగ పైసంఖ్యను (156 ను) తగ్గించుటకు సాధ్యమైనంతవరకు ప్రయత్నించెదరు. రవ్వంత యవకాశమునైన నొసంగక యీ ప్రభుత్వముతో మనము పోరాడవలయును. విజయము మనది.

గతవత్సరము డిసెంబరునెలలో కలకత్తానగరమున సమావేశమైన అఖిలపక్షమహాసభవారు భారతదేశపు రాజ్యాంగవిధానములో, సంపూర్ణమగు మద్యనిషేధము, వైద్యపారిశ్రామికకార్యములకు తప్ప, ఒక ప్రధాన సిద్ధాంతముగ నుండవలయునని తీరుమానించిరి. ఆరోగ్యా భివృద్ధికై నైతికాభివృద్ధికై, తను విద్యాప్రబోధము గలిగియుండుట యెట్లో, ఈ దుర్వ్యాపారమునుండి రక్షింపబడుట గూడ అట్లే పౌరుల హక్కై యున్నది.

నిషేధమనగా, విదేశముల దిగుమతుల నంతమొందించి కార్యవిధానమును సమన్వయపరచుకొనుటయు, సైనిక దళములతో సహా, అన్ని శాఖలయందును ఖర్చు తగ్గించుటయు గూడ నగును. అందుచే దానిని రాష్ట్రప్రభుత్వముల శాసనముక్రింద పరిపాలనముక్రింద నుంచుటకు వీలులేదు. మాంటేగ్యూసంస్కరణములలోని విభజన సిద్ధాంతమును అవలంబించినచో నిషేధము అసాధ్యమై పోవును.

ప్రస్థితి ఆశాజనకముగ నున్నది. ఉద్యమమును ధ్వంస మొనర్చు వ్యాధి ప్రతిఘటనము కాదు, నిర్బంధనము గాదు, ఉపేక్ష. ఈ ఉపేక్షను మనము దాటినాము. ఈ సమస్యపై నింత విశాలము, హృదయపూర్వకమునను ధ్యాస యింతకుముం దెన్నడును పుట్టలేదు. పత్రికలలో వెనుకటికన్న చాల ఎక్కువగ నిషేధమునకు స్థాన మొసంగబడుచున్నది. అన్నివైపులనుండియు నీసమస్యను చర్చించిన యుపన్యాసకులు ఇంతకుముందు తక్కువగ నుండిరి. ఇంతవరకు ఉపేక్షవహించి యుండిన రాజ్యాంగవేత్తలు ఇప్పుడు దీనిని తమ కార్యక్రమములో ప్రధానభాగముగ దీసికొనుచున్నారు. నిషేధమునకు వ్యతిరేకాభిప్రాయము హిందూదేశములో నెన్నడు నుండలే[illegible] [illegible]ని యీవిషయమున నిర్మాణాత్మకమగు సమాలోచన చాల ఎక్కువగ గన్పించుటయే యిప్పటి విశేషము. నిషేధము వచ్చుచున్నదని ప్రతియొక్కడును తలంచును. జనసామాన్యము, హృదయపూర్వకముగ దృఢముగ నిషేధమున కనుకూలమై యుండి, నాయకులకు సాయపడుటకు సిద్ధముగ నుంటయే కాక, తనకు తానై నాయకత్వము వహించుటకుగూడ తగిన శక్తి గలిగి యున్నది. ఇది నిషేధమును నిశ్చయపరచు చున్నది.

ప్రపంచపరిస్థితులు గూడ మన కనుకూలముగ నున్నవి. అమెరికా తన సంస్కరణముతో తృప్తిబొంది యూరకుండదు. ప్రపంచ మందంతటను ఈశత్రువు నెదిరించి పోరాడి తీరవలయును. పశ్చిమప్రపంచమంతయు త్రాగుడునకు వ్యతిరేకముగ నున్నది. ఈ పిశాచమును పారద్రోలుటకు భగవంతుడు మనకు శక్తినొసంగు గాక.

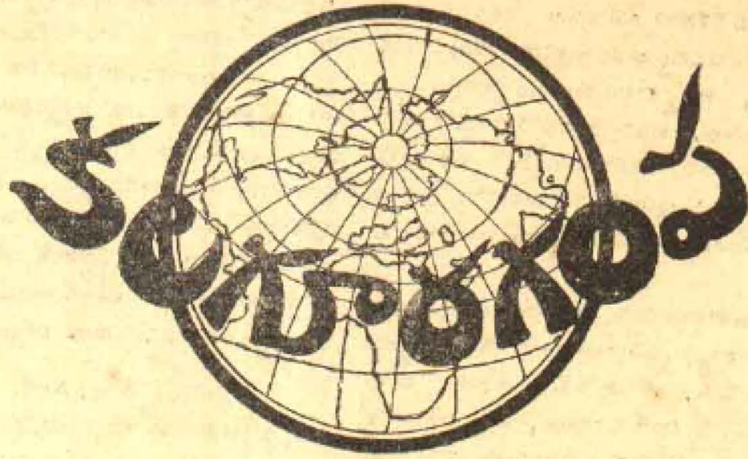
[అనువాదకుడు: ప్ర. రంగాచార్యులు.]

భారతీయ మహిళామండలి

మిస్. వేదాంతాచారి గారు బి. ఏ.
ప్రభుత్వమువారీమెను కర్నూలు మునిసిపాలిటీ సభ్యులలో నొకరినిగా నియమించిరి.

వాక్యావళి

1. మరణమునకంటె భయంకరమగు జీవితము ననుభవించుటయె నిజమగు ధీరత్వము. (సర్. టి. బ్రౌని)

2. అపజయమన్న భయపడుటయే అపజయము నకు కారణము. (షేక్స్పియర్)

3. ఎవ్వరును ఎల్లప్పుడు బుద్ధిహీనులుగా నుండరు. కాని ఎల్లరును అప్పుడప్పుడు బుద్ధిహీనులగు చుందురు. (యంగ్)

4. నేత్రానందము క్షణభంగురము. శారీరక నేత్రము ఆత్మకు నేత్రము కాదు. (గాంధీ)

5. ద్వేషించుటకంటె ప్రేమించుట మనుజస్వ భావము. (హాథార్న్)

6. సానుభూతి, దయ మానవులందరను ఒక్కొ కొకరిని బంధువులనుగా నొనర్చుచున్నవి. అందరి శరీర ములలోను ఎర్రగనె ప్రవహించెడు రక్తమునకు గాని, అందరి కండ్లనుండి ఉప్పగ నొలుకు కన్నీటికి గాని కులభేదము లేదు కదా! (ఆర్నాల్డు)

7. ఈ రోజు నిన్నటి దినము కాదు. మనము దినదినమును మార్పుచెందుచున్నాము. మనము చేయు పనులు, తలచెడు తలపులు సౌఖ్యదాయకములుగ నుండ వలెనన్నచో నవి మారుచుండవలయును. మార్పు చెందుట కష్టముగ దోచవచ్చును. కాని ఇది అత్యవసరము. (కార్లైలు)

8. మానవజీవితము ఒక ప్రచురణము మాత్రమే ప్రకటింపబడిన గ్రంథము.

9. ప్రేమించి ప్రేమింపబడకుండుట విచారకరము. కాని ప్రేమింపలేకుండుట మరియు విచారకరము. (మేటర్లింక్)

10. ప్రపంచమునం దెచ్చటనైనను అనువదించి చెప్ప నక్కరలేని భాష గాన మొక్కటిమాత్రమే. "గానభాష" యందు ఒక ఆత్మ మరొక ఆత్మతో సంభాషించును. (ఫ్రరార్)

11. ఆచారమువంటి నిరంకుశమైనది మరొకటి లేదు. దానిని అతిక్రమింపలేనిచోట స్వేచ్ఛ యుండదు. (బోలీ)

12. నిజమగు విద్య "ఓ, న, మ"ల నుండి ప్రారంభించదు. తల్లి కంటిచూపుతోను, తండ్రి తల యూపుతోను, సోదరి కర స్పర్శముతోను విద్య యుద యించుచుండును. (పాలా)

వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి

ప్రాత-క్రొత్త

ప్రాత—మానవుని ప్రధానగమ్యము ఈశ్వర సంకీర్తనమే.

క్రొత్త—మానవుని ప్రధాన గమ్యము వ్యక్తిగను, జాతిగను తాను వర్ధిల్లుటయే.

ప్రాత—మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగ నీచుడు, బూడిదలోని పురుగు.

క్రొత్త—మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగ మంచివాడు, అనంతమైన అవకాశములు గలవాడు.

ప్రాత-మానవుడు ఈశ్వరేచ్ఛకు తలయొగ్గవలయును.

క్రొత్త—మానవుడు అన్యాయమునకును, ఆర్తికిని ఎదురాడక తలయొగ్గరాదు; మఱియు తత్కారణముల తొలగింప యత్నింప వలయును.

ప్రాత—సత్యము ఒక్కమతమునందే కలదు.

క్రొత్త-అన్నిమతములందును, వెలుపటను గూడ సత్యము లున్నవి.

ప్రాత—జగత్తును, మానవుని ఈశ్వరుడు సృష్టించినాడు.

క్రొత్త-జగత్తు, మానవుడు పరిణామఫలములు.

ప్రాత—పాపము, ముక్తి, ప్రాయశ్చిత్తము, ప్రార్థన, యజనము-ఈ భావములు ముఖ్యములు.

క్రొత్త—మతమున ఈ భావములు అముఖ్యములు.

ప్రాత—ముక్తి మానవునికి బాహ్యమునుండి లభించును.

క్రొత్త—అభివృద్ధి అంతరమునుండి వచ్చును. మానవుడుగాని, ఈశ్వరుడుగాని వేఱొకమానవుని 'రక్షింప'జాలడు.

ప్రాత—నరకము పాపులు శాశ్వతముగ యాతనపడు నెలవు.

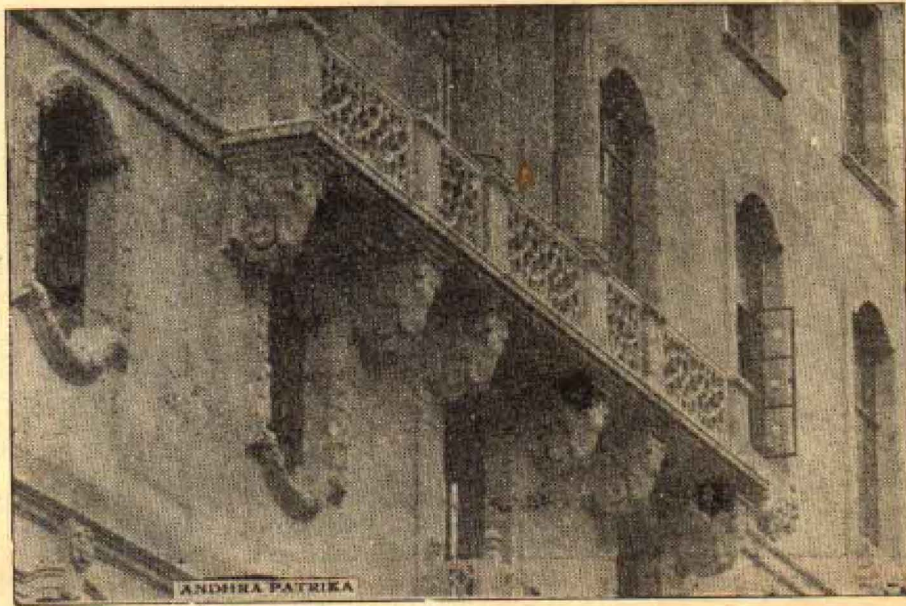
క్రొత్త—ధర్మజీవనము భంగించుటవలన గలుగు స్వాభావికమగు ఫలమే ఆర్తి.

ప్రాత—స్వర్గము సత్పురుషులు నిర్యాణానంతరము పోవు తావు.

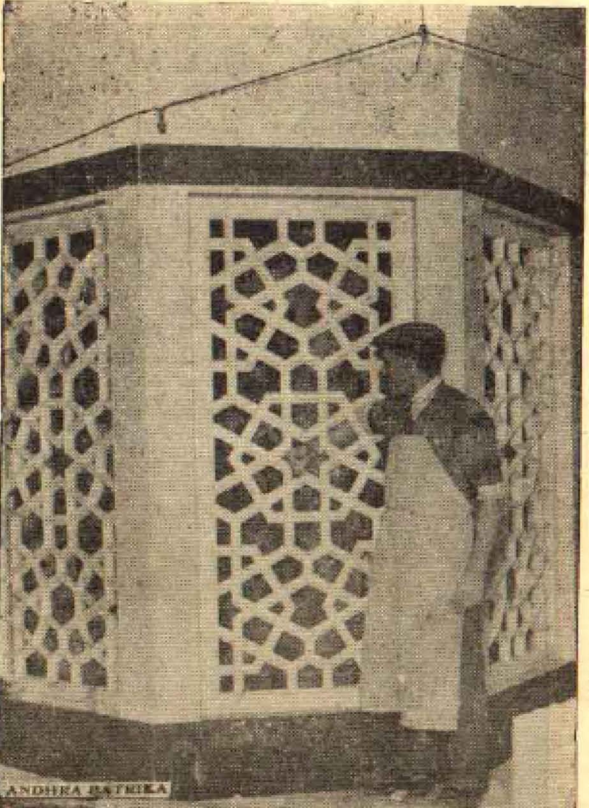
క్రొత్త—ధర్మాచరణమే ఒకానొకతృప్తి నిడును.

"ది వర్ల్డ్స్ యూత్."

లండన్ నగరమున భారత కార్యాలయ నూతనభవన చిత్రములు 3

౧. కిటికీలపై ఏనుగుతలలు చెక్కబడినవి.

౨. మధ్యనున్న చావడికి ఎగువ చట్టుసు గల చలువ రాతిపై శిల్పము. ఇది ఢిల్లీలో తయారయినది. ఈ చలువరాయి ౩½ అంగుళము దళసరి అయినది.

౩. ప్రదర్శనపు హాలునందు విలువగల కఱ్ఱతో బల్ల సరంబీ అమర్చి దానిపై శిల్పమును చేర్చుట.

జవహరిలాలు నెహ్రూగారు-
భారతదేశాదర్శము

అమెరికాదేశపు సుప్రసిద్ధ వ్యాసకర్త యగు అప్టను క్లోజుగారు గతవత్సరాంతమున భారతదేశమునకు వచ్చి మహాత్మ గాంధిగారు, పండిత జవహరిలాలు నెహ్రూగారు మున్నగు నాయకులను సందర్శించి యీదేశపరిస్థితులను స్వయముగ జూచిపోయిన పిదప 1929 డిశంబరు 22వ తేదీ న్యూయార్కుటైమ్సు పత్రికలో దీర్ఘ వ్యాసమును వ్రాసిరి. మహాత్మునితోను, పండిత జవహరిలాలు నెహ్రూగారితోను ఆయన ముచ్చటించిన దాని గూర్చి ఆయన వ్రాసిన యీదిగువ వ్యాసభాగము గాంచినచో భారత యువజనాదర్శము లెట్లున్నవో, యెట్టియున్నతాశయములు వారి యాత్మల వికసింప జేయుచున్నవో తెలియగలదు. వా రిట్లు వ్రాసిరి:—

భారతీయ విప్లవమునందు స్వాతంత్ర్యప్రకటన దినముగ 1929 డిశంబరు 31 తేదీ పరిగణింప బడవచ్చును. మహాత్మాగాంధిగారును, వారి మధ్య పరువుపై చేరబడి నాతో ముచ్చటించుచున్నపుడు చుట్టు నుండిన వారి అనుచరులును అట్లే ఆశించిరి. భారతదేశమున ఈ చివర నుండి ఆచివరవరకు బోయి చూచివచ్చితిని. నే గాంచినవి పెక్కు చిత్రములు గలవు: వృద్ధుడగు పత్రికాసంపాదకుని చెరబట్టుట, తెంపు లేని వాదపరంపరలో నిమగ్నమైన పత్రికలు, స్థలము లేకుండ నిండిన జెయిళ్లు, మెడకు కాళ్లకు ఇనుపసంకెళ్లతో కఠిన నిర్బంధమునం దుంచ బడిన గుంపులు, ఉద్రేకపూరితములగు కుట్రకేసులు, జెయిళ్లప్రవర్తన సహింపక నిరశనవ్రత మూని ప్రాణములు త్యజించు ముద్దాయిలు.

"1930 జనవరి 1 వ తేదీనాటికి మాపరకు లంగీకరింపబడక, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముతో భారతదేశమునకు గల మోమోటములన్నియు తీరిపోయినచో నాభారము తీరును" అని భారతదేశపు మహోత్తర పురుషుడును, గొప్పత్యాగియు, రాజకీయ నిధియు నగు మహాత్ముడు నుడివెను. "అందువలన మే మింకను ఎక్కుడు బాధల పడవలసి యుండును. అట్టి బాధల నొందుట మాకు మంచిదే. మే మందుల కర్హులమే యగుదుము. నే నట్టి బాధల కోరి కొందును, చివరకు భారతదేశము నిజమగు స్వేచ్ఛను బడయగల్గును; రాజకీయ వైజ్ఞానిక ఆర్థికాధ్యాత్మిక స్వేచ్ఛను బడయును."

తీక్ష్ణదృష్టియై సగర్వముగ జూచుచుండిన జవహరిలాలు నెహ్రూ," యౌవన భారత ఆదర్శపురుషుడు, జాతీయ మహాసభాధ్యక్ష పీఠము నధిష్ఠింప నున్నవాడు, "స్వేచ్ఛ"యను నపుడు తల పంకించి కదలుచుండిన పెదవులను బిగబట్టెను. బాధల నొందెదమని మహాత్ము డన్నపుడు భారతీయ యువకులును బాధలకు వెరవరని నే గాంచిన దృశ్యముల బట్టి యనుకొంటిని.

నెహ్రూ కుమారునితో నేను చాలసేపు ముచ్చటించితిని. మాపాదముల వద్ద నున్న గట్టుదిగువను పవిత్రమగు నిర్మలోదకములు ప్రవహించుచుండెను. పైనున్న అర్ధచంద్రుని కిరణములు ఎగువ నున్న వంతెనను, తాజమహాలు శిఖరములను జూపుచుండెను. అతని అకస్మాత్తుగ ఉచ్చారణయు, గంభీరమగు కంఠస్వరమును ఆదేశపు నేటి యౌవన విప్లవకారు లందరియం దుండు ఆత్మోద్రేకమును వెలుగుపరచుచున్నవని నేను గుర్తించితిని.

ప్రస్తుత మున్న చిక్కులను, ముందు ప్రపంచమునందు జరుగనున్న మార్పులనుగూర్చి మేము ముచ్చటించి లేచుచుండ, "అవును, ఇది యొక (great game) గొప్ప వేట—మాకు ధైర్యము కలిగించునదియే. నేను పోవలసియున్నది." అని యాతడు చేతిగడియారము చూచుకొనెను. "అర్ధరాత్రిలోపల జైలుకు చేరవలెను. నేను రాత్రి మీతో ఏమంటినో ఆమాటలే యన్నందుకు మాలో నొకరిని బంధించిరి. అగొప్పింటి యువకునిచే చేయరాని నీచపుపనులు చేయించుచున్నారు. అతను నిరాకరించెను; రెండు వారములనుండి చీకటి కొట్టులో

పడియున్నాడు. నన్నుతప్ప ఆత నింకెవ్వరిని చూడ వీలులేదు. నేనాతని వకీలుగ జూడవచ్చును. నేను—లేక, మాలో నెవరయినను—రేపాతనివలె పడియుండ వలసివచ్చును. క్షమింపుము. నే నాతనికి ఆశాభంగము కలిగింపరాదు."

బిళ్లబంట్రోతులు మాకు బయటకు దారి జూపిరి. ఇరువురము చెరియొకవైపునకు ఆచీకటిరాత్రిని బోతిమి.

డిశంబరు 31 వ తేదీని జరుగబోవుదాని గూర్చియు, భారతీయులకుల మనస్తత్వముల గూర్చియు ఆతను నా కించుక సూచించెను. "ఆరోజున అన్నంతపని చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నారా?" అని నేను ప్రశ్నించి యుంటిని.

"మే మనుకొనినదంతయు చేయజాలము." అని కొంత తాళి, "మా ప్రత్యర్థులు అనుకొన్నదాని కంటె ఎక్కువే చేయ గల్గుదుము" అనెను.

"అప్పుడేమి జరుగును?"

"ఏమి జరిగినను జరుగ వచ్చును. ఏమీ జరుగక పోదు."

"బ్రిటిషు వారు అధినివేశ స్వత్వము ఇత్తు మన్నచో?"

"వారు విశదముగ నొక తేదీ నిర్ణయించువరకు వారిమాటలను మేము గణింపము. తేదీ నిర్ణయించి, మే మంగీకరింపదగ్గ కార్యక్రమము సూచించి, మహాత్ముడు చెప్పినట్లు, వాగ్దానముల కనుగుణ్యముగు వైఖరి గన్పరచునరకు సరకుచేయము. డిశంబరు 31 లోపల మా రాజ్యాంగ విధాన సూచనల ప్రకారము సంపూర్ణ స్వపరిపాల నావకాశముగల అధినివేశస్వత్వము నిర్ణీతమగు స్వల్పకాలములో నొసంగబడునని నమ్మకముగ దెల్పినచో, అది స్థిరపడుటకు కొంతవ్యవధి నొసంగెదము. నూతన పరిపాలన విధానము ఏర్పాటుచేయునట్టి కమిషనులో మాకు పూర్తిగ భాగ ముండవలెనని కోరెదము."

"మరి బ్రిటిషువారు జబాబు చెప్పకున్నను, అస్పష్టముగ బల్కినను నూతనవత్సరాదినాడు దౌర్జన్యము కల్గునా?"

"అట్లే, ప్రారంభమున నేయట్లుండదు. మా నమ్మికలు వేరైనను మా గురువును గౌరవింపవలెను. మొదట సాత్త్వికనిరోధము మరల తీవ్రముగ ప్రారంభింపబడును. పన్ను నిరాకరించుట, బ్రిటిషు కోర్టుల నుపయోగింపకుండుట (ప్రభుత్వాతీతములగు సొంతకోర్టులను స్థాపించుకొందుము), బ్రిటిషువస్తు బహిష్కారము, ప్రజాప్రబోధము, వీలయినచో ప్రభుత్వకార్యస్థానముల నాక్రమించుట జరుగును."

"అటు పిమ్మట?"

"బ్రిటిషువారు విడిచిపోవలెను, లేదా మరఫిరంగులను లేవలెను."

"మరఫిరంగులే తెత్తురను కొనుము?"

నెహ్రూ తన కోమలములగు పెదవులను కదిపి ఒక ప్రక్కకు వంచి మందహాస మొనర్చి, "మాలోని త్యాగమూర్తులను వారు కాల్చి చంపిన, కోపోద్రేకఫలితముగా వారిపై దౌర్జన్యము జరుగునని మీ రనుకొనరా?" అని యాతడు మెల్లగ వచెను. పిదప నిట్లు సమర్థించెను: "కాని మావలెనే వారుగూడ దౌర్జన్యము కోరరు. ఆ రొక్క విషయమునందే బలహీనముగ నుంటచే మేము దౌర్జన్యమునకు దిగము. వా రంతవరకు రానిచ్చుట కిచ్చగింపరు. ఏమన, దేశీయసైన్యముల పరిమితి వారికి తెలియదు. 70,000 మంది బ్రిటీషు వా రున్నచోట నూటయేబది వేలమంది మంచి సిపాయీలు, స్వదేశమునందున్నవారు, గలరు, తెలియునా? వారిచేతిలో ఆయుధములు గలవు. తక్కిన వెక్కడ నున్నవో వా రెరుంగుదురు. తమ గురువులను కాల్చి చంపినచో ఈసిపాయిలు కినియవచ్చును."

"కాని మీకు ఆయుధములు లేవు—బయిట నుండి రాకుండ అధికారులు కాపలా కాయుదురు."

అతను చేయి చాచెను. "త్రోవ లేక పోలేదు. పోలీసువారు తెలిసికొనజాలనివి అనేక లక్షల తుపాకులు ఇండియాలో గలవు. వాటి తెచ్చెడి విధము తెలిసిన వారుగూడ గలరు."

"కార్మిక ప్రభుత్వము చాల మేలు చేయునని మీ రాశించుట లేదా ?"

"నేను సోషలిస్టు పక్షమునకు చెందిన వాడను" అని యువకుడగు నూతన భారతదేశనాయకు డనెను. "మహాత్మునితోను, మాతండ్రిగారితోను నే నేకీభవింపని విషయ మిది యొకటి. కావున నేను రామ్సేమాక్డనాల్డుగారిని ప్రశంసింతును. కాని అతడు అధికారమునకు వచ్చుటే మాకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. అంతకుముందు మాత్రోవ చక్కగ నుండెను — సంకుచిత స్వభావులగు టోరీలు మమ్మెన్నడు గౌరవింపరు; సర్వదా మరఫిరంగులనే ఉపయోగింతురు. ఏది యెంతవరకు జరుగునో మేము తెలిసికొందుము—చివరవరకు పోరాట మయ్యేనిది.

"మహాత్మునకు మాతండ్రిగారికి గల భేదాభిప్రాయమునందు నేను మహాత్మునితో నేకీభవింతును. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము బడయువిను యమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముతో నెట్టి రాజీకి రాగూడదని నా సొంత యభిప్రాయము. ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనను కార్మిక ప్రభుత్వము వారు ఆశియాఖండమునకు పెద్దనైనికదళమును పంపెదరని నే ననుకొనను.

"బహుశః రామ్సే మాక్డనాల్డుగారు మాకోర్కెలన్నింటి నంగీకరించుటకు నిశ్చయింపవచ్చును. కాని కార్మికపక్షమునకు చెందిన ప్రధానియైనను ఆంగ్లేయుల నోటికూటిని పడగొట్టునట్టి సూచనల గావించునని యనుకొనజాలను. మా అంత్యసందేశమున కదే యర్థము. అతడట్లు చేసినను ప్రతికూలపక్షమువారి దాడి నోర్చి అతని ప్రభుత్వము బ్రతుకజాలదు. మేము స్వయంసహాయము పైనే ఆధారపడెదము. తీవ్రప్రతిఘటనకు సంసిద్ధుల మయ్యే యుందుము. మాక్డనాల్డుప్రభుత్వము ఈతగవు పరిష్కరించినచో కృతజ్ఞతజూపకపోము. అతడు గొప్ప సౌహార్ద్రహృదయు డనిపించుకొనును. అంతే గాక బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమును వదలుకొనిన ప్రధాని యనిగూడ పేరొందనగును."

జుట్టుముడుల వింతవైఖరులు

ముద్దులోలుకు ముచ్చటముడి గిరజాలు

ఈ యువకుగు కర్ప్రులోనగము తలనూనెకు. మరియు గిరజా తిప్పుటకు మహాశ్రమపడినాడని తెలియవచ్చుచున్నది.

కొబ్బరిటెంకజుట్టు శాస్త్రిలు గారు

శాస్త్రములు వచ్చునో రావో గాని జుత్తువల్లనే నను సార్థకనామధేయుడు. ఈయన తాతగారికి శాస్త్రములుకూడా వచ్చునట.

లెక్కకు పదివెండ్రుకలు

ఈయన అతివాది కాని హిందువుల పూర్వపుటౌన్నత్య చిహ్నముగ ఈ పదివెండ్రుక లుంచినాడు. పేలు ఒక పెద్దమహాసభ చేసి అందులో ఈయనమీద ఒక పెద్ద తీర్మానము చేసి వైస్రాయిగారికి పంపిరట!

'పొయ్యి!'

అంటే ఈయనకు మిక్కిలి కోపము వచ్చును. పొయ్యిజుట్టు సెల్లారువైపు లెక్కకు మిక్కుటము.

ఔరంగజేబు లేఖలు

The poets in our youth begin in gladness
But thereof come in the end despondency
and sadness."

"మనము (కవులము) మన యౌవనకాలమును ఆనందముతో నారంభింతుము. కాని దాని అంతము నిరాశాదుఃఖములతో నగును." అనుమిల్టను (Milton) కవి వాక్యములు కవులకే కాక సకల మానవులకును వర్తించును. ఔరంగజేబు చక్రవర్తి మేధాశాలియై, రాజ్యలోలుడై, మతావేశపరుడై, ఉద్రేకోత్సాహములతో తనజీవితము నారంభించెను. ఆసార్వభౌముడు తనవాంఛాప్రపూర్తికొరకు సలిపిన నిరంకుశ వ్యాపారములు అనల్పములు; చరిత్రప్రసిద్ధములు. అంతిమకాలమున నాతడు భగ్నహృదయుడై పశ్చాత్తప్తుడై తన ప్రాణముల విడిచెను. చివర నిముసములం దాతను కుమారులకు లిఖించిన ఈ క్రిందిలేఖలవలన అతని వ్యాకుల హృదయము గ్రహింపనగును:

౧

"యువరాజగు అజమునకు—

నీకును నీవారికిని శాంతి కలుగు గాక! నే నతి వృద్ధుడను, బలహీనుడను అయిపోయితిని. అవయవముల పటుత్వము నశించినది. నేను నొంటరిగ పోవుచున్నాను. ఈలోకమున కేల వచ్చితినో, ఎచటినుండి వచ్చితినో నాకు తెలియదు. భగవదర్చనమును మరచి గడపిన కాలమున కిపుడు విలపించుచున్నాను. దేశమునకు గాని, ప్రజలకు గాని నే నేయుపకారమును చేయలేదు. వత్సరములు నిష్ఫలముగ గతించినవి. ఈశ్వరుడు నాహృదయమున నే వసించుచుండెను. కాని నా అంధకారనయనములు వాని తేజస్సును గ్రహింపలేక పోయెను. జీవితము క్షణభంగురము. గడచిన క్షణము తిరిగి వెనుకకురాదు.

భావిని నా కేఆశయును లేదు. జ్వరము పోయినది, కాని చర్మమును, శుష్కించిన మాంసమును మాత్రమె వావిగా నున్నవి. సైన్యములు దైవమునకు దూరమై, హృదయశాంతి లేక యుండిన వావలెనే నిస్సహాయములై ధైర్యరహితములై యున్నవి. వాటికి ప్రభువున్నదియు లేనిదియు తెలియదు.

నేను ప్రపంచమున కేమియు తీసికొనిరాక రిక్తహస్తుడనై వచ్చితిని కాని విడలునపుడు మాత్రము పాపభారమును మోసికొని పోవుచున్నాను. నాకై ఏశిక్షలు విధింపబడియున్నవో ఎరుగను. భగవంతుని కరుణయందు నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసమున్నను నాపాపములకై విలపింపక తప్పదు. నాయందలి ఆశనే నేను గోల్పోయినపుడు, ఇతరులయం దెటులాశింప గలను. రానున్నవి రానిండు. నానౌకను జలములలో దేల్చితిని-పోరెదను."

౨

"కడసారి కుమారుడను కామబక్షునకు—

ఆత్మాధిపుడా! నేనిపుడు ఒంటరిగ పోవుచున్నాను. నీ నిస్సహాయత కంతయు శోకించుచున్నాను. కాని ప్రయోజన మేమి? నేను గావించిన ప్రతిహత్యయు, నేనొనర్చిన ప్రతిపాపమును, నేను సలిపిన ప్రతికోపమును వీని ఫలితమును నాతో మోసికొనిపోవుచున్నాను. నే నీ ప్రపంచమునకు శూన్యహస్తములతో వచ్చి ఇపుడు కడుభరమగు పాపసామగ్రిని కైకొని పోవుచున్నాను. నే నెక్కడ దృష్టించినను భగవంతునే చూచుచున్నాను. నేను మహాపాతకముల నొనర్చితిని. నాకై ఎట్టిఘోర యాతనలు వేచియున్నవో నే నెరుంగను. ముస్లిములు వధింపబడి ఆనింద నానిరర్థక శిరముపై పడకుండును గాక. నిన్నును నీకుమారులను దేవుని కప్పచెప్పి వీడ్కోలుపు తీసికొనుచున్నాను. నేను నిశితముగ బాధింపబడితిని. వ్యాధిగ్రస్తుడను నీతల్లి ఉదయపురి నాతో మరణింపవచ్చును."

పైజాబులు రెండును "లేనుపోల్" నుండి అనువదింపబడినవి.

పురిపండా అప్పలస్వామి

ఏ గ్రూపు తెనుగుటెక్స్టు-టిప్పణములు

స్కూలు ఫైనలు పరీక్ష

ఈ నదువు స్కూలు ఫైనలు పరీక్షవిషయములో అధికారులు ప్రకటించిన ప్రకటనలో "ఇప్పటివలెనే యికముందున్నూ, టిప్పణములతో గూడిన తెనుగుటెక్స్టు అధికారులు ప్రచురిస్తారు" అనే అర్థము గల మాటలున్నవి. "ఇప్పటివలెనే" అన్నమాటలో ఉద్దేశించని స్వారస్యము (అన్కాన్షస్ హ్యూమర్) కొంత స్ఫురిస్తూ ఉన్నది. ఈ (౧౯౫౯—౬౦) సంవత్సరపు-"ఏ" గ్రూపు తెనుగు టెక్స్టున్నూ, దాని టిప్పణములున్నూ పరిశీలిస్తే ఆస్వారస్యం కనపడుతుంది.

ముందు టిప్పణములరీతి చూడండి. (రా.=రామాయణము. భా.=భారతము. సా.=సారంగధర చరిత్రము. నీ.=నీలాసుందరీ పరిణయము. ప.=పద్యము. టి.=టిప్పణము.)

౧. అతిసులభములయి అర్థము చెప్పనక్కరలేని పదములకు అర్థము చెప్పినచోట్లు:—

ఈరు=మీరు (రా. ౭ ప.); అంతన్ = అంతట (రా. ౧౩ ప.); రాముడు = శ్రీరాముడు (రా. ౧౩); ఎంతయున్ = మిక్కిలి (రా. ౧౩); మేనిగాలిన్=శరీరముయొక్క-గాలిచేత (రా.౧౫); కురియుచున్=వర్షించుచును (రా.౧౫); దిశల్=దిక్కులు (రా. ౧౫); పసులన్= పసులనట్లు (రా. ౧౫; అరచుచున్= అరుచుచు (రా.౧౫); వేగ దోన్=రాగా (రా.౧౫); అయ్యెడన్-అప్పుట (రా.౧౬); కాంచిరి=చూచిరి (రా. ౧౬); చేరన్ కాన్=సమీపింపగా (రా.౨౭);అపుడు= ఆసమయమున (రా.౨౭);శిరంబు=తలను (రా.౨౭), మొ.

౨. ఇంతో అంతో కఠినములయి అర్థము చెప్పవలసినపదములకు అర్థము చెప్పనిచోట్లు:—

నాగ (రా.౫); శరాసన (రా. ౧౩); ఆతంక, చక్కటి (రా. ౧౮); ప్రవర, భూరి, దట్టన (రా. ౧౯); రజము, ముహూర్తము, సాయకము, శరము, అస్త్రము, డస్సి, అగ్రవాన (రా. ౨౦); యాతు

ధానులు (రా. ౨౨); భీమగాత్రము (రా. ౨౩); శస్త్రము (రా. ౨౬); ముక్తనిశాటము (రా. ౨౭); కుడుటన్ (భా. ౮); అకుంఠిత తేజాలు (భా. ౭); ఒప్పరి కించు (భా. ౭); శుద్ధవిచారా (భా. ౧౮); కాఱగామి (భా. ౨౦); అలమట (భా. ౨౧); ప్రకటిత సత్త్వుఁడు, విశ్రుతుఁడు (భా. ౨౨); పఱచు (భా. ౨౩); డిందు పఱచు (భా. ౨౮); సంశీలత (భా. ౩౧); ఉజ్జ్వల, స్ఫురణము (భా. ౩౪); నెట్టన, పాడి (భా. ౪౧); వెడ వెడ (భా. ౪౮); అవధానము (భా. ౪౯); ఎక్కటి (భా. ౫౦); నిరుత్తరుఁడు (భా. ౫౧); అనురూపము (భా. ౬౧); నెఱి (భా. ౬౨); గరిష్ఠ (భా. ౬౩); లాఁతి, తెఱంగు (భా. ౬౬); పరిణతి (భా. ౬౮); అస్వీకము, భారవహ (భా. ౬౯); ఎల్లిదము, పతివోవు (భా. ౭౬); ఓలగించు (సా. ౧.); బలియు (సా. ౩); చోకాటపు (సా. ౪); పంచకము, సాహిణి (సా. ౪), మొ.

౩. అర్థము చెప్పడములో విశేషములు:—

"పాటితదుష్టసత్త్వవన-వాటక, నిద్ధబలావరుద్ధ శృం
గాటక, గ్రంథిలభ్రుకుటి-గాఢలలాటకఁ గ్రూరతారకా
నాటక, నాంత్రకాంచిపరి-నద్ధశవప్రపతత్క్రిమిచ్ఛటా
కీటక, రక్తసిక్తపటు-ఖేటకఁ దాటకఁ గాంచిరయ్యెడన్.

(రా. ౧౬.)

"......ఆంత్ర=పేగుల నెడు, కాంచి=మొలత్రాటిచే, పరిణద్ధ=బిగింపఁబడిన, శవ=శవములందు, ప్రపతత్=పడుచున్న, క్రిమి=సన్నటి పురుగులయొక్క, ఛటా=సమూహముయొక్కయు, కీటక=పురుగులయొక్కయు, రక్త=నెత్తుటిచేత, సిక్త=తడుపఁబడిన, పటు=దృఢమయిన, ఖేటకన్=పశులు గలదియు........" అని టిప్పణము.

గ్రంథకర్త యెన్నో పాట్లుపడి "టక టక"లు కూర్చగా వ్యాఖ్యాతగారు దయమాలి 'కీటక' శబ్దముతో సమాసము అంతము చేయని కారణ మేమో? కీటకశబ్దము తరువాతనున్న కామా (,) నయినను పాటించినారు కారు. ఖేటకశబ్దమునకు డాలు అని సుప్రసిద్ధ రూఢార్థ ముండగా ఆ అర్థము గ్రహింపక, అప్రసిద్ధమున్ను, కేవలము యౌగికమున్ను అయిన 'పశులు' అనే అర్థము ఏల చెప్పుకోవలసి వచ్చినది?

"వినుము యుధిష్ఠిరు సైరణ
మనవారలు వెలుపుగా స-మర్థింతురు డీ
కొనఁగాఁ దగరని వాసినఁ
గని రోటమి పెట్టినట్లు-కౌరవనాథా." (భా. ౧౦.)

"పొట్టేలు కదలకున్న కొండను గని యది యోడెనని పలుకునట్లు" అని టి. పద్యమందు కొండమాట లేదు. మనకు తోచినమాటలు పద్యములో లేకున్నా తెచ్చి పెట్టుకో వలసిన దేనా? స్తంభమో, గోడో, మానో అధ్యాహార్య మనుకో వచ్చునా? "డీ| కొనఁగం దగరే కొండం| గని" అని పాఠాంతరము గలదు. అట్టి దేదయి నను సూచింపవయినా సూచింపలేదు.

"...సాదు రేఁగ చేని
న్వినుము తలపాలమునన కాని-నిలువదు సుమీ."

(భా. ౧౧.)

"సాదు(వికృతి), సాధువు (ప్రకృతి). తలపాలము=పాలిమేర వెంబడి నున్న పొలము." అని టి. ఈవాక్యమునకు వివరణము చాలదు.

"అనయము నొచ్చుచున్న యవి-
యంగము లెల్లను వేగ వచ్చుట
న్మనము వశంబు గాదు..."

(భా. ౧౩.)

"అనయము=సతతము... వేగ వచ్చుటన్ అనునది దేహళీదత్త దీపన్యాయముగా నుభయాన్వయి" అని టి. 'అనయము' అనగా ఇక్కడ మిక్కిలి అని అర్థము చెప్పడము సమంజసము. మరి దేహళీదత్తదీపన్యాయమ నగా స్కూలు ఫైనలు విద్యార్థులకు తెలుస్తుందా?

"తమఁ దా రెఱుఁగుటు, వేగప
డమి, తాలిమి, వినువు గలుగు-టయు లేని ప్రభు
త్వము గలదె వారియం దీ
సుమానుషము లొందుఁ బట్టి-చూడంగలఁడే."

(భా. ౨౫.)

టిప్పణమున 'వేగపడమి'కి 'చిరకారిత' అని అర్థము వ్రాసినారు. తేలికయిన తెనుగుమాటకు కఠినమయిన సంస్కృతపదము అర్థముగా చెప్పడము అటుండనిండి. 'వేగపడమి' కిన్ని 'చిరకారిత' కున్నూ భేదమున్నది. తగనితొందర పడవని 'వేగపడమి' తెలియజేస్తుంది. అనావశ్యకమయిన జాగుచేయడము అని 'చిరకారిత' తెలియజేస్తుంది. "ఓర్పు: 'క్షమయా ధరిత్రీ' అనునట్లు భూదేవి సర్వమును భరించి యోర్పుకొనునది. తండ్రి యొన్నికష్టములను బెట్టినను సహించినవాడు ప్రహ్లాదుడును గలడు" అని టి. 'క్షమయా ధరిత్రీ' అన్న వాక్యము ఇక్కడ యుక్తము కాదు. మరి ప్రహ్లాదుని ఓర్పు చేతగాని ఓర్పు. అపోలిక తగదు. "విడుపు (త్యాగము): దీనికి శిబిచక్రవర్తి, దధీచిమహాముని, జీమూతవాహనుడు మొదలగువారు నిదర్శన భూతులు" అని టి. ఇక్కడ 'విడుపు'నకు శిబి ప్రభృతుల త్యాగమువంటి త్యాగమే అర్థమయినయెడల కర్ణుని త్యాగము ఈచెప్పినవారి త్యాగమునకు సాటిరాదా? 'వారియందున్' అని పద్యమందున్న మాటకు కర్ణశకుని దుశ్శాసనులయందు అనికదా అర్థము. 'వారియందున్' అన్నమాటకు కర్ణశకుని దుశ్శాసనులయందు అని అర్థమున్న వివరించవలసినదే.

పా. ౪ ప. టిప్పణములో, "మురువు=సొగసు. మురువు మురుగు రూపాంతరము" అని ఉన్నది. 'మురుగు' శబ్దమునకు హస్తాభరణము అర్థమయినప్పుడు దానికి 'మురువు' రూపాంతరము. 'మురువు' శబ్దమునకు సౌందర్యము అర్థమయినప్పుడు దానికి 'మురుగు' రూపాంతరము కాదు. "బిరుదు + తలాడంబు=గొప్ప తలగడ" అని టి. 'తలగడ'కు రూపాంతరము 'తలాడ,'—'తలాడము' కాదు. పద్యమందు 'తలాడము'లో ఉన్న డకారము టకారమునకు మారుగా పడిన అచ్చుతప్పు. తలాటము=గుర్రాలనెత్తికి కట్టే తురాయి. గుర్రానికి తలగడ యెందుకు?

౪. వ్యాకరణవిశేషాలు తెలియజేయడపు నైపుణ్యము:—

(రా. ౧౩.) "త్రికంబుమీఁది యసంయుక్తంబులగు ఈమ్మరేఫేతరహల్లులు ద్విత్వమయి త్రికంబు ప్రాస్వమగును" అని టి. 'త్రికము' అనగా ఏమో తెలిసినవిద్యార్థికి ఈసూత్రము అవగతమయి ఉండదా? 'త్రిక' శబ్దార్థ మెరుగనివారికి ఈసూత్రము ఉదాహరించడమువల్ల ప్రయోజన మేమి? మరి "హల్లులు ద్విత్వమయి" అన్నారు. హల్లులకు ద్విత్వమా, హల్లులే ద్విత్వమా?

(రా. ౪ ప.) "ఋషి, అర్థముగుచేని మిత్రశబ్దము పరమగునపుడు పూర్వపదమునకు దీర్ఘము వచ్చును" అని టి. 'పదమునకు దీర్ఘము' అనగా ఎటువంటిది? 'విశ్వ' అన్న పదమునకు అంతటా దీర్ఘము రాలేదే. ఈసంస్కృత వ్యాకరణ విశేషము ఏవ ఫారము తెనుగు విద్యార్థులకెందుకు?

(రా. ౯ ప.) 'కినుక' 'కిన్క' అయినందుకు సూత్రము చెప్పినారు గాని 'కావుత మందున్' అన్నచోట సూత్రము చెప్పలేదు. మొదటిది కఠినమున్నూ, రెండవది సులభమున్నూ అని ఊహ కాబోలు!

(భా. ౧ ప.) 'దేవర' మధ్యముపురుష సర్వనామమునకు మారుగా ప్రయోగించడపు సంప్రదాయము వివరించవద్దా?

(భా. ౫ ప.) 'కలఁడు' అనేశబ్దము ఇక్కడి అర్థమందు వచ్చినందుకు సూత్రము చెప్పలేదు. ఏమో?

(భా. ౧౧ ప.) 'ఏమిని' అనేపదమువద్ద వ్యాకరణ చర్చ వద్దా?

(భా. ౧౨ ప.) "జాదమున యప్పుడు (జాదము + అప్పుడు); ఇచ్చట మధ్యన కారము వచ్చుట విశేషము. ఇట్టివి: ఒకరత్నమ్మ విదర్భదేశమునయందు; ఉత్తరమున యందు కన్నులు" అని టి. నకారము అనగా నకారపుహల్లు (న్); అకారముతో గూడిన నవర్ణము కానేరదు. నకారము వచ్చినయెడల 'జాదమున ప్పుడు' అవుతుంది. అదీ కాక, 'విదర్భదేశమున యందున్,' 'ఉత్తరమునయందున్' అన్నచోట్ల నగాగమమునకు నిమిత్తము విభక్తిప్రత్యయము పరముకావడము,

'జూదమున యప్పులు' లో తత్పురుష సమాసము కావడమువల్ల వచ్చినది.

(భా. ౧౩ ప.) "నెవ్వగ=నెఱ+వగ. సూ॥ అన్యంబులకు సహిత మిక్కార్యంబు కొండొకచోఁ గానంబడియెడి" అని టి. దేనికంటె 'అన్యంబులు'? 'ఇక్కార్యంబు'—ఏకార్యము? కుఱ్ఱవిద్యార్థులకు వ్యాకరణ విశేషము వివరించవలసిన విధమా యిది?

(భా. ౨౮ ప.) "సంతాపంబు శమించునట్లు భవద్వచనామృతంబు నాయుల్లంబున వెల్లిగొల్పు" అని మూలము. "వచనామృతము=ఉపమిత సమాసము" అని టి. "సంతాపంబు శమించునట్లు", "వెల్లిగొల్పు" అనేపదములను బట్టి ఆలోచిస్తే, "వచనామృతము" అనేది రూపకసమాసము గాని ఉపమితసమాసము కాదు.

(భా. ౪౩ ప.) "దండంబుఁ బరుసఁదనము"— ఉవర్ణము తరువాత అరసున్నా, పకారమునకు బకారాదేశమూ రావడమునకు నిమిత్తమేమి?

(భా. ౪౪ ప.) "అధికుల హీనులతోడ"—వ్యాకరణ విశేషము?

(భా. ౫౪ ప.) "పువ్వుఁదేనియ, సప్తమీ తత్పురుషము" అని టి. అరసున్న యెందుకు వచ్చినది?

(సీ. ౧ ప.) "పిల్లనగ్రోలు=మురళి (పిల్ల+గ్రోలు). సూ॥ నవర్ణకంబు గుణవచనంబులగు నల్లాదులకగు" అని టి. సెబాస్. 'పిల్ల' శబ్దము 'నల్లాదుల'లోది కాదు. అయినయెడల 'పిల్లగ్రోలు' అని కాని, 'పిల్లనిగ్రోలు' అని కాని ఉండవలెను. 'నల్లకాకి' అని కాని, 'నల్లని కాకి' అని కాని ఉంటుంది గాని 'నల్లనకాకి' అని ఉండదుగదా.

౫. వ్యుత్పత్తులు:—

స్కూలు ఫైనలు విద్యార్థులకు పురందరుఁడు, సంజయుఁడు మొదలయిన శబ్దములకు వ్యుత్పత్తి చెప్పడము ఆవశ్యకమనిన్నీ, శరాసనము, పుంగవుఁడు, అనుజుఁడు, నిశాచరి అనేశబ్దముల అనావశ్యకమనిన్నీ వ్యాఖ్యాతగారికి తోచినది. ఆశ్చర్యము!

౬. భారతశబ్దోత్పత్తి:—

"భరతవంశజుల చరిత్రమును ప్రస్తుతించుటంజేసి భారతంబయ్యెనని సామాన్యజనుల యభిప్రాయము. కాని పద్మపురాణమునందలి యీశ్లోకమునుబట్టి శ్లో॥ భారతాన్నాధికం విష్ణోః మహిమావాదకం క్వచిత్, భారతాన్న విరాగాయ భారతాన్న విముక్తయే॥...ఇది ముక్తి సాధనమని తేలుచున్నది. 'భారతః పంచమో వేదః' అను వార్తోక్తిచే......మహాభారతం బని ప్రసిద్ధి వడసెను" అని టి. ('కాని', 'సామాన్యజనులు' అనే మాటల కిందనున్న గీట్లు నేను గీసినవి.) 'కాని' శబ్దము తరువాతి వాక్యములు తత్పూర్వ వాక్యమందున్న 'సామాన్యజనుల' అభిప్రాయమును ఖండించి దానికి భిన్నమైన 'పండితు'ల అభిప్రాయమును స్థాపిస్తూ ఉన్నవా? 'భారత' శబ్దోత్పత్తి విషయమున పండితుల అభిప్రాయ మేమి అయినట్టు?

౭. అస్థానప్రాగల్భ్యము:—

వ్యాఖ్యాతగారు టిప్పణములవద్దను సంస్కృతశ్లోకములు విచ్చలవిడిగా కురిపించినారు. సంస్కృతము అభ్యస్యమాన భాష. కాని కుఱ్ఱవాళ్లకోసం వ్రాస్తూఉన్న టిప్పణములు సంస్కృతశ్లోకోదాహరణలకు అస్థానమని వేరే చెప్పవలెనా? ఇతరకవుల తెనుగుపద్యాలు మాత్రము అనావశ్యకముగా అనేకములు ఉదాహరించడము ఎందుకు?

౮. కవితత:—

పఠనీయభాగములు ఎంచిన వారి ఉచితజ్ఞత (సెన్స్ అవ్ ప్రొపోర్షన్) తెలియడానికి వారు సారంగధరచరిత్రలో ఎంచిన పద్యాలున్నూ, మన వ్యాఖ్యాతగారు తమపని యెంత తృప్తికరముగా నెరవేర్చినారో తెలియడానికి వారు ఆపద్యాలకు వ్రాసిన టిప్పణములున్నూ చూడవలెను.

మొత్తముమీద టిప్పణములు చూడగా, "యత్కృత్యం తన్నకృతం యదకృత్యం కృత్యవత్తదాచరితమ్" అన్నవాక్యము జ్ఞప్తికి వస్తుంది.

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి గారు

నాగాయి శాసనములు

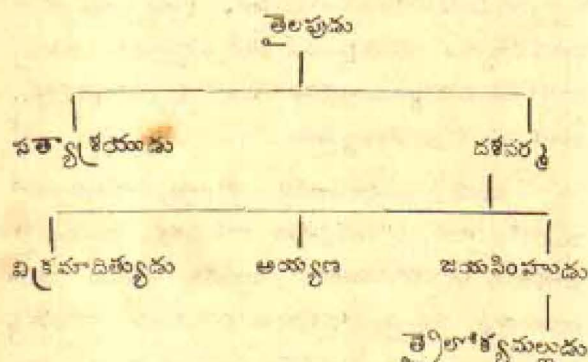
ప్రకాశకులు: నిజాం రాజ్యము పురాతత్త్వ శాఖ వారు. పరిశోధన పరిష్కర్తలు: గౌనర్మెంటు శాసన శాఖ అసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటు సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులుగారు. వీరు తమ సంపాదకీయ ధర్మమును చాల సమర్థతతో నిర్వహించి వీటిని చక్కగ ప్రకటించినందుకు ప్రశంసాపాత్రులు.

ఈశాసనము లన్నియు 'నాగాయి' లోనివి. ఈగ్రామము యన్. జి. యస్. రైల్వేమీదనున్న 'చిత్తాపూర్' రైలుస్టేషనుకు సమీపమున నున్నది. ప్రకటితములైన ఈశాసనములనుబట్టి ఈగ్రామము యొక్క పూర్వపు పేరు "నాగవావి" (సంస్కృతమున నాగవాపి). శాసనములను బట్టి యిది కల్యాణపుర పశ్చిమచాళుక్య ప్రభువుల కాలమున చాల ప్రసిద్ధి వహించిన గొప్ప విద్యాపీఠముగ గనబడును. ఇచ్చటి విద్యాసంస్థ నెవరు స్థాపించినది, అది యెట్లు సాగుచుండినది—ఈ మొదలైన (దానికి సంబంధించిన) వివరములను దెలుపుటయందే ఈశాసనముల ప్రాముఖ్యము కలదు. ప్రాచీనకాలమున మతవిషయిక సంస్థలుగనే కాక వైదికవిద్యకు కూడ దేవాలయములు ప్రధానస్థానములుగ నుండి, అగ్రహారమహాజనుల సంస్కృతి పరిణామమునకును తోడ్పడుచుండినట్లు ఇతర దక్షిణ హిందూదేశ శాసనములవలన తెలియవచ్చుసత్యము ఈశాసనములవలన నయితము రూఢిపడుచున్నది. ఈశాసనములన్నియు కల్యాణపుర పశ్చిమ చాళుక్య ప్రభువులనాటివే. వీటియందు వర్ణితములైన దానధర్మములు అవంశములోని త్రైలోక్యమల్ల (క్రీ. శ. ౧౦౪౨—౧౦౬౮), త్రిభువనమల్ల (క్రీ. శ. ౧౦౭౬—౧౧౨౬), జగదేకమల్ల (క్రీ. శ. ౧౧౩౮-౩౯—౧౧౪౯) ప్రభువులకాలమున జరిగినవి. ఇవి మతవిషయిక మైనట్టియు, విద్యావిషయిక మైనట్టియు దానధర్మములను తెలుపును. వీటిలో పైనుడివిన చాళుక్యప్రభువుల వంశానుక్రమ, పరాక్రమ కార్యములును, ధర్మకర్తలైన దండనాథులయొక్కయు, ప్రసక్తులైన మహామండలేశ్వరుల యొక్కయు వంశప్రశస్తులును కలవు. దానంజేసి విద్యావిషయికముగనే కాక చారిత్రకముగ గూడ ఇవి చాల ముఖ్యమైనవి.

ఇందు ప్రచురింపబడిన నాలుగు శాసనములలో మొదటిది "వార్ణస"వంశసంభవ కాళిమరసు ప్రముఖులై నాగవావి అగ్రహారములోని నాలుగు వందల మహాజనులును, సమస్త 'నకరాలు'ను కలసి చాళుక్య విక్రమవర్షము ౧౭ వ ఆంగిరస సంవత్సర వైశాఖ పౌర్ణమాస్య ఆదిత్యవారము సోమగ్రహణ పుణ్యకాలమున నాగవావి అగ్రహారములో చీరల, పోకచెక్కల అమ్మకము మీద విధింపబడిన సుంకమును లక్ష్మణేశ్వర దేవర అంగభోగ రంగభోగాదులకును, ప్రముఖులు కలవారు చెల్లించు ముడుపులను రామేశ్వరదేవర గోపుర వష్టోద్ధారమునకును చేసిన దానమును తెలుపును. ఈదానకాలమునకు సరియైన ఇంగ్లీషు తేది ౨౫ వ ఏప్రియలు ౧౦౯౨.

రెండవ శాసనము దేవాలయతటాకారామ నిర్మాణములకును, విద్యాస్థాన సంస్థాపనమునకును సంబంధించినది. ఇది వీరమార్తాండదేవ, రాయనారాయణ, ఆహవమల్ల బిరుదాంచితుడైన పశ్చిమ చాళుక్యాధిపతి త్రైలోక్యమల్లుని నాటిది.

చాళుక్య వంశ మిట్లు వర్ణితమైనది: బ్రహ్మమానస పుత్త్రుడు స్వాయంభువమనువు. అతని కొడుకు మానవ్యముని. ఇతని నుండియే ఇతని వంశమువారు మానవ్య-సగోత్రులైరి. అతనికొడుకు హారితుడు. ఇతనికి హారీతి జన్మించెను. ఇతని కుమారుడు చళుక్యుడు. ఇతనివలననే ఈవంశము చాళుక్యవంశమని పేరొందెను. చాళుక్య వంశోత్పత్తి కథనమున నిది యొక కూర్పు. ఈవంశము వారిది కుంతలదేశము. వీరు కుమారునినుండి మయూర ధ్వజమును, విష్ణువునుండి వరాహముద్రయూ, కాత్యాయనీదేవినుండి రాజచ్ఛత్రమును బడసిరి. ఈవంశమున విష్ణువర్ధన, విజయాదిత్య, సత్యాశ్రయాది మహనీయుల తరువాత తైలపుడు పేర్కొనబడెను. తైలపునినుండి ఈశాసనమున నీయబడిన వంశావతార క్రమ మిది:

వసిష్ఠగోత్రులైన "వాజసన" వంశజులగు బ్రాహ్మణులు ఈచాళుక్య ప్రభువులకు మంత్రులుగను, దండనాయకులుగను ఉండిరి. ఈవంశమున గోవిందరాజు కొడుకు కాళిదాసుడు, అతని సోదరులునే కాక కాళిదాసు కుమారులైన గోవిందరాజ, బాచిరాజ, మధుసూదనాదులుకూడ గొప్ప దండనాయకులై, సంధివిగ్రహులై పేరొందిరి. గోవిందుని మనుమడైన మధువరసను మధుసూదన దండాధిపతి చేసిన దానధర్మములను దెలుపుటకే ఈశాసనము పుట్టినది. ఇతడు త్రైలోక్యమల్లునినుండి నిజజనకుడైన కాళిదాసయ్య దండనాయకుని (?) పేర "పరమేశ్వరదత్తి"గ తామ్రశాసనమును వ్రాయించి పొంది చతుర్వేద పారావార పారగులనిపించుకొన్న నాలుగువందల బ్రాహ్మణోత్తములకు శివవార్థముగా అభినవ బ్రహ్మలోక మిది యన ప్రసిద్ధి బడసి సకలవసుమతీ తిలమునకు తిలయని పేరొందిన మహాగ్రహారమైన నాగవావిలో కటక కమలార్కు-మను పేర త్రిపురుష దేవుని కాలయమును, నిజాభిధానాభిరంజితమగు మధుసూదనాలయమును, రామతీర్థాభిరామమగు రామేశ్వరాలయమును, రామతీర్థమును, నిజ ధర్మకారితాధికారపదవీవిరాజితమైన శాలాకైంకర్యమును చేయించి, "ఘటికాస్థాన"మను విద్యాశాల నేర్పాటుచేసి, దానికి శ్రీత్రైలోక్యమల్లుడు పృథ్వీరాజ్యము చేయుచు కందూరువాటికి రాజధానియగు కోలూరునం దుండగా అతనిచేతినుండి "మన్నెయము"ను, అహిహయ(హైహయ)కులకమలమార్తాండుడగు అయ్యరసు చేతినుండి భూమిని ధారాపూర్వకముగ గ్రహించెను ఈ భూమి నతడు ధర్మకార్యముల నిమిత్తము వినియోగించెను. విద్యాసంస్థయైన "ఘటికాస్థానము"ను రెండువందలమంది వేదాధ్యాయుల నిమిత్తమును, ఏబది యిద్దరు శాస్త్రాధ్యాయుల నిమిత్తము నేర్పాటు చేసి, వారికొఱకు ముగ్గురు శాస్త్రోపాధ్యాయులను, భట్టదర్శన, వ్యాస (? న్యాయ), ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతలు ముగ్గురను, వేదోపాధ్యాయులు ముగ్గురను, సరస్వతీ భండారికులు ఆర్గురను నియమించెను. వీరందఱును గలసి మొత్తము ౨౬౭ గురు వీరి "అశన (భోజన), ఆచ్ఛాదన (వస్త్రము)"లకును, (దేవాలయ) జీర్ణోద్ధార ఖండస్ఫుటిత నవసుధాకర్మలకును, గంధాక్షత పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యములకును, త్రైపురుష దేవశాలా పరిమత్తులోని "మానల" (గౌరవనీయుల)కును ౧,౦౦౦ మత్తరభూమి నొసంగెను. భట్టదర్శన వ్యాఖ్యాతకు ౩౫ మత్తర్లు, (?) వ్యాస వ్యాఖ్యాతకు ౩౦ మత్తర్లు, ప్రభాకరవ్యాఖ్యాతకు ౪౫ మత్తర్లు, ప్రతిసరస్వతీ భండారికునికి ౩౦ మత్తర్లు, ఘటికాప్రహారికి (గంటలు కొట్టువానికి) ౩౦ మత్తర్లు ఇచ్చెను. ఇంకను ఇతర ధర్మములును గలవు. ఇది శక వర్షము ౯౭౦ నాటి శాసనము.

మూడవ శాసనముకూడ "వాజస" వంశజుడైన మధువరసును, అతని కుమారుడు కాళియరసును చేసిన

దానములను దెలుపును. త్రైలోక్యమల్లుడు "బణ్కెయ దండు"లో నుండగా శకవర్షము ౯౮౫ అగు శోభకృతు సంవత్సర పుష్యబహుళ ౭ మంగళవారము ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి పర్వనిమిత్తమున త్రైలోక్యమల్లదేవర కరమునుండి పడసి ఆతని మహామండలేశ్వరుడును, అహిహయకులజుడును అయిన "చౌట్టినాయ్చరసు" చేతి నుండి "పరమేశ్వర దత్తి"గను, "ఈశ్వర దత్తి"గను "నాగవావి," "రాపూరు" మధ్యస్థితమైన భూమిని పొంది, దానిని ధర్మకార్యములకు వినియోగించెను. కడచిన శాసనమున ఈతడు తనపేర కట్టించినట్లు తెలుపబడిన మధుసూదనాలయము వర్ణన ఇందు కలదు. అది "ఉత్తుంగ తోరణ ప్రాసాద ప్రాకారసమన్వితము"; "అభ్రలగ్న విభ్రాజితోత్తుంగ సౌవర్ణకలశకలసితము"; "అనేక కూట కోటివిశాలశాలభంజికారంజితము"; "నాట్యశాలాలంకృతము"; "ఏకదండి, త్రిదండి, స్నాతక, బ్రహ్మచారి, హంస, పరమహంస సానుష్ఠాన భవనము"; "ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాభిధానా ద్యనేకశాఖాసహస్ర వేదవేదాంగ పఠనమునవిరాజితము". త్రిభువన మల్లదేవుడు కల్యాణపురమునుండి పరిపాలనము చేయుచుండ చాళుక్యవిక్రమ వర్షము ౧౧౦ అగు క్రోధన సంవత్సర భాద్రపద "పూర్ణిమ"ఆదిత్యవారము సోమగ్రహణ పుణ్యకాలమున కాళియరసు మధుసూదనదేవర నిమిత్తమును, నాగవావి అగ్రహారములోని నాలుగువందల మహాజనుల నిమిత్తమును "తాళకంగణిగా" ప్రతిష్ఠించి, "త్రిభోగాభ్యంతర సిద్ధి"యు, "సర్వనమస్యము"నుగా త్రిభువనమల్లుని చేతినుండియు, ఆతని మహామండలేశ్వరుడైన అహిహయకులజుడగు "లోకరసు"చేతినుండియు భూమిని ధారాపూర్వకముగ పరిగ్రహించి దానిని బ్రాహ్మణులు మొదలైన వారి నిమిత్తము ధర్మకార్యములకై వినియోగించెను.

నాలుగవ శాసనము త్రిభువనమల్లవిక్రమాదిత్యుని నాటిది. ఇందు మహాదేవరసు చేసిన దానములు—రామతీర్థమునకు, రామేశ్వరాలయమునకు సంబంధించినవి—వర్ణితములైనవి. ఏతదాలయ విద్యాస్థానమున నాలుగు వందల మంది విద్యార్థులు విద్య నభ్యసించుచుండువారు. వారిలో నూటుగురు "కవిసూను"ని, నూటుగురు వ్యాసుని, నూటుగురు మనువును అధ్యయనము చేయుచుండిరని శాసనము తెలుపుచున్నది. శాసనపంక్తులు చెడుటచేత మిగిలిన నూర్వురు ఏగ్రంథములు చదువువారో తెలియుట లేదు. కవిసూనుడు ఔశనసుడు: కవిసూనుని జదువువారన ఔశనసస్మృతి నధ్యయనము చేయువారనియు, మనువును జదువువారన మనుస్మృతి నధ్యయనము చేయువారనియు నూహింపదగును. అట్లే వ్యాసరచితములైన గ్రంథములను-వ్యాససూత్రములను, వ్యాసస్మృతినిగూడ-అధ్యయనము చేయువారు. వ్యాసరచితములైన పురాణములుకూడ పఠనీయములలో చేరిన చేరియుండవచ్చును. పదపాఠముగూడ పాఠ్యగ్రంథము కావచ్చునని పరిష్కర్తలనుచున్నారు. మొదటి అధ్యయనగ్రంథములు రెండును స్మృతులే కావున మూడవదికూడ (వ్యాస) స్మృతియే యగునేమో. అట్లయిన నిచట ప్రత్యేక మీ స్మృతిత్రయాధ్యయనమునకు ప్రాముఖ్య మొసంగబడినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఇందే జగదేకమల్లునినాటి మఱియొక దాన శాసనముకూడ గలదు. అది అతని పదునొకండవ వర్షమునాటిది. ఈశాసనము నందును అహిహయవంశజులైన మహామండలేశ్వరులు గొందఱు పేర్కొనబడియున్నారు. ఈ నాలుగవ శాసనమున మతవిషయికములైన దానములును, అగ్రహారదానమును పేర్కొనబడినవి.

ఈవిధమున ఈ శాసనములు క్రీస్తుశకము పదునొకండు, పండ్రెండు శతాబ్దులనాటి మన ప్రాచీన వైదిక విద్యాసంస్థల వ్యవస్థను దెలుపుచుండుటచేత మన ప్రాచీన విద్యావిషయిక చారిత్రమున నివి చాల ముఖ్యమైనవి. ఈ "ఘటికాస్థానము"న ఆఱుగురు సరస్వతీ భండారికులు ఉండినట్లు ఈశాసనములు తెలుపుచున్నవి. సరస్వతీ భండారికులు ఇప్పటి "లైబ్రేరియనులు". ఆఱుగురు పనిచేయుచుండుటకు ఆ సరస్వతీ భండారము ఎంత గొప్పదిగ నుండి యుండవలయునో! కల్యాణపుర పశ్చిమ చాళుక్యులనాటి అహిహయ (హైహయ) వంశజులను గురించి తెలిసికొనుటకుకూడ ఇవి తోడ్పడుచున్నవి.

కృష్ణమాచార్యులుగారు వీటిని చాల శ్రద్ధతోను, జాగ్రత్తతోను ప్రకటించినను అందందు ఒకటి రెండు ప్రమాదములు దొర్లినవి. అవి ప్రమాదములు మాత్రమే.

ఏడవపుట ౨౪-వ పంక్తిలో కాళినాసయ్య మధుసూద నుని తాతగారని చెప్పబడినది. ప్రమాద మిది: తాతగారు కాదు; మూలమున అతడు మధుసూదనునికి "నిజజనకు" డనిరయే కలదు. ఇదే ప్రమాదము ఆపుటలోని ౩౧-వ పంక్తిలోకూడ పడినది. వేదాధ్యాయులు రెండువందల మంది, శాస్త్రాధ్యాయులు ఏబది యిద్దరు అని చెప్పి, పిదప ఆచార్యులుగారు ఆపుటలోనే వేదోపాధ్యాయులు ముగ్గురు, భట్టదర్శన, న్యాయ (?వ్యాస), ప్రభాకర ములను నేర్పుటకు శాస్త్రోపాధ్యాయులు ముగ్గురు, సర స్వతీ భండారికు లార్గురు అని విద్యాశాలలోని యుపా ధ్యాయాదులను పేర్కొను సందర్భమున వ్రాసియు న్నారు; కాని యిది పొరపాటు: మూలపాఠ మిది:

"వేదాధ్యాయిగ ళిన్నూర్వర్గళుం శాస్త్రాధ్యా యిగళయ్వదింబర్గళుం తదుపాధ్యాయ గళు ౩ భట్టదర్శన, వ్యా[స], ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతృగళ్ మూవర్గళుం, వేద మనోదిసు వుపాధ్యాయ మూవర్గళుం శాలెయసర స్వతీభండారిగ రార్గళుం అంతు........౨౫౮."

దీనిని బట్టి చూచిన,

వేదాధ్యాయులు	౨౦౦
శాస్త్రాధ్యాయులు	౫౨
శాస్త్రోపాధ్యాయులు	౩
భట్టదర్శన, వ్యాస, ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతలు	౩
వేదోపాధ్యాయులు	౩
సరస్వతీ భండారికులు	౭

మొత్తం ౨౬౮ గురు.

౨౬౮ కు మూలమున ౨౫౮ పడినది. భట్టదర్శన, వ్యాస, ప్రభాకరములు నేర్పుటకై శాస్త్రోపాధ్యాయు లు ముగ్గురనుట ప్రమాదము. మూలమును ప్రకటించు సందర్భమున నీ రీతప్పును సవరించియుండుటచేత వివర ణములోని ఈవ్రాత ప్రామాదికమే యగును.

ఈశాసనములనుబట్టి మనకు తెలియవచ్చు మరియొక ముఖ్యవిషయము కలదు. మూడవశాసనమున మధువరసు త్రైలోక్యమల్లుని చేతినుండి పడసి, అహిహాయకులజుడైన మహామండలేశ్వరుని చేతినుండి భూమిని పరిగ్రహించినట్లు కలదు. ఇట్లే కాళియరసు త్రిభువనమల్లుని చేతినుండి ధారాపూర్వకముగ బడసి, అహిహాయకులజుడైన మహా మండలేశ్వరుని చేతినుండి భూమిని ధారాపూర్వకముగ పరిగ్రహించినట్లు కూడ మూడవశాసనముననే తెలుపబడి యున్నది. పరిగ్రహీతలు భూమిని మహామండలేశ్వరులనుం డి పొందినయెడల వారు చాళుక్యప్రభువులనుండి పొందిన దేది? దీనికి జవాబు రెండవశాసనములో కలదు. ప్రభువు నుండి పొందుచువచ్చినది "మన్నెయము". కన్నడ మున "మాన్యము" యొక్క తద్భవము మన్నెయము. పరిగ్రహీతలు "దత్తి" (దానభూమి)ని "మాన్యము" చేయించి, అనగా ప్రభువునుండి స్వత్వమును గ్రహించి, అసలుభూమిని—అది మహామండలేశ్వరుల రాజ్యములో నిదై యుండుటచేత కావచ్చును—వారినుండి పడయుచు వచ్చిరి. భూమి సామంతులైన మహామండలేశ్వరుల రాజ్య ములోనిదైనను వారు దానిని మాన్యముచేసి దానమొసం గుటకధికారము లేకపోయిన కారణముననే కావచ్చును, దాన పత్రమున నట్లు వ్రాయబడవలసివచ్చెను. ప్రభువుయొక్క యధికారము కాని, అనతి కాని లేనిదే మహామండలేశ్వరు లకు భూమిని దానమాన్యముగ నిచ్చుటకధికారము లేదను నవిరయే మనకు దెలియవచ్చు రాజకీయమైన ముఖ్యవిష యము. పైనుడివినశాసనములలో దాతలు చాళుక్యప్రభువు లే. పరిగ్రహీతలును, ధర్మకార్యము లాచరించినవారును మంత్రి, దండనాథులు. "దత్తి"ని పరిగ్రహీతలు గ్రహిం చినది మహామండలేశ్వరులనుండి. ఈసిద్ధాంతము సరియైన దగునో కాదో తెలిసికొనుటకు ఇతర పశ్చిమచాళుక్య శాసనముల నింకను పరిశోధింపవలసియున్నది. ఇతర శాసనములనుబట్టి నిజమగునో కాదోకాని, యీశాసనము లనుబట్టిమాత్రము మట్టి సిద్ధాంతము చేయుట కవకాశము కలదు. ఈ విషయము శాసన వివరణములలో అంత పరిస్ఫుటము కాలేదేమోయని నాయనుమానము.

"పరమేశ్వరదత్తి", "ఈశ్వరదత్తి"—ఈపదముల కును, "తాళకంగణిగె" పదమునకును సరియైన యర్థము తెలియుటలేదు. "సర్వనమస్య" మనునది భూమిభోగము

లలో నొకటియని కల్యాణపుర చాళుక్యప్రభువుల శాసనములను ప్రకటించు సందర్భమున బార్నెట్టు దొరగారు వ్రాసియున్నారు కాని అదెట్టి భూమిభోగమో వారు తెలిపియుండలేదు. "సర్వనమస్యము" గా ఇయ్యబడిన భూమిదానము మూడవశాసనమున తెలుపబడినది. "సర్వనమస్య" విధానమునకు "మాన్య" పద్ధతికి ఎట్టి సామ్య, వ్యత్యాసములు కలవో.

కృష్ణమాచార్యులుగారు బహుపరిశ్రమ చేసి ప్రకటించిన ఈశాసనగ్రంథము చరిత్రాభిమానుల కవశ్య పఠనీయము. (మ. సో. శర్మ.)

ఆత్మదర్పణము

శ్రీ వివేకానందస్వామి ప్రణీతము. శ్రీ తత్వానందస్వామిచే ఆంధ్రీకృతము.

క్రౌను. పు. ౭౪. వెల రు ౦-౩-౦.

శ్రీ సనాతనాశ్రమమువారిచే తదాశ్రమ గ్రంథమాల తృతీయప్రసూనముగా ప్రకటింపబడిన పరమపవిత్రమగు నీగ్రంథరాజమును కృతజ్ఞతతో నందుకొంటిమి. ఇది గ్రాంథికాంధ్రమున వచన గ్రంథముగా వ్రాయబడినది.

ఇందలి విషయమంతయును వేదాంత చర్చయే. భారతదేశమందు సకల మతములనుగూర్చియు—వేద ప్రామాణ్యము నంగీకరింపని జైనబౌద్ధాదిమతములనుగూర్చి సంగ్రహముగను, వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించిన మతత్రయమును, అనగా ద్వైత, విశిష్టాద్వైత, శుద్ధాద్వైత సిద్ధాంతత్రయమునుగూర్చి విపులముగను—ఇందు వివరింపబడెను. చివరకు అద్వైతసిద్ధాంతమే వేదాంతముయొక్క ఉత్తమ పరిణామమని స్థిరపరుపబడెను. ఈ మూడు సిద్ధాంతముల ముఖ్యలక్షణములును, భేదములును, సమాన ధర్మములును గూడ వివరింపబడెను. కాని యీ మూడునుగూడ సోపానసదృశములని తెలుపబడెను. అధికారి భేదమునుబట్టి అధమాధికారులగు బహుజనులు గ్రహింపగలిగినది ద్వైతమేయనియు, దానిపై మెట్టు విశిష్టాద్వైతమనియు, దానిపైమెట్టు అద్వైతమనియును, ఈ అద్వైత సిద్ధాంతము సాధారణముగా గ్రాహ్యమగుటయే కష్టమనియును, గ్రహింపగలిగిన వారిలోగూడ దాని ననుష్ఠానమునకు తేగలుగువారు మిక్కిలి కొద్దిగానే యుందురనియును ఇందు సూచింపబడెను. ఈ మూడు సిద్ధాంతములును అనాది కాలమునుండియును కలవు. శ్రీమధ్వ శ్రీరామానుజ శ్రీశంకరులు ఈసిద్ధాంతములకు పునరుద్ధారకులే గాని వానిని నూతనముగా నిర్మించినవారు కారు. శ్రుతి స్మృతి పురాణాదులన్నిటిలోను ఉభయవాదులకును గూడ నాధారములు లేక పోలేదు. కాన వీనిన్యూనతాధిక్యములను గూర్చి యిదమిత్థమని నిర్ణయించుట యేరికినిగూడ శక్యముగాదు. వారివారి పూర్వసంస్కారములను బట్టి ఆయా మతముల నవలంబించుచున్న వారి కుటుంబములలో జన్మములు లభించుచుండును. వారువారు ఈ సంప్రదాయముల ననుసరించుచున్నట్లు భావింపబడుచుందురు గాని అదిగూడ నిజము కాదు. మధ్వుల కుటుంబములలో పుట్టినవారిలో శ్రీమధ్వాచార్యులవారి సిద్ధాంత మిది యని చూచాయగానైన గ్రహింపగలిగిన వారు నూటికి పదిమందియైన నుండరు. అట్టిచో ఆమహనీయుడు వ్రాసిన అమూల్యగ్రంథరత్నములను, వానిపైని వ్రాయబడిన టీకలు, టిప్పణులు మున్నగు అసంఖ్యాక ద్వైతవాఙ్మయమును సరిగా ఉపదేశించుట కధికారులగు గురువులవద్ద నభ్యసించినవారికనెందరుందురో వేరుగ చెప్ప బనిలేదు. అద్వైతసిద్ధాంతము ననుసరించెడు వారనబడు వారిలో దానిని సరిగా గ్రహింపగలిగిన వారింకను చాల తక్కువగనే యుందురు. అట్టిచో నిట్టి యఖండవిషయమునుగూర్చి యీచిన్న పొత్తమున సాకల్యముగా చర్చించుట కవకాశ ముండదని మాట నిజమే యైనను, వీని ముఖ్యలక్షణము లన్నియును చాలవరకు ఖండాంతరులకు గూడ గ్రాహ్యమగునట్లిందు విస్పష్టముగనే వివరింపబడెను. ఆంధ్రమహాశయులీగ్రంథము నించుక శ్రద్ధతో చదివినచో త్రిమతసిద్ధాంత సారస్థూల స్వరూపమును గ్రహింపగలుగుదురనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. దీని నాంధ్రీకరించిన శ్రీ తత్వానంద స్వామియును, దీనిని ప్రకటించిన శ్రీ సనాతన గ్రంథమాల వారునుగూడ ఆంధ్రులకృతజ్ఞతకు పాత్రులు.

ఈ గ్రంథమాలకు సాలు చందా ఒకరూపాయి. రెండునెలల కొక గ్రంథము చందాదారుల కందజేయబడును. ఇదివరకు గృహస్థాశ్రమ తత్త్వము (శ్రీ రామతీర్థ ప్రణీతము), మృత్యుంజయము (సోక్రటీసు ప్రవచనము) అను రెండు గ్రంథములు వెలువడినవి. ఈ ఆత్మదర్పణము (శ్రీ వివేకానంద ప్రణీతము) మూడవది. మొదటి గ్రంథము పునర్ముద్రణము కానున్నది. విడి సంచికలను బడయగోరువారు రు ౦-౩-౬ కు తపాలబిళ్లలను ఈ దిగువ అడ్రెసుకు పంప ప్రార్థితులు:

శ్రీయుత కందేపు నరసింహంగారు,
మేనేజరు, శ్రీ సనాతనాశ్రమము,
క్రాపపోష్టు, కొల్లూరు మార్గము, గుంటూరుజిల్లా.

వెదురుమూడి శేషగిరిరావు.

భారత దేశ పునరుద్ధరణము

RENASCENT INDIA

ఆంగ్ల గ్రంథము. వెల ఒకరూపాయి.

ఆంగ్ల భాషా కోవిదులును, మృదుమధురరచనా ధురీణులు నగు శ్రీమాన్ కె. ఎస్. వెంకటరమణి అయ్యరుగారీ గ్రంథమున భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సమస్యను సమగ్రముగా చర్చించినారు. ఐరోపా మహాసంగ్రామము పూర్తియై నప్పటినుండియు ప్రపంచమందెల్ల సర్వమానవ శాంతి సౌఖ్యములకై తీవ్రసంక్షోభము జరుగుచున్నదనియును, భూలోకస్వర్గ నిర్మాణ మనదగు నిట్టి ఫలితమునకు భారతదేశము చేయవలసియున్న దివ్యకృషికి స్వతంత్రస్థితి యత్యవసరమనియు నిందు నిరూపింపబడినది. ఈ స్వరాజ్యభవనము విదేశాచారముల యనుకరణము పైగాక ఆర్యనాగరకతా కీలక మన దగు త్యాగసంపత్తిపై నాధారపడవలెనని వీరు చేసిన ప్రతిపాదన వీరి సూక్ష్మదృష్టికి తార్కాణము. సకలభాగ్యభోగ్యముల కాలవాలమై, భూదేవికి శోభాయమాన మగు తిలకమై ఆర్యావర్తము విలసిల్లిన పూర్వపు సుదినములలో వలె భావిస్వరాజ్యయుగమున గూడ గ్రామమే రాజ్యాంగమునకు పను స్తతీనశిలా ప్రదమగుహృదయమై విరాజిల్లవలెనని వీరి ఆశయము. దేశీయమహాసభా ప్రారంభదశలో నెట్లున్నను, రాజకీయరంగమున సత్యాగ్రహశక్తి బయల్వెడలిన నాటినుండియు జాతీయనాయకుల కృషికూడ నీవిషయమున ప్రబలముగా జరుగుచునే యున్నది. రాట్నతత్త్వ మిదియే కదా! భారతదేశము ప్రపంచమున కొసగగలసిన యాధ్యాత్మిక సందేశమునకు ప్రాణాధారమైన స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి చరిత్రప్రసిద్ధములగు నాంగ్ల భారత జాతులు రెండును సర్వవిధత్యాగముల సల్పవలసి యుండునని గ్రంథకర్తగారు హెచ్చరించుచున్నారు, దైవ మిందుకు తోడ్పడుగాకయని ప్రార్థించుచున్నారు. వివిధదేశ విజ్ఞానాధిదేవత లిందుకు తమ తమ యుచ్చైస్స్వరముల బలుకుచున్న ధన్యవాదము లీదేశభక్తుని మనోరథము త్వరలో నీడేరగలదని తెలుపుచున్నవి.

సకల విధముల స్తవనీయమై యొప్పుచున్న యీ యుద్గ్రంథమున నొక గొప్పలోపము స్ఫురించుచున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినందుల కెంతయు చింతిలుచున్నాము. గ్రంథకర్తగారు ప్రతిపాదించిన ప్రాచ్యనాగరకతా జీవశక్తియును త్యాగాదర్శమునకు నవయుగమున ప్రత్యక్షసుందరమూర్తులై, తమ పవిత్రపాద స్పర్శచే భారతదేశమును బునీత మొనర్చి, తత్సందేశమును దశదిశలకు వెదజల్లి నట్టియు, ప్రస్తుత మాసందేశవ్యాప్తిని సకల ప్రాజ్ఞలోక సన్నుతార్హమైన విధమున నిర్వహించుచున్నట్టియు మహాత్ముల పేరెత్తకుండుట సమంజసము కాదు. వీరారాధనాతత్పరమగు యువభారతహృదయమున కిది మిక్కిలి ఆశాభంగకరము. కీర్తిశేషులైన శ్రీమద్వివేకానందస్వాముల వారి పేరు పొరపాటున నీగ్రంథమున బడిప ట్లున్నది. రాబోవు కూర్పునందీలోటును దీర్చి ఇంకను గ్రంథమున కెంతయు వన్నె తేదగునని శ్రీ అయ్యరుగారికి వినయపూర్వకముగా మనవిచేయుచున్నాము. మొత్తముమీద గ్రంథము తీవ్రాలోచనాప్రేరకమై దేశహితైకసేవాభిలాషులెల్లరును శ్రద్ధాళువులై పఠింపదగి యున్నది.

నలయూవారు శ్వేతారణ్యాశ్రమము, మైలాపూరు నకు గ్రంథకర్తగారి పేరిట వ్రాయనగును.

వె. వేం. కృ.

ద్రవిడియన్ ఫైలాలజీ-శ్రీనారాయణరావుగారు

AN INTRODUCTION TO DRAVIDIAN

(Philology) by M.C. Narayana Rao, M A;L.T

ద్రావిడశబ్దశాస్త్రమున కుపోద్ఘాతమని చెప్పి, శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగా రొక పుస్తకమును రచించి ప్రచురింపించిరి. ప్రాచీన ద్రావిడశబ్దశాస్త్రమును గూర్చి యిటీవలలోఁ గృషిసల్పినవారు దాక్షిణాత్యులలోఁ జాలతక్కువ. ఒకరిద్దఱనినఁ జాలును. ఆంధ్రులలో నాకు తెలిసినంతవఱకు శ్రీ రామమూర్తి పంతులవారి తర్వాత, వారి శిష్యవర్గములోని వారనదగు శ్రీ నారాయణరావుగారే.

ఈ పుస్తకములోని విషయమంతయు వారొక తూరి చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయము పక్షమున, ఆంగ్లమున నిచ్చిన యుపన్యాసముల యొక్క సారాంశమే. ఆయినను గాక ఆంధ్రచారిత్రక పరిశోధక సంఘమువారి పత్రికలో వీరు వ్రాసిన వ్యాసమీ పుస్తకమందలి విషయమునకెల్లను మాతృకయని చెప్పవచ్చును. (Influence of Sanskrit and Prakrit on Telugu(October1926 The quarterly journal of Andhra Historical Society. Rajahmundry.) అను వ్యాసమును జదువరులు చూడనగును; గ్రంథనిబంధనమున కన్న విమర్శనము సులభమని చెప్పెదరు గాని, విమర్శకుఁడు కృతికర్తకన్న గ్రంథస్థ విషయపరిజ్ఞానమునందు మిన్నయై యుండవలెను. అల్పజ్ఞుఁడగు నా కీగ్రంథవిమర్శన మలవి కాని పనియేమో ! కాని గ్రంథకర్తకే, శాస్త్రమునందలి పాండిత్యము పదిపాళ్లు తక్కువయని సంశయము గలదు.

ఈ గ్రంథరచనమునకుఁ గారణము, కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు రచించిన 'Comparative Grammar' లోని విషయము లన్యదేశీయుని దృక్పథము ననుసరించి నిరచింపఁబడుటచే, నందులకుగాను రెండవ పక్షమైన దేశీయ దృక్పథమును గూడ విశదీకరించుటకునై యున్నది. ఆంగ్లమున రచించుటకుఁ గారణము బహుళాంగ్లమయప్రపంచమునకుఁ దెలియఁజేయుటకు.

కాల్డ్వెల్ పండితుని వాదములు (1) ద్రావిడ భాషలకును సిథియన్ భాషలకునుగల అన్యోన్య సంబంధము. (2) ద్రావిడ భాషల యొక్క సారూప్యము రెండవది నారాయణరావుగారు ఒప్పుకొనినదే. మొదటిది వారొప్పరు. శబ్దశాస్త్రజ్ఞు లొప్పరు. అందులో విశేషము లేదు. (3) సంస్కృత భాషలో ద్రావిడ భాషలకేవిధమైన సంబంధమును లేదు. ఈ విషయమై ముఖ్యముగ నారాయణరావుగారి అతివాదము గ్రంథమునందు గలదు. వీరి వాదము సమంజసమే. ద్రావిడ భాషావ్యాకరణ నిర్మాతలు ద్రావిడ భాషలను వికృతి గణములోఁ జేర్చిరని అందరు నెరింగినదియే. ఆంధ్రవ్యాకరణములు జదివిన వారీ సూత్రముల నెఱుంగక మానరు.

సంస్కృతంబు ఆర్యప్రకృతి. ప్రాకృతంబు ద్వితీయప్రకృతి-ఆంధ్రభాషవికృతి-సంస్కృతప్రాకృతతుల్యంబగు భాష తత్సమంబు-సంస్కృతప్రాకృత భవంబగు భాష తద్భవంబు. ఇట్టి సూత్రముల ననుసరించి సంస్కృత ప్రాకృతభాషలకును ద్రావిడభాషలకు నన్యోన్యశ్రవైరుద్ధ్యము లేదనియు, వీని కన్యోన్యమైత్రిగలదనియు స్పష్టము. అదియె కాల్డ్వెల్ పండితుఁ డొప్పడు. నారాణరావుగారి ముఖ్యవాద మిదియే. ద్రావిడభాషలయందు తత్సమపదములను దద్భవపదములను బ్రత్యేకించి చూచిన దేశ్యముల మిక్కిలి అరుదని వీరి విశ్వాసము.

నారాయణరావుగారు ద్రావిడభాషలను గూర్చి చర్చించుచు, నీ రాంధ్రమునుగూర్చియే ముఖ్యముగ ప్రశంసించిరి. వీరాంధ్రమునకును, ఇండో-ఆర్యన్, ఇండో-ఇరానియన్ (Indo-Aryan Indo Iranian) భాషా సమూహములకును గల ప్రత్యేకసంబంధమును సూచించిరి. ప్రాకృతభాష సంస్కృతభాషకన్న పురాతనమనియు, సంస్కృతము మొదటి ప్రకృతియనియు, తర్వాతప్రకృతభాషలు క్రమక్రమముగా అపభ్రంశములని నామమును దాల్చెననియు, వీనిలో శౌరసేన, మహారాష్ట్రిభాషలు ప్రాకృతభాషలలో ముఖ్యము లనియు, అపభ్రంశములను పైశాచీభాషలుగా వ్యాకరణకర్తలు పరిగణించిరనియు, నారాయణరావు గారు వక్కాణించి యున్నారు. కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు ద్రావిడభాషలలోనుండి సంస్కృత

ములోనికిఁ గొన్ని పదములు వచ్చిన వనెడు వాదమును ఖండించి, ఆపదములు వేదములలో గలవని నిరూపించిరి.

పాలీ, మహారాష్ట్రిము, శౌరసేని, పైశాచి భాషల నుండి, ఆంధ్రములోనికి పదములు వచ్చిన విషయమును లక్ష్యములనిచ్చి చూపిరి. పాలీభాషనుండి, ఆంధ్రభాష మూఁడు వందల పదములు పరిగ్రహించెనని వీరు నుడువు చున్నారు. ఆపదముల పట్టిక సంశయనిచ్చిన భాషకు మేలుకలుగఁజేసిన వారగుదురు. Childers Pali Dictionary provides us with about three hundred words to which Telugu words can be traced' అనివీరు ఆంధ్రచారిత్ర పరిశోధక మండలివారి పత్రికలో రచించిన వ్యాసమునందుఁ దెల్పిరి. ఈ వ్యాస మునే కొంచెము మార్చి 'I have picked up at randam 300 Pali originals to Telugu words' అని ఈ గ్రంథమునందు వ్రాసిరి. ఆంధ్రభాషలో తద్భవములు, వర్ణలోప, వర్ణాగమ, వర్ణాదేశ, వర్ణవ్యత్యయ ముచేఁ గలుగునని ఆంధ్రవ్యాకరణ కర్తలు వ్రాసిన ప్రకారము, ప్రాకృత భాషలైన పాలీ భాషయందును, తదితర మహారాష్ట్రి, శౌరసేన భాషలయందునుగల పద ముల గాలించి, వానికిని ఆంధ్రభాషయందలి పదముల కును గల సారూప్యమును నిర్ణయించినఁగాని ప్రాచీనాంధ్రభాషా తత్వము తెలియదు.

ఆంధ్రభాషాపండితులు ఆంధ్రభారతరచనాకాల మునాటికి ప్రాకృత పైశాచీభాషలయందు పరిపూర్ణ పాండిత్యముగలవారని రాజరాజు నందంపూడి శాసన మునుబట్టి తెలియుచున్నది. నారాయణభట్టు ప్రాకృతపై శాచీభాషలయందు ప్రావీణ్యముగలిగి వానిలోఁ గవి త్వము చెప్పగలవాఁడని శాసనము వక్కాణించుచున్నది. "యః సంస్కృత కర్ణాట ప్రాకృత పైశాచికాంధ్రభాషాసు; కవిరాజశేఖర ఇతి ప్రథితః సుకవిత్వ భవేన"

ప్రాకృత పైశాచీభాషలలోఁ బాండిత్యము సంపా దించిన వారుగాని ఆంధ్రభాషకును ఆభాషలకును గల మైత్రిని నిరూపింపఁ జాలరు. శ్రీ నారాయణరావుగారు ద్రవిడవాఙ్మయములలో దేశ్యపదములే లేవనియు, దేశ్యము లని చెప్పఁబడు పదములు ఏప్రాకృతభాషలలోనో కనఁ బడుననియు, నవి గ్రామ్యప్రాకృతభాషలుగాఁ బరిగ ణింపబడిన అపభ్రంశభాషలలోఁ గన్పట్టుననియు వక్కా ణించుచున్నారు. వీరిమతమున ద్రావిడభాషలు పూర్తి గా సంస్కృతప్రాకృతభవములు. ఈభాషలకుమాతృకలు పాలీ, పైశాచీభాషలు. దేశ్యపదములు లేనేలేవు. ఈ కడపటి లక్షణమునకు లక్ష్యములు సకారణముగఁ జూప రైరి. ఒకటి రెండు పదములు జెప్పినఁ జాలదు. ఆంధ్ర మునఁగల దేశ్యములన్నియు నపభ్రంశభాషలలోనుండియే వచ్చెనా? భాషను సంస్కృతభవము, ప్రాకృతభవ మని వక్కాణించి, దేశ్యము అనియుఁ గూడ నేల విభజింప వలెను? శబ్దరత్నాకరము ప్రకారము ఆంధ్రభాషలో ౧౨, ౩౩౮ దేశ్యపదములున్నట్లు శ్రీనారాయణరావు గారే లెక్కపెట్టినారు. ఈ ౧౨, ౩౩౮ దేశ్యపదము లను అన్యదేశములై ఏపైశాచీభాషాపద జాలమునకో ముడిపెట్టనగునా? ఆంధ్రభాష ప్రాకృత పైశాచీ భాషాం తర్గతమా? ఆంధ్రభాష కేవలము పైశాచీభాషయేనా? భాషకు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము లేదా? ఇట్టి ప్రశ్నలకు వారి గ్రంథము ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటలేదు. ఆంధ్రభాష సంస్కృత ప్రాకృతతుల్యము, సంస్కృత ప్రాకృతభవము అని చెప్పుచుండుటచే నియ్యది ముఖ్యముగా నేప్రాకృత భాషలలోనుండియో పెక్కుపదములను గ్రహించెనని వేఱెచెప్పనక్కఱలేదు. 'That at least the Telugu Language had its origin in a variety ot Paisachi seems to be the opinion of some of the Telugu grammarians' అని నారాయణరావుగారు వ్రాయుచున్నారు.

ఆంధ్రభాషయం దనాద్యములగు వర్ణములు ఎ, ఒ, ఁ, చ, జ, ఱ, అనెడి యీఅక్షరములు సంస్కృత ప్రాకృతభాషలందు లేవు. ఈ వర్ణములు గల పదములు కూడ ప్రాకృతపైశాచీపదములేనా?

శ్రీనారాయణరావుగారు ప్రాకృతభాషలకును, ఆంధ్రభాషకును గల సంబంధము పదజాలముతోను, వ్యాకరణ సారూప్యముతోను కొంతవఱకు నిరూపించిరి. ఆంధ్రపదములు, ప్రాకృతపదములు ఆంగ్లాక్షరములలో వ్రాయఁబడుటచేఁ జదువుటకు కష్టముగానుండి, పదముల

పొందిక సులభముగా గ్రహింపలేకపోతిని. వారి పరిశోధనపథము తెలియుటచే నంతగా శోధింపలేదు.

వీరి ముఖ్యవాదము ద్రావిడభాషలు సంస్కృత ప్రాకృత భాషాభవములు. అందుముఖ్యముగా నాంధ్ర భాష పుట్టినది. ప్రాకృత భాషలయందలి వాఙ్మయమును, వాని వ్యాకరణమును కృషిచేసినచో, వానికిని ఆంధ్రభాషకును గల పరస్పర బాంధవ్యమును గనుగొనవచ్చును అని ఈ విషయము వారు చెప్పినట్లుగ ఆంధ్ర వ్యాకరణకర్త లిదివఱకే శాసించియున్నారు. పరిశోధన కావలయును. అందు వీరు ముఖ్యముగ పరిశోధనలు సల్పుచుండుటచే, వీరికృషి ఫలించి, ఆంధ్రభాషకు మేలు కలుగుగాక!

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

ఆంధ్ర మేఘ సందేశము

ఇది శ్రీ వేంకటగిరి రాజావారి కలాశాలాగ్రంథమాలలోని పుస్తకము. నెల్లూరియందలి శ్రీ వేంకటగిరి రాజా వారి కలాశాలలో నాంగ్లేయోపన్యాసకులయిన మ.రా.రా.శ్రీ గుఱ్ఱం వేంకట సుబ్బరామయ్య,(ఎమ్.ఏ.)గారు దీనియనువాదకులు.

వీరు చాలఁ గష్టపడి దీని నాంధ్రీకరించినట్లు తామే పీఠికలో వ్రాసినారు. నిజమే, కాళిదాసుగారి కావ్యము లాఁతికావ్యములంబోలె సుకరముగ నాంధ్రీకరింపవీలుగానిదిగదా! అయినను, వీరు సుకరముగనో, కష్టపడియో–యెట్లులయిననేమి–తమ కందినంతవఱకు భావమును గ్రహించియు, వ్యస్తపదములను సమస్తముగఁ జేసియుఁ, గొన్ని చోట్ల వ్యాఖ్యానమునందలి ప్రతిపదములను గ్రహించియుఁ, దమగురువుగారి పదప్రయోజనికయందు దృష్టియుంచియుఁ జాలవఱకుఁ జక్కఁగానే యాంధ్రీకరించియున్నారు. అయినను, అందందు నాకు గోచరించిన మూల విరుద్ధాంశములను మాత్రమే చూపఁ దలఁచుకొన్నాను.

మొట్టమొదటి శ్లోకములో "జనకతనయాస్నాన" అనియుండఁగా, వీరు "సీతజలకేళిని" అని తెనిఁగించినారు. మూలమునందలి "స్నాన" శబ్దపారస్యమును వీరి "జలకేళి" సాధింపఁజాలదు. సామాన్యముగ, జలకేళి, వనవిహారము మొదలయినవి శృంగారరసాంగములుగాఁ గవు లుపయోగించుచుందురు. ఆశ్రమములు శాంతరసప్రధానములు గనుక నందు "జలకేళి"యుండదు. అదిగాక, సీతయవస్థ యప్పట్టున జలకేళికిఁ దగియున్నదా? లేదనక తప్పదు. ఆయాసంగతులను, మనసులో నుంచికొనియే కాళిదాసు "స్నాన"శబ్దమును బ్రయోగించియున్నాఁడు. వాస్తవములో జలకేళియన్నను నీటిలో మునుఁగుటయే యైనను, ఆనీటికి స్నానముచేఁ గలిగిన పావనత జలకేళి వలనఁ గలుగదు కావున నిది యౌచిత్య భంజకమగును. మఱియు, యక్షుఁడు శాపముచేత నస్తంగమితమహిమఁ డయినట్లు సన్నిహితముగాఁ బ్రయోగింపఁబడిన యా రెండుపదముల యర్థమును వ్యవహితముగఁ జేయుటచే మూలమునందలి యభిప్రాయ మందు రాఁజాలదు. మూలములో "స్నిగ్ధచ్ఛాయాతరుషు" అనియును, "రామగిర్యాశ్రమేషు" అనియు నుండఁగా, వీరు "సాంద్రనీల నమేరువులు" "రామగిరిప్రథితాశ్రమములు" అన్నారు. ఇందలి నత ప్రథితశబ్దములు ఛందస్సును పూర్తిచేయుటకే యుపయోగించును గాని యంతకంటె విశేషమును తెలుపవు.

౨ వ పద్యములో — మూలమున "తస్మిన్నద్రౌ" అని యుండఁగా, వీరు "అందు" అన్నారు. దీనిచే రామగిరి ప్రథితాశ్రమములందే యని యన్వయించును గాని, ఆకొండయం దని యన్వయింపదు. "ఏ" ఎందులకో? కాళిదాసుగారి "కామి" ఇందు లేదు "వప్రక్రీడాపరిణతగజప్రేక్షణీయమ్" అని మూలమున నుండఁగా, వీరు "పరితోద్యద్వప్రఖేలాతి సంతోషాయాత కరీంద్ర రమ్యము" అని యంతకన్నను పెద్దసమాసముతో మూలములో లేని యంశమును గూడఁ జేర్చి కూర్చియున్నారు. పాదాదిని "ఆషాఢ"మును ప్రయోగించుటచే "భూసా-సంతోష"పదము లవసరముగ నిందుఁ గూర్పక తప్పనది గాదు.

౩ వ పద్యములో — "కౌతుకాధానహేతుమను నా మేఘునియెదుట" నని మూలార్థ మగుచుండఁగా, వీరు "అటనే" అన్నారు.

౪ వ పద్యములో—మూలములో లేని "సుభగుఁడు" భకారప్రాసకే యుపయోగించినాఁడు గాని యంతకుమించిన ప్రయోజనము వాని కప్పటలేదు. "స్వకుశలమయీం ప్రవృత్తిమ్" అనుదానికి "స్వక్షేమ దుర్లభవృత్తాంత" మన్నారు. "ప్రత్యగ్రైః కుటజకుసుమైః కల్పితార్ఘాయ" అను పదములకు వీరు "నూత్న కుటజార్ఘ్యంబిచ్చి" అని తెలిఁగించినారు. కాని కాళిదాసుగారి యభిప్రాయము యక్షుఁడు మేఘునికిఁ బూలు గోసి యిచ్చుట గాదు. మఱేమన? అతఁడా పూలను అర్ఘ్యముక్రిందను మనసులోఁ గల్పించుకొనుటయే. "ప్రీతిన్, ప్రమోదభరంబు" రెండెందులకు? మొదటిది "ప్రీతః" అను దానికిని, రెండవది "ప్రీతిప్రముఖవచనమ్" అను దానికిని గాఁబోలును! "స్వాగతం వ్యాజహార" అని మూలములో నుండఁగా, వీరు "స్వాగతంబొసఁగుచున్ దాఁగొల్చె జీమూతునిన్" అన్నారు. స్వాగత మడిగెనని మూలమున కర్థము. "కుశలాగమనం ప్రపచ్ఛేత్యర్థః" అని మల్లినాథసూరియు, "కుశలముగా వచ్చితివా—అను మాటను పల్కెను" అని శ్రీ శాస్త్రులవారును స్పష్టముగా వ్రాసియుండఁగా, వీరు—అడుగుటకు బదులు ఒసఁగుచున్—అన్నారు. స్వాగతసత్కారము వాగ్వ్యాపారముగాని హస్తవ్యాపారము గాదు. "ఒసఁగుచున్ దాఁగొల్చె జీమూతునిన్" అనుటచేఁ గొల్చినంత సేపును ఒసఁగుచుండెనని యర్థమేర్పడుచున్నది. మూలములోఁ గొలుచుట లేనే లేదు. లేకపోయినను వీరు యక్షుని చేతను మేఘుని గొల్పించినారు. ఇదియొక మెఱుఁగో యేమో? మఱియుఁ గాళిదాసుగారు ౨౨ వ శ్లోకములో "స్వాగతీకృత్య కేకాః" అన్నచోటనుగూడ "నెమిళ్లు తమ కేకలను స్వాగతవచనములుగఁ జేసి" యనుటకుమాఱుగా "స్వాగత మిడఁ గేకలన్" అని ప్రయోగించి యిప్పించినారుగాని యడిగింపలేదు. ఇది యిప్పటివారి సంప్రదాయము గాఁబోలును!

౫ వ పద్యములో—"ధూమజ్యోతిస్సలిలమరుతాం సన్నిపాతః క్వ మేఘః" అనుమూలమునకు వీరు, "ధూమము, జ్యోతి, మారుతముఁ, దోయముఁ జేరిన మేఘుమేఁడ!" అని తెలిఁగించినారు. సన్నిపాత మనఁగా సంఘాతము=కూటమియని యర్థముగాని (చేరిన=ఘనీభవించిన) అని యర్థము కాదు. "పటుకరణైః ప్రాణిభిః" అని మూలములో నుండఁగా, "మహితేంద్రియుల్ మనుజులే" అని వీరన్నారు. అట్లైన మూలకర్త "మానవైః" అనలేకపోయినాఁడా? మనుజులే కాని దేవతలు వార్తను గొనిపోఁగూడదా? మఱియు పటుపదమునకు, మహిత పదము సరియైనది గాదు. "చేతనాచేతనములు"—అనుట సంప్రదాయముగాని, అచేతనచేతనము లనుట కాదు. "కామార్తాః ప్రకృతికృపణాః హి" యనుమూలమునకు "కామవిపన్నులయ్యెదరుగా సహజప్రవృత్తిమై" యనుట సరియైన తెలుఁగు కాదు.

౬ వ పద్యములో—"జాతం వంశే భువనవిదితే పుష్కలావర్తకానామ్" అని మూలము. దీనికి వీరు "ఆవర్తకపుష్కలంబు లనఁ బేర్గన్నట్టి వంశంబునన్ జననం బందితి" వని వ్రాసియున్నారు. "లోకవిదితమయిన పుష్కలావర్తకముల వంశమందుఁ బుట్టినవాఁడవు" అని మూలమున కర్థము. ఆవంశము పుష్కలావర్తకము లదిగాని పుష్కలావర్తకము లని పేరందలేదు. మఱియు, పుష్కలావర్తక మేఘము లనియే లోకమునఁ బ్రసిద్ధము గాని ఆవర్తకపుష్కలము లని కాదు. "పుష్కలాశ్చ, ఆవర్తకాశ్చ కేచిన్మేఘానాం కూటస్థాః పుష్కలావర్తకా ఇత్యుచ్యన్తే" అని మల్లినాథసూరి వివరించియున్నాఁడు. "పుష్కలములు ఆవర్తకములు అను పేర్లుగల కూటస్థమేఘముల యొక్క" అని శ్రీ శాస్త్రులవారును వ్రాసియున్నారు. "మఘోనః ప్రకృతిపురుషమ్" అను మూలమునకు వీరు "ఆస్వారాడమాత్యుండవు" అని తెలిఁగించినారు. ప్రకృతిపురుషుఁ డనఁగా, ప్రధానపురుషుఁ డనియే వ్యాఖ్యాతలు వివరించినారు గాని, అమాత్యుఁ డనలేదు. "రాజ్యాంగాని ప్రకృతయః" అని యమరసింహుఁడు. ఇంతకును, ఈ మేఘుఁ డింద్రునకు మంత్రి కాఁడుగూడను. కావునఁ బ్రధానపురుషుఁ డనఁగా ముఖ్యపురుషుఁ డనియే కాని యమాత్యుఁడను నర్థము రాదు. "యాచ్ఞా మోఘా వరమధిగుణే నాధమే లబ్ధకామా" అను మూలమునకు వీరు "అల్పునెడన్ గోర్కె ఫలించుకంటె నది కోల్పోవ మేల్ గుణిన్ వేఁడుచోన్" అని తెనుఁగుచేసియున్నారు.

ఇది మూలమునందలి యభిప్రాయమును తెలుపఁజాలదు. "అధికగుణములుగల పురుషుని విషయమున యాచన విఫలమయినను ఇంచుక ప్రియము, నిర్గుణునివిషయమున యాచనమెా లబ్ధకామ మయినను ఇంచుక ప్రియముగూడఁగాదు" అని వ్యాఖ్యాతలు వివరించియున్నారు. "వరం మనాక్ప్రియ"మ్మని యనురసింపలేదు. కావున మూలములోని యభిప్రాయ మీ తెనిఁగింపులోనికి సరిగా రాలేదని నాయభిప్రాయము.

ఇక ప్రతిపద్యమును విమర్శింపఁబూనక యందుండుఁగల కొన్ని విశేషములను మాత్రమే విమర్శించెదను.

౮ వ పద్యములో—"మందంమందం నుదతి పవనశ్చానుకూలో యథా త్వామ్" అన్నమూలమునకు "అనుకూలానిలుఁ డొప్పురీతి నిను నల్లల్లన్ వహించున్" అని వీరు తెనిఁగించినారు. "నుదతి=ప్రేరయతి" అని వ్యాఖ్యానము. వహించున్=మోయును—అనవలెనుగదా; ప్రేరణచేయుట యనఁగా మోయుట కాఁజాలదు. "వామశ్చాయం నదతి మధురం చాతకస్తే సగంధః" (ఇదిగో గర్వముతోఁ గూడినవై నీయొక్క యెడమప్రక్కనున్న చాతకము కూడ మధురముగఁ బలుకుచున్నది) దీనికి వీరు "సగంధనవ ప్రేరిత చాతకంబు లెసమన్ దా మొప్పి వే నూయుఁ దీయనఁగా" అని తెనిఁగించియున్నారు గాని, దానికట్టర్థము చేసికొనవలయునో నాబుద్ధికి గోచరింపలేదు. శుభసూచకముగాఁ గాళిదాసుగారొక్క చాతకపక్షిని మాత్రమే గైకొన్నారుగదా! అని "అధికస్యాధికం ఫల"మ్మని కాఁబోలును వీరు పెక్కింటిని గైకొన్నారు. (వే=వేగము) మూలములో లేనిదైనను దీనివలన నేమేని ప్రయోజనమున్నదా? లేక పాదపూరణార్థమే ప్రయోగించినారా? పాదపూరణప్రయోజకమగుచో "దా మొప్పుచున్ నూయు" నన్న సరిపోదా? ఏమో వారెందులకా 'వే' ప్రయోగించియున్నారో? "పవనశ్చ, చాతకశ్చ" అని రెండు చకారములున్నవి. వానియర్థము వీరు గైకొనలేదు. ఎందుచేత? నిష్ప్రయోజనమని. అటులేని కాళిదాసు వ్యర్థముగా రెండుచకారము లేల ప్రయోగించును? "నిరర్థకములగు పదములు కాళిదాసునికవిత్వమునం దెచ్చటను గన్పించుటలేదు...అనుమానకవి వాడిన ప్రతిపదముకూడ గంభీరమగు అర్థమును స్ఫురింపఁజేయునట్టిదిగనున్నది" అని టీకలో వారు వ్రాయించియున్నారుగూడను. కావున, ఆచకారార్థము లుండనేవలయునేమో?

౧౦ వ పద్యము—మూలమునందలి "ప్రాయశః=తఱచుగా, అనయము=ఎల్లప్పుడు", అనికదా చెప్పవలెను. మఱియు, మూలమునందలి యుత్తరార్థమునకు వీరు తెనిఁగించిన భాగమంత సరసమయినదిగఁ గనుపట్టదు.

౧౧ వ పద్యములో—మూలములోని "ప్రభవతి"కి వీరి "మేటి" సరియైన యర్థముగాదు. ప్రభవతి=సమర్థమగుచున్నది. మేటి=ఏలిక, శ్రేష్ఠము. శ్రవణసుభగమ్=చెవులకింపైనది. దీనికి మేలిమిపీనుచిందు—అని వీరి తెనుఁగు. మానసోత్సుకములై, అను మూలమునర్థమునకు వీరు "మానసశ్రీల నరించి" యన్నారు. హంసలు మానసశ్రీల వరించి యనుటచేఁ బరమహంస లనిమాత్రమే తోఁచును. వానకారున హంసలన్నియును మానస సరస్సున కేఁగునుగదా! "రాజహంసాః" అనుదానికి స్త్రీపుంహంస లనియే యర్థము. అప్పుడు స్త్రీలింగపుంలింగసాధారణ్యమునఁ గలుగు వరించుట యనుచితముగాదా? హాలిని, మూలానుక్తమయినను "హాళి" యనవలెను. మేలి, మిత్రీలు, హాళి యివి ఛందస్సును సరిపఱచునవేకాని వేఱుకావు.

౧౨ వ పద్యము—"పుంసాం వంద్యైః రఘుపతిపదైః మేఖలాసు అంకితమ్" పురుషులకు వంద్యములయిన రఘుపతి పాదన్యాసములచేతను కటకములయందంకితమైన" అను నర్థమునకు వీరు "సుపర్వవంద్యరఘురాజాంఘ్రిపద్మన్యాసాంకితసానుంచు" అని తెనిఁగించినారు. పుంశబ్దమునకు సుపర్వులనఁగా దేవత లర్థముగాదుగదా! దేవతలనియు, మనుజులనియు విభాగములేకుండ ప్రతిపురుషునకు రాముని పాదములు వంద్యములేయగును. మేఖలలు=కటకములు. అవి సానువులుగావు.

౧౩ వ పద్యము — "త్వత్ప్రయాణానురూపం మార్గమ్=నీప్రయాణమునకుఁ దగినదారిని" అనుదీనికి "సుకరపథము" అన్నారు. కాని మూలమునందలి భావము ప్రకటింపఁజాలదు. "సుకరపున్" కంటె "సుగమపున్" అనుట యుక్తము. "పరిలఘు స్రోతసాంపయః=

మిగులఁ దేలిక యగు ప్రవాహముల నీటిని" అను దానికి వీరు "పయోలఘుభోజనము" అన్నారు. లఘుశబ్దము నీటికి విశేషణముగదా! మేఘునికిని లఘుభోజనము గురుభోజనము ఉండునా?

౧౪ వ పద్యము—"ఉన్ముఖీభిః ముగ్ధసిద్ధాంగనాభిః చకిత చకితం దృష్టోత్సాహః=ఉన్నత ముఖులయిన ముగ్ధలగు సిద్ధస్త్రీలచేతను మిగుల భయసంభ్రమములతోఁ గూడుకొన్నట్టు చూడఁబడిన యుత్సాహముగలవాఁడవై" అను దీనికి "ఖేతి దాగ్గోఁగనుదుర్ నిను శశిముఖుల్ మొగమెత్తుచు సిద్ధముగలు అని తెలిఁగించినారు. ముఖమెత్తి చూతురుగాని ఎత్తుచు చూడరు." ముగ్ధసిద్ధాంగనలకు సిద్ధముగలు శశిముఖుల్ సరియైనట్టు లేదు. చకితశబ్దమునకు భయముతోఁ గూడిన సంభ్రమమర్థముగాని కట్టెఖేతి యర్థముగాదు. కాళిదాసుగారి యుత్సాహము వీరి తెనిఁగింపులోఁ గానరాదు. "సరసనిచులాత్ అస్మాత్ స్థానాత్ = సరసనిచులమైన యీచోటనుండి" అను దీనికి "ఆభోగము నొంది పన్నిచుల మోహనమౌనిటన్" అనునది సరియేకాదు. మఱియు "సరస" పదమునర్థము వేఱు "సత్" పదమునర్థము వేఱు. "పథిదిఙ్నాగానాం స్థూలహస్తావలేపాన్ పరిహరన్ ఉదఙ్ముఖస్సన్ ఖం ఉత్పత=మార్గమందు దిఙ్నాగసంబంధములైన స్థూలహస్తావలేపములను పరిహరించుచు నుత్తరముఖుఁడవగుచు నాకాశమునకు లేచి యెగురుము" అను దీనికి "స్థూలదిఙ్నాగకరావలి త్రిప్పఁ దలఁగన్ దివి సేఁగుము దఙ్ముఖుండవై" అని వీరి యనువాదము. అప్పుడు కాళిదాసుగారి "పథి" విడిచినందున "సారస్వతమార్గమందు" అను ధ్వని యెందు రాఁగలదుగదా!

౧౫ వ పద్యము — "వల్మీకాగ్రాత్ ప్రభవతి" పుట్టకొననుండి పుట్టుచున్నది" అని మూలమున నుండఁగా "పుట్టఁ బుట్టున్" అని యనువదించినారు. "యేన శ్యామం వపుః స్ఫురితరుచినా బర్హేణ గోపవేషస్య విష్ణోః శ్యామం వపురివ అతితరాం కాంతిమాపత్స్యతే=దేనిచేతను నీనల్లనిశరీరము స్ఫురితరుచియగు బర్హముచేతను గోపవేషుఁడగు విష్ణుని నల్లనిశరీరమువలె మిక్కిలి కాంతిని పొందఁగలదో" అను దీనికి వీరు, "అది కైతవగోపకు విష్ణుదేహమున్ దండిగఁ బొల్పుపించెమటు నల్లని నీవపువున్ మహాప్రభామండితముం బొనర్చి విసుమాన మొసంగును గన్నదోయికిన్"అని తెలిఁగించియున్నారు. కాని యిది సరియైనదికాదు.

౧౬ వ పద్యమున—"మాలం క్షేత్రం సద్యఃసీరోత్కషణ సురభి ఆరుహ్య=మాల మను క్షేత్రి పొలమును తత్కాలమందే నాఁగళ్లచేతను దున్నుటచేత పరిమళము గలది యగునట్లుగా నెక్కి" అను దీనికి "దున్నకజేఁదావిగుబులొల్కెడు నా మాలమెక్కి" అని తెనిఁగించియున్నారు. మూలమునందలి "క్షేత్ర"పదమును వీరు విడిచినారుగదా! "మాల మెక్కి"యనుదానికిఁ దెనుఁగువారు నరులేమని యర్థము చేసికొనఁగలుగుదురో యాలోచింపవలదా? కించిత్పశ్చాత్ వ్రజ, లఘుగతిః భూయః ఉత్తరేణైవ వ్రజ=కొంచెము వెనుకకు అనఁగా, పడమరగా వెళ్ళుము. వేగగమనము గలవాఁడవై మరల నుత్తరమార్గముననే వెళ్ళుము" అను దీనికి పశ్చిమ మొంకయింత దాటిమతీ చెచ్చెఱ నుత్తరమార్గమేఁగుమా" అని తెల్గు. లఘుగతి యర్థము చెచ్చెరను వచ్చునా? చెచ్చెర—లఘుశేఘయొకముగా నగపడుచున్నది. దాటుట వెళ్ళుటయగునా?

౧౭ వ పద్యములో—అధ్వశ్రమపరిగతుఁ డన్వధీనిబిడుఁ డగునా? కాఁడు. దానియర్థము వేఱు, దీనిది వేఱు నని తోఁచెడిని.

౧౮ వ పద్యము—ఛన్నోపాంతః పరిణతఫలద్యోతిభిః కాననామ్రైః=పరిపక్వములయినఫలములచేతను ప్రకాశించు నడవిమామిళ్ళచేతను కప్పఁబడిన పార్శ్వములు గలది" అనుదీని తెమఁగు "ప్రక్కలఁ గాననామ్రములు పండుచుఁ గప్పఁగ" అనునది. మూలమునందలి "ద్యోతి" పదము విడుచుటచే "పదప్రయోజకత" లోని "ఫలములు పెక్కులై యాకుల నగపడనీయక తామే యగపడుచున్నవి" అనుభావము వీరియనువాదములో నభావము నయినది. "పండుచున్" వర్తమానకాలము పనికిరాదు. భూతకాల ముండవలెను. "పండిన కాననామ్రములు ప్రక్కలఁ గప్పఁగన్." అనినను గొంతవఱకు కమనీయముగ నుండునేమో? మఱియు, "స్నిగ్ధవేణీసవర్ణే త్వయి శిఖర మారూఢే సతి=స్నిగ్ధవుజనతో సమానమయిన

కాంతిగల—అనఁగా, నలుపురంగుగల నీవు శిఖరము నెక్కి—నవాఁడ వగుచుండఁగా" అనుదీనికి వీరు "నీవు శృంగము నెక్కఁగ నున్నవేళికళ లీనుచుణ్" అని తెల్గించినారు. ఇక్కడను "ఈనుచుణ్" అని వర్తమానకాలమునే ప్రయోగించినారు. "నీవు నీలదేహుండవు శృంగదేశమున నుండగణ్" అనినను పరిపోవునుగదా! "పాండు" శబ్దమునకు వీరిచట "వెల్లనైన" దని గ్రహించినారు. "పండిన పండ్లయిన పసుపుగాను తెల్లగాను ఉండును" అని పద ప్రయోజనిక. మఱియు నీ "పాండు" శబ్దమునకే యుత్తరమేఘములోని రెండవశ్లోకము పద్యమునందు "పసిఁడి వింతలు" అని యన్నారుమాడను, సామాన్యముగ మామిడిపండ్లు పచ్చగ నుండు నని వీ రెఱుఁగరు గనుకనా ఏల "వెల్ల" యన్నారు? "హరిణః పాండరః పాండుః" అని యమరము—అచటఁ బాండుశబ్దమునకుఁ బసపురంగుతోడితెలుపని యే యున్నది. "నూనం యాస్య త్యమరమిథునప్రేక్షణీయా మవస్థామ్=నిశ్చయముగ దేవదంపతులచేఁ జూడఁదగిన యవస్థను పొందఁగలదు" అనుమూలమునకు, "మిక్కిలి నేత్రపర్వ మ్మని మేమయుగాళి కిడుణ్" అని వీరి తెనుఁగుసేఁత! "ప్రక్కలతోఁ బద్య మెత్తుబడి చేయుటచే మూలమునకుఁ గాని "మిక్కిలి" ప్రాసకై చేయవలసివచ్చినది. 'మిక్కి యతిస్థానమున 'మే' పెట్టక తీఱినదిగాదు. అందుచే "అనిమేమయుగాళి" ప్రయోగించినారు. కాని మూలమున "అమరమిథున" పదము వినఁగానే దేవదంపతు లని స్ఫురించును. వీరి "అనిమేమయుగాళి"కి నిమేష మనఁగా ఱెప్పపాటు, అది లేనివా రనిమేషులు, అనఁగా దేవతలు. వారి "యుగ=జంట" ఆజంటల "ఆళి=సమూహము" అని యింతవఱకుఁ జెప్పినను మూలార్థము రాజాలదు. "అనలము మాడఁదగిన యవస్థను పొందఁగలదు" అనుమూలము వర్థమునకు వీరు "గిరీంద్రము" నేత్రపర్వమిడుణ్" అనిమాత్రమే యన్నారు. కర్తృపదమయిన "గిరీంద్రము"నకు సముచ్చయ మెందులకో? ఇంతయినను "నూనమ్" పదార్థము లేనేలేదు.

౧౯ వ పద్యము—"ఉపలవిషమే వింధ్యపాదే విశీర్ణాం రేవాం గజస్య అంగే భక్తిచ్ఛేదైః విరచితాం భూతిమివ ద్రక్ష్యసి=ఱాలచే విషమమయిన వింధ్యపాదమునం దంతటను వ్యాపించినదైన నర్మదానదిని, ఏనుఁగు యొక్క శరీరమునందు రేఖలభంగులచేతను విరచింపఁబడిన భూతినివలెఁ జూడఁగలవు" అనునిట్టిదీనికి వీరు "శిలావిషమాయత వింధ్యపాదశీర్ణను గనుఁగొనఁగాంచుమట నర్మద, వారణధాతుభూతి నాన్" అని యనువదించినారు. మూలమున "తస్మిణ్=ఆకొండయందు" అని యొక్కసారి మాత్రమే ప్రయుక్తమయినది. దానికి వీ రావృత్తిచేసి. "వనచరవధూభుక్తకుంజే తస్మిణ్ మూహూర్తం తోయ=వనచరస్త్రీలచే అనుభవింపబడిన పొదలుగల ఆకొండయందు ఇంచుకసే పుండి, అనుదీనికిఁ దెలుఁగగు 'వనచరకామినీమణులవాంఛలు దీర్చు నికుంజపుంజముల్ గన నగు నయ్యెడణ్ క్షణము కాలము నిల్చి' అను దానను, 'అయ్యెడణ్' అని యొకసారియు, కాంచుమటణ్' అను దానిలో ఆటణ్ అని ఒకసారియు నుపయోగించినారు. మఱియు "విశీర్ణామే" అనుపదములో ముఖ్యముగా నుండఁదగిన "విని" విడిచినారు. అక్కఱకు మాలిన "ఆయత" పదమును చేర్చినారు. మూలమున కనుగుణమైన "కాంచెదు" మాని "కాంచుము" అన్నారు.

౨౦ వ పద్యములో—"వాంత వృష్టిస్సన్ తిక్తైః వనగజమదైః వాసితం జంబూకుంజప్రతిహతరయం తస్యాః తోయం ఆదాయ గచ్ఛేః=ఉద్గీర్ణవర్షుఁడ వగుచుఁ దిక్తములయినవనగజమదములచేతను వాసితమును, నేరేటిపొదలచే నడ్డఁబడ్డ వేగముగలదియు నగునానర్మదయొక్క నీటిని గ్రహించి పొమ్ము" అనెడి మూలమునకు వీరు "వానను గ్రక్కి నాగమద వాసిత తిక్తవదీ జలంబు జంబూనివహప్రరుద్ధయమున్ గ్రహియించియుఁ బొమ్ము" అని యాంధ్రీకరించి యున్నారు. నిష్ఠ్యూతోద్గీర్ణ వాంతాది శబ్దములు గౌణవృత్తి నాశ్రయించినప్పుడే సుందరములనియు లేనిచో గ్రామ్యకక్ష్యాకోమమును పొందుననియు ననుశాసన మున్నది. వీరు వ్యంగ్యరూపమునఁ దోఁచునర్థమునుపయోగించుటచే నా దోషము తప్పినది గాదు. "తిక్తములయిన వనగజమదములచేతను వాసితమయిన దాని నీటిని" అని కాళిదాసుగారు రచింపఁగా|" వీరు

"నాగమనవాసిత తిక్తనదీజలంబు" అని రచించినారు గాని ఆసొంపు దీనికి రాలేదు. ఆయన పైశ్లోకమున వర్ణనను చెప్పినారు గనుక నిందు దానిని తచ్ఛబ్దముతోఁ బరామర్శించినారు. వీరు అట్లు చేయక కేవల నదినే ప్రయోగించినారు. "దానివారి" అననలసినది. మూలములో "జంబూకుంజ" అని యున్నది. వీరు, ఆకుంజ పదము విడిచి కేవలజంబూశబ్దమునే కైకొన్నారు. కుంజ పదముతోఁ గూడిన ప్రయోగములును, తత్ఫలమును శాస్త్రులవారు చక్కఁగా వివరించియున్నారుకూడను. జంబూ కుంజము లయినచో నీటి వేగము నడ్డును గాని జంబూ ఆకులు నీటికిఁ దగులను జాలవుగదా! "గ్రహియించియున్" సముచ్చయమేల? వృక్షము లడ్డము జాలవు "రిక్తస్సర్వోఽపి లఘుర్భవతి! =అంతస్సారశూన్య మయిన దంతయుఁ జులుక నగును" అనుదీనికి వీరు "హీన బలుండు చుల్కన నగు నెచ్చటన్" అన్నారు. కాళిదాసు గారు రచనవలన, ప్రతివస్తువును అంతస్సారశూన్య మయినచోఁ దేలిక యగు నని తెలుచుండఁగా, వీరి రచనవలనఁ బురుషుఁడు మాత్రమే చుల్కన నగునని తేలుచున్నది. సర్వశబ్దమునకు వీరు "ఎచ్చటన్" అన్నారు. "ఎవ్వఁడున్" అనినను మూలము ననుసరించెడిని. "పూర్ణత్వము గౌరవముకొఱ కగును" అని మూలము. వీరు "పూర్ణుఁడు గౌరవార్హుఁడౌ" నన్నారు. "పూర్ణత గౌరవార్హమౌ" ననినచో లెస్సగనుండును. ఇచ్చటను పై యట్లే వస్తుపరముగా నుండుటయే సమంజస మగును.

౨౧వ పద్యము—"సారంగాః అర్ధరూఢైః కేసరైః హరితకపిశం నీపం దృష్ట్వా చ, అనుకచ్ఛం ఆవిర్భూతప్రథమముకుళాః కందలీః జగ్ధ్వా చ, అరణ్యేషు అధిక సురభిం ఉర్వ్యాః గంధం ఆఘ్రాయ చ, జలలవముచః త్వే మార్గం సూచయిష్యన్తి=సారంగములు, ఏకదేశోద్గతములయిన కింజల్కములచేతను హరితము, కపిశమునగు నీపమును చూచియు, అనుపములందు ప్రథమోత్పన్న ముకుళములగు నేలయనఁటులను తినియు, అరణ్యములయందు హెచ్చుగా ఘ్రాణతర్పణమగుయిన భూమియొక్క గంధము నాఘ్రాణించియు జలలవములను విడుచునీ దారిని సూచింపఁగలవు." ఇది కాళిదాసుగారి రచనయు దానియర్థమును. దీనికి వీరు వ్రాసిన పద్యమిది. "సరవిన్ నీపాడి దిమ్మ్రుదారిఁ దెలుపున్; సామెల్ల్వఁ గింజల్కముల్, హరితంబున్ గపిశంబు నా కడిమి వత్యాసక్తి నీక్షించి, కచ్ఛరుహమ్ముల్ తొలిమొగ్గనేలయనఁటుల్ దక్కంగ భక్షించి, కాన రహింపన్ భువివాని మూరుకొని యానందించు సారంగముల్." "సామెల్వన్" ఇది సమాసమా? కానిచో "సామ"లోని మువర్ణమునకు లోప మెట్లు? వృత్తియందే సాములోని "ము"లోపించును. "సాషేను—సాబాలు" ఇత్యాదులు ప్రయోగములు, మూలార్థములో "చూచి భక్షించి" అని మాత్రమే యుండఁగా వీరు "అత్యాసక్తినీక్షించి చక్కంగభక్షించి" అన్నారు. మూలములోని "అధికసురభి"ని వీరు పూర్తిగానే వదలి దానికి బదులుగా "రహింపన్" చేర్చినారు. "ఆనందించు" మూలములో లేనేలేదు. సముచ్చయార్థకములయిన చకారములను వీరు పాటింపనే లేదు.

౨౨వ పద్యము—"అంభోబిందు గ్రహణ చతురాన్ చాతకాన్ వీక్షమాణాః=జలబిందువులను గ్రహించుటయందుఁ జతురములయిన చాతకములను చూచుచున్నవారై" అను దీనికి వీరు "విసుమానముగా జలబిందువుల్ గ్రహింపన్నెఱి గల్గుచాతకసమాజముఁ గాంచుచున్"అని తెనిఁగించి యున్నారు. ఇందు "విసుమానముగా"అనునది మూలమునకుఁ గానిది. "గ్రహణచతురములైన చాతకములను" గ్రహింప న్నెఱి గల్గుచాతకసమాజము" చతుర శబ్దమునకు నెఱి సరియైనదిగాదు. కాక, తెలుఁగు చదువరు లేమని యర్థముచేసి కొందురో! "శ్రేణీభూతములైన బలాకలను పరిగణనచేతను నిర్దేశించుచున్నవారై" "శ్రేణి గట్టియాసన్నము లౌ బలాకలను జక్కఁగఁ నెన్నుచున్" ఇందు "ఆసన్నములు—చక్కఁగ" మూలానుక్తములే.

౨౩వ పద్యము—"నీవు సమీపించినవాఁడ వగుచుండఁగా, దశార్ణదేశము, ముకుళాగ్రములయందు వికసితములయిన మొగిలిపూవుల చేతను పాండువర్ణములయిన యుపవనావరణములు గలదియు, కాకాదిగ్రామ్యపక్షులకు లాయనిర్మాణములచేత సంకీర్ణములయిన గ్రామరక్ష్యా

వృక్షములు గలదియు, పండినపండ్లచే నల్లనైన నేరేటి వనములచేతను రమ్యమైనదియు, కొన్ని యేదినములు నివసించు వంచలు గలదియుఁ గాఁగలదు." ఇది మూలశ్లోకమునర్థము. దీనికి వీరి తెలుఁగు: "అరవిరిగేదఁగుల్ వెలయ నచ్చపుఁదెల్పుగఁ దోఁటకట్టువల్; కరటతతుల్ కులాయములఁ గట్టుటఁ గ్రందగు రచ్చచెట్టుఁలన్; పరిణత మైన పండుగమి నల్పగు నేరెటితోఁపులన్; మనోహరమగుఁ గొన్ని నాళ్ల్విడియౌనంచలు; నీవు దశార్ణ మేఁగఁగాన్." అనునది. దీనికి నర్థము చెప్పవచ్చును "నీవు దశార్ణమేఁగఁగా, తోఁటకట్టువలు=తోఁటకంచెలు, అరవిరిగేదఁగుల్ = మొగ్గమొగలలు, వెలయన్ = ఒప్పఁగా, లేక ప్రకాశింపఁగా, అచ్చపుఁదెల్పు=స్వచ్ఛమైన శుక్లవర్ణము, అగున్=అగును. కరట తతుల్=కాక సమూహములు, కులాయములన్ = గూండ్లను, కట్టుటన్ = కట్టుటచేతను, క్రందు=అలికిడి, లేక, సందడి, అగు= అయిన, రచ్చచెట్టులన్ = రథ్యావృక్షములును, పరిణతము =పండినది,ఐన, పండుగమిన్ = పండుపిండు చేతను, నల్పు అగు నేరెటి, తోఁపులన్ = తోఁటలును, కొన్ని, నాళ్ల్=దినములు, విడియు వంచలు=పోవుచు నొకచో బసచేసిన హంసలును, మనోహరము=చక్కనిది, అగున్. ఇట్లుగదా చెప్పవలయును. వీరి పద్యమునకు దండాన్వయము చెప్పవలయుచో—("మేఘుఁడా!) నీవు దశార్ణము చేరఁగా, తోఁటకంచెలు, మొగ్గ మొగలులు ఒప్పఁగా లేక ప్రకాశింపగా, స్వచ్ఛమైన శుక్లవర్ణము అగును. కాకసమూహములు గూండ్లను కట్టుటచేతను అలికిడి లేక సందడి అయిన రథ్యావృక్షములున్ను, పండినదియైన పండుపిండుచేతను నల్పు అయిన నేరెటితోఁటలున్ను, కొన్ని దినములు పోవుచు నొకచో బసచేసిన హంసలున్ను చక్కనిది అగును. కాళిదాసశ్లోకార్థము, వీరి పద్యము, దానియర్థము, దండాన్వయము నాబుద్ధిని నిఘంటువును బట్టి వ్రాసియున్నాను. కడమవిషయములు చదువరులే గ్రహించుకొందు రని యాభారము వారికే వదలుచున్నాను. "కొన్ని నాళ్లు+విడియు" వీ రీపదమునకు ఉకారలోపముచేసి "నాళ్ల్విడియు" అని ప్రయోగించినారు. కాని బాలవ్యాకరణములోని ప్రకీర్ణ పరిచ్ఛేదమున ౧౬ వ సూత్రము "పదాంతంబులయి యసంయుక్తంబులైన న ల ర లయుత్వంబునకు లోపంబు బహుళంబుగ నగు" దీని ప్రకారమునఁజూడఁగా ఉత్వలోపము రాదు. "నాళ్లు" అని సంయుక్తము గదా! గేదఁగి యనఁగా, పచ్చనిపూవులుగల మొగిలి గదా; దీనిచేతను అచ్చపుఁదెల్పెట్లగును? పాండుశబ్దమునకుఁ బసపుతెలుపువర్ణమని యర్థము చెప్పఁబడియున్నది.

౨౫ వ పద్యము—"దిక్కులయందుఁ బ్రసిద్ధమయిన విదిశ యనుపేరుగల యాదశార్ణదేశపు రాజధానినిఁగూర్చి పోయి యచ్చటనే విలాసితకుఁ బూర్ణమయిన ఫలము నీచేతను పొందఁబడఁగలదు" ఇది మూలము నర్థము. దీనికి వీరు "అవిరళకీర్తి వర్ధిల్లు నా విదిశాఖ్యమౌ రాజధానికిన్, దవులుచు నొందు పూర్ణఫలితంబు విలాసితకు" అని తెలిఁగించియున్నారు. మూలమునందలి తచ్ఛబ్దమునర్థమును వీరు గైకొనమిచే నీరాజధాని దేని దని చెప్పుట? పోయి అని భూతకాలము ప్రయోగింపఁబడియుండఁగా "తవులుచున్" అని వర్తమానకాలము ప్రయోగించియున్నారు. ఇచ్చటనే కాదు వీరు భూతమునకు వర్తమానము తఱచుగనే ప్రయోగించినారు. నీచేతను ఫలము పొందఁబడఁగలదు—అనఁగా నీవు ఫలమును పొందెదవు అనుదానికి వీరు ఫలమును పొందుము అన్నారు. "సభ్రూభంగం ముఖమివ" అనుదానికి "అధరంబును భ్రూకుటియుక్తము బలెన్" అన్నారు. అధర మెప్పు డయినను భ్రూకుటియుక్త మగునా? వ్యాఖ్యానములో "ముఖమివ=అధరమివేత్యర్థః" అని యున్నది. అయ్యధరపదమునే వీరు గ్రహించుటచే వాత్తే పార్థమైనది. "స్తనితసుభగం" దీనికి 'స్తనితనైపుణమై' అనునది సరియైనది గాదు. ఇంకను విమర్శింపఁబూనినచో నింకెంతేని గలదు.

౨౬ వ పద్యము—"ప్రౌఢపుష్పములగు కదంబములచేన్" దీనికి వీరు "నీపసుస్ఫుటాంచత్సుమంబు" అన్నారు. "నాగరుల యుద్దామము లయిన యౌవనములను" ఇది మూలార్థము. దీనికి వీరు "నాగరోద్యద్వయః శ్రీ సౌభాగ్యము" అని తెనిఁగించినారు. "అవిదిశ దగ్గఱ విశ్రాంతి కొఱకు నీచైర్గిరియందు వసింపుము" దీనికి

విశ్రమించి యట వానీర దేలు నీచైర్గిరిన్" అన్నారు. "వానీర దేలం" మని కాళిదాసుగా రనలేదు.

౩౦ వ పద్యము—"చెక్కుల చెమ్మటను తుడుచుటచే నైన పీడచేతను క్లాంతములయిన కర్ణోత్పలములు గల పువ్వులావీ ముఖములకు ఛాయాదానమువలన క్షణ పరిచితుడవై పొమ్ము" అను దీనికిని "పొమ్ము వీరదొవల్ బాలకపోలపుల్ కెమటచే బొప్పుట వాడిన పువ్వులా వికాజాల ముఖాళికిన్ జలద, ఛాయ నొసంగి క్షణాను రక్తిమై" అని తెనిగించినారు. ఇది యేటి తెనిగింపో కదా! కలువలు వాడినట్లు కాళిదాసుగారనగా, ముఖములు వాడినట్లు వీరన్నారు. ఇదియు నొక మెఱుగో యేమో!

౩౧. వ పద్యము— "తరంగచలనముచేతను నాఖరము లయిన పక్షులవరుసయే కాంచీగుణముగ గలది" దీనిని తెలిగించిన విధ మిట్లున్నది:

"కలితోర్మిస్తనితద్విజ ప్రకరమే కాంచీగుణంబై తగన్" "స్ఖలితకుభగముగ పర్పించినదియు, దర్శితావర్తనాభియు, అను దీని తెలుగు "స్ఖలితాంచత్సుభగ ప్రవృత్తి నడి వాగన్ నాభి కన్పండువా" అనునది. ఎంత సరసముగ దెల్గింప బడినదో చిత్తగింపుడు.

౩౨—వ పద్యము—"ఇచట బ్రద్యోతుని ప్రియదుహితను వత్సరాజు హరించెను" "వసో ప్రద్యోతను నన్గగూ తుగొని యిచ్చట వత్సరాజియ్యేడన్" ఇది మూలమునకు సరికాదు. "ఇచట నా ప్రద్యోతరాజుదే యగు బంగారపు తాటిచెట్లవన ముండెడిది" "కనకంబారని తాళవృక్ష వనముల్ గ్రాసెన్ గదా యిచ్చటన్" అతని దనగా వత్సరాజుదా? లేక ప్రద్యోతునిదా? వీరి రచన వత్సరాజు దనియే చెప్పుచున్నది. "ఇచట నలగిరి—(అనగా ప్రద్యోతుని కింద్రుడిచ్చిన యేనుగు) మదము వలన స్తంభమును పెల్లగించి యెగిరి భ్రమణము చేసినది" "పనికెన్ గంబము బీకి యానలగిరి ప్రాంచద్ద్విపం బిక్కడన్" పనికెన్=ఆగ్రహించెను—అని నిఘంటు. అనలగిరి—ఏనలగిరి? ప్రాంచద్ద్విప మేమిటో? మూలమునర్థ మెట్లున్నది—వీరి తెనుగెట్టున్నది? మూలస్థ కిలార్థమును వీరు గైకొననే లేదు. "ఇట్టివైన కథలచేతను, వెనుక జెప్పబడినకథల నెఱిగిన జనము దేశాంతరమునుండి వచ్చిన బంధువులను వినోదింపజేయుచుండును "కనుమం చానతబంధుకోటికిదు సానందం బభిజ్ఞం డటన్" దీనితో పద్యము సరి.

౩౩ వ పద్యము—"బంధుప్రీతి" యను మూలమునకు" బంధురతి సరి గాదు. మఱియు "కేశసంస్కారధూపము" లని కాళిదాసుగా రనగా "కేశధూపము" లని వీ రన్నారు.

౩౪ వ పద్యము—"తను ప్రభువైన నీలకంఠుని యొక్క మెడయొక్క కాంతివంటి కాంతిగలవాడని వను కారణమున బ్రమథులచేతను ఆదరముతో జూడబడుచున్నవాడవై పావనమును, కలువలపుప్పొడియొక్క పరిమళము గలదియు, జలక్రీడాసక్త లయిన యువతుల స్నానద్రవ్యములచేతను పరిమళము గలదియు నగు గంధవతీనది వాయువులచేతను కదల్పబడిన యుద్యానముగలదియు నగు త్రిభువనగురుడగు చండీశ్వరునిస్థానమునుగూర్చి పొమ్ము" ఇది మూలము నర్థము. దీనికి వీరి తెలిగింపిట్లున్నది "ప్రమథులు భర్తకంఠపు ప్రభన్ గలపించుట నిన్ను సాదరం, బమరగ గన్, త్రిలోకపతి యంబికనాథుని పుణ్యధామ మేగు; ముపవనిన్ గదల్చు నటు, గ్రొందొవ పుప్పొడి వల్చు వారికేళిమతులస్నానపుల్ వలపు లిబ్బులు గంధవతీసమీరముల్" మూలార్థమునకును తెనుగునేతకును గల భేదమును చదువరులే తెలిసికొని సంతసింతురుగాక;

౩౫ వ పద్యము—"శ్లాఘనీయమైనశూలియొక్క సాయంకాలపు బూజయందలి ఢక్కా వాద్యమును గలుగజేయుచున్నవాడవై కొంచెము గంభీరము లయిన యుఱుములకు బూర్ణమయిన ప్రయోజనమును పొందగలవు" అని మూలార్థము. దీనికి దెనుగు "కదు శ్లాఘ్యంబా మహాదేవు నయ్యందంపుల్ గడసంజపూజ బటహోల్లాసంబులన్ గూర్చుచున్ బొందంగల్గుదు మంద్రగర్జలకు సంపూర్ణంపు సాఫల్యమున్" అని యున్నది. భేదమేమేని యున్నచో జదువరులే తెలిసికొందురు.

౩౬ వ పద్యము — "ఆ సంధ్యాపూజ యందు పాదన్యాసములచేతను ధ్వనిచేయుచున్న మొలనూల్లు గల

వారున్న విలాసముచేతను కంపింపఁజేయఁబడినవియూ, కంకణమణులకాంతిచేతను ఖచితములయిన (చామర)దండములు గలవియూ నగు చామరములచేతను బడలికనుఁజెందిన హస్తములు గలవారును అగు వేశ్యలు నీకలన నఖక్షతముల యందు సుఖకరములు లేక సుఖహేతువులుఁ అయిన వర్షముయొక్క మొదటిచినుకులను పొంది నీయందు మధుకరశ్రేణిదీర్ఘములయిన కటాక్షములను విడువఁగలరు" ఇట్లు మూలమునర్థమై యున్నది. దీనికి వీరు రచించినపద్య మిట్లున్నది—"ఆవేళ ముఖనాట్య ప్రయోగఁ బడవిన్యాసంబుచే, లీలమై వీవఁ రత్నపుకాంతి గ్రమ్మ పిడులఁ వింజామరల్ చేతు లెంతే వాడఁ, గణికల్ నఖక్షతములఁ నీవానతోల్పట్లు సౌఖ్యావేశం బిడఁ బన్నుతి నీకడకు దీర్ఘాపాఁగభృంగావళిఁ" "మధుకరశ్రేణిదీర్ఘములయిన కటాక్షములను"అని కాళిదాసుగారనఁగా, వీరు "దీర్ఘాపాంగ భృంగావలిఁ" అన్నారు "రత్నపుకాంతిగ్రమ్ముపిడులఁ వింజామరల్ చేతులు" అన్వయక్రమమెట్లో నాకుఁ దోఁచలేదు.

౪౨ వ పద్యము—"ఆయుజ్జయినియందు రాతిరి ప్రియుని యింటికిఁ బోవుచున్న స్త్రీలకు, సూచిభేద్యములయిన చీకట్లచేతను అడ్డగింపనబడిన దృష్టిప్రసారము గలదైన రాజమార్గమందు, బంగారముయొక్క ఒరయిక గీఱవంటి దీప్తిగలదైన మెఱపుచేతను దారిని చూపుము. వానచేతను, ఉఱుములచేతను ధ్వనిచేయువాఁడవు కాకుము. వారు భీరువులు" ఇట్లు మూలము ననుసరించిన యర్థము. దీనికి వీరిట్లు పద్యము రచియించియున్నారు. "రమణుని గేహసీమకట రాతిరి యేగెడు చెల్వకోటికిఁ బ్రబ మొదవ సూచి భేద్యతిమిరప్రతిరుద్ధవిలోకరాజమార్గముఁగనకోల్ల సన్నికషకల్పతటిల్లతచేతఁ జెల్పు; వర్షమునను గర్జలఁ విమతరావము సల్పకు; భీరువుల్ సుమా." ఎంతటి రతమ్యమును పాఠకులే తెలిసికొనుదురుగాక!

౪౩ వ పద్యము—మూలమున "ప్రణయిభిః" అని యుండఁగా వీరు "కాముకు" లన్నారు. కావున "పదప్రయోజనిక" లోనిభావము వీరికి రాలేదు. మఱియు, "ఆతఁడును పద్మినియొక్క కమలవదనమునుండి హిమాశ్రువును శమింపఁజేయుటకై ప్రత్యాగతుఁడై నీవు కరరోధము చేసినవాఁడవగుచుండఁగా, అధికవిద్వేషము గలవాఁడగును" ఇట్లు మూలార్థము. దీనికి "అతండు పద్మినిఁ దనుకలిఁ దీర్పఁ దా మరలి, తామరమోముహిమాశ్రుధారఁ బుచ్చు; నిజకరాలి కడ్డ మగుచో నతఁడొందు నమందరోషమున్" అని వీరి తెనుఁగు. ఇందలి తనుకలిపదమున కర్థమేమో నాకుఁ దెలియలేదు. నాయొద్దనున్న "లక్ష్మీనారాయణీయ" మనునిఘంటువులో ఆపదము లేదు. "అనల్పాభ్యసూయుఁడు=అధికద్వేషుఁడు" అని యర్థము వ్రాసియుండఁగా వీరు "అమందరోషము" అని వ్రాసియున్నారు. మూలమున "సోఽపి" అని యుండఁగా "అతండు, అతఁడు" రెండుమార్లన్నా రెందుకు?

౪౪ వ పద్యము—"గంభీరయనెడి నదియొక్క, చిత్తమువలెఁ బ్రసన్నమయిన నీటను, స్వభావముచేతనే సుందరమయిన నీప్రతిబింబ శరీరమేనియుఁ బ్రవేశము నందగలదు...ఇది మూలార్థము. దీనికి చిత్తంబుఁ జలముఁ బ్రసన్నమగుచుఁ జెల్వొందు గంభీరలో హత్తుఁ నీసహజప్రక్లృప్తమగు ఛాయారూపమేఁ;" అని వీరి తెలుఁగు. ఏమి తెనుఁగో? ఏమో! ధ్వనితమగు నర్థముకూడ మూలముతోఁ జేర్చినారుగా! "ప్రకృతిసుభగము." దీనికి "సహజప్రక్లృప్తము" సరియైనది కాదు. "దుర్వలత్తిఁ" దీనికి మూలము లేదు.

౪౫ వ పద్యము—"హరించియు" యను ఎందులకో! "జ్ఞాతాస్వాదుఁ డైనవాఁడు వివృతజఘనను విడుచుటకు సమర్థుఁ డగునా!" ఇది మూలార్థము. దీనికి "ఏరసవేది వలంతి యౌను గన్పట్టఁగ నీలవేణిజఘనంబు, రయంబునఁ బాసి పోఁగఁ" అని వీరు తెనిఁగించినారు గదా! ఇది సరియైన రచనయే యగునా అని సందేహము.

౪౬ వ పద్యము—"నియతవసతిం స్కందమ్ నిత్యసన్నిహితుఁడైన కుమారస్వామిని" అను దీనికి "కాపుండు కందుఁ గాపుండు కందు వని కాఁబోలును! అగుఁ గాక! అయినను నియతవసతికి, కాపుండు సరి కానే కాదు. మఱియు, స్వర్ణదిగాని స్వర్నది గాదు. ("స్వర్ణదీసురదీర్ఘికా", అమరము.) "ఆకుమారుఁడు, ఇంద్రునివి

యగు సేనలయొక్క రక్షణకొఱకు బాలచంద్రధారిచేతను వహ్నిముఖమునం దుంపఁబడినదియు సూర్యుని మించి నదియు నగు తేజముగదా!" అనుమూలార్థమునకు "ప్రథ వించెఁగద, హవ్యభుఙ్ముఖమునఁ బాలేందుభృత్సం భృతుం డభయాపాది మహేంద్రుసేన, కతఁ డత్యాదిత్య తేజుండు నై" అనెడి వీరితెనుఁగురచనము సరియైనది గా దని స్పష్టపడుచునే యున్నది.

౨౭ వ పద్యము—"పుత్త్రిప్రేమ్ణా=పుత్త్రిస్నేహముచేతను" అని మూలమై యుండఁగా, వీరు "పుత్త్రిరతిఁ" అన్నారే! శివశివా! ఎక్కడనైనను తల్లికిఁ గొడుకునందు రతి యుండునా! పద్యము రచించుచున్నమన్న సంబరమే కాని యౌచిత్యము చూచుకొనవక్కఱ లేదా? ప్రేమ వేఱు, రతి వేఱు, అని మాత్ర మెఱుఁగరా? ఏల యిట్లు ప్రయోగించినారో? వారియభిప్రాయ మెక్కడ నెట్టిదో? పరబుద్ధి యప్రత్యక్షము గదా? ఏమ యినను వెనుకటి "బంధురతి" ఈ "పుత్త్రిరతి" రెండు మగూడ ననుచితప్రయోగములే అనివామకము.

౨౯. వ పద్యము—"వీణిభిః=వీణలు గలవా రగు,సిద్ధద్వంద్వైః=సిద్ధమిథునములచేతను" అను దీనికి "వైణికసిద్ధదంపతుల్" అని వీరి తెన్గు. కాని కాళిదాసుగారు వీణలు గలవా రని యర్థ మిచ్చు"వీణిభిః" అను పదమును ప్రయోగించినారు. వీరో "వైణిక" అన్నారు. వీణలు దగ్గఱ లేకున్నను వైణికులు గావచ్చును. కనుక నిది సరియైన తెలుఁగు గాదు. మఱియు, "సురభితనయాలంభజామ్" అను పదమునకు "సురభీభవేష్టిజంబు" సరియైనది గాదు.

౩౨ వ పద్యములో—"క్షత్త్రప్రధనపిశునమ్=రాజులయుద్ధమునకు సూచకమైన" అనుపదమునకు "క్షత్రియసమితిప్రకుస్య విభ్రాజి" అని వీరి తెలుఁగు. మూలమును మించిపోయినది. "అర్జునుఁడు నిశితబాణ సహస్రములచేతను రాజులముఖములను, ధారాపాతములచేతను కమలములను నీవువలె నభిముఖముగా వర్షించినాఁడు" ఇదిమూలార్థము. దీనికి "ధారావృష్టిఁ నిముఁబోలి, గాండివి మహారాజన్య వక్త్రాబ్జముల్ తా వాలంపఱవాన ముంచెఁ" అనునది వీరితెలుఁగు. ఇందు మేఘుఁడు కమలముల కభిముఖముగా ధారాపాతములచే వర్షించినాఁ డన్నది వచ్చునా? మూలములో ముఖములు వేఱుగాను, కమలములు వేఱుగాను చెప్పఁబడినవి గాని, వీరు అది యంతయు సమాసము చేసివేసినారు. పాడయినది.

౪౩ వ పద్యము—"సమరవిముఖుఁడైన లాంగలి" అనుదానికి "కయ్యమునుచోఁ బెడమొ మిడినట్టిసీరి" యనునది సరియైనదిగాదు. "అభిమతరసామ్=అభీష్టసావదను" దీనికి "అభీష్టరుచ్యను" సరిగాదు. సరస్వతికి భిన్నవిశేషణమువలన నేమేనియుఁ బ్రయోజన మున్నదా?

౪౪ వ పద్యము—"ఆకురుక్షేత్రమునుండి కనఖలపర్వతసమీపమందు శైలరాజావతీర్ణయు, సగరుని కొడుకుల స్వర్గసోపానపంక్తియు నగు జాహ్నవినిఁజూచి పొమ్ము" ఇది మూలార్థము. దీనికి "కనఖల మేఁగి, పొంతఁ గనఁగా నగు నాగిరినాయకావతీర్ణ నవఘ జహ్నుకన్య, సగరప్రభుపుత్త్రులు నాకమెక్కు సోపనములపంక్తి" అని వీరి తెనుఁగు. రెండును సరిగఁ జూచిన వారికి భేదము తెలియకపోదు. ఇది శ్లోకపూర్వార్థము. ఇంక నుత్తరార్థము—"ఏ జాహ్నవి గౌరియొక్క ముఖమునందలి భ్రూభంగకరణమును నురుగులచేతను నవ్వివలె (శిరోమాణిక్యభూతుఁడైన) చంద్రునియందు లగ్నములైన యలలనెడి హస్తములు గలది యగుచు శంభుకేశ గ్రహణమును చేసినదో" అనునది. "ఫేనములఁ బార్వతిభ్రూకుటి గేలిసేయుచీలువ, శశి నూర్మికేల్ తగుల రుద్రుని జూటముఁ బట్టుకొనెఁ జెలిశా" అని వీరి తెనుఁగు.

౪౫ వ పద్యము—"ప్రవాహమునందు సంక్రమించుచున్న నీ ప్రతిబింబముచేతను" అనుదానికి "ప్రవాహములోఁ జొరు నీడుచాయచేఁ" అని తెనిఁగించినారు గాని"చొచ్చు"ధాతువునకు"జొరు" ఎప్పు డాదేశముగనో గమనించినవారుగారు. కనుక నే "చొచ్చు"నకు "చొరు" అన్నారు. "సూ. అగు వచ్చు చొచ్చు మొదలకు ముత్తు పరం బగునపుడు కారా చొరు చూడు లను."బాలవ్యాకరణము-క్రియాపరిచ్ఛేదము.

౪౬లో—"ఉత్తములసంపదలాపన్నులయార్తిని వారించుటయే ప్రయోజనముగఁ గలవిగదా!" దీని

తెనుఁగు "ఉదాత్తులసంపద లాత్తరతుకే" అనునది. కాళిదాసుగా రన్ని యక్షరాలతోఁ జెప్పినదానిని వీరు చాలఁ గొలఁదియక్షరములతోనే చెప్పఁగలిగినారు. సంస్కృతము సంస్కృతమే; తెనుఁగు తెనుఁగే!

౫౧ వ పద్యములో —"నిష్ఫ"ములయిన పనుల యందుఁ బ్రయత్నించువా రేవరు తిరస్కారపదము కాకుందురు?" అనుదానికి "ఎంతవా రయ్యును నిష్ఫలం పుఁబను లంటఁ దిరస్కృతి నంద కుందురే." అననది తెలుఁగు. ఎంతవా రనునది మూలము గాదు. ఎవరనునదియే. ఇది వాస్తూలదృష్టిని గావించిన విమర్శనము. ఎట్లో యింతవఱకుఁ బూర్వమేఘమును ముగింపఁగల్గితిని. ఇఁక నుత్తరమేఘము నాగామిసంచికలోఁ బూర్తిగ విమర్శించి కృతార్థుఁడ నగుటకై భారతి యనుగ్రహించును గాక!

పు. సూ. నా.

మూన్ బీమ్స్

(Moon-Beams.)

క్రౌను సైజు. ౩౭ పుటలు.

గ్రంథకర్త: వి. యన్. భూషణ్ గారు.

ప్రకాశకులు: దియూత్ ఆఫ్ ఏషియా సొసైటీ (The Youth of Asia Society), మచిలీపట్టణము.

ఇది ఆంగ్ల ఖండకావ్యముల సంపుటము. చిత్తశుద్ధితో, స్వాభావికమును, మనోజ్ఞమును భావనతో, సంజులమును శైలిలో శ్రీభూషణ్ గారు ఈ చిన్నికావ్యములు రచించినారు. గ్రాటిట్యూడ్ (Gratitude), వాయిసెస్ (Voices), టు ఎ జాస్మిన్ (To a Jasmine) మున్నగు కావ్యములు వీరి భావసంస్కృతికి, రచనాలాలిత్యమునకు, విశాలాభిరుచికి నిదర్శనములు. రసానుభూతికి తావలమగు హృదయకేంద్రమునుండి ఆవేశము సమగ్రముగ స్ఫురింపజేయు యత్నము వీ రింకను చేయవలయును. కఠినపద ప్రయోగాభిలాషము ముని తమకు సహజమగు సౌకుమార్యప్రియతకు ఇంకను లోబఱుచుకొనుట మేలగు.

కొం. జ.

కమలావాచకములు-ఐదవతరగతి

ఈవాచకమునుగూర్చి చెప్పవలయునన్న వాచకమంత చెప్పవలసియుండును. ఇంతకు మున్ను భారతి యందు ప్రకటితములయిన ౨, ౩, ౪ తరగతుల వాచకముల విమర్శనములే యీ కమలావాచకముల యోగ్యతను, ప్రయోజనమును ఆంధ్రలోకమునకు తెలియజేసినవి. వానికి తరువాతిది వానికి 'అన్న'యే కాన దీనినిగూర్చి వివరింప బనిలేదు. తమతమ బాలబాలికల విద్యాభివృద్ధి నాకాంక్షించు నాంధ్రమహాశయు లిట్టి వాచకముల ప్రచారము నరికట్టు ప్రయత్నమునకు బూనుట విధి. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయ సంఘమువారును బాలబాలికల విద్యాభివృద్ధివిషయమున గల తమబాధ్యతను చక్కగా గుర్తించి ఉచితము లగువానినే పాఠ్యగ్రంథములుగా నిర్ణయింపవలెను. లేకున్న సంఘమువలని ప్రయోజనము క్రమముగా శూన్యమగుటయే కాక తత్సంఘ నిర్వహణమునకగు వ్యయమును వ్యర్థమగును. గ్రంథరచయితలును తమకు గల సామర్థ్యమును తెలిసికొనక అవకతవకగా గ్రంథములను-పిల్లలకొఱకయిన వానిని-రచియింపకుండుట భావ్యము.

—భారతి.

గ్రంథస్వీకారము

(౧) పాండురంగ భక్తవిజయము

రాయలు సైజు. ౨౭౨ పుటలు. వెల ౬ రు.

గ్రంథకర్త: కోయిల్ ధనాల దేవరాజ దాసులవారు.

(౨) శ్రీ త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు

క్రౌను సైజు. ౫౭౨ పుటలు. వెల ౩ రు. పరిశోధకకర్త: విద్వాన్ క. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారు.

(3) సంగీత సుధాంబుధి

క్రౌనుసైజు. ౪౬౧ పుటలు. వెల 3 రు.

(౪) శ్రీత్యాగరాజ హృదయము

1. క్రౌనుసైజు. సంపు ౧. ౫౩౫ ఫు. వెల ౪ రు.
2. ,, ౨. ౫౧౨ ,, ,,
3. ,, 3. ౫౫౩ ,, ,,

గ్రంథకర్త: విద్వాన్ కె. వి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు.

పై గ్రంథములకు ప్రకాశకులు: యస్. ఆర్. అండ్ కంపెని, 11/286, ఎస్ప్లనేడు, మద్రాసు.

---

(౧) వీరపూజ

ప్రథమభాగము: భారతశౌర్యము. క్రౌనుసైజు. ౧౭౯ పుటలు. వెల ౧ రు.

(౨) శ్మశానవాటిక

నవల. క్రౌనుసైజు. ౨౧౭ పుటలు. వె. ౧ రు.

(3) వారకాంత

నాటకము. క్రౌనుసైజు. ౯౬ పుటలు. వెల ౭ అ.

పై మూటికి

గ్రంథకర్త: పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు,

కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు, రాజమహేంద్రవరము.

ఆంధ్రవచన శ్రీకల్కిమహా పురాణము

క్రౌనుసైజు. ౧౩౫ పుటలు. వెల రు. ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: కే. విజయరాఘవయ్యంగారు, మేనేజరు, మ్యునిసిపలు ఆఫీసు, తాడిపత్రి.

బాలకృష్ణ వాచకపుస్తకములు:

మొదటి వాచకము

క్రౌనుసైజు. ౫౪ పుటలు. వెల 3 అ.

గ్రంథకర్త: దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తిగారు.

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, 7, తంబుచెట్టివీధి, మద్రాసు.

స్వప్నలబ్ధాద్వైతబోధ

క్రౌనుసైజు. మొదటిభాగము ౧౯౧ ఫు. రెండవ భాగము ౪౮ పుటలు. ఒక్క సంపుటముగా. ౫ అణా బిళ్లలు గ్రంథకర్తకు పంపిన ఉచితముగా ఒక్కొక ప్రతి పంపబడును.

గ్రంథకర్త: నిమిషకవి వెంకయ్యగారు, మోడేకుఱ్ఱు, రాజోలు తాలూకా, తూర్పుగోదావరి.

జన్మాంతరము

క్రౌనుసైజు. ౪౬ పుటలు. వెల 3 అ.

శ్రీ అభేదానందస్వామి ప్రణీతము.

అనువాదకులు: తత్వానందస్వామి. ప్రకాశకులు: కందేపు నరసింహముగారు, శ్రీసనాతనగ్రంథమాల మేనేజరు, క్రాపపోస్టు, కొల్లూరు మార్గము, గుంటూరు జిల్లా.

ఆనందాబాయి

చరిత్రాత్మకమగు వచనరూపకము. డెమ్మీసైజు. ౧౩౬ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: పప్పు సూర్యనారాయణగారు,

బోర్డు హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు, పాలకొండ, విశాఖపట్టణం జిల్లా.

మారుతి విజయము

అయిదంకముల నాటకము. డెమ్మీసైజు. ౭౦ పుటలు. వెల ౧ రు.

గ్రంథకర్త: జీలపాటూరు సుబ్బరావు గారు.

ప్రకాశకులు: రేణబాల సుబ్బారావుగారు, 67, తులసింగ పెరుమాళ్ కోవెలవీధి, తిరువళిక్కేణి, మద్రాసు.

శ్రీరామపాదుకా పాలనము

నాటకము. డెమ్మీసైజు. ౧౦౭ పుటలు. వెల ౧ రు.

గ్రంథకర్త: గుండు లక్ష్మణ శాస్త్రిగారు, వేళంగి, కాకినాడ తాలూకా, తూర్పు గోదావరి.

ప్రేమ

క్రౌను సైజు. ౬౩ పుటలు. వెల ౮ అ.

గ్రంథకర్త: అశ్వినీకుమారదత్తుగారు.

అనువాదకుడు: వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరి గారు, శ్రీభాషా సంజీవినీసంఘము, అమృతలూరు, తెనాలి తాలూకా.

శ్రీవేంకటపతిదేవ మహారాజు

క్రౌను సైజు. ౪౯ పుటలు. వెల ౧ రు.

గ్రంథకర్త: టి. శివశంకరంగారు, పెనుగొండ.

ముప్పది యిద్దఱు మంత్రుల చరిత్రము

క్రౌను సైజు. ౧౨౦ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: కనుపర్తి మార్కండేయ శర్మగారు,

స్వధర్మ ప్రకాశిని, బృందావనం, కీల్పాక్, మద్రాసు.

గ్రంథ విమర్శనా రత్నమాల

డెమ్మీ సైజు. ౧౪౨ పుటలు. వెల రు ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: వేలూరి బుల్లి కొండల రాయుడుగారు,

గవర్నమెంటు మేడపాడు, కాకినాడ తాలూకా, తూర్పు గోదావరి.

ప్రబంధోపకథావళి

క్రౌను సైజు. ౭౮ పుటలు. వెల ౯ అ.

గ్రంథకర్త: చింతలపూడి శేషగిరిరావు గారు,

ఎడ్వర్డు హైస్కూలు, పొన్నూరు, గుంటూరుజిల్లా.

విఘ్నేశ్వర చరిత్రము

క్రౌను సైజు. ౭౮ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త: గోబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు,

ప్రకాశకులు: ఆంధ్రావళిగ్రంథమాలా కార్యదర్శి, యలమంచిలి

అంబరీష విజయము

డెమ్మీ సైజు. ౭౫ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త్రి: గుడిపూడి ఇందుమతీదేవి గారు.

c/o గుడిపూడిరామారావుగారు, గాంధీనగరము, బెజవాడ.

నిషా

క్రౌను ౩౨ సైజు. ౩౨ పుటలు. వెల ౧ అ.

గ్రంథకర్త: కె. వెంకటరమణాచార్యులుగారు, తాడిపత్రి.

దశరథనందన శతకము

గ్రంథకర్త: పొత్తూరి రాఘవకవిగారు.

విశాఖపట్టణం శ్రీశారదాముకుట ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము.

జానకీపతి శతకము

గ్రంథకర్త: కొవ్వలి వెంకట రాజేశ్వర రావుగారు,

c/o భారతీ ముద్రణాలయము, బరంపురం, గంజాం.

చెన్నకేశవ శతకము

వెల ౩ అ.

గ్రంథకర్త: వంకాయలపాటి రామకోటయగారు,

గొట్టిపాడు, ప్రత్తిపాడు పోస్టు, గుంటూరుజిల్లా.

సిద్ధాంత పత్రిక

'శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులగారి పరంపరాగతమగు నిర్ణయంబునకై, శ్రీమచ్చతుష్షష్టికళాత్మకాలంకార సార్వభౌములగు గుణ్ణం వెంకన్నశాస్త్రులగారిచే విరచితం శైవ శ్రీ ముఖవ్యాఖ్యాగ్రంథ పఠనమగాను శ్రీమదేకాంబరేశ్వరాలయిమున జేరిన, శ్రీ చెన్నపట్టణస్థిత శేష విద్వన్మహాసభయందు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిన శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజ కాచార్యోభయ వేదాంత ప్రవర్తక శ్రీవేదాంత రామానుజ జియ్యగార్ల గారి సిద్ధాంత పత్రిక.'

గురురత్న మాలికా

(సంస్కృతము.)

శ్రీసర్వజ్ఞసదాశివ బ్రహ్మేంద్రకృతము.

కామకోటిపీఠము, కంచి.

స్వరాజ్ కాన్‌స్టిట్యూషన్

(Swaraj Constitution)

క్రౌనుసైజు. ౧౬ పుటలు. వెల ౪ అ.

గ్రంథకర్త: కె. యస్. వెంకటరమణిగారు.

శ్వేతారణ్యాశ్రమము, మైలాపూరు, మద్రాసు.

'రినేసెంట్ ఇండియా' (Renascent India) అను గ్రంథమునుండి పునర్ముద్రితము.

తామ్రశాసనములు

(ఆంగ్లము.) కామకోటిపీఠ శ్రీ శంకరాచార్యస్వాములవారికి చెందినవి.

(Copper-Plate Inscriptions belonging to the Sri Sankaracharya of the Kamakoti Pitha)

రాయలుసైజు. ౧౩౪ పుటలు.

గ్రంథకర్త: టి. ఎ. గోపీనాథరావు గారు,

'సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ ఆర్కియాలజీ', తిరువాన్కూరు రాజ్యము.

ఉషాపరిణయ నాటకము

(సంస్కృతము.) డెమ్మిసైజు. ౭౭ పుటలు.

గ్రంథకర్త: గుండు రామస్వామిశాస్త్రి గారు.

౧౯౧౦లో ప్రకటితము. దొరకు చోటు: గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు, వేళంగి, కాకినాడ తాలూకా, తూర్పుగోదావరి.

శంకరాచార్య ది గ్రేట్ అండ్ హిజ్ సక్సెసర్స్ ఇన్ కాంచి

(Sankaracharya the Great and His Successors in Kanchi)

క్రౌనుసైజు. ౧౦౬ పుటలు. వెల రు. ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: యన్. వెంకటరామన్, యమ్.ఏ, ప్రొఫెసర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ, మహారాజావారి కళాశాల, విజయనగరము.

పారిజాతాపహరణము

నంది తిమ్మనార్యకృతము. నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్యగారు రచియించిన పరిమళోల్లాసమను వ్యాఖ్యానముతో గూడినది.

డెమ్మిసైజు. ౪౦౦ పుటలు. వెల రు. ౩ ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, తంబుశెట్టివీధి, చెన్నపురి.

ప త్రి క లు

ది జర్నల్ ఆఫ్ ది మ్యూజిక్ ఎకాడెమీ మద్రాసు

The journal of the Music Academy, Madras

త్రైమాసిక పత్రిక

౧౭ సంపుటము-౧వ సంచిక, జనవరి, ౧౯౩౦, మా కార్యాలయము చేరినది. క్రౌనుసైజు. ఈసంచిక ౭౧ పుటలు. సంపాదకులు: టి. వి. సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్. ప్రకాశకులు: ది మ్యూజిక్ ఎకాడెమీ, ౩౨౩, తంబుచెట్టి వీధి, జి. టి. మద్రాసు. వార్షిక మూల్యము ౪ రు. విడిసంచిక వెల రు. ౧ అ. ౪

<u>ఆంధ్ర భారతకవితావిమర్శనము:</u> (ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౨-వ గ్రంథము) క్రౌను ౪౨౦ పుటలు. వెల రు. ౨-౦-౦.

గ్రంథకర్త: కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యం. ఏ.,

ప్రకాశకులు: ఆంధ్రగ్రంథమాల; ౭, తంబుశెట్టివీధి, చెన్నపురి.

ఈ గ్రంథమునందలి విమర్శింపబడిన ఈ క్రిందివిషయములే దీని ప్రశస్తిని వేనోళ్ల చాటుచున్నవి.

ఆంధ్రవాఙ్మయము; ఆంధ్రమహాభారతము:

విమర్శనపద్ధతులు ఆంధ్రవాఙ్మయయుగములు ప్రాచీన దేశకాలపరిస్థితులు, చాళుక్యుల కాలమున నాంధ్రభాషాస్థితి, అహదనకరశాసనములోని తెలుఁగుభాగము, చాళుక్య భీమరాజు శాసనము, దీర్ఘాసిశాసనము, యుద్ధమల్లుని శాసనము, శిష్టభాష, జానుదెనుఁగు, భారతరచన-ఛందస్సామగ్రి, ప్రాచీన భాషాస్వరూపము-జన్యభాషలు.

మతస్థితి-వాఙ్మయము:

భారతరచన-అవతారికలు, నన్నయవైదికదృష్టికి నిదర్శనములు, నన్నయ తరువాతి కాలస్థితి, ఆరణ్యపర్వశేషపూరణప్రశంస, ఆరణ్యపర్వశేషమునందలి తిక్కన యనుకరణములు, తిక్కన భారతరచన, తిక్కన అద్వైతభావము, తిక్కన యవతారికలు, తిక్కన కవితావేశము.

తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభలు:

విరాటపర్వకథ, అందలి వస్త్వైక్యము, పాండవప్రవేశము, శమీవృక్షముపై నాయుధనిక్షేపణము, బృహన్నల సారథిగాఁ గుదురుకొనుట, విరటునికొలువు-భీముఁడు, కీచకవధఘట్టము, కీచకవధానంతర విశేషములు.

భారతాంధ్రీకరణము—తిక్కన:

విరాటపర్వము—ప్రబంధలక్షణములు, మూలకథపై తిక్కనవేసిన యాంధ్రతాముద్ర, తిక్కనార్యుని వర్ణనలు, ప్రకృతివర్ణనలు, తిక్కన మనోవృత్తివివరణశక్తి, నాటకకళా చాతుర్యము, తిక్కన శృంగారవర్ణనలు, పాత్రపోషణరీతులు, రసపోషణరీతులు, నాటకరీతులు, తిక్కనార్యుని భాషాశైలులు, పూర్వోత్తరసందర్భములకుఁ జక్కనిపొందిక కల్పించుట, ఉపమాలంకార ప్రయోగము, సందర్భానుకూలముగ భావమును స్ఫురింపఁజేయు పదరచన, ఆంధ్రభాషా జాతీయప్రయోగ నైపుణ్యము, అర్థముమారిన ధాతువులు, పదజాలము, కారకవిశేషములు, ఉపసంహారము.

సాభిప్రాయ విశేషములు

ప్రపంచప్రవృత్తియందు కపటనాటకప్రదర్శనమునకు గల ప్రతిభ సత్యప్రదర్శనమునకు గలుగకున్నది. మమకారాహంకారములకు గల ప్రతిష్ఠ సత్యమునకు గలుగకున్నది. స్వార్థమునకు గల యవలంబనము త్యాగమునకు గలుగకున్నది. భోగభాగ్యములకు గల సమాదరణము ధర్మమునకు గలుగకున్నది. ధర్మక్షేత్రమునందు విజయము నావహించిన విషాదయోగము మహాసమ్మోహమును గలుగజేయుచున్నది. ప్రజలకు, నాయకులకు, వ్యక్తులకు, జాతులకు ధర్మనిరీక్షణము సంకుచితమై నిత్యమైన మానవధర్మము వికృతరూపమును దాల్చుచున్నది. కులధర్మము, జాతిధర్మము, స్త్రీధర్మము, పురుషధర్మము, వర్ణాశ్రమధర్మము, మతధర్మము, సంఘధర్మము, రాజ్యధర్మము మొదలగు ధర్మశాఖలు ప్రబలుచు నిత్యధర్మమును నావరించుచు ధర్మారాధనమును దుస్తరము చేయుచున్నవి. వ్యక్తులు, జాతులు భాగ్యభోగముల నుపార్జించుటకై ధర్మమును ధ్వంసము చేయుచున్నవి. ధర్మోపదేశములు పరుల కేర్పడుచున్నవి కాని, యుపదేశకుల కేర్పడుట లేదు. వ్యక్తులకును, కుటుంబములకును, జాతులకును స్వధర్మానుష్ఠానమునందు లక్ష్యము పోయినది; పరధర్మానుష్ఠానమునందు లక్ష్యము ప్రబలినది. చిన్నరాజ్యములందును, పెద్దరాజ్యములందును, స్వతంత్రరాజ్యములందును, పరాధీనరాజ్యములందును పరధర్మానుష్ఠానము ప్రతిష్ఠను బడయుచున్నది. సాంఘిక వ్యవస్థలు, రాజ్యాంగములు, పరిశ్రమలు, వాణిజ్యము స్వప్రయోజనమునకును, పరపీడనమునకును వినియోగపడుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన ప్రళయావస్థయందు శాంతిస్థాపనము దుస్తరముగ నున్నది. నానాజాతిసమితి, మహారాజ్యముల సమావేశములు స్వల్పప్రయోజనములకు వినియోగపడుచున్నను మహాప్రయోజనములకు నిరర్థకము లగుచున్నవి. యుద్ధనావలను నియమించుటకై లండనునగరమునందు సమావేశమైన వివిధరాజ్యముల సమావేశ మీ విషయమును సహస్రముఖములను బోధించుచున్నది.

* * * *

సంగ్రామవ్యయము

ఐరోపామహాసంగ్రామానంతరము భావికాలమునందు సంగ్రామములు దుస్తరములని పండితులు నిర్ణయించిరి. వర్తమానకాలమునందు సంగ్రామసన్నాహములకై మహారాజ్యములు చేయుచున్న వ్యయము ప్రజలను నాశనము చేయుచున్నవిధమును ఫిలిపు స్నోడను గారు బట్టబయలు చేసిరి. ప్రపంచమునందు వివిధరాజ్యములందును పరిశ్రమలు పాడుపడుచున్నవి. ఆయురారోగ్యములు క్షీణించుచున్నవి. ఆహారము దుర్లభ మగుచున్నది.

సంగ్రామసన్నాహ జ్వరము మాత్ర మభివృద్ధిని బొందుచున్నది. ఇంతవరకును మితిమీరి పెరుగుచున్న సైన్యవ్యయమునకును, నౌకాదళ వ్యయమునకును ఆకాశయానవ్యయము జతపడినది. గ్రేటుబ్రిటను గతసంవత్సరము నందు ఆకాశయానములకై 1,69,60,000 నవరనులను వ్యయము చేసినది. సంగ్రామసన్నాహములకై నిమిషమునకు 1,000 నవరనులను, సంవత్సరమునకు 52 కోట్ల నవరనులను గ్రేటుబ్రిటనువ్యయము చేయుచున్నది. ప్రపంచమంతయును 90 కోట్ల నవరనులను నౌకాదళమునకు వ్యయము చేయుచున్నది. నౌకాదళములను నియమించుట కేర్పడిన సమావేశమునందెవరికి వారు మినహాయింపును గోరుటయును, సమావేశము నిరర్థకమగుటయును జగద్విదితమైన విషయము. చేసిన ఆర్భాటమున కించుకైనను ఫలము గలుగలేదు. వాయువార్తలు, గంభీరోపన్యాసములు, ధర్మోపదేశములు, రాజసందేశములు దరిద్రమనోరథములుగ నంతము నొందినవి. సామ్రాజ్యములు పరరాజ్యములను పీడించుచు బలియదలచినంతవరకును రాజ్యములకును, ప్రపంచమునకును శాంతిసౌఖ్యములు దుర్లభములు. బ్రిటిషు రాజ్యనీతి వివిధప్రాంతములందును సంపూర్ణముగను మారవలసిన యవసరమును గ్రేటుబ్రిటను స్థితిగతులును, సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల స్థితిగతులును విశదము చేయుచున్నవి. 'కౌపీనసంరక్షణార్థమయం పటాటోపః' అను నార్యోక్తిని గ్రేటుబ్రిటను స్వాస్థ్యమునకువలెనే భరతవర్షమునకును సమన్వయము చేయుచున్నది.

* * *

భరతవర్షార్థికస్థితి

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును, రాష్ట్రీయశాసన సభలయందును చర్చింపబడుచున్న కోశవ్యవస్థలు దేశము నావరించిన దుర్దశను విశదము చేయుచున్నవి. దేశాదాయమునందు 55 కోట్ల రూప్యములు సైన్యవ్యయమునకు వినియోగపడునపుడు దేశమునకు శుభస్థితి దుర్లభము. ఆదాయమునకు మించిన వ్యయ మెప్పుడును సంప్రాప్తమగుటయును, క్రొత్తపన్నులు వేయుటయును సహజావస్థలు. విదేశవస్త్రములు, చక్కెర, కిరోసినునూనె మీదను సుంకము వృద్ధిచేయుటకును, ఆదాయపు పన్నును వృద్ధిచేయుటకును సర్ జార్జి షూస్టరుగారు నిర్ణయించిరి. ఈ నిర్ణయమువలనను 410 లక్షల రూప్యము లధికముగ రాగలవు. సైన్యవ్యయమును తగ్గించుటయందు తెలిసిన సమాధానము యథార్థమైన సమాధానము గాదు. బ్రిటీషువస్త్రముల మీదను సుంకమును హెచ్చింపకుండుట బ్రిటీషు రాజ్యనీతి కనురూపముగ నున్నది. షూస్టరుగారు బ్రిటీషుప్రజల ప్రార్థనయని తెలుపుటకంటెను నిరంకుశప్రభుత్వపుటాజ్ఞ యని తెలుపుట యుక్తముగ నుండగలదు. కోశవ్యవస్థలందు గారడి విద్యను చూపుటయందు కోశాంగమంత్రి సమర్థుడు. శక్తిలేని సామ్రాజ్యసభ షూస్టరుగారి నిర్ణయముల నంగీకరించుట యవసరము. భార

తీయ కోశవ్యవస్థలు బ్రిటీషు ప్రయోజనము
లకు వినియోగపడునటులు భారతీయుల
ప్రయోజనములకు వినియోగపడుట లేదని
షూస్టరుగారు ప్రకటించిన ఆర్థికపత్రము విశ
దము చేయుచున్నది. దారిద్ర్యము ననుభవించు
చున్న ప్రజలు పన్నులను, వ్యయమును తగ్గిం
చుటవలనను లాభమును పొందగలరు కాని
పన్నులను, వ్యయమును హెచ్చించుటవలనను
లాభమును పొందలేరు. కేంద్రప్రభుత్వము
నందువలెనే రాష్ట్రప్రభుత్వమునందును కోశ
వ్యవస్థలు ప్రజాభ్యుదయమునకు నిరుపయోగ
ముగ నున్నవి.

చెన్నరాష్ట్రాదాయ మేటేటను నభివృ
ద్ధిని జెందుచున్నను ప్రజాభ్యుదయమున కవ
సరమైన పనులభివృద్ధిని జెందుటలేదు. రాష్ట్రా
దాయము 1928-29 వ సంవత్సరమునందు
రూ. 18,08,13,360; 1929-30 నందు 18,75,
88,000; 1930-31 నందు 18,47,24,800
మదింపు వేయబడినను హెచ్చుట సహజము.
రాగల సంవత్సరమునందు వ్యయము 18,61,
90,300: లోటు రూ. 14,65,500 మదింపు
వేయబడినను ఆదాయము హెచ్చగుటయును,
వ్యయము తగ్గుటయును సంభవము. నాలు
గేండ్లయందు దాదాయము షుమారు నాలుగు
కోట్ల రూప్యములు పెరిగినది. ఆదాయము
నందు భూమిపన్ను, మద్యము, స్టాంపులు
వృద్ధిని జెందుచున్నవి. భూమిపన్ను ఇదివరకే
హెచ్చుగా నున్నను ముందు హెచ్చించుట
కవకాశము లుండవని ఆర్థికసభ్యుడు పలవరిం
చుట విచిత్రముగ నున్నది. 1929-30 యందు
మద్యాదాయము, 59,639 వేల రూప్యములు:
అంచనాకన్న 43 లక్ష లధికముగ వచ్చినది.
రాగల సంవత్సరమునందును నధికముగా గల
దను సూచనలు గలవు. శాసనసభ మద్యపాలన
నిషేధమును జేయవలయునని తీర్మానించినది.
వ్యవహారమునందు మద్యపానమనుదినము వ్యా
ప్తిని గాంచుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము
నకు 36 లక్షలును, మద్రాసు క్రైస్తవకళాశాల
కు కొన్నిలక్షలును మంజూరు చేయబడినవి. ప్రా
థమిక విద్యావ్యాపనమునకు ద్రవ్యము లేకు
న్నది. జలాధారములను, మార్గములను, నీటి
వసతులను నభివృద్ధిచేయుటకై యేర్పాటులు
జరుగుట లేదు. సంస్కరణములవలనను ప్రజా
వికాసమునకు ప్రయోజనము గలుగక పోయి
నను, ఖర్చులు మాత్రము హెచ్చుచున్నవి.
ప్రజాదాయము నభివృద్ధి చేయుటకు సాధన
ములను ప్రభుత్వ మవలంబించుట లేదు. వ్యవ
సాయము, గృహపరిశ్రమలు, చేతిపనులు వృద్ధి
చేయుటకు ప్రభుత్వము శ్రద్ధవహించుట లేదు.
నానారాష్ట్రములందును ఈ దురవస్థనే ఆదా
యవ్యయ వ్యవహారపరిస్థితులు విశదము చేయు
చున్నవి. ఈ దురవస్థ కేవలము భరతవర్ష
మునకే గాక ప్రపంచములోని యన్నిరాజ్య
ముల నావహించి మిక్కిలి సంతాపమును గలి
గించుచున్నవిధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశ
దము చేయుచున్నవి. భిన్నదేశములందు
రాజ్యాంగసమస్యలు భిన్నరూపములను వెల
యుచున్నను, ప్రజలను కృశింపజేయుచున్న

వ్యయభారసమస్యయె అన్ని రాజ్యములకును ప్రధానసమస్యగ నున్నది. భారతీయ స్వాతంత్ర్యసమస్యకును వ్యయభార సమస్యయె మూలకారణముగ నున్నది. గాంధిమహాత్ముడు సంస్కరింపగోరిన 14 విషయములును నీ సమస్యకే సంబంధించినవి. లాహోరు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానమునకును వ్యయభారసమస్యయె కీలకముగ నున్నది.

లాహోరు కాంగ్రెస్, స్వాతంత్ర్యనిర్ణయము

లాహోరునందు భరతవర్షము శాంతి మార్గమున పూర్ణస్వరాజ్యము సంపాదింపవలయునని కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. ఆ నిర్ణయమున కనురూపముగ శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమును నిర్ణయించుటకు సబర్మతి సత్యాగ్రహాశ్రమమునందు ఫిబ్రవరి 14 తారీఖున కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము కూడినది. ఆసభకు వివిధప్రాంతములనుండియు నాయకులు వచ్చియుండిరి. కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము ఈ క్రింది తీర్మానమును చేసినది:

"పూర్ణస్వరాజ్యమును బడయుటకు అహింసా ధర్మమునందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలవారే శాంతి సహిత శాసనోల్లంఘనమును ప్రారంభింతురని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. కాని, కాంగ్రెసు సంస్థయందు అట్టివారే గాక ప్రస్తుతస్థితిలో అహింస నవలంబించుట తాత్కాలికముగ లాభకరమని నమ్మువారుగూడ చేరియున్నందున, గాంధిమహాత్ముని సూచనను ఈ సంఘమువారు ఆమోదించి, వారును, వారితో గలసి పాటుపడుచు అహింసను విధ్యుక్తధర్మమని విశ్వసించువారును శాంతిసహిత శాసనోల్లంఘనమును వారియిష్టము వచ్చినప్పుడు వారు చేయదలచిన విధమున వారు నిర్ణయించెడి పరిమితిలోపల నిర్వహించుటకు అధికారమిచ్చుచున్నారు. ఈ సంరంభము కొనసాగుచున్న సమయమున, కాంగ్రెసుసభ్యులందరును, తదితరులును సత్యాగ్రహోద్యమబలులకు సర్వవిధముల తోడ్పడి, ఎట్టి కోపకారణముల మధ్య నయినను సంపూర్ణమగు దౌర్జన్యరాహిత్యమును అవలంబించి దాని కట్టిభంగము కలుగకుండ కాపాడెద రని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. సమష్టిశాసనోల్లంఘనము జరుగునెడల, నింత వరకు ప్రభుత్వముతో ఐచ్ఛిక సహకారము సలుపుచున్నవారు, అనగ న్యాయవాదులును, ప్రభుత్వము ద్వారా లాభము బొందుచున్నవారు, అనగ విద్యార్థులును సహకారమును మాని, దానివలన గలుగు లాభములను విడనాడి, స్వాతంత్ర్యమునకై జరుగు సంరంభమునందు పాల్గొనెద రని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. నాయకులు అరెస్టుచేయబడి, కారాగృహమునందు బంధింపబడినపుడు వెనుకనుండి త్యాగబుద్ధియు, సేవాశక్తియు గలిగినవారు కాంగ్రెసు సంస్థలను నిర్వహించుచు, కాంగ్రెసు ఉద్యమమును శక్తిహీనము కాకుండ సాగించెదరని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు."

ఈ తీర్మానము గాంధీమహాత్మునకును, వారియనుచరులకును శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును నడిపించుటకు సంపూర్ణాధికారము నొసగుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును కాంగ్రెసుఆజ్ఞ ననుసరించి నడుపుచున్నను, స్వయముగ నడుపుచున్నటులను, కాంగ్రెసుపక్షమున నడపనటులును పై తీర్మానము విశదముచేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు చేయదలచిన శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానవిషయమై రాజప్రతినిధికి మార్చి 2 వ తేది శ్రీముఖమును బంపినటులు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. దీనిపర్యవసానము కాలము

విశదముచేయఁగాదు. అహమ్మదాబాదునందు మార్చి 20 వ తేదీయందు కూడనున్న అఖిల భారతకాంగ్రెసుసంఘము భావికార్యవిధానమును నిర్ణయింపనున్నది. గాంధీమహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనము చేసి నిర్బంధింపబడునంతవరకును ఇతరులు శాసనోల్లంఘనమును జేయకూడదని గాంధీమహాత్ముడు తెలిపియుండెను. మహాత్ముని నిర్బంధానంతర మన్ని రాష్ట్రములవారును వారివారినంస్కారానుసారము శాసననోల్లంఘనము చేయవచ్చునని, ఆప్రస్థానమును ఆపజనదనియును మహాత్ముడు తెలియజేసెను.

కాంగ్రెసునందు రెండుపక్షములు కలవు. ఒకపక్షము అహింసాధర్మమును పరమధర్మమని నమ్ముచున్నది. రెండవపక్షము అహింసాధర్మము వర్తమానకాలమునందు స్వరాజ్యసంపాదనకు సాధనముగా నంగీకరించుచున్నది. ఈ రెండుపక్షములవారును శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును కాలక్రమమున నడుపవచ్చునని గాంధీమహాత్ముడు తెలిపియున్నాడు. దౌర్జన్యమునకు అవకాశములు నిరంకుశప్రభుత్వవిధానమునందే కలవు. ప్రజలందరును శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమును చేయుటకు పూనుకొనినపుడు దానిపరిణామము నిర్ణయించుట దుస్తరము. సామాన్యముగ శాసనోల్లంఘనము చేయుటకు దేశము సిద్ధముగ లేదను నభిప్రాయము వెడలుచున్నది. కాని ఇది యుక్తమైన అభిప్రాయము కాదు. ప్రజాహృదయమునందు ఉత్సాహము, కార్యపరత్వము ప్రబలునపుడు వేనకువేలు నిరంకుశాధికారవర్గమును ప్రతిఘటించుటకు బయలుదేరుట సహజము. గాంధీమహాత్మ డిట్టివిశ్వాసముతోడనే శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును ఉపక్రమించినటులు వారివ్యాసములు సంభాషణలు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రమహాజనులందరును వారివిశ్వాసమును సఫలముచేయుదురను విశ్వాసము కలదు.

బెజవాడయందు ఫిబ్రవరి 23 వ తేదీయందుకూడిన ఆంధ్రరాష్ట్రీయసభ చేసిన యీ క్రింది తీర్మానమును గాంధిమహాత్ముని శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునందు విశ్వాసమును వ్యక్తముచేయుచున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు గాంధీమహాత్ముని విశ్వాసమును ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసుసంఘ విశ్వాసమును పూర్ణస్వరాజ్యప్రస్థానమును సఫలముచేయుదురనినమ్ముచున్నాము.

(ఎ) అఖిలభారత కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారు ఈనెల 15 వ తేదీని శాసనోల్లంఘనమును గూర్చిగావించినతీర్మానము నీసభవారు హృదయపూర్వకముగా నామోదించుచు, రాబోవు సంరంభములో మహాత్మగాంధిగారి నాయకత్వమునందు తమకు గల సంపూర్ణ విశ్వాసమును ప్రకటించుచున్నారు.

(బి) కార్యనిర్వాహక సంఘమువారి తీర్మానములు జరుపుటకు వలసిన స్వచ్ఛంద సేవకులను, అహింసావ్రతమును ధర్మవిశ్వాసముగా నమ్మినవారి నాయకత్వము క్రింద పనిజేయుటకు శపథము వహించినవారిని, ఆంధ్రరాష్ట్రముయొక్క ఆవశ్యకమునకు చాలినంతమందిని సమకూర్చుట కీసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(సి) ఈ రాష్ట్రములోని కాంగ్రెసు సభ్యులందరును శాసనోల్లంఘనోద్యమమునందు జేరి శాసనోల్లంఘనవాదులయెడల సర్వవిధముల సంపూర్ణ సహకారాభిమానములను జూపుచు, ఎంతటి ఆగ్రహోద్రేకసందర్భములలోను

సంపూర్ణమైన అహింసావ్రతమునే చేపట్టియుండవలెనని యీ సభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(డి) ఈదేశములో గవర్నమెంటువారితో పూర్తిగానో కొంతవరకో సంబంధముగల సంస్థలలో జేరియున్న లాయర్లు, ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు మున్నగువారందరును దేశముయొక్క ఆఖరుస్వాతంత్ర్యసమరములో జనసమూహ మందరితో పాటు చేరవలెనని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

(ఇ) ఈతీర్మానములను ప్రయోజనకరముగా నమలుజరుపుటకు కావలసిన ప్రచారముచేయుట, స్వచ్ఛందసేవకులను సమకూర్చుట మున్నగు కార్యముల నిర్వర్తించుటకును, ఆంధ్ర రాష్ట్రములో శాసనోల్లంఘన సంరంభమును ప్రారంభించి నడిపించుటకు సంపూర్ణాధికారము పొందిన ప్రత్యేకోపసంఘము నొకదానిని నెలకొల్పుటకును అ. రా. కా. కార్యనిర్వాహక సంఘమున కీసభ వారిందుమూలముగా అధికార మిచ్చుచున్నారు.

(యఫ్) ఈలోగా జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘములన్నియు తమతమ స్థానికసందర్భముల కనుగుణ్యముగా వీరే అనుకూలప్రదేశములందు ఎటువంటి శాసనోల్లంఘన ప్రయత్నముల నెంతవరకు సాగించుటకు వీలుగానుండునో, అట్టిచోట్ల నెట్టి సానుభూతి సహాయముల కవకాశ మున్నదో ఆయావివరముల నెల్ల ౧౯౩౦ సం॥ మార్చి ౬ వ తేదీలోగా అ. రా. కా. సంఘ కార్యస్థానమునకు జేరునట్లు పంపవలెనని యీసభవారు కోరుచున్నారు.

(జి) ఈపై తీర్మానములను వీలైనంతత్వరలో అమలు జరుపుటకుగాను జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘములన్నియు కాంగ్రెసు ప్రచారకుల సమావేశములను తమ తమ జిల్లాలలో వెంటనే సమకూర్చవలెనని యీ సభవారు కోరుచున్నారు.

ప్రపంచమునం దంతటను మహాసంచలనము బయలుదేరినది. స్త్రీలు యువకులు, పండితులు పామరులు, ఆస్తికులు నాస్తికులు, ధనస్వాములు, కర్మకారులు మహాపరివర్తనమును గోరుచున్నారు. అన్ని దేశములందును సైన్యవ్యయభారము ప్రజలను కృశింపజేయుచున్నది. పరాధీన దేశములందు వ్యయభారమునకు పారతంత్ర్యము తోడ్పడి ప్రజలను కృశింపజేయుచున్నది. భరతవర్షము నూతన మార్గమున ప్రపంచోద్ధరణమును, స్వాతంత్ర్యసంపాదనమును చేయుటకు నిర్ణయించినది. ప్రపంచమునకు సామాన్యముగ నపరిచితమైన సత్యాగ్రహ ధర్మమును నిరంకుశప్రభుత్వము నకలవిధములను ప్రతిఘటించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుట సహజము. ప్రపంచమును దుఃఖమయము చేయుచున్న ఆయుధముల నియమమునకు, మద్యనిషేధమునకు, పారతంత్ర్య ప్రతిఘటనమునకు మహాత్యాగ సాధ్యమైన సత్యాగ్రహము పరమ సాధనముగ నున్నది. సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమున [illegible] కోట్ల ప్రజలుగల దేశమునంతయును [illegible] చేయుట సాధ్యము గాదు. భరతవర్షము సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమునం దొక యంతరమును క్షమించుటయందు దుఃఖవేదన ననుభవించి [illegible], లోకకల్యాణమునకును, దేశకల్యాణమునకును నిది వినియోగ పడగలదు. గాంధిమహాత్ము సత్యాగ్రహదీక్ష భరతవర్షమునకును, లోకకల్యాణమునకును నుపచరించుటకు భగవంతు డనుగ్రహించు గాత!

Printed and Published by K. Nageswara Rao, at the Andhra Patrika Press, No. 7, ThambuChetty St., Madras.